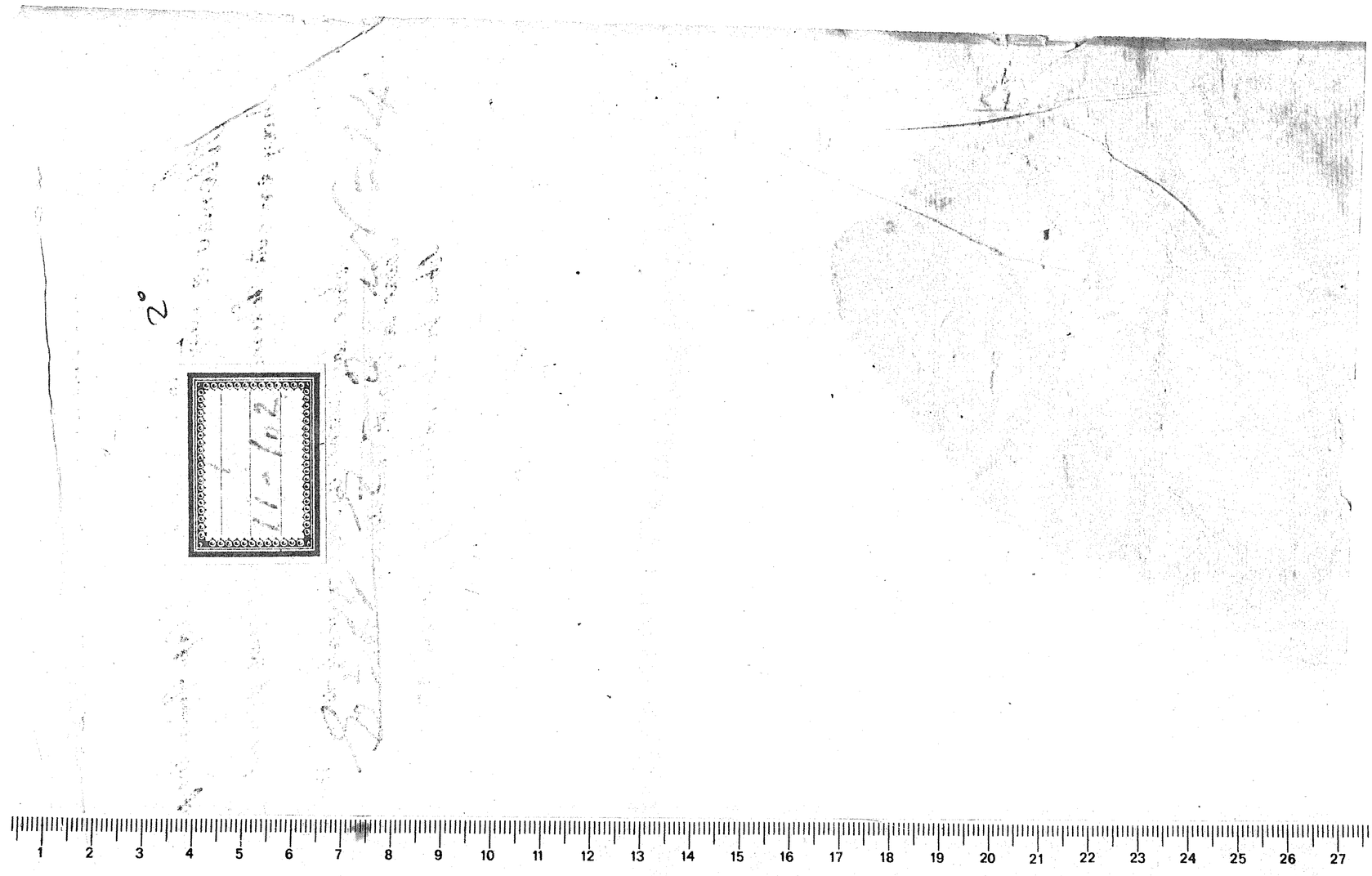
2 400 40
Safta
MADE IN SPAIN

Demás de esta Relection sobre el Cap. Quamvis pactum hay en este Volumen otras 3. Relecciones, q son

Sobre la Regla: Possessor malæ fidei. 130
Sobre la Regla: Peccatum. 109
Sobre la Clementina: Si furiosus. 101

R. 7218

RELECTIO. CAP. QVANVIS PACTVM, De Pactis, libro Sexto.

Authore Didaco Couarruuias à Leyua, Episcopo Segouiensi Supremique Hispaniarum Senatus Præside meritissimo.

AD ILLVSTREM ADMODVM ET REVE-rendissimum Dominum D. Didacum ab Alaua & Esquiuel, Abulensem Episcopum Granatensis Prætorij Præfectum.

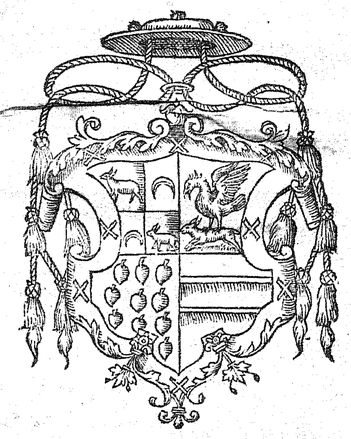

SALMANTICAE,
In ædibus Dominici a Portonarijs Sacræ Catholicæ Maiestatis Typographi.
M. D. LXXIII.

AD ILLVSTREM ADmodum ac Reuerendiſsimum D. Dominum Didacum ab Alaua & Eſquiuel, Abulenſem Epiſcopum, Granatenſis Curiæ ſub Carolo Cæſare, Hiſpaniarum Rege, Prætorio Præfectum: Didaci Couarruuias à Leyua Toletani, Archiepiſcopi Sancti Dominici, deſignat. In Relectionis capit. Quanuis, De Pactis.

PRAEFATIO.

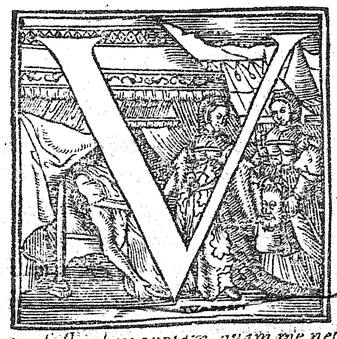

EREBAR EQVIDEM, ADMODVM Illuſtris ac Reuerendiſsime Præſul, fore quoſdam qui mihi & illud meritò ſuccenſerent, quòd poſt aliquot partus, eoſque immaturè editos minimè temperarim quin properè nimis & alios edere, nondum expectata priorum cenſura, fuerim conatus. Quaſi primus lapſus caſui dari debeat, vel imprudentiæ: iteratus ſtultitiæ, aut inſcitiæ tribuendus ſit. Turpe ſiquidem nimis eſt, vt vetus prouerbium admonet, bis ad eundem lapidem offendere. Culpam iſtam tantum abeſt agnoſcam ipſe, vt nihil magis perſuaderi iuris vtriuſq; profeſſoribus cupiam, quam me nec minima huius criminis labe ſyncero animo candidoq; iudicio notari poſſe. Nam, etſi ſciam in his quæ hactenus ediderim, multa paſſim exponi, quæ doctiorum hominum cenſura haud magnoperè valeant erroris argui: idque mihi maximo futurum eſt beneficio: quippe cui animus contigerit non ſanè contumax, nec ceruicoſus, ſed lenis admodùm ad ea benignè mutanda quorum in hac præſertim iuris humani diſciplina fuerim admonitus: verùm amici quidam, quos plures ob eorum candorem inſigne illud Salmanticenſe literarum Emporium mihi conciliauit, multis ex Hiſpaniarum locis me per literas certiorem fecerunt, opus Variarum Reſolutionum nuper à me typis traditum eo fuiſſe probatum applauſu, quo admitti ſolent quæ futura quandoq; ſunt ſtudioſis omnibus vtilitati: quod fateor diuino muneri potius, & lectorum benignitati, quam meis viribus tribuendum fore. Idem ſummè admonuerunt, vt ſi quid priuato ſtudio præterea ad Iuris Pontificij, vel Cæſarei interpretationem elaboraſſem, nequaquam grauarer publico Iuriſconſultorum examini committens cæteris benignè id ſuſcepturis communicare. Horum equidem iudicio, Antiſtes ornatiſſime, acceſſit & tuæ limatiſſimæ cenſuræ exactiſſima inquiſitio, qua meos qualeſcunque labores vndique ſcrutari quandoque dignatus es, vt me tibi multis nominibus addictiſſimum eorum admoneres, quæ in hac iuris humani diſciplina maximè ſunt præcauenda. Quod feciſti ſedulò: vti namq; meis viribus par eſſet à te mihi ſæpiſſimè indictum onus in hiſce Commentarijs eliman dis: Sperarem vtique, non minimam eiuſcemodi inſtituti laudem meis ſcriptis acceſſuram. Denique meipſum, quem ab hinc vigintiquinque annis Salmanticæ diſcipulum cum pleriſque alijs habuiſti, exhortatus es, nè ab hoc ſemel ſuſcepto labore calamum amouerem, ſi quid poſſem his horis, quibus alioqui feriari licebat, in communem vtilitatem exhibere. Incidit verò in manus mihi hac de re cogitanti relectio quædam, quam olim publicè iam voce communem feceram dum

vtm dum caput, Quamuis pactum, sub titulo de Pactis inter Bonifacij Octaui constitutiones interpretarer. Hanc tuo nomini clarissimo dicare decreui, non ex ea causa, qua quidam principibus, illustrioribusq; viris ingenij sui monumenta nuncupare decernunt, quòd velim hoc munere gratiam, tuamq; beneuolentiam promereri. Scio etenim, quæ tua humanitas est, me iam hæc apud te promeritum fuisse, multisq; in me collatis beneficijs id palàm omnibus esse. Sed, vt iuris vtriusque antistitem, verum præceptorem agnoscerem, vnumque è primis literarij collegij sanctissimi Saluatoris selectissimis incolis. Etenim cùm per illustris, ac Reuerendissimus vir Didacus à Muros Ouetensis Ecclesiæ Præsul dignissimus, quò innatam sibi pietatem, & in publicam vtilitatem zelum ferentissimum Hispanis, & exteris in exemplum exhiberet, vtque Deo Maximo aliquod obsequium ministraret, Domum illam percelebrem, ad quam & ipse ab hinc annis quindecim fuerim admissus, Salmanticæ institueret, te ipsum virum tunc moribus, iudicio, & doctrina præstantem, magniq; in ea Academia nominis ad eam rem in ipsius collegij collegam fœliciter adoptauit. Quod equidem munus ita cautè, piè, ac religiosè exequutus es, vt vel eo tantùm nomine tibi, & his, qui tecum in id electi fuere, non mediocris laus iure optimo sit adquisita. Hinc profecto factum est, vt qui post in eandem celebratissimam domum fuerint admissi, æquissimis, atque integerrimis institutionibus edocti, in eo literario conuentu maximos eius professionis honores insigniter fuerint adepti. His verò, quæ primùm in Reipublicæ commodum decem annis publico stipendio præceptoris officio fungens peregisti, multa propensi in eandem rempublicam animi argumenta ita incessanter addidisti, vt qui teipsum nouerit, & quæ apud Regem, ac Cæsarem Inuictissimum, in ipsa itidem Tridentina Synodo, & in huius Granatensis Curiæ præfectura egeris vtcunque expenderit, satis comperiat quantum tibi debeant hi, qui continuis precibus verum iustitiæ cultum postulauerint. Quibus denique animi dotibus magnitudinem, insignem humanitatem, iudicij candorem, egregiam in pauperibus & oppressis subueniendis diligentiam, maiorum & generis dignitatem ac splendorem notissimum facis. Pro tua igitur singulari benignitate hoc opus, quicquid est, accipito ab eo dicatum, qui se ita tibi obligatum putat, vt in tota, quæ sibi reliqua sit vita, studium omne, animumque, ac se totum tibi, tuisque deuouerit: hoc vnum, quod mihi erit omnium gratissimum, obnixè precatus, te in hoc suscipiendo munusculo non tam rem ipsam, quam authoris voluntatem metiri. Suscepi enim & laborem hunc libentiùs, non modò vt intelligas, si quid nobis à publicis negotijs otij supereſt, supereſt autem vel te ipso teste non multum, non esse omninò id otiosum, sed etiam vt tuum, quo nihil mihi antiquius est, iudicium censuramq; ampliùs explorarem. Nec tamen vereor, nè nostram hanc operam, quæcunque ea sit, probaturus sis, libentiq; animo accepturus, vel ea saltem causa, vt mihi animum ad alia festinanti adieceris. Vale Præsulum decus. E Granata Mense Aprili: Anno Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo tertio.

INDEX.

Loca quæ tam ex Iure Regio quàm communi, præcipuè in hoc opere exponuntur.

Iure Regio.

Regiæ leges blasphemos punientes. fol.11,col.2.latissimè fol.52.col.3. num.9.&num.11.
Regia.l.6.titu.1.lib.3.Ordinam.fol. 23.col.2.numero.8.
Reg.l.50.Tauri.fol.80.colum.4.

Iure Ciuili.

Authen.de mandat.princip.§.sed neque. fol.3.colum.4.
L.diem proferre.ff.de arbitr.fol.4. col.2. numero.6.
L.si cùm dies: eodem titulo.ibidem.
L.Labeo.2.§.vltimo, eodem titulo.fol.5.col.1.
Authen.vt non luxurientur hom.fol.11.col.1.
L.si quis pro eo.ff.de fideiuss.fol.17.col.2.& fol. 18.numero.5.& per totum fere opus.
L.vlt.qui satisdare cogantur.fol.24.col.2. nu.9.
L.vlt.C.de nõ numera.pecu.fo.24.col.4.nu.10.
L.adigere.§.vlt.ff.de iure patr.fo.25. col.2.nu.11.
L.si quis in quilinos.§.vlt.ff.de legat.1.fol.25. colum.4.versi.quartò.
L.vlti.§.ad Municipalem.fol.26.colum.2.
L.quoties.C.de rei vindicatio.fo.29.col.1.nu.2.
L.si vnquam.C.de reuocand. donat.fol.29. colum.2.num.3.
L.si quis maior.C.de transact.fol.30. col.1.nu.5.
L.si conuenerit.ff.de iurisdict.omn.iud.fo.31.colum.2.numero.7.
L.si quando.C.vnde vi.fo.38.col.4.num.7.
L.2.C.de reb.credit.fol.48.colum.2.numero.2.
L.non dubium.C.de leg.fol.59.col.4.versi.5.
L.vlti.C.de pactis.fol.60.colum.1.§.vltimo.
L.ad egregias.ff.de iureiuran.fol.64.col.2.nu.8.
L.vlti.C.de bonis libert.fol.64.colum.4.
L.2.C.de agricol.& censit.&.l.quemadmodum eodem titulo.fol.67.col.1.nume.2.
L.Senatus.ff.de contrah.empt.fol.67. colum.3. numero.3.
Authen.siue à me.C.ad Velleian.fol.72.colũ.2. numero.10.
L.Græcè.ff.de fideiuss.fol.105.col.2.num.3.
L.2.C.de rescind.vendit.fol.125.col.1. num.4.
L.1.§.si parens.ff.si quis â parente man.fuer.fol.

Iure Canonico.

C.penult.de iureiurand.fol.3.colum.4.numer.
C.& si Christus.eodem titulo. fol.7.col.3.
C.ecce dico.22.q.5.fo.12.colum.1.nume.8.
C.mouet te.22.q.1.fol.13.col.1.nume.9.
C.debitores.de iureiuran.fo.17.colum.3.& fol. 82.colum.3.numero.2.
C.cùm locum.de sponsalib.fol.29.colum. 1. versicu.secundò.
C.vlt.de empt.& vẽdit.fo.30.co.3.versi.septimò
C.ad nostram.de iureiurand.fol.32.col.2. nu. 8.
C.qui peierare.§.ex his.22.quæst.5.fol.36. colũ. 2.numero.2.
C.veritas.de iureiurand.fol.37.col.3.nume.5.
C.vlt.de for.compet.lib.6.fol.38.col.3. nume.6.
C.vlti.22.quæst.4.fol.45.col.3.numer.8.
C.tua nos.de iureiurand.fol.46.colum.3.& 4.
C.non est obligatorium. de regul.iuris.in.6.fo. 58.colum.4.numero.1.
C.cùm quidam.de iureiu.fol.60.col.4. num.4.
C.si diligenti.de for.comp.fol.63.col.4.num.9.
C.cùm contingat.de iureiurand.fo.72.colum.1. versicu.verum.
C.intellecto.de iureiuran.fol.74.col.1.num.4.
C.significante.de pignorib.fol.84.col.3.num.3.
Ex epistol.1.ad Corinth.cap.13.fol.7.col.3.
Matthæi locus.5.cap.fol.10.colum.2.

Index rerum maximè notabilium quæ in hoc opere tractantur.

Absolutio à iuramẽto à quibus dari possit:& qua causa? fol.21. colum.3.versic.nono.
Absolutio an sit necessaria in iuramento præstito contra bonos mores? fol.60.col.4.num.4.
Absoluere à voto pœnali quis possit? fol.27. colum.1.numero.12.
Actio an ex iuramento oriatur? fo.16.col.3.nu.3.
Actio alteri subrogata iuxta primordialẽ naturam, non accidentalẽ, subrogatur.fol.28.co.3.
Accidentalia contractus quæ dicantur: ibidem.
Actus contrarius bonis moribus non confirmatur iuramento.fol.58.col.4.nume.1.
Actus contrarius iuramento an valeat? fol. 77. cõlum.2.nume.5.
Actus deficiens ratione solennitatis probatoriæ non cõfirmatur iuramento.fo.104.co.3. nu.1.
Actus deficiens in forma nõ fit validus iuramento.fol.150.colum.1.numero.2.

Adscriptitij qui? fol.67.col.1. nu.2.
Alienatio rei dotalis non confirmatur iuramento,vbi mulier priùs iurauerit se non alienaturam.fol.73.col.3.num.2.
Arrharum promissio vltra summam lege finitā nō cōfirmatur iuramento.fol.81.colū.1.nu.8.
Attica fides.fol.50.colum.1.

B

BArtoli interptetatiões ad. l. si quis pro eo. de fideiuss. examinantur copiosissimè. fol.58.col.3.cum seq.
Beneficio cessionis bonorum, an possit renuntiari?fol.62.col.3.num.6.
Blasphemia quid?fo.10.co.4.ver.id vero.& eius grauitas.fol.52.col.1.num.8.
Blasphemiarum varia genera explicantur & cō uincuntur.fol.52.col.3.num.9.
Blasphemiæ pœna.fol.54.col.2.num.10.&.11.
Blasphemus, an repellatur à testimonio tanquā infamis.fol.57.col.1.num.12.
Blasphemia:an sit hæresis? fol.57.col.4.
Boni mores quomodò intelligendi.fol.59.co.1.

C

CEssioni bonorum an possit renuntiari? fol.62.col.3.num.6.
Clausulæ decreti irritantis, an possit renuntiare is in cuius fauorem est apposita. fo. 78.colum.2.num.6.
Collatio beneficij facta infami,an sit nulla ipso iure?fol.48.col.4.
Coloni qui?fol.67.col.1.nu.2. Vbi & de adscriptitijs,censitis & originarijs.
Commissoriæ legis pactum in pignoribus cur reprobatum?fol.84.col.3.nume.3.
Comites iuramenti.fol.41.per totum.§.
Compensatione satisfit iuramento de solue̅do. fol.32.nume.9.
Compromissi iurati prorogatio,an videatur facta cū qualitate iuliurandi.fol.4.col.2.nu.6.
Confessio absente parte facta iure canonico præiudicat confitenti.fol.89.col.1.nu.1.
Contractus à lege prohibitus, in odium creditoris non confirmatur iuramento,quod tamen seruandum est.fol.82.col.2.nu.1.
Contractus à lege prohibitus verbis in personā contrahentis conceptis,non confirmatur iuramento.fol.73.col.3.num.1.
Contractus prohibitus in fauorē debitoris, sed in personā creditoris cōcepta prohibitiōe, iuramento an confirmetur? fol.87.col.2.nu.6.
Contractus à prodigo gestus, an confirmetur iuramento?fol.87.col.4.nume.8.
Contractus cui lex nec resistit nec assistit, confirmatur iuramento.fol.88.col.4.in princi.§.
Constitutio cap. quanuis pactum', est seruanda in foro seculari.fol.128.col.2.nume.9.

D

DEcreti irritantis clausulæ in fauorem alicuius appositæ, an possit is renūtiare? fol.78.col.2.nume.6.
Deuotare quid significet.fol.53.col.3.
Difficultas excusat à periurio. fol.100.col.4.
Difficultas an excusetà mora in obligationibus ad factum,speciē,& genus.fo.101.col.3.nu.4.
Dispensatio non habet locum in iuramentis assertorijs,sed in promissorijs aliquando.fo.19. col.4.nu.3.fol.20.col.1.nu.4.
Dispensatio in iuramento quomodò possit concedi?fol.21.col.2.nu.5.
Dolus re ipsa contingens ob grauissimam læsionem,an operetur rescisionem contractus iurati?fol.124.col.2.num.3.
Donatio iurata,an reuocetur natiuitate filiorū ex.l.si vnquam?fol.29.col.2.num.3.

E

EFfectus iuramenti,remissiuè.fo.15.col.3.
Emphyteuta qui iurauit in contractu emphyteuseos,an priuari possit emphyteusi,si ante biennium solutionem omiserit.fol. 30.colum.1.num.5.
Episcopi quomodo iurare debeant?fol.9. col.2. numero.3.
Exigens ab alio iuramētum quando peccet.fol. 42.col.1.num.2.

F

FAlsi testis ratio & criminis grauitas. fo.49. colum.3.nu.5.
Fauor publicus & priuatus quomodò in legibus consideretur?fol.69.col.1.nu.6.
Fidei interpositio,an sit iuramentum?fol.15.colum.4.num.12.
Fides quot modis dicatur?fol.16.col.1.
Fideiussor an ratione iuramenti, amittat beneficium excussionis?fol.29.colū.3.nu.4.
Fideiussor dotis restituendæ iuramento confirmatur.fol.81.col.2.num.9.
Fideiussor,an iuramento possit obligari in plus q̄ principalis est obligatus?fol.105.col.2.nu.3.
Filia dotata renūcians hæreditati paternæ cum iuramento, poterit petere relictam portionē testamento.fol.110. col.4.nume.8.
Filia minor iuramento confirmat renuntiationem hæreditatis paternæ.fol.113.col.1.nu.3.
Filia paciscens cum patre iuramento præstito, an possit allegare ignorantiam legis pactum reprobantis?fol.113.col.4.nu.4.
Filia etiam in patria potestate constituta potest cum patre iuramento præstito paciscī, circa ipsius patris hæreditatem.fol.14.colū.1.nu.5.
Filia

Filia renūciās hæreditati paternæ nō prohibet petere bona prīs vtfris hæres.fo.119.col.3.n.2
Filia renuncians paternæ hæreditati non excludit à bonis feudalibus.fol.122.col.3.num.6. vide verb.Renuntiatio,& verb.Pactum.
Filius famil.qui iuramēto præstito, mutuū contraxit an possit vti exceptione Senatusc.Maced.fol.85.col.1.num.4.
Filius paciscens cum patre eo modo,quo in cap quanuis.traditur,iuramento pactionem cōfirmat.fol.111.col.4.num.1.
Filius qui accipit à patre legitimam eo tempore integram,an possit post mortem patris petere supplementum.fol.112:co.1.numero.2.
Fœmina an possit fideiubere iuramento præstito,non obstante Se.Velleian.fol.86. colū.2. num.5.& de eius renuntiatione.

G

GLo.in cap.licet.de iureiur.libr. 6. fol.73. col.3.nu.& per totum.
Glo.in cap.vlt.de procurato.lib.6.ibid.

H

HIdalgus q vocatur,an possit renūtiare beneficio nè incarcerē pro debito mitta turfo.61.col.4.num.5.
Homagium quomodò fieri consueuit apud Hispanos,remissiuè.fol.8.col.1.

I

IMpubes proximus tū pubertati an iuramento cōfirmet renuntiationem paternæ hæreditatis.fol.113.col.1.num.3.
Instātia an pereat triennio elapso,nō obstāte pactione partium iurata.fol.67.col.4. num. 4.
Iudicium primus iuramēti comes,& de eo multa.fol.43.col.2.num.4.
Iuramentum quid sit,fol.3.col.1.num.1.
Iuramentum & sacramentū an sint synonyma. fol.1.col.4.num.2.
Iuramentum assertorium & promissoriū an differant specie?fo.2.4.num.3.
Iuramentū an p̄cisè exigat verba.fo.3.co.1.nu.4
Iuro,verbum an sit in iuramentis semper necessarium.fol.7.co.2.num.7.
Iuramentorum varię formæ fo.7.col.3.
Iuramentū non exigit tactū rei sacræ.fo.8.co.1. num.1.& quid si lex exigat fol.9.co.1.
Iuramenta veterum,& circa ea superstitiones, fol.8.col.3.num.2.
Iurare per creaturas an & quomodò liceat.fo.9. col.4.num.5.
Iurare per mēbra Christi an liceat.fol.10.col.4. vers.id verò.& fol.5.col.3.&.4.
Iuramentum per salutem Principis fol.10.col.3.
Iuramentū per creaturas aut alias illicito modo p̄stitū,an sit obseruādū?fo.11.col.3.&.4.nu.4
Iurare Iouem lapidem quid fol.12.col.1.num.8.
Iuramentum à simplici loquela quid differat. fol.14.col.3.num.1.
Iuramenti effectus remissiuè.fol.15.col.3.
Iuramentum an obligationem pariat & actionē fo.16.col.3.num.3.
Iurata promissio an vim pacti nudi obtineat fo. 17.col.3.
Iuramentum potest remitti ab eo cui præstitum sit.fol.19.col.2.num.1.
Iuramentum nunquam præiudicat iuri superioris.fol.19.col.3.
Iuramentum assertorium non patitur dispensationem,sed promissorium aliquando.fol.19, col.4.num.3.
Iuramentum aliquando remittitur per consequētias fol.21,col.4.vers.decimò.
Iuratæ dispositioni vt derogetur, necessaria est mentio iuramenti fo.22.co.2.num.6.
Iuramenti vinculū an possit remitti per legesvel principes sæculares,fo.22.col.3.n.7.& seq.
Iuramentum assumit naturam propriam actus cui apponitur fol.28.col.1.num.1.
Iurans aliquid se facturum,an præcisè teneatur ad factum?fol.30.col.3.num.6.
Iurans se soluturum certam quātitatem,an possit obijcere compensationem.fol.32. colum. 4.numero.9.
Iurans se nullum grauamen illaturum,an possit in iudicio vel extrà conuenire fo.34.col.2.numer.10.
Iuramentum in iudicio animæ intelligēdū secūdum mentem iurantis fo.35.col.4.num.1.
Iuramentum metu extortum ante absolutionē obligat.fol.36.colu.4.num.3.
Iuramentum est personale ex parte iurātis.non ex parte eius cui iuratur.fol.37.col.1.num.4.
Iuramentum an possit præstari per nuntiū vel procuratorem?fol.39. col.2. num. 8.
Iuramentum lege Euagelica non est prohibitū fol.41.col.2.num.1.
Iuramentum exigens ab alio,aliquando peccat fo.42.col.1.num.2.
Iuramentum aliquando est officium ad religionem pertinens,fol.42.col.2.num.3.
Iuramenti cōmites,qui & quot.fo.43.col.2.n.4
Iuramentū vrgens in dispendium salutis æternæ,seruandum non est fo.44.col.2. num. 6.
Iuramentum rem illicitam continens quando mortalem,aut venialem culpam inducat. fo. 44.col.2.vers.secundò.
Iuramenta temeraria ibidem.

Iuramentũ non mutuandi aut fideiubendi, nõ esse obligatoriũ. fol. 45. 1. num. 7.
Iuramentum cui deest iustitia comes, an sit periurium. fol. 46. col. 2. nu. 9.
Iuramentum de ducenda vxore post votum castitatis præstitũ, an sit seruandũ? fol. 46. col. 1.
Iuramentum non cõfirmat actũ in fauorem publicum prohibitum. fol. 66. col. 4. nu. 1.
Iuramentũ cõfirmat cõtractũ publicũ principaliter in fauorem priuatum. fol. 68. col. 4. nu. 5
Iuramentum adeò confirmat contractum, in fauorẽ priuatũ prohibitũ, vt non tantũ ipsum seruandũ sit: sed ipse cõtract⁹. fo. 69. col. 3. n. 7.
Iuramentum an confirmet contractum à lege ita prohibitum, vt confirmari eum iuramẽto vetaret. fol. 71. col. 2. num. 8.
Iuramentum habet vim duplicis & repetiti consensus. fol. 72. col. 3.
Iuramẽtũ nõ cõfirmat cõtractũ ab ea lege prohibitum quæ prohibitionem in personã contrahentis direxerit. fol. 73. col. 2. num. 1.
Iuramẽto promittens se nõ reuocaturũ procuratorẽ, si reuocauerit, reuocatio tenet: licet periurus sit. fol. 73. col. 4. num. 3.
Iuramentum metu vel dolo extortum non confirmat pactum, quo renuntiatur paterna hæreditas. fol. 123. col. 4. num. 2.
Iurans contractum venditionis, an possit læsus vltra dimidiam, agere tantùm ad pretium. fo. 127. col. 3. num. 8.
Iura nobilitatis an renuntiari possint. fol. 61. colum. 4. num. 5.
Iura sanguinis remitti non possunt. fol. 62. col. 1. versi. iura verò.
Iuri reuerentiali an possit quis renuntiare? fol. 64. col. 2. num. 8.
Iustitia debet esse comes iuramento. fol. 44. co. 2. nume. 6.
Iusiurandum curita dicatur? fol. 2. colum. 3. vers. iusiurandum.

L

Lapidem iurare. fol. 12. col. 1.
Legis humanæ prohibitioni contrarium faciens peccet ne mortaliter an veniali ter? folio. 79. col. 4. num. 7.
Lex naturalis potest ex causa prohibere iuramẽtum. fol. 23. col. 1. vers. primum. & fo. 24. col. 2.
Lex humana potest quosdam contractus pro communi vtilitate prohibere, qui non sint iure naturali prohibiti. fol. 91. col. 2. num. 6.
Læsio enormissima an operetur rescisionẽ contractus iurati. fol. 124. col. 2. num. 3.
Læsio enormissima, an faciat locũ. l. 2. C. de rescin. vend. in cõtractu iurato. fo. 125. co. 2. nu. 5
Linguarium quid fol. 56. col. 4.
Λόγοι apud Iustinianum in. §. sed neque. Authen. de mandat. princip. fol. 3. col. 4.

M

Maleficio alterius an sit vtendum ad bonum opus, aut aliud repellendum maleficiũ. fol. 13. col. 2. num. 10.
Mater tutrix an possit in carcerem conijci pro debito filij. fol. 63. col. 4. num. 7.
Matrimonium non exigit verba necessariò etiã in loquentibus. fol. 3. col. 3.
Mendacium simplex in re leuissima peccatum est, licet veniale. fol. 9. col. 4.
Metus reuerentialis cum graui læsione an operẽ cõtractus rescisionẽ. fol. 126. col. 4. nu. 7.
Minor iurans contractum, an videatur renuntiare beneficio ætatis. & l. 2. C. de rescin. vendit. fol. 125. col. 3. num. 6.
Mordaza. fol. 56. col. 4.
Mutus potest dicere testimonium & iurare aliquando. fol. 3. col. 2. ad fin.
Μυσήριον. fol. 1. col. 4. num. 2.

N

Naturalis obligatio dupliciter consideratur, quo ad intellectum iuris humani. fol. 91. colum. 1. num. 5.
Naturalis obligatio quæ sufficiat ad impediẽdã repetionẽ iuris errore solutiꝰ fo. 92. col. 3. n. 8.
Naturalia contractus quæ sint. fol. 28. col. 3.
Nὴ particula iurando accommodata Græcis. fol. 7. col. 4.
Nobilis seu Hidalgus an possit renunciare beneficio, nè pro debito capiat. fol. 61. col. 4. nu. 5.

O

Obligatus ad factum an ratione iuramenti sit præcisè cogendus facere? fol. 30. col. 3. nu. 6.
Obligatus ad factum etiã simpliciter iure Pontificio præcisè cogitur facere. fol. 31. col. 1.
Olachias fluuius & Deus. fol. 8. colũ. 3. nume. 2.
Operarum promissio quos & quomodo obliget. fol. 18. col. 2.
Operæ officiales & fabriles, quæ? fol. 18. col. 4.

P

Pactio futuræ successionis qua ratione sit cõtra bonos mores. fo. 59. col. 4. num. 2.
Pactum nudum quod sit. fol. 95. col. 2. nu. 12
Pactum nudum iure ciuili nec obligationem parit nec actionem. fol. 95. col. 4. num. 13.
Pactum nudum iure canonico & obligationem & actionem producit: & quid de pacto nudo à causa. fol. 97. col. 2. num. 14.

Pactum

Pactum quo filia dote contenta renuntiat paternæ hæreditati, quare improbetur. fol. 107. col. 2. num. 1.
Pactum dotale quo pater pollicetur æquis portionibus filios instituturũ, iuramento confirmatur: & de eius reuocatione. fol. 108. col. 1 nu. 2. & 8.
Pactum à filia de renuntianda hæreditate patri absenti factum an valeat. fol. 109. col. 1. nu. 4.
Pactũ hoc an possit fieri fratribus. fol. 109. colũ. 2. num. 5. & 6.
Pactum hoc an deficiat ex eo quòd pater cõsensum pactitũ reuocauerit. fo. 110. col. 1. n. 7. & 8.
Pactum renuntiationis hæreditatis paternæ factum eo tempore quo filia nuptui non tradebatur, an valeat. fol. 114. col. 3. num. 1.
Pactum hoc iuramẽto præstito à filia factũ quæ religionẽ ingreditur, an valeat. fol. eo. nu. 2.
Pactum quo hæreditas paterna renuntiatur, excludit filiam à bonis patris etiam intestati. fo. 122. col. 2. num. 5.
Parapherna an possint alienari sine iuramento. fol. 72. col. 1. num. 9.
Pecuniæ nõ numeratæ exceptio hodie quomodo admittatur. fol. 25. col. 1.
Periuriũ quid propriè. fol. 43. col. 4. & fol. 44. co. 1. & 45. col. 2. num. 9.
Periurij grauitas, & an sit maius crimen homicidio. fol. 47. col. 2. num. 1.
Periurium etiam in re leuissima est peccatũ semper mortale. fol. 9. col. 3. num. 4.
Periurium lege Pontificia & seculari puniri potest. fol. 48. col. 2. num. 2.
Periurij pœna iure Canonico. fol. 48. co. 3. nu. 3.
Periurus an sit infamis, infamia iuris. fol. 49. co 1. vers. periurium.
Periurus ratione iuramenti de calumnia an sit puniendus. fol. 51. col. 4. num. 7.
Petens mutuum ab eo quẽ scit non nisi sub vsuris mutuaturum, non peccat. fol. 13. col. 3.
Pœnalis stipulatio appositа promissioni de nõ reuocando testamento, vel non contrahẽdo matrimonio, est contra bonos mores. fol. 60. col. 1. nu. 3.
Pœnæ adiectio nulla est, si principalis cõtractus est nullus. fol. 89. col. 4. nu. 4.
Pollicitatio an iure Canonico pariat obligationẽ. fol. 98. col. 2. num. 15.
Pollicitatio iuramento confirmatur vt etiam iure ciuili actionem pariat. fol. 99. col. 4. nu. 16.
Pontifex Max. quomodo possit in voto & iuramento dispensare. fol. 20. col. 1. num. 2.
Prætorijs stipulationibus facti alieni, an sit satis diligentiss. curasse quòd alter faceret, fol. 103. col. 4. num. 7.
Presbyteri quomodo iuramentum præstare debeant. fol. 9. col. 3.
Prohibitus exigere, an videatur prohibitus accipere ab sponte dante. fol. 87. col. 2. num. 7.
Promissio alteri per alterum facta valida est iure Canonico fol. 89. col. 2. num. 2. & 4. & 9.
Promissio facti alieni iure canonico reducitur ad illam, se facturum & curaturum. fo. 100. co 2. num. 1.
Idem est & si promissor iurauerit. fol. eo d. col. 2 num. 12.
Promittens se facturum & curaturum liberatur possibilem diligentiam exhibendo. fol. eod. col. 3. num. 3. & 4.
Promissor facti alieni directè concepta promissione & pœna appositа, an liberetur si fecerit diligentissimè & curauerit. fol. 103. col. 1. nu. 5
Quid in eo qui promittit se facturum & curaturum cum effectu? fol. eo d. & num. 6.
Promissio de renuntianda paterna hæreditate cum iuramento, quid operetur. fol. 108. colũ. 4. num. 3.
Propositum ingrediendi religionem, non est votum. fol. 27. col. 3.
Prorogatio cõpromissi iurati aut obligationis an videatur facta cum ea qualitate. fol. 4. col. 2. num. 6.
Prorogato compromissi aut obligationis die, an videatur pœna repetita vel remissa. folio. 5. col. 1.
Prorogatio diei non liberat fideiussores. fol. 5. col. 2. vers. quarto.

R

Rei dotalis alienatio prohibita, impeditna turalem obligationem oriri. & tamen iuramento confirmatur. fol. 92. col. 2. num. 7.
Relatio ad iuramentum iam præstitum, quid efficiat. fol. 4. col. 1. & 2.
Renuntiatio hæreditatis maternæ iuramento facta á filio fam. an præiudicet patri. fo. 115. col. 1. num. 3. & 4.
Renũtiatio hæreditatis paternæ iurata, à matre recepta dote facta, an noceat eius filijs petentibus hæreditatem aui, qui post filiã mortem obierit. fo. 116. col. 4. num. 4.
Renuntiatio facta cum iuramento à filia ingrediente religionem, an rescindi possit à monasterio læsionis grauissimæ causa. fol. 117. col. 3 num. 5.
Renuntiatio facta à filia cum iuramento nulla recepta dote, an valeat. fol. 118. col. 2. num. 6.
Renuntiatio hæreditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter secundas nuptias pater tenetur seruare filijs prioris matrimonij

INDEX.

nij.fol.119.col.2.num.1.
Renuntiatio hæreditatis paternæ,excludit filiũ etiam à legitima.fol.119.col.4.num.5.
Renuntiatio hæc an extinguatur mortuis fratribus,viuo patre.fol.120.col.2.num.4.
Renuntiatio hæc renuntianti & eius hæredibus nocet.fol.122.col.3.num.7.
Renuntiatio hæc iurata non reuocatur natiuitate filiorum.fol.123.col.2.num.8.
Renuntiatio hæc cõfirmatur iuramento præstito ab infideli per falsos Deos.fo.123.co.3.nu.1
Rex an possit alienare res ad Regiam dignitatẽ pertinentes.fol.74.col.1.num.4.

S

SAcramentum quid significet. fol.1. col.4. nu.2.& fol.2.
Sacramento contendere.ibidem.
Sacerdotes quomodò iuramentum præstare debeant.fol.9.col.2.num.3.
Sponsione contendere.fol.2.col.3.
Stipulationi quæ per alterum fit an resistat ius ciuile,& an ex ea nascatur naturalis obligatio fol.89.col.3.nu.3.&.4.
Stipulatio hæc variè concipi potest.fol.93.co.3. num.9.
Stipulatio hæc iuramento confirmatur.fol.95. col.1.num.11.
Superioris auctoritatem esse exceptã in omniũ iuramento.fol.19.col.2.num.2.& seq.

T

TEmeraria iuramenta quæ dicãtur.fol.44. col.3.&.4.
Testis Atticus.fol.50.col.1.
Testis falsus in iudicio quomodò sit puniendus fol.50.col.4.num.6.
Transactio de futuris alimentis,præstito iuramẽto fit valida.fol.106.col.1.num.4.

V

VEnditor an liberetur ab euictione, si emptor prætium soluerit intra diem iuramento præstito constitutum, sed post fol.30.col.2.ad finem.
Verba an sint precisè ad iuramentum necessaria.fol.3.col.1.num.4.
Verba varia ad blasphemiam pertinentia declarantur.fol.52.col.3.num.9.
Verba hæc,sub pœna præstiti,quid afferant.fo 57.col.4.vers.postremo.
Veritas iuramenti comes,& quæ ad eam pertinent.fol.44.col.1.num.5.
Votum per dispensationem tolli & remitti post remissiuè.fol.19.col.2.fol.20.col.1.
Voti commutatio quomodò fiat.fol.20.colũ.2. vers.sextò. Et quid à dispensatione differat? fol.2.col.1.vers.illud verò.
Votum exigit explicitam vel implicitam promissionem.fol.27.col.3.

FINIS INDICIS.

DON Phelippe por la gracia de Dios,Rey de Castilla,de Leon,de Aragon,de las dos Sicilias de Hierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, Duque de Milan, &c. Por quanto por parte de vos el Reuerendo in Christo padre Obispo de Segouia del nuestro consejo, nos ha sido fecha relaciõ diziẽdo que con licẽcia y priuilegio nuestro auiades impresso dos libros intitulados el vno de Monetis, y el otro de Quanuis pactũ, y por se auer acabado la impression nos supplicastes os diessemos licencia para los tornar a imprimir, o que sobre ello proueyessemos como la nra merced fuesse,lo qual visto por los del nro consejo,y como por su mandado se hizieron las diligencias que la pragmatica por nos nueuamente fecha sobre la impresion de los libros dispone: fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta para vos en la dicha razon, e nos tuuimos lo por bien, y por la presente damos licẽcia y facultad a qualquier impressor de nros Reynos para que por esta vez pueda imprimir los dichos libros q̃ de suso se haze mencion sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna, con que despues de impressos no se puedan vender ni vendã sin que primero se traygã al nuestro consejo juntamente con el original que en el se vio que va rubricado y firmado al cabo de Pedro del Marmol nuestro escriuano de camara de los que residen en el nuestro consejo, para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original, y se os de licencia para lo poder vender y se os tasse el precio que por cada volumẽ vuieredes de auer: so pena de caer e incurrir en las penas cõtenidas en la dicha pragmatica y leyes de nuestros Reynos de lo qual mandamos dar y dimos esta nuestra carta sellada con nuestro sello y librada de los del nuestro cõsejo. Dada en Madrid a catorze dias del mes de Deziembre,de mil y quinientos y setenta y vn años.

D. Card. Segunti. *El Doctor Diego Gasca.* *El Doctor Durãgo.* *El Licenciado Don Antonio de Padilla.* *El Licenciado Contreras.* *El Doctor Francisco de Auedillo.*

Yo Pedro del Marmol escriuano de camara de su Catholica Magestad la fize escriuir por su mandado con acuerdo de los de su consejo.

ILLVSTRISSIMO. D.D.
Didaco Couarruuias à Leyua, Episcopo Segouiensi, supremique Hispaniarum Senatus præsidi sapientissimo, Dominicus à Portonarijs Typographus, S. & æt. D.

POSTEA quã lætissimus ille dies, præses amplissime, nobis illuxit, quo ad tantum dignitatis gradum euectus vniuersam Hispaniam gaudio incredibili affecisti, sæpè diuq; mecum cogitaui, quonã officij genere in tanto amplissimorum clientum numero, tibi gratularer & pristini etiam animi mei rationem redderem. Nam etsi ea de causa diebus superioribus corã tibi præsens amorem & obsequium meũ significare conatus fui: eò tamen mihi satisfacio minus, quod ibi tua singulari humanitate deuinctus, nullum officij genus, nullum animi gratissimi conatum esse putem, quo tibi me satis dignè respondere posse confidam. Scio equidẽ te isto modo in omnes familiares tuos semper animatum extitisse: sed hòc mihi videris omni priuato officio, & laude ampliorem, quo beneficia tua in omnes frequentiora constant. Quare post multas variasq; sententias, in eam fui opinionem adductus, vt existimarim nullũ esse, in tanta præsertim mea tenuitate, officium tua dignum amplitudine, nisi cum eadem fuisset coniunctum. Cùm igitur memoria repeterem ea, quæ tu olim monumenta ingenij tui nobis reliquisti, operæpretium me facturum existimaui, si typis nostris excudenda curarem duo præstantissima, alterum de Pactis, alterum de Veteribus nonisq; Numismatis, quæ studiosorum votis gratissima futura visa sunt, reliqua etiam excusurus, cum tibi id iucundum fore putauero. Accipe igitur, præses augustissime, hæc non contemnenda munera, quippe quibus tu olim, quasi quibusdam gradibus innixus, ad summũ sapiẽtiæ & admirationis fastigium euasisti: & me, siquam in illis diligentiæ, aut officij, aut deniq; contentionis significationẽ perspexeris, in tuorum deditissimorum numero semper habeto. Vale præses opt. max.

INCONSTITVTIONIS SECVNDAE EX Rubrica de Pactis, lib. 6. cuiusq; initium, Quanuis pactum, inscribitur, non inutilem interpretationem.

Ad Lectorem Præfatio.

PRincipes omnes, ac Legum latores, candide Lector, & hi præsertim, qui religionis Christianæ documentis rempublicã optimis legibus instituere conati sunt, in rebus agendis & frequentissimo hominum commercio, dum humanã simplicemque conuentionem iustis ex causis inualidam, ac infirmam esse censuêrunt, aut sanè non itâ vtilem, vt ipsa publica fides in hisce negotijs exigebat: eã tamen iurisiurãdi religiõe stabilitam, absque vlla exceptione ob iuramenti vim apud forẽsia tribunalia ita admittendã esse statuerunt, vt plerunque ab ipso sacramento virtutem potissimã, plerũque effectus quosdam, eosq; ex iure Põtificio, & Cæsareo singulares accipiat. Cõtingit frequenter ob tot calũnias, quas mortaliũ malicia excogitauit, & propter cautelas, quibus fœdi fragi homines vtuntur ad effugiendas proprio liberoque consensu pactas conuentiones, conuictum humanum rei publicæ omninò necessariũ vel deficere vel funditùs periclitari. Etenim tot legibus in qualibet cõmunitate statutis, tot aduersus pacta, & contractus solent obijci defectus, vt planè nullus ferè conuentione priuata vt cunque diligentissimè cõscripta se tutũ fore existimet, nisi vndique futuris hominum dolis, quibus à pactis discedere tentant, antidotis quibusdam ocurrere festinet. Cæterûm præter alia, quæ solent ad conuentionum tutelam opponi, illud præcipuè multi faciendum est, quod à religione iuramenti vires sacrosanctas adsumit.

mit. Sic namque conuentiones, quæ cũ minoribus ætate fiunt, multum roboris adquirunt ex iureiurando à minore præstito. Sic multi contractus, qui alioquĩ vel nulli existimantur, vel pluribus possunt refelli obiectionibus, ab omnibus his omninò cẽsentur immunes propter iuramenti vim, & eius religionem: quandoque contractus validi quidem, ampliorem ex eadem ratione effectum habent, quàm si simplici consensu forent stabiliti: sicuti constat in cap. cùm cõtingat. de iureiuran. cap. debitores. eo. titul. Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendi. & maximè in hoc cap. quanuis pactum. quem locum ipsi delegimus, vt quæ priuatim hac de re Salmanticæ elaborauimus, pauló diligentius postmodum examinata, publico omnium Iuris peritorum iudicio committeremus. Igitur huius Constitutionis breues Commentarios in tres distinximus partes: quarũ Prima de iuramenti cognitione generalia quædã examinabit. Secunda Bartol. resolutionem de viribus iuramenti in. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. ad vnguem discutiet. Tertia specialiter de iurisiurãdi viribus, quas hęc constitutio renunciationi paternę hæreditatis tribuit, ad amussim tractabit: varios intellectus huius Capitis, eiq; admodùm necessarios continens. Multa tamẽ omittemus, quæ de viribus, & effectibus iuramenti passim à Doctoribus traduntur: contenti siquidem ea tantùm explicare, quæ hoc tractatu præcipua censentur.

CONSTITVTIONIS SECVNDÆ ex Rubrica de pactis: lib. 6. cuius initium, Quamuis pactum. inscribitur, non inutilis interpretatio.

AVTORE DIDACO COVARRVIAS à Leyua, Episcopo Segouiensi Illustrissimo, & sacri Regij q; senatus Præside supremo.

Prima huius relectionis pars, ex cuius initio hęc colliguntur.

1 *Iuramenti definitio explicatur.*
2 *Iuramentum, & sacramentum, an sint synonyma? & quid hæc dictio sacramentum significet?*
3 *Iuramentum assertorium, & promissorium, an distinguantur specie?*
4 *An verba sint præcise necessaria ad iuramentum.*
5 *Examinatur latè intellectus ad tex. in cap. penult. de iureiur.*
6 *An prorogatio compromissi iurati, censeatur facta cum iuramenti qualitate?*
7 *An verbum, iuro, sit necessarium ad veram religionem iuramenti?*

Prima horum Commentariorum Pars.

IVramẽtum, vt eius definitionem statim explicemus, inuocatio est diuini numinis in testimonium. Nam qui aliquid se facturum cum iuramento promittit, Deum ipsum in testem illius promissionis, ac veluti sponsorem appellat. Rursus qui aliquid affirmat, aut negat verũ esse, iuramento pręstito, Deum ipsum citat in illius veritatis testimonium: quasi Deus testis sit illius affirmationis, aut negationis. Hoc elegãter probat Philo de specialib⁹ decalogi legibus lib. 1. Itẽ Diuus Augustinus in sermone 28. de verbis Apostoli Iacobi: dum inquit: Quid est per Deum, nisi testis est Deus? Idem apparet ex pluribus iuris vtriusq; locis, quibus manifestissimè traditur Sacramenti, & iurisiurãdi religionem in ipsum Deum dirigi, potiùs quàm in priuatum hominem, cui præstatur. cap. debitores. cap. si verò. & cap. verum de iureiur. quamobrem Cæsarea constitutione decretum est, iurisiurandi contemptam religionem, satis Deum vltorem habere. Sic Cicero li. 3. de officijs scribit: Est enim iusiurãdũ affirmatio religiosa. Quod autem affirmatè quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. Iã enim non ad iram Deorũ, quæ nulla est, sed ad iustitiam, & ad fidem pertinet. Hæc Cicero: qui iuramenti definitionem sua comprobauit authoritate: atq; ità ferè omnes iuris diuini, & humani interpretes, etiam si varias tradiderint iurisiurandi definitiones, in hanc tamẽ

vnanimi consensu conuenerunt, vt iuramentum sit adsumptio nominis diuini ad confirmandam iurantis fidem. quæ item probatur in cap. quãtumlibet. 47. distin. ex Augustino in Epistola. 137. ad Hipponenses: Simpliciter, inquit, fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui est testis mihi super animam meã. optimus text. ad idem in capit. & si Christus. de iureiur. colum. 3. vers. alioquin l. 1. titul. 11. partit. 3. Idem probatur authoritate glos. in summa. 22. quæst. 1. Diui Thomæ. 2. 2. quæst. 89. artic. 1. Hostiensi in summa. Panormita. Alciat. Feli. & aliorum in rubri. de iureiuran. Bald. in l. 2. ff. eodem titul. in. 1. quęst. & in cap. 1. §. item sacramenta. 2. colũ. de pace iurament. firmand. tametsi Ioan. de Selua in tracta. de iurciur. q. 1. & Antoni. Corsettus in rubri. eiusdem tituli. admodum anxij conentur alias iuramenti definitiones tradere: cùm tamen hæc sit congrua, facilis, atq; omnino iusta definitio, quẽ admodum ex multis, quæ ab ea per me deducentur, apparebit. Etenim ad hanc definitionem omnia penè tẽdunt, quæ de iuramenti ratione potissimè à plerisq; traduntur: siquidẽ diuini numinis testimonium eã vim habet, vt multa quidem hoc in tractatu ex eo maximam authoritatem habeant, quòd ad maiorem iuramenti, & diuini testimonij fidẽ conducere videantur. Idcircò ab ipsius definitionis verbis præsertim ea deducam, quæ in hac prima huius relectionis parte dicenda sunt.

Primùm ex supra scripta iuramenti definitione infertur, iuramentum, & sacramentum synonyma esse: saltem dictionem hanc, sacramentum, idem quod iuramentum significare, secundùm Panormit. in rubric. de iureiuran. text. in capit. qui sacramento 22. quæst. 4. in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. capitu. 1. §. item sacramenta. de pace iuramen. firmand. nam præter multa alia sacramẽtum appellatur iuramentum, seu obligatio, diuini numinis testimonio & interuentu cõfirmata, authore Festo. Is enim inquit, sacramentũ dici quod iurisiurandi sacratione interposita geritur. Hinc militiæ sacramenta: siquidẽ vt Vegetius libro primo. de re milit. scribit, milites iurare solẽt & ideo militiæ sacramenta dicuntur l. milites agrum. §. ignominiosa. ff. de re milit. Quintilianus libr. 12. capit. 2. Sed hæc inter ipsos, qui velut sacramento rogati, vel etiam superstitione constricti, nefas esse ducũt à suscepta semel persuasione discedere. Cornelius Tacitus libr. 1. addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomẽ Tiberij. Vnde Suetonius in Cæsare, capit. 42. iureiurando adstrictum, teneri sacramento dixit. tametsi & alia multa sacramentũ significet. Etenim in genere, dictio ista idem insinuat quod Græcè μυστήριον: nempe sacrum secretum, aut religiosum arcanum: plerumque eidem omnem rem sacram absconditam, etiam si alterius rei signum non sit: vt dicimus sacramentum diuinitatis. tatis. Qua de re êst tex. elegãs in cap. multi. 1. quæstio. 1. quo in sensu Paulus ad Ephesios. 1. scribit, Deum nobis sacramentum voluntatis suæ notum fecisse secundum beneplacitum suum, quod alijs generationibus non est agnitum, sed absconditum à seculis: nempe gentes esse concorporales, & cõparticipes promissionis eius in Christo Iesu, in quo omnes habemus fiduciam, accessum in confidentia per fidem ad ipsum. Idem. 1. ad Timoth. 3. inquit, & manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne. Verùm apud Christianæ religionis cultores, & Catholicæ ecclesiæ doctores, frequẽtissimè sacramentum dicitur sacræ rei signum, quod eius similitudinem gerit, cuius signum est: quemadmodùm signa, & figuræ veteris Testamenti sacramenta apellantur. Augustinus etenim contra Faustum Manichæum lib. 96. capit. 3. asseuerat sacramenta, quæ obseruabantur ex lege, prænuntiatiua tantùm fuisse Christi venturi. Idem Augustinus, epist. 23. ad Bonifacium episcopũ, tradit, oportere res, quibus sacramẽta constant, imaginem & similitudinem gerere earum rerum, quarũ signa, & sacramenta esse dicuntur. Sic quia Baptismus lauat, completur in aqua. Eucharistia reficit, panis & vini speciem accipiens. Vnctio fouet: ideoq; in oleo ministratur. Pœnitentia sub manifesta forma iudicij absoluit. Tandem speciali quodam iure iuxta legem Euangelicam sacramentum significat signum visibile inuisibilis gratiæ Dei, quam Deus efficaciter, & certò in ipsis operatur, modò ritè, nec indigne tractentur. Qua ratione Diuus Augustinus lib. 10. de Ciuita. Dei, cap. 5. & capitu. sacrificium de consecratio. distin. 2. sacramentum definit esse sacrum signum visibilis formæ, & inuisibilis gratiæ. Notat Magister Sententiarum libro. 4. & est ferè communis omnium Theologorum sententia. Deniq; sacramenta dicuntur, quia sub tegumẽto corporalium rerum diuina virtus secretius operatur salutem: sicuti Gregorius author est in dict. cap. multi.

Apud veteres Ethnicos, quem admodùm Varro testis est lib. 2. de lingua Latina, sacramentum dicebatur pecunia, quæ in æde sacra à litigantibus deponebatur. Nam qui petebat, & qui inficiabatur de alijs rebus, vtrique quingentos æris ad Pontificem deponebant: de alijs item rebus certum numerum assium. Qui iudicio autem vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat: victi ad ærarium redibat, id est victus ea pecunia, quam deposuerat, mulctabatur in pœnam in iustæ litigationis: quæ ærario cedebat. Sacramentum verò hæc pecunia dicebatur à loco sacro, vbi ea deponebatur. Quidam autem re ipsa non deponebant: sed simpliciter spondebant. Ex quibus

dictum est, sacramento, vel sponsione contendere. Item sacramento, vel sponsione vincere, apud Ciceronem, præsertim in oratione pro Milone, & in oratione pro domo sua ad Pontifices: Valerium Maximum libro.7.capitu.7.&.8. Explicarunt eleganter Budæus in. l.2.ff. de origine iuris. §. & cùm placuisset. atque Andreas alciatus in.l.pecunię verbum. ff. de verborum significatione. Est & hac de re pulcher locus apud eundem Ciceronem libro primo de Oratore: vbi iusto sacramento contendere oratori cum Pythagoræis non licere dixit Scæuola. Idem adnotauit Alciat. in rubric. de iureiurando. numero sexto. Nec tamen in hoc tractatu de iuramento, sacramentum ità strictè accipiendũ est, vt significet illud tantum iuramẽtum quod supra sacrum fiat, puta altare, reliquias, vel libros Euangeliorum. Nam etiam si iuramentum verbo tantùm factum fuerit, nihilominùs sacramentum dicetur: sicuti post Panormita. cæteri in dicta Rubrica de iureiurand. responderunt.

Iusiurandum autem à iure dicitur, & ex eo à iure deriuatur, quòd id quod iuratur prò lege habendum sit, & veluti ius fit sanctè seruandum. l.5. §. dato. ff. de iureiurando. vel quia diuinum numen pro iure veritatis constituitur: quasi non aliud sit Deum iurare, quàm Deum pro iure veritatis constituere, aut ius veritatis reddere Deo. Cui, velut ipsissimæ veritati, propriè competit dictorum omniũ & commentorum veritatem suo testimonio stabilire. Vnde iurare est promittere adhibito testimonio diuino, nos ità seruaturos, ac si iuraesset: vel id quod affirmamus, ius veritatis habere. Dictionem autem istam, iusiurandum, cùm vnica sit ex compositione, diuisit more Poetico Iuuenalis Satyra. 13. Quòd dubitaret Depositum retinere, & fraudem iure tueri iurando. Et Ouidius in Epistola Cydippes ad Acontium: Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris?

Secundò principaliter ex eadem definitione infertur, iuramentum assertionis de re præsenti, aut præterita: & iuramentum promissionis reifuturæ, non differre specie quidem ad constituendam distinctam peccati speciem in eius transgressione. Nam cũ in vtroq; Deus testis aduocetur eadem erit ratio: nempe diuini testimonij, cuius non distinguitur species ex eo, quòd super futuro, aut præsenti, vel præterito Deus ipse testificetur: sicuti probat Caieta. 2.2. quæst. 89. articulo primo. eiusq; cõclusio proderit quo ad iudicium animæ interius, in quo iuxta communem regulam peccata distinguenda nominatim sunt per eorum proprias species: vtriusq; verò iuramenti, assertorij, & promissorij grauitatem, & gradus distinxit eleganter, summaq; cum

cum eruditione Dominicus à Soto in Institutione de cauendo Iuramentorum abusu, parte.1.capit.7.& sequentibus: per hoc tamen nõ diffiteor quandoque in exteriori iudicio quo ad punitionem discrimen constitui posse inter iuramentum assertoriũ, & promissorium: quod inferius opportuniori loco tractabitur. Quin & Crysippus apud Ioan. Stobæũ, Sermone. 26. scribit, aliud esse verum iurare, & aliud, fideliter iurare: item peierare, & falsum iurare. Nam verum iurare & falsum iurare: ad iuramentum assertorium pertinent: at fideliter iurare & peierare, ad promissorium iuramẽtum, quemadmodum ipse Chrysippus longiùs explicat.

Tertiò deducitur ex his an ad iuramentum sint necessaria verba? quidam etenim existimarunt, iuramentum fieri non posse sine verbis. hoc primum authoritãte text. in capit, & si Christus. de iureiuran.
4 dum inquit, iuramentum esse sermonem. Deinde adducitur text. in Nouella Iustiniani de mãdatis principum. §. sed neque. dum prohibet præsidibus, nè verbum, id est, iusiurandum temerè cuiquam indulgeant. eadem opinio maximam vim capit ex capitu. penulti. de iureiurando. vbi ex solo cõsensu iuramentum iam semel præstitum minimè extenditur: igitur verba ad iurandum necessaria sunt. Idem deducitur ex sententia Caij Iurisconsulti, qui libro.2. Institutionum scribit, oriri ex iureiurando, quod libertus patrono præstat obligationem, quæ verbis contrahitur: tametsi ea non tam verborum solennitate, quàm religione confirmetur. Quamobrem verba fore necessaria ad iurandum, expressim asserunt Barto. in. l. & per iusiurandum. ff. de acceptilat. idem in.l. qui iurasse. ff. de iureiurand. Alberic. Fulgos. & Roma. in.l.1. in principio. ff. de verborum obligatio. Hanc autem opinionem quidam veram esse censent in his: qui loqui possunt: at in his, qui loqui non possunt, tenent verba non esse necessaria ad iuramenti vinculum: sed sufficere signa. Sic etenim visum est Paulo Aretino, & Alexand. in dicta.l.1. quorum opinio magis communis est, saltem apud iuris Cæsarei interpretes, vt testantur Ioan. Crottus ibi colũ. 4. & Alciat. libro. Parergon, capit.2. quam & idem Alciat. probare videtur in rubri. de iureiuran. num.21: asseuerans, eam in praxi receptam esse: eandem sententiam sequitur Ioan. de Selua in tract. de iuramento.1. parte. q.2. & Andre. Tiraquel. de legib. connub. glo.5. num.18. quibus adstipulatur glos. in cap. testes. 3. q.9. quæ asserit, mutum posse dicere testimonium, modò sciat scribere. Quod communi omnium iudicio receptum est, secundùm Præpositi. in cap. cùm apud. de sponsalibus. & tamen ad testificandũ iuramentũ necessariũ est. Sic & ad contractum matrimonij verba esse ne-

ceſſaria in his, qui loqui poſſunt, viſum eſt quibuſdam, quorum ſententiam gloſ. & Henric. referunt in capit. tuæ. de ſponſalib. Hæc tamen ratio ex eo deficit, quòd verior ſit opinio, in matrimonij contractu verba neceſſaria non eſſe etiam in his, qui loqui poſſunt: ſicuti in dict. capit. tuæ. doctores reſponderunt. Et nos probauimus in Epitome de ſponſalib. 2. parte. capit. 4. numero. 8. quamobrem in hac de iuramento controuerſia fortaſsis magis probabitur etiam in his, qui loqui poſſunt, verba minimè fore neceſſaria: quoniam iuramentum Deo præſtatur, qui ſolius mentis inſpector eſt: capit. ſi quid inueniſti. 14. q. 5. & capit. erubeſcant. 32. diſt. atq; ità opinionem iſtam tenuerunt gloſſ. in ſumma. 22. q. 1. panormit. in rubr. de iureiurand. Iacob. Petrus & Cynus in Authen. Sacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit. eademque ſequuntur dicentes communem eſſe Lancelot. Galiaula in dict. l. 1. colũ. vltim. principij. ff. de verbo. obligationib. & Antoni. Corſet. in rubri. de iureiuran. q. 6. huc pertinet quod ex Alexide tradit Ioan. Stabæus, Sermone. 25. firmum inquit, eſt iuramentum, ſi ſolùm annuero. Quod ſi alicubi probatur, ad iuramentum verba fore neceſſaria: id intelligendum eſt ad certiorem probationem iuramenti, vel ad manifeſtam mentis ſignificationem: non quòd ad ſubſtãtiam iuramenti verba omninò, & præciſè requiran-

tur. Nam nullo pacto iure defendi poterit, nec admittendum eſt: Non obſtabit text. in dict. §. ſed neque ſiquidem communis illius conſtitutionis interpretatio perabſurda eſt: cùm ibi de iuramento non tractetur: ſed de fide publica, aut priuilegio, ac diplomate ſecuritatis: quod vulgus appellat ſaluum conductum. Inquit enim Iuſtinianus: ſed neq; cuiquam concedant τὰς καλεμένας λόγες. id eſt, fidem publicam: quam dicit vulgò appellari verba. Idcirco ea cõſtitutio non poteſt commodè huic quæſtioni, quam de iuramento diſputamus, aptari.

Cæterùm vrget admodùm pro priori ſententia text. in dict. cap. penulti. quo apparet, non ſatis eſſe ad iuramenti religionem, & vinculum ipſum interiorem conſenſum iurandi, nec ipſam mentem iurantis, niſi verbis iuramentum ipſum explicetur. Id ſanè deducitur, ſi conſideremus illius capitis deciſionem, in hæc verba: Clericus, qui iurauit ſe ſtatuta in eccleſia ſua edita ſeruaturum: promittens per idem iuramentum, ſtatutum quod poſtmodùm ſubſequutum eſt fideliter obſeruare: licet tranſgredi non debuerat quod promiſit, non tenetur ad illius obſeruantiam ex debito præſtiti iuramenti. His equidem verbis Romanus Pontifex inſinuat, iuramentum ſemel ſuper re quadam præſtitum non poſſe ſimpliciter cõſenſu iurantis ad alium caſum extendi

di quo ad vim iuramenti: niſi expreſsim iterum fiat. Vnde colligitur non ſufficere iurandi mentem, niſi & verba iuramentum ſignificantia fuerint expreſſa. Sed huic inductioni reſpondetur, in eo capite de iuramẽti extenſione, nõ de iuramento mente tantùm & animo cõcepto tractari. Nam quòd iuramentum abſq; verbis animi tãtùm deliberatione fieri poſsit: inibi non negatur: licet deciſum fuerit, abſq; nouo iurandi animo iuramẽtũ ſemel iam præſtitum minimè extendi quo ad eius vim, etiam ex conſenſu & volũtate iurantis. In quo tex. ille in dict. cap. penul. celebris eſt: Hanc etenim ex eo concluſionem mirè commendantes adnotarũt Abb. & doct. ibi Anto. de Butrio in cap. ab excõmunicato. nu. 23. de reſcrip. Soci. cõſ. 99. lib. 3. col. 2. Iaſon in l. Gallus. §. idem credendũ. col. 3. ff. de libe. & poſth. & in l. 1. §. & poſt operis. ff. de noui oper. nũciat. co. 2. Catellia. Cotta in Memorialibus, dictione, iuramentũ & Andr. Tiraquel. in lib. de legib. connubialibus, gloſſ. 5. num. 120. Vnde illud etiã colligitur, quod ad effectum verum iuramẽti, item & ad periurium nõ ſufficiat relatio ad aliud iuramẽtum: tametſi ea fiat per ipſummet iurãtem. Ex quibus multa inferre poſſem: ſed quædam potiſsimùm explicabo ad vberiorem huius adnotationis cognitionem. Primùm equidem, ſi ſemel iuramẽtum præſtiterim de ſoluendis centum aureis Titio: ac demũ dixerim poſteà, me promittere equum dare Sempronio ſub eodem iuramento iam præſtito: tenebor omninò ex vi promiſsionis equũ dare Sẽpronio, nõ tamẽ ex vi iuramẽti, nec ero periurus ſi non dedero: quod in ſpecie Anton. de Butrio reſpõdit in dict. cap. ab excõmunicato. nume. 23. de quo tamẽ ſtatim latiùs tractabitur.

Secundò cõſtat ex his intellectus ad. l. diem proferre. ad. l. ſi cũ dies. in princip. ff. de arbitris. Etenim ſi compromiſſum factum fuerit in iudicem aliquẽ, vt is intra certum diẽ cauſam definiat, præſtitumq; fuerit iuramentũ parendi, & ſtandi ſentẽtiæ per eum intra diem latæ: ac demũ prorogetur cõpromiſsi dies, nõ cenſebitur iuramẽtum prorogatũ, niſi expreſsim iterũ iuretur: quod deducitur à deciſione Ioan. Andre. in Speculi additionibus. tit. de iure iur. ad finem. Etiam ſi prorogatio fuerit facta cum eiſdem clauſulis, & vinculis primi cõpromiſsi: atq; idẽ erit ſi prorogatio facta fuerit intra terminũ, & diem primi cõpromiſſi: ità quidem, vt cenſeatur vnũ & idẽ cõpromiſſum, ſecundũ Soci. in dicto conſil. 99. col. 2. vbi ad hoc expreſsim adducit tex. in dict. cap. penul. & Anto. de But. ſententiã in dicto cap. ab excommunicato. quib⁹ accedit quod eleganter ſcripſit Card. in Cle. 1. §. nos itaq;. 5. q. de iureiu. exiſtimans, quòd qui iuramẽto pręſtito promiſit ſoluere alteri centum aureos intra decem dies, qui per creditorem in alium diem fue-

rint prorogati: nõ erit periurus, quã uis eam pecuniam non ſoluerit intra diem ab ipſo creditore prorogatum. Idem voluit Bal. conſilio. 436. libr. 1. Cattellia. Cotta in Memorali. dictione, iuramentum. Iaſon. licet dubius in. l. lecta. 5. notab. ff. ſi certum petatur. eandem opinionem Cardin. dicit eſſe veriorem Deti. in cap. de cauſis. de offi. delegat. numero. 7. vbi ex ea tenet idem, quod paulò antè de compromiſſi prorogatione dicebamus. Contrarium ſanè aduerſus Cardin. tenuerunt Feli. in cap. 1. de iureiuran. columna. 1. &. 2. idem Feli. in capit. 2. de ſponſal. nu. 34. Ia. in. l. 1. §. & poſt operis. ff. de noui oper. nunciat. num. 8. Deti. in ca. prętereà, de appella. col. 2. quo in loco idem tenet poſt Innocẽ. & alios ibi, quo ad ſententiam excommunicationis latam in Titium, niſi is intra decem dies ſatisfecerit: nam ſi illi decem dies in alios decem proferantur, his tranſcurſis locus erit excommunicationis cenſurę. Idem probat Rebuffus in concordatis. rubr. de prorogatione. Sic & Bald. in cap. venerabilem. columna. 3. de electio. idem quo ad periurium aſſeuerat. Quia prorogatio facta videtur cum omnibus qualitatibus, & clauſulis illius rei, quæ prorogatur: l. lecta. ff. ſi cert. peta. l. legem. C. locati. gloſ. in capit. hi qui authoritate de præb. in. 6. gloſ. in. l. ſed ſi manente. ff. de precario. l. 2. §. ſi iudex. ff. de iudic. hoc ipſum verum eſſe cenſent Bart. Imol. & Doctores, in dicto §. & poſt operis. nume. 6. idem Bart. in. l. cùm ſtipulatus ſim mihi à Proculo. ff. de verborũ obliga. penult. colu. ex quibus ſatis dubia redditur. Card. & aliorum opinio, nõ tantùm quo ad iuramentum compromiſſi, ſed & quo ad iuramentũ præſtitum à debitore circa æris alieni ſolutionem. Nam & Deti. in dicto cap. de cauſis. teſtatur opinionẽ Cardin. Communiter reprobari. Tametſi pro Cardinal. admodùm vrgeat tex. in. l. Labeo. in. 2. §. vlti. ff. de arbitr. l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locat. vbi probatur, fideiuſſores primũ datos ad alicuius obligationis tutelam, non extendi, nec cẽſeri datos ad illius prorogationem: atque inde ſequitur, quòd prorogatio facta per creditorem debitori liberat fideiuſſorem, qui obligatus erat, ac tenebatur ſimul cum debitore intra certum diem ſoluere. idem notant Bald. per illum text. in. l. ſi cùm Hermes. C. de locato. Paulus Caſtrenſis per text. ibi, in. l. 4 in principio. ff. de damno infect. Abb. in cap. conſtitutus. de fideiuſſ. colũ. vlti. quos Deti. ſequitur in dicto capi. prætereà. columna. 2. quibus tamen reſpondetur, ſupraſcriptam iuris cõſultorum ſententiam eò veram eſſe, quòd prorogatio fiat in præiudicium tãtùm eorum, qui eidem conſenſere, non autem in damnum abſentium, & ſic fideiuſſorum, qui nullum dedere cõſenſum prorogationi. idem notant Aufre. in capella Toloſana. 181. Barb. conſi. 31. col. 3. colum. vlt. lib. 1. Rebuffus in concordatis. tit. de prorogatione. in gl. Franciſcus, qua ratione cùm fideiuſſor minimè conſentiat prorogationi, quæ quodam modo videtur nouum contractum induxiſſe: minimè dicendum eſt, eum quantum ad prorogationem obligari. Præterea quo ad cõpromiſſi dubitationẽ, illud plurimum obſtat: quòd ſi fiat prorogatio cõpromiſſi, non cenſetur pœna repetita. l. ſeruus ea. ff. de ſeruis expor. Bal. in. l. pen. §. vxor. ff. ſolu. matr. Bald. idem in. l. ſi à te. C. de pact. inter empt. & vendit. Hippoly. in ſingul. 300. & tamẽ huic obiectioni reſpondetur, non eſſe idem de pœna, quod de iuramento: ſiquidem pœna odioſa eſt, non ita iuramentum: quòd tãtum adiſcitur ad maiorem promiſſionis vim. Pœnã verò cẽſeri adhuc repetitam in prorogatione, quidem opinantur per text. in. l. cum ſtipulatus ſim mihi à Proculo. ff. de verbo. obligat. vbi ex iuriſconſulto Bar. & alij adnotarũt, pœnam non cenſeri à creditore debitori remiſſam per hoc, quòd creditor diem ſolutionis debitori prorogauerit: imò iuxta cõmunem omniũ opinionẽ ſi debitor intra diẽ prorogatum non ſoluerit, ad pœnã tenebit. Sed hac in cõtrouerſia ipſe diſtinguendã eſſe opinor prorogationis formam. Quandoq; enim ex prorogatione ad tẽpus ipſum additum producitur cõuentio, aut obligatio prior, quæ alioqui elapſo die primitùs conſtituto extingueretur: vt in compromiſſo: & tunc quidẽ pœna non cenſebitur repetita regulariter: niſi expreſſè, vel tacitè poſsit colligi, in eius repetitionem contrahentes conſenſiſſe. Sic etenim procedit deciſio Bal. in. d. §. vxor, quando autem prorogatio nullam inducit obligationem ad tempus, vel diẽ prorogatũ: ſed extendit ipſum diẽ, qui præfinitus fuerat debitori ad ſolutionẽ eius, quod ſoluere, aut præſtare purè tenebatur: quo caſu cum elapſo eo die obligatio extincta non ſit, ſed maneat: prorogatio nõ mutat obligationis qualitatem nec eius conditionẽ: idcircò adhuc manet ad pœnã intera obligatio.

Tertio inde ſubinfertur, debitorẽ alicuius quantitatis, quam ſoluere intra diẽ ſub pœna promiſerit, ad hucad pœnã obligari, ſi creditor diẽ protulerit, nec debitor intra eũ diẽ ſatisfecerit, quod conſtat ex dicta. l. cùm ſtipulatus ſim mihi à Proculo & his, quæ inibi Doctor. adnotarunt.

Quarto apparet, fideiuſſorem eius, qui verè debitor eſt, ac debitam quãtitatem intra diem certum ſoluere promiſerit, minime ab obligatione fideiuſſoria eximi, licet creditor diẽ ſolutionis debitori prorogauerit.

Nã quod paulò ante adnotauimus ex. l. Labeo. §. vlti. ff. de arbitris. locũ obtinet vbi dies appoſitus tendit ad obligationis extinctionem: non autem vbi dies ille obligationem non extinguit, ſed ſolutioni dictus eſt, fitq; eius prorogatio miſerationis cau

ſa: ſicut in hac ſpecie explicarũt Hoſtien. Anch. Imol. & Abb. in dict. c. conſtitutus. Bart. in. l. Lucius. §. Paulus. ff. de adminiſtrat. tutor. Alexan. Iaſo. nu. 9. Deci. & Curti. Iunior nu. 11. in. l. lecta. ff. ſi cert. petatur Hippo. in rubr. ff. de fideiuſſori. q. 6. quorũ opinio cõmunis eſt ſecundũ Iaſon. & Deci. in dict. l. lecta. optimus tex. in. l. vlt. C. de vſur. rei iudi. ad finem quibus accedit ſatis congrua ratio, qua certiſsimi iuris eſt, debitorẽ promittentem creditori debitam quantitatem ſoluere intra diem certum, duo quidem promiſiſſe: nempe cẽtum creditori ſoluturum, & eidem ſolutioni ſatisfacturum intra decẽ dies: vnde licet decẽ dies fuerint elapſi, aut prorogati, nihilominùs manet obligatio ad ſolutionem. l. Celſus. ff. de arbit. ca. cùm dilecti. de dolo & contuma.

Quintò, vt difficultatem iſtam amplius perſtringamus, colligitur deciſionem Cardi. falſam eſſe. Imò ſi debitor cum iuramẽto promiſerit, cẽtum intra mẽſem creditori ſoluere: etiã ſi ea dies fuerit per creditorẽ prorogata, nihilominùs debitor manet obligatus ad ſolutionẽ cũ iuramento: & ideò periurus erit, ſi intra diẽ prorogatum creditori nõ ſatisfecerit: ſicuti aduerſus Cardi. Bal. Feli. Iaſon. Deci. & aliſ paulò antè citati exiſtimarunt: & deinde Deci. ac Fran. Curtius in dict. l. lect. n. 11. Bar. Imo. & aliſ in. d. §. & poſt operis. Marcus Antoni. Blancus de compromiſsis. q. 7. nu. 58.

Sexto, ſi rectè, ac diligenter ſupra ſcriptam reſolutionem obſeruauerimus, manifeſtum erit in quæſtione de compromiſſo, cuius modò mẽtionem fecimus, prorogationẽ compromiſsi factam iam extincto priori compromiſſo, eiuſq; die trãſcurſa, minimè cenſeri factam cũ repetitione iuramẽti prẽſtiti in primi compromiſsi obſeruationẽ, ſi hæc prorogatio ſimpliciter fiat. Nam in hac ſpecie non eſt vera prioris compromiſsi prorogatio, ſed nouũ cõpromiſſum, ſecundũ gloſſ. & communem in. l. ſed ſi manẽte. ff. de precario. Bart. & Alexã. per tex. ibi in. l. dies. ff. de damno infect. notatur in cap. hi qui auctoritate. de præbendis. in. 6.

Septimò hinc deducitur quid dicẽdum ſit, vbi prorogatio diei fit intra tempus ipſum ab initio appoſitum compromiſſo: an & iuramẽtum cẽſeatur repetitum quo ad diem prorogatam: & ſanè ſi ab initio compromiſſum cum iuramento ità cõſtitutum ſit, vt ipſi arbitri, vel compromittentes diẽ poſsint prorogare: tũc prorogatio intra diem facta eaſdem qualitates habet, etiam quo ad iuramentum, quia ab initio iuramentum eum ſenſum habet, vt iurans ſub religione ſacramenti promittat ſtare ſententiæ arbitrorum, quam ipſi dixerint intra diem ab initio definitum, vel poſtmodùm prorogatum: nec in hac ſpecie de iuramenti extenſione tractatur: quẽadmodũ explicat Deci. in. d. l. lecta. idẽ in dic.

in dict. capit. de cauſis. de offic. deleg. num. 7. & Marcus Anto. Blancus in dic. tract. de cõpromiſsis. q. 7. nu. 58. poſt. Bald. in dict. conſil. 439. lib. 1. qui eleganter loquitur.

Octauò, ſi prorogatio diei, & cõpromiſsi fiat intra diem ipſum, ſimpliciter tamen nulla data prorogandi poteſtate ab initio, ſed ex conſenſu compromittentium quidam cẽſent non videri repetitũ iuramentũ ipſum, quod itavilum eſt Socino in dic. conſi. 99. col. 2. lib. 3. Bald. in dict. conſil. 439. lib. 1. Detio in dict. l. lecta. nume. 14. & in dic. ca. de cauſis. nu. 7 Marco Antonio in dict. q. 7, num. 58. quibus adſtipulatur tex. inſignis in dict. cap. penul. de iureiurã. quo probatur, ad iuramenti religionẽ, & vt quis ex iuramento teneatur, nõ eſſe ſatis quòd fiat promiſsio per relationem ad iuramentũ iam præſtitum: ſed eſt neceſſaria ſpecialis iurãdi forma: vel verbis, vel mente concepta. vnde non ſufficiet voluntas extendendi iuramentum iam præſtitum ad aliam cauſam. Huic tamen rationi conantur quidam reſpondere, illum tex. intelligentes eo caſu, quo iuramentum primum non fuerit præſtitum ſuper ea re, de qua poſtmodùm in extenſione, aut relatione agitur. Primum ſiquidem iuramentũ in illius capitis caſu fuit præſtitũ ſuper ſtatutis iã eo tẽpore editis: relatio autem poſtmodùm ſequuta ad id iuramentum, agit de ſtatutis editis poſt primum iuramentum, & ſic de re diſtincta ab ea, quæ in primo iuramento tractatur. At vbi iuramentum & eius extenſio ſuper eadem re contingunt: dubio procul ad religionem iuramẽti ſatis erit ſufficiens relatio ad primum iuramentum factum, cuius reſolutionis addu-cunt auctorem Bart. in. l. vlt. C. de vend. reb. ciu. cuius tamen ſenſus verè non ità accipiendus, ſed in hunc modũ, vt promiſsio ſub virtute iuramenti iã præſtiti, ſufficiens ſit ad periurij reatum quoties iuramentũ primò præſtitum cõprehendebat id, de quo nunc agitur: ita quidem de interpretatione potiùs, quàm de extenſione iuramenti tractatur: atq; ideò Barto. ſententia non omnino excludit deciſionem tex. in dic. cap. penul. quo ad probationem præmiſſæ illationis. Cuius contrariũ expreſsim deducitur ex Bar. Imo. & Iaſone in dic. §. & poſt operis. quorum quidem, & aliorum, qui eandem ſententiam ſequuti fuerunt, mens in id tendit vt prorogatio compromiſsi iurati, eandem iuramenti religionem, & eius vim repetat quantum ad diem prorogatum, idẽ ſentire ferè omnes, quibus opinio Cardin. in dic. §. nos itaq; diſplicuit. ſed adhuc mihi verior videtur Socini, & aliorum reſponſio.

Nono ex prænotatis apparet, idem dicendum fore eo in caſu, quo dies compromiſsi prorogatur, ea expreſſa conditione, vt omnes prioris diei clauſulæ, & iuramentum repetita eſſe intelligantur: aut ſi compromittentes in prorogatione promiſerint ſub iu-

ſub iuramento priùs præſtito ſtare ſententiæ arbitrorũ. Etenim non ſufficit hæc relatio iuramenti ad vim ipſius periurij, nec ad alios eius effectus, niſi iuramentũ in ſpecie, ac formaliter præſtitum fuerit: quod probatur in dict. ca. penul. Nam quoties dies compromiſſi prorogatur, licet quodãmodo poſsit cenſeri idem cõpromiſſum. l. non omnibus. §. vlti. l. nõ diſtinguemus. §. dies. & l. ſeq. ff. de rece. arbitr. nota. in. l. Sed & ſi manente. ff. de precar. hoc verũ eſt quo ad eius ſubſtantiã: nõ tñ quo ad ea, quæ requiritur ſpecialẽ formã: ſiquidẽ negarinõ poteſt, quo ad tẽpus ad ditum, nouũ videri cõpromiſſum, ſecundũ Bald. in. l. ſi cum dies. ff. de arbi. Nec oberit huic illationi quòd cõpromittentes in prorogatione dixerint, ſe promittere per idem iuramentũ iam ab initio præſtitum ſtare ſententiæ arbitrorũ latæ intra diẽ prorogatum: quia nihilominùs nõ cenſetur iuramentũ in ſpecie, prout oportet, repetitũ: quod ſatis cõſtat in dict. c. penult. vbi his fermè verbis eſt facta relatio ad primum iuramentum: tametſi Cald. ibi voluerit in hoc caſu iuramenti præſtationem ſolenniter factã fuiſſe: quaſi iuratũ ſit per creaturam, & rem ſacram eo ipſo, quod per iuramentum iam præſtitum iterũ aliquid promiſſum fuerit. hoc etenim admittendum non eſt, nec Romanus Pontifex in dic. c. penul. admittere voluit, ſentiẽs hãc relationem minimè ſufficere ad iuramenti formam.

Decimò illud eſt in hac controuerſia ex prædictis obſeruandũ, cenſeri quidem iuramentum præſtitũ quoad oẽs iuramenti effectus per extẽſionem, aut relationem ad iuramentum primò præſtitum, quoties ex aliquo verbis, aut cõiecturis poſsit deprehẽdi mens, & intentio iurãdi. Nam cũ verba preciſè neceſſaria non ſint ad iuramẽti vim & effectũ ſatis erit mentẽ prẽſumi vel ex coniecturis, vel verbis quibuſdam expreſsis cõſtare: quemadmodũ Pan. poſt alios conſiderat in dict. cap. penult. nu. 4. Quo fit, vt ſi quis iuramẽto iam præſtito ad aliam remvtatur promittens & iurans eam agere per primum iuramentum, tunc ſanè nõ iudicetur iuramenti extenſio: ſed potiùs eius ſolennis forma, quaſi iurauerit is expreſsim per numen illud, aut rẽ ſacrã per quã priùs iurauerat.

Fortaſsis quibuſdam diſputationem iſtam diligentiùs perſtringentibus placebit, quo ad octauã & nonam illationẽ rem eſſe aliter diſudicandã: atq; ob id exiſtimabũt hi, prorogationẽ cõpromiſsi etiã ſimpliciter factam, aut ſaltem cum relatione ad iuramentum primò præſtitũ, iuratam cẽſeri quo ad omnes iuramẽti effectus. quod probare conabuntur authoritate eorũ, quos octaua illatione retulimus: & quia cenſetur vnũ & idem cõpromiſſum: atq; iuramentũ non tantũ in caſu vero, ſed in facto ſit intelligendũ: ſicuti paulò poſt tractabitur in hac prima huius Relectionis parte. Nec tunc oberit text

rit tex. in dic. ca. penult. qui tantum agit de extenſione iuramenti ad aliã rem diſtinctã, quæ ſub primo iuramento minimè cõprehendebatur. Etenim primum iuramẽtum in ſpecie illius Decretalis nõ cõtinebat, id in quo poſtmodùm promiſsio fit cum relatione ad primum iuramentum. at ſecus erit vbi primum iuramẽtum, & promiſsio poſtmodùm facta idem continet quo ad effectũ: nam etiam ſi primum iuramentum ad tempus certũ reſtrictum fuerit, ideoq; eius vis peritura ſit eo tempore finito: tamen quia eiuſdem temporis extenſio fit per legitimam cõuentionem cum prioris iuramẽti relatione, & extenſione, eaq; prorogatio circa eandẽ rem contingat, æquiſſimi iuris eſt, vt eo caſu prioris iuramenti vis obtineat etiã quo ad diem prorogatum: cum ſemper de re tractetur, quæ ſub prioris iuramenti religione fuerat comprẽhenſa. quod ſi exactè perpendatur, Bar. ſignificauit in dict. l. vlt. C. de vend. reb. ciuit. ſic denique ſententia Antoniſ in dict. c. ab excõmunicato. de reſcript. cuius mentionem fecimus in prima huius quæſtionis illatione, optimè deducitur ex tex. in dict. c. penult. de iureiurando. vnde apparet, tertiam, & principalem illationem, qua probauim⁹ non eſſe ad iurandum verba neceſſaria, veriſsimam eſſe, iureque optimo defendi, etiam in his, qui loqui poſſunt.

Quartò tam ex definitione iuramenti, quam ex his, quæ proximè diximus infertur, falſam eſſe Cardi. ſententiam: is inquã in cap. prętereà in. 1. de ſponſa. ſcribit, nuſquam dici quemquã periurum, nec quo ad periuriſ reatum cenſeri iuramentũ præſtitum, niſi fidem is interpoſuerit expreſsè per verbum iuro. Hanc opinionẽ refert, & ſequitur alter Cardi. Alexan. in dict. cap. prætereà. quæ tamẽ falſa eſt manifeſtè, pluribus quidem rationibus: ſed potiſsimũ, quia ad iuramenti vim & religionẽ ſatis eſt, quòd Deus in teſtimoniũ aduocetur, ſicuti in definitione conſtat: Deus verò in teſtẽ aduocari poteſt abſque ſpecifica mẽtione huius verbi iuro: ideoq; error Cardi. patẽt, & cõuincitur palàm. Deinde hac de re ſunt tex. in ca. & ſi Chriſtus de iure iur. c. & iurabũt. 22. q. 1. & in. ca. ego. N. eo titu. quibus probatur, poſſe iuramenta præſtari abſque hoc verbo, iuro: quod item adnotarunt Abb. in c. querelã. col. 3. de iureiuran. Ioan. de Selua, in tract. de iureiu. parte. 1. q. penul. Lancelot, Galiaula in. l. 1. in princip. col. vlti. ff. de verb. obli. qui poſſunt aduerſus Card. auctores adduci: nè quis exiſtimet, eius opinionem nondũ improbatam à quoquã fuiſſe. quãuis opus non eſt hac in re auctorẽ aliquẽ citare ad conuincendã ità falſam concluſionem. Maximè ex eo quòd nec ipſe Cardi. poſſet infiniciari, multa eſſe iuramenta, quæ per alia verba aliaq; forma abſq; hoc verbo iuro, cõcipiuntur: idq; variſs teſtimoniſs cõſtat. Nã & in lege veteri ſatis celebratur iuramentũ illud: viuit

Dominus

Domin⁹. viuit De⁹. ipſe enim Deus iurauit. Num. ca. 21. viuo ego. & Hieremiæ ca. 4. iurabis, viuit Deus. ſic & Paulus ad Romanos ſcribens ſæpe iurauit per hæc verba, teſtor Deum: teſtis eſt mihi Deus. ad Rom. cap. 1. Item. 1. ad Corinth. cap. 15. inquit Apoſtolus, quotidie morior per gloriã noſtrã. quę verba iuxta Græca exẽplaria manifeſtiſsimã iurationẽ oſtẽdunt: vt animaduertit Romanus Pontifex in dict. c. & ſi Chriſtus. Auguſtinus in. c. non eſt. 22. q. 1. ex eodẽ Auguſt. libr. 1. de ſermone Domini in monte, idẽ explicat ipſe hanc ambiguitatẽ ex Græco diſſoluens, ſermone. 30. de verbis Apoſtoli, eſt autem apud Græcos præpoſitio quædã, quæ adiũcta accuſatiuo iuramentum inducit. ſic enim Græci per Iouem iurant νὴ τὸν Δία id eſt per Iouẽ vñ cũ Apoſtolus ſcripſit ad Corin. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν. i. quotidie morior per gloriam noſtram. iurauit equidem per gloriam, quã habebat in Chriſto Ieſu Domino noſtro: quibus tandem ſatis apparet, non eſſe neceſſariũ hoc verbum, iuro, ad iuramẽti religionẽ & effectum, imò apud Cardi. in his cõmentariis, qui vulgò nunc typis excuſi circunferuntur, ipſe non potui prædictam deciſionem deprehendere.

Ex. § ſequenti.

1 *An ad iuramenti veram religionẽ ſit neceſſarium quòd fiat tactis rebus ſacris.*

2 *Traduntur aliqua de veterũ religione circa iuramentum.*

3 *Qualiter Epiſcopi, & ſacerdotes iuramẽtũ præſtare debeant.*

4 *Periurium etiam in re leuiſſima contingens mortale crimen eſt.*

5 *Per creaturas quandoq; iurare licet.*

6 *An liceat iurare per membra Chriſti.*

7 *Iuramẽtũ præſtitũ perfalſos deos, an habeat rationẽ veri iuramenti: & in fine huius. §.*

8 *Interpretatio text. in ca. Ecce dico. 22. q. 5. & inibi quid ſit lapidem iurare.*

9 *Expenditur tex. in cap. mouet te. 22. q. 1.*

10 *An liceat alterius vti maleficio ad bonũ opus vel ad aliud maleficium diſſoluendum.*

§. Primus.

QVintò principaliter, ſi definitio ad amuſſim perpẽdatur, ex ea probabitur, ad iramenti religionẽ non eſſe neceſſarium, quòd fiat tactis Euangeliis nec aliis diuinis ſcripturis, 1 nec ſuper aliqua re ſacra. Etenim ſi id tantùm exigitur, quod Deus in teſtimoniũ vocetur: colligitur apertè, ſatis eſſe, vt verum ſit iuramentũ, aliquid promitti, aut affirmari adducendo Deum in teſtẽ. idem apparet in. c. & ſi Chriſtus de iureiuran. vbi per hæc ſimplicia verba, teſtis eſt mihi Deus, iuramentũ inducitur. ad idẽ conducit text. in cap. ſi aliqua. 22. q. 1. quo in loco ex authoritate Chryſoſtomi tradit Gratian. ita eſſe iuramẽtum, ſi per Deũ iuretur, ac ſi per ſacra dei Euangelia iuratũ fuerit. huc pertinet tex. i. c. rurſus. qui clerici vel vouẽt. quo cõſtat, votũ ſimplex nõ diſtingui à ſolẽni quo ad deũ, & quo ad verã

ad veram voti obligationem: ſic igitur nec iuramentum præſtitum tactis ſacroſanctis Euangeliis à ſimplici iuramento diſtinguitur quo ad verã iuramenti religionem. vnde regulariter non eſt neceſſarium, quòd iuramẽtum fiat ſuper re ſacra, nec tactis ſacris ſcripturis: quẽadmodum cõmuni Docto. ſententia probatur in Rub. de iureiu. Vbi Alciatus nu. 29. ſcribit hãc opinionẽ communẽ eſſe, eam ſequutus. quandoq; tamen ſatius eſt, iuramentum fieri tactis rebus ſacris: quandoq; neceſſarium. Satius equidem ad terrorẽ hominum, qui temerè iuramẽta violare non erubeſcunt. nã etiam ſi idem periurium cõtrahatur ab eo, qui ſimpliciter iurauit, & ab eo, qui tactis ſacroſanctis Euangeliis, aut aliis rebus ſacris iuramentum præſtitit: maior tamen pœna plerumque à legibus in poſteriori caſu, quã in priori ſtatuitur: ac grauius quidem eſt peccatũ: ac deniq; maior peieranti religio ob maiorẽ iurãtium timorem. Scribit etenim Auguſtinus in Epiſtola. 154. ad Publicolam: quanto enim id per quod iuratur magis ſanctũ eſt, tanto magis eſt pœnale periurium. ca. mouet te. 22. q. 1. Nam & Diuus Thomas docet. 22. q. 98. art. 3. ad. 2. grauius eſſe peccatum quoad periuriũ, ſi quis ſolenniter iuret per Euãgelium quam ſi per Deum communi ſermone: tũ propter ſcandalũ, tum propter maiorem deliberationẽ. Qualiter autẽ homagium fieri conſueuerit apud Hiſpanos tradit. l. 4. titul. 26. Par. 4. &. l. 25. titul. 16. Part. 3. de quo etiam ſcribit Caro. Mo. in conſ. Pari. §. 2. gloſſ. 3. col. 3. Et Speculator, titu. de Feudis. §. 2. nu. 12. Homagium autem Græcam dictionem eſſe, non temere aſſeueranter poteſt. Nam ſicut Panagium Græca dictio ſignificat iuramentum illud, quod regi poſt electionem eius, aut ſanè aliàs, omnes ſibi ſubditi præſtant: quaſi πᾶν ἅγιον id eſt comune iuſiurãdũ aut omniũ iuramentum, authore Paulo AEmilio de rebus Francorum lib. 6. & lib. 7 in eius initio. Sic Homagium. Et Græcè ὁμάγιον dici poteſt iuramentũ commune, quod ſimul præſtatur, ab ὁμοῦ quod eſt ſimul, aut ὁμον ἅγιον commune ſacrũ. Apud veteres etiã in his iuramẽtis præſtandis, & ſi falſam religionẽ colerẽt, quędam peculiaris religio obſeruabatur ad timorem diuini nu 2 minis, quod maximè timebant, atq; reuerebãtur, nè periuria cõmitterent. Nam. C. Plinius naturalis hiſtoriæ libro. 31. ca. 2. Amnis, inquit, Olachias in Bithynia Briazum adluit: hoc eſt & templo, & Deo nomen, cuius gurgite periuri notãtur pati velut flammã vrentem. Philoſtratus ad hæc in vita Apollonij Tyanæi lib. 1. agens de eo loco, eſt autem, ait, iuxta Tyana aqua, quã aiunt Ioui ſacratã, quam indigenæ inextinguibilem vocant. Fons eius frigidus ſanè ſcatet, ebullit non ſecùs atq; igne calefactus lebes: hanc pueris & iurifiurandi fidem ſeruantibus viris aſpectu placidam, guſtuq; dulcem peribent: periuris verò, & in fidis palã aduerſatur: repota nãq; oculos pedeſque, ac manus peierantis invadit

uadit aqua intercute, ac tabe totum corpus inquinās, nec illinc diſcedendi datur facultas, ſed eo loco permanētes corā aqua ipſa ſuā deplorāt infirmitatē, palā ꝙ peierauerint profitentes. Macrobius lib.5. Saturnaliorū cap.19. Palicorū hiſtoriā enarrās ad interpretationē carminis Virgiliani li.9. Aeneidos, vbi implacabilis ara Palici ſcribit, lacus non longè indè ſunt, quos incolæ Delos appellāt, fratreſque eos Palicorū exiſtimāt, & habētur in cultu maxīo, pręcipueq; circa exigendū iuxta eos iuſiurandū, præſens & efficax numē oſtēditur. Nā cū furti negati, vel eiuſcemodi rei fides quæritur, & iuſiurandū à ſuſpecto petitur, vterq; ab omni cōtagione mūdi ad crateras accedūt, accepto prius fideiuſſore à perſona, quæ iuratura eſt de ſoluēdo eo, quòd peteretur, ſi addixiſſet euēt⁹: illic inuocato numine teſtatū faciebat eſſe iurato, de quo iurabat, quòd ſi fideliter faceret, diſcedebat illæſus: ſi verò ſubeſſet iuriſurādo mala cōſciēcia, mox in lacu amittebat vitā falſus iurator. Hæc res itá religionē fratrū cōmēdabat, vt crateres qdē implacabilis vocarētur, hactenùs Macrobius. Idem ferè tradit ex Ariſtotele in admirandis naturæ, Leonicus lib.2. de varia hiſtoria. ca.6. meminit etenim Ariſtoteles Palicorum fontis, iuriſiurādi, & tabellarū, quę in aquā deiſciebātur, quęqui dē, ſi non fuiſſet falſum iuramentū, emergebant: ſin minus euaneſcebāt. Quod & Stephanus in lib. de vrbib⁹ tradit. Et paulò aliter Diodorus Siculus lib.11. Hinc & Silius Italicus lib.14. ſcribit. Et qui præſenti domitāt per iura Palici Pectora ſupplicio. Cuius & aliorum ideò libenter mentionem fecimus, quod manifeſtum ſit adhuc apud ethnicos, iuramenti religionē ità obſeruatam fuiſſe, vt grauiora ex iſtimarētur ea periuria, quę cōtingerēt in iuramētis ſuper rebus quibuſdam ſacris præſtitis: ac deinde diuina vltio expectaretur, timereturq; ab his qui ſpecialia quædā numina quo ad iuramenti religionē minimè vererentur. Scribit & ad hęc Pauſanias in Corinthiacis, vbi de Portuno meminit. Eſt & cella, quod penetrale appellāt: aditus eſt ad eā ſubterraneus: ibi vero Portunū latere aiunt: ac ſi quis vel ciuis, vel hoſpes eo in loco peierarit, quia periuriſ pœnas det, effugere nulla ratione queat. Idē Pauſanias in priore Eliacorum tradit multa de iureiurando, quod olim, authore Homero, fiebat ſuper exectis ſuis teſticulis: & de ſigno apud Olympiā Iouis Horciſ: id eſt iuriſiurandi vindicis, cuius facies erat perfidioſis hominibus formidanda. Idē fortaſſe, quē Romani Diuū Fidiū appellarūt. Erat & apud Siculos iuſiurandum, quod magnum appellabant. Nam is, qui fidem præſtat, authore Plutarcho in Dionis vita, deſcendit in templum Theſmophorum, & quibuſdā peractis ſacrificiſ, Deæ purpuram induit: tum ardentē captans faculam iurat.

Hac ſanè ratione ob maiorem quidem iurantium timorem olim permiſſum fuit, quòd iuramenta præſtarentur, ac fierent in Eccleſijs ſuper ſanctorum reliquijs. l. generaliter. §. vlti. C. de rebus credit. Regia. l. 1. &. 19. titu. 11. Parti. 3. quod & Bald. præter alios adnotauit in c. 1. col. 1. de noua forma fidel. & in. c. 1. §. itē ſacramenta. 2. col. de pace iura. fir. Hodie verò Taurina conſtitutione. 67. iuſtiſſimis profectò de cauſis ſtatutū eſt, ꝙ iuramenta minimè fiant, nec præſtentur ſuper altaribus, aut ſanctorū reliquijs, quāuis id à parte petitū fuerit. Eſt igitur obſeruādū regulariter non eſſe neceſſariū ad verā iuramēti religionē ꝙ id fiat ſuper rebus ſacris eis equidem tactis: licet hæc ſolennitas aliquot in caſibus iure neceſſaria ſit, in quibus iuramentū aliter præſtitum vim vllam nō habet quantū attinet ad iuris effectus: quēadmodum cōmuni omniū doct. ſententia definitum extat in. d. Rubr. de iureiu. & probatur in. c. hortamur. 3. q. 9. c. teſtimoniū. 11. q. 1. Cle. 1. §. porrò. de hæret. c. vlt. in princ. de iura. calum. & aliſs in locis iuris vtriuſq;, vbi requiritur ad effectus iuramenti, ꝙ pręſtetur tactis reb⁹ ſacris. Quòd ſi lex exprimat, corporaliter iurandū eſſe, ſatis erit, ſcripturam quālibet ſacrā tangi: ſi verò in ſpecie ſanxerit, iuramentū præſtandum fore ſuper Euangeliſs, tūc neceſſariò fieri debet tactis Euangeliorū libris: gl. in authen. ſyt iuſiurandū, quod præſt. colla. 2. ver. quatuor. & in dict. Clemen. 1. §. porro. quā dixit ſingu. Abb. in. c. vlt. de iura. calū. 2 colū. idem in cap. tuis. col. vlt. de teſtibus. Dixit magiſtram eſſe Barbat. in. d. c. vlt. col. 4. meliorem iuris Iaſ. in authen. ſacramenta puberum. co. 3. C. ſi aduerſ. vendi. cōmendat. Abb. in cap. & ſi Chriſtus. & in Rubri. de iureiuran. Nam cùm in iuramēto teſtis à iure exigatur ꝙ fiat tactis Euangeliſs, receptum eſt, non aliter teſtimonium validum eſſe, niſi fiat iuramentum tactis Euangeliſs, nec ſufficit alium ſacrum librum tangi iureſcripto conſiderato: conſuetudine tamen obtentum eſt, ſatis eſſe, id iuramentum præſtari ſuper crucē gl. inſignis in dict. authen. vt iuſiurandum: cuius meminit Alexan. in. l. 3. §. iurari. ff. de iureiurā. notat Abb. in. d. cap. tuis. col. vlt. idem in cap. fraternitatis. de teſtibus. ad fi. & conſi. 68. lib. 2. Imò ſi à tabellione ſcriptum ſit, Sēpronium iuratum dixiſſe hoc teſtimonium, præſumendum erit, hunc teſtem ſolenniter iuramentum præſtitiſſe, tactis inquā ſacroſanctis Euāgeliſs, aut cruce, ſecundum Imol. cōſilio. 56. præſertim quia ita cōſueuere tabelliones ſcribere: vt poſt alios explicat Andreas Alcia. in rubr. de iure iuran. in fine: ex eo, quòd per locum à conſuetudine generali præſumantur ſeruata ſeruanda: vt inquit Bald. in. l. vlti. in fine. C. ſi ex falſ. inſtrum.

Cæterùm in caſibus iure expreſſis, quibus iuramentū fieri debet tactis ſacroſanctis Euangeliſs, etiam Epiſcopus iurare debet tactis ipſis Euangeliſs: cap. teſtimonium. §. Epiſcopus. 11. q. 1. tex. in auth. de ſanctiſſimis Epiſc. §. nulli. verſ. indictum. capit. ego. N. de iureiu. cap. quoties.

1.q.7.cap.quoties.§.porrò.de purgatio.canoni.quibus refragatur tex.in dict.cap.vlt.in princi.de iuram.calũ. qui probat,Episcopum iurantẽ non teneri sacra tangere.idem voluit gl. in.c.vt circa.de elect.in.6. text. optimus in capit.si quis presbyter.2.q.5. quem dixit singul.Abb.in dict.cap. vlti.quo in loco Barb.colũ.4.eiusdẽ mentionem fecit.Etenim ex eo appa ret,presbyterum non teneri cùm iu ramentum præstat sacra tangere:sed satis esse per suam consecrationem tangendo proprium pectus iurare. idem adnotauit Guido Papæ. q.615. quamobrẽ considerandum est, Epi scopum, aut presbyterum regulariter in præstandis iuramentis non teneri sacra tangere. Ab hac tamen regula excipiũtur Causæ graues: item & omnes illæ,in quibus iure expres sum specialiter sit,Episcopum, aut presbyterum debere tactis sacris iuramentum præstare:sicuti docet Panormita.in dict.capit.vltim.de iuramen.calum.

Sextò, cùm ex definitione constet,per iuramentum Deum ipsum adduci in testẽ,patet manifestè, periurium saltem iuramenti assertorij
4 semper esse mortale crimen:etiam si in re leuissima contingat. Nam citare Deum in testẽ falsi, charitati eius contrarium est.Quia atrocissima fit iniuria in eius veritatem,quęquidem contumelia non potest absq; peccato mortali contingere,quod nos ex diuo Thoma in.2.2.quæst.98. artici.3. adnotauimus cap.1.nume.2.lib.1. Variar. resolutio. quo in loco de iuramento promissorio in re leui præsti to etiam tractauimus. His accedit, quòd mendacium simplex vtcunq; in re leuissima contingat,non potest dici citra peccatum saltem veniale: capit.primum.22.q.2.mẽdacium igi tur non simplex, sed cum testimonio diuini numinis contingens, du bio procul absq; mortali culpa dici non poterit.Sic sanè periurium assertoriũ nulla ex causa defendi potest, quin mortale crimen sit:etiam si fuerit ob cauendum mortem innocentis, ob liberandam à proditione & incendio totam rempublicam, aut sanè ob saluandã proximi animam ab æterna damnatione: cuius rei testis est locupletissimus diuus Augustinus in libro cõtra mẽdacium,qui de simplici mendacio expressim loquutus, idem fortiori ratione præmittit in mendacio, nõ simplici,sed quod periurium admistũ habeat.

Septimò ab eadem definitione deducitur quæstionis illius resolutio, qua controuertitur, an liceat iurare per creaturas. Etenim cùm in iuramento de testimonio diuino tractetur,planum quibusdam videtur,nõ esse per creaturas iurandum : imò
5 id iuramentum ad speciem idololatriæ pertinere, etiam si iuratio vera sit:quandoquidem per hæc iuramenta constituitur in creaturis iura menti finis, illisq; reuerentia Deo debita exhibetur.quod probare, quidam conãtur autoritate Euangelica Matthæi cap.5. quo in loco Iesus inquit, quit,nolite iurare omnino, nec per cœlũ,nec per terram, quibus verbis, vt Hieronymus asseuerat,nõ prohibuit Christus iuramentũ quod per Deũ fit,sed quod per creaturas præstatur,sic & eundem locum intellexit Innocencius tertius Pontifex maximus in cap.& si Christus. de iureiur.His accedit text. in capitu.si quis per capillum. 22. q.1. vbi Pius Papa acerrimè increpat, ac reprehendit iurantes per creaturas, eosque puniendos esse graui pœna censet. idẽ constat in Authenti. vt non luxurient. contra naturam, quaquidem constitutione satis reprobatũ extat, quod per membra Christi, aut Virginis beatissimæ, aut per creaturas iuretur. In contrarium adduci solet text. in cap.42. Geneſis: vbi apparet Ioseph iurasse per salutem Pharaonis. Ad idem satis frequenter constat apud Christianæ religionis cultores per Euangelium, & per crucẽ iurari, & sanè id fieri absque offensa diuini numinis:capit.qui iurat.22. q.5.capitu.si aliqua.22.q.1. capit. ego. N.de iureiuran.quod & alibi sæpissimè commemoratur.ergo per creaturas iuramenta fieri possunt,nec in de vllum contrahitur peccatum. Hac ratione glos. in dict.capit. & si Christus.ver.creaturam.scribit. iuramenta per creaturas fieri posse in casibus iure expressis:non in alijs.ea tamen resolutio non recte difficultatẽ istã explicat:siquidẽ rationem veram omittit, ex qua quandoque licitum esse iudicetur iuramentum per creaturas.idcirco agendum est de intellectu earum authoritatum,quas modo in huius quæstionis examen adduximus. Primùm etenim locus ille Matthæi. capi.5. non ita indistinctè intelligendus est,vt Innocentius eum intellexit. Nam dupliciter per creaturas iurare cõtingit:vno modo cõstituẽdo in illis iuramenti finem, & exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo debetur:& tunc species est idolatriæ,& blasphemiæ quædam:licet veritas iurationi subsit. Atq; iuxta hunc sensum iuramenta per creaturas fieri non debent: imò illicita sunt:maximaq; ratione improbantur. Altero modo iuratur per creaturas referẽdo eas in creatorem, cuius numen, & maiestas in illis existunt: seu qua ex parte à Deo ipso creaturæ sunt conditæ.hoc enim casu licitum est per creaturas iurare eo modo,quod licitum est per Deum ipsum iuramẽtum facere. Iuxta hũc sensum accipiendæ sunt authoritates, quibus probatur, licitum esse iurare per creaturas: quemadmodùm tradiderunt S.Thomas. 2.2.q.89.arti. 6.Panormit. post alios in dict. capit. & si Christus.colum.4.de iureiur & Selua in tract.de iureiuran.parte.1.q. vlti.sic,cùm quis iuramentum præstat per Euangelium, iurare intelligitur per Deum, cuius veritas in ipso Euangelio continetur. Item qui iurat per crucem, per ipsum iurat Deum,qui in eo ligno crucis mortem passus est pro redemptione humani generis. Illud autem iuramen

tum, quod fit per ſalutem principis, cuius meminit ſacra hiſtoria dict. c. 42, Geneſis: & l. ſi duo. §. vltim. ff. de iureiurand. in vim potiùs execratio nis adſumit: quaſi creatura adducat vt in ea iudicium diuinũ exerceatur, & eius ſalus Deo obligetur: ſicuti cũ quis per propriam vitam, per filium ſuum, aut per aliam creaturam, quã admodum diligit, iurat. Quando q; ſalus Principis in vim iuramenti intelligitur adducta ad teſtimonium, vt tandem per Deum iuratum eſſe intelligitur, cuius in iudicio præcipuè vera principis ſalus conſiſtit, & ſubmittitur: aut equidem iuratur per veritatem diuinæ iuſtitiæ, ad cuius exequutionem Principes terræ conſtituuntur, vt Thomas in dict. artic. 6. interpretatur poſteriorem ſenſum ſequutus execrationis verò ſenſus aptior eſt his iuramentis: niſi aliud ſubiecta materia dictauerit. Nam creaturam iuſtitiæ Dei in confirmationem veritatis ſic obſtringimus, & obligamus, vt ſi aliter res habeat quã affirmamus, Deus in illa creatura vlciſcatur periurium noſtrum.

Non oberit locus ille Matth. capi. 5. quia verba Chriſti, quæ inibi referuntur, intelligi poſſunt de iuramento, quod fit per creaturas ſecũdum ſenſum priorem: nempe exhibẽdo eis reuerentiam, quæ Deo ſoli debetur, & conſtituendo in eis iuramenti vim, & finem. Hoc etenim modo illicitũ eſt per creaturas iurare: quemadmodum Hierony. Thomas, & aliſ interpretãtur. Aut planè ſenſus illorum verborũ is eſt vt Chriſtus nos deterrere voluerit ab omni iurandi forma, ſiue per Deum, ſiue per creaturas: ſiquidem, vt auctor eſt Auguſtinus, nè quis arbitraretur, iuramenta quæ fiunt per creaturas, non deberi Deo, admonuit nos Chriſtus veritatis contrariæ, docens hæc eſſe vera iuramenta & ideò ab eis abſtinendum fore: ita quidem, vt quibus caſibus per Deum iurare non licuerit, nec itẽ liceat iurare per creaturas: Vnde agumentatur Chriſtus Ieſus à minori ad maius: prohibens etenim iuramenta per creaturas in Deum relatas, prohibet manifeſtè iuramenta per ipſum Deum. Nec tamen ex hoc ſtatim ſequitur, non eſſe licitum iurare indiſtinctè: nam dubitationem iſtam paulò poſt diſſoluemus.

Id verò, quòd adduximus ex cap. ſi quis per capillum, ita erit intelligẽdum, vt ſciamus blaſphemiam eſſe iurare per pudenda membra Chriſti aut Virginis Mariæ, hæc nanq; iuramenta non poſſunt fieri abſq; maxima iniuria diuini nominis. Blaſphemia ſi quidem eſt propriè vituperium, aut cõuitium cum diminutione honoris diuini: vt explicat Hugo de ſancto Victore. lib. de Fructu carnis & ſpiritu. cap. 6. de quo in hac prima huius operis parte aliquid inferius tractabitur. igitur & ſi Chriſtus re vera habeat illa mẽbra pudenda, vt quilibet alius verus & integer homo: eaq; ratione illa nominãtes minimè mentiantur: tamẽ dum illa in Chriſti

Chriſti ignominiã, & vituperiũ nominant volentes ex ipſo modo pronuntiãdi innuere aliquid eſſe in Chriſto ignominioſum, & vituperabile blaſphemi veri ſunt: & ideò grauiſſimis pœnis puniuntur in dict. ca. ſi quis per capillũ. & præſertim in dic. Authẽ. vt non luxurient, cõtra natu. quo pœna mortis imponitur. Quam conſtitutionẽ ita intellexit Ioan. de Selua in tract. de iureiur. parte. 1. q. vlti. qui eam pœnã mortis locum habere cenſet aduerſus eos, qui per mẽbra Chriſti inhoneſta iurauerint: cũ ea iuratio manifeſtam blaſphemiam habeat: quod etiã probatur à multis aliſs, quorũ mentio ſtatim fiet, maximè iurationẽ iſtam per membra inhoneſta Chriſti blaſphemiã eſſe deducit ex blaphemiæ definitione Alfonſus à Caſtro libr. 1. de iuſt. hære. pu. c. 12. Non me latet quibuſdam viſum eſſe, blaſphemiã cõmitti aduerſus maieſtatẽ diuinã, ſi quis per Dei, aut virginis matris mẽbra quæcunque, etiã honeſta iurauerit: quod ſenſit gloſ. in. c. 2. de maledicis. dum allegat tex. in dict. ca. ſi quis per capillũ. Bart. in dict. Authẽ. vt non luxuriẽt. contra natur. Alexan. conſil. 233. lib. 6 hanc tamen opinionem ipſe tunc ſolùm admitterem, vbi quis eſſet conſuetus his vti iurationibus: nam eo caſu propter contemptum ſatis præſumptum diuinæ maieſtatis, exiſtimarem eum blaſphemum eſſe, & puniendum fore graui pœna, quæ in dicta Authenti. ſtatuta eſt, ſecundum Petrum Cinum, Bald. & Salicet. in. l. 2. C. de rebus credit. & iureiuran. Bald. in. l. 2. C. ad. l. Iuli. maieſt. Anani. in dict. capitul. 2. de maledi. colum. 8. & Nicol. Boeri. deciſione. 301. numer. 11. Imò fortaſsis nec illius Authenticæ conſtitutionis pœna, nec item per leges Regis ſtatuta contra blaſphemos in praxi, obtinebit in eos, qui per membra Chriſti, etiã pudenda iurauerint: tametſi grauiſsimè ſint arbitrio iudicis puniendi.

Nã & Sylueſter verb. iuramentũ. 2. q. vlti. cenſet non eſſe veram blaſphemiam: ſed fictã, & virtualem, ſi quis per inhoneſta membra Chriſti iuraverit, licet ſecundum eum mortaliter peccauerit. Iuratio verò per membra honeſta Chriſti, ſi deſit contemptus, & conſuetudo iurandi: non eſt mortale crimen: ſed veniale, vt colligitur ex Angelo, verb. iuramentum. 3. §. 12. quod probatur in dictis capit. ſi quis per capillum. vbi pœna imponitur ita iurantibus: ex qua ſignum maximum eſt, eam iurationẽ culpam habere. quamuis Sylueſt. nullum eſſe in hoc peccatum exiſtimet, ſi abſint contemptus, & irreuerentia: idem tenet Florent. 2. parte. titul. 10. capitul. 4. in princip. Hæc autem de praxi diximus exiſtimantes nihilominùs proteruos iſtos, qui per membra Chriſti maximè inhoneſta iurauerint, ſeueriſsimè punien dos fore. ſi quidem Carolus Cæſar lege lata in Toletano conuentu anno viceſimo quinto ſanxerit, pœnas ſtatutas aduerſus blaſphemos per Pragmaticas conſtitutiones, debere obti-

nere,& infligendas eſſe contra iuran
tes per membra Chriſti,& Deiparæ
Virginis. Verum in hac quæſtione
obſeruandum eſt, iuramentum præ
ſtitum per creaturas eo modò,& ſen
ſu, quibus à iure reprobatur: nem-
pe exhibendo ipſis creaturis reueren
tiam, nihilominùs ſeruandum fore
iuramenti ratione: ſicuti probat tex.
in dict.ca.& ſi Chriſtus. ver. & quã
uis: vnde adnotarũt Abb. & aliſ, iu-
ramentum ſeruandum eſſe, in vim
iuramẽti, etiam ſi fiat eo modò, quo
iure prohibitum eſt. idem notat ipſe
Panor. in cap.2. de arbit. hanc cõclu-
ſionem inducens ad intellectum Au
thẽ. decernimus. C. de arb. quæ licet
iuramentum fieri prohibeat, non ta
men ex hoc tollit iuramẽti vim, quã
id habet ex lege naturali, & diuina,
quo ad rationem periurij, idẽ dicen-
dũ erit in eo caſu, qui traditur à Tau
rina conſtitutione.67. cuius paulò an
tè mentionem fecimus: text. tamen
in dict.c.& ſi Chriſtus. planè proce-
dit quantum ad hanc concluſionẽ,
ſi iuramẽtũ fiat per creaturas relatas
in ipſum creatorẽ. hoc etenim in ſen
ſu verum conſtituitur iuramentum,
quod & rationem periurij habet, ſi
non fuerit ſeruatum: quemadmodũ
conſtat ex his, quæ paulò antè dixi-
mus, ſic & iuramenta præſtita per
Deum ipſum aut per diuorum reli-
quias ad ipſum Deum relatas, aut
per ſancta Euangelia: etiam ſi à iure
prohibeãtur quandoq; ob ſpecialem
rationem, quæ non pertinet ad iuſti
tiam, nec veritatem, comites ſcilicet
iuramenti: de quibus aliàs: nihilomi
nus iuramenta cẽſentur, vimq; iura-
menti habent quo ad periurij notã.
Et enim quamuis prohibitum ſit,
iuramentum fieri ſuper aliqua re ſa-
cra ob aliquam ſpecialem cauſam,
quæ legiſlatorem ad eam prohibitio
nem induxerit: tamen ſi fiat, rationẽ
habet periurij, ſi falſum fuerit, quod
ſub iuramento aſſeueratur: vel non
fuerit ipſius promiſsionis ſeruata fi-
des. Hoc enim in dict.ca. & ſi Chri-
ſtus, ſatis probatur. Imò & ſi abſque
iudicio iuramentum fiat aſſertoriũ,
periuriũ ex eo cõſtabit, ſi falſitas iura
tioni ſubſit. Quòd ſi per creaturas iu
ratum fuerit exhibẽdo eis reueren-
tiam illam, quę ſoli Deo debetur: aut
in eas dirigendo iuramẽti finẽ: tunc
aliter erit res definiẽda, quandoqui-
dem hoc iuramẽtum ad idololatriã
pertineat, ſitq; par omnino his iura-
mentis, quæ per falſos deos præſtan
tur. cap. ſi quis.22.q.1. idcirco quæri-
tur, an̄ iuramentum per falſos deos
factum, ſit ſeruandum, & rationem
habeat veri iuramenti quo ad periu
rium, & alios iuris effectus? & ſanè
quòd Chriſtianus iurans per falſos
deos, & ſi grauiſsimè peccet, teneatur
id iuramentum ſeruare: notant
Innocen. Panor. col. vlti. & aliſ in. d.
ca. & ſi Chriſtus. Alexan. in. l.3.§. vlti.
ff. de iureiuran. Ioan. de Selua in tra-
cta. de iureiurand. q.1. ad finem. pro
quorum ſententia induci ſolet ex di
uo Auguſtino ſermone.28. de verbis
Apoſtoli. tex. in cap. ecce dico.22.q.5.
in hæc verba: Ecce dico claritati ve-
ſtræ,

ſtræ, & qui ſuper lapidem falſum iu
rat periurus eſt. vnde hoc dico? quia
multi etiam in hoc falluntur, & pu
tant, quia nihil eſt per quod iurant,
non ſe crimine teneri periurij. Pror
ſus periurus es: quia per id, quod ſan
ctum non putas, falſum iuras, ſi tu il
lud ſanctum non putas, ſanctum pu
ta, cui iuras: non enim quando iuras,
tibi aut lapidi, ſed proximo tuo iu-
ras: homini iuras ante lapidem, ſed
nunquid non ante Deum? non te au
dit lapis loquentem: ſed punit Deus
te fallentem. Hactenùs Gratianus ex
Auguſtino, ad cuius canonis aut de
creti intellectum duo ſunt conſide-
randa. Primum quidem, quid Augu
8 ſtinus ſenſerit, dum mentionem fe-
cit iuramenti, quod ſuper lapidem
fit: & ſanè apud Gentiles omnium
iuramentorum ſanctiſsimum erat,
Iouem lapidẽ iurare: inde ſumptum
vt quidam interpretantur, quòd in
priſco feriendi fœderis ritu Pater pa
tratus manu tenens lapidem conce-
ptis verbis iuraret, & tunc ſuem la-
pide feriret dicens, ſi fefellero, Iouem
cæteroſq; deos precor ſic me feriant
vt & ego hodie porcum hunc ſilice
percutiam: aut in populum Roma-
num ita conceptis verbis: ſi populus
Romanus prior defecerit publico,
conſilio tu Iupiter illum ſic ferito,
vt ego hunc porcum hodie feriam.
ſtatimq; Pater patratus porcum ſaxo
ſilice percutiebat. quemadmodum
auctor eſt. T. Liuius lib.1. ab vrbe con
dita Decadis primę. Idem Liuius lib.
21. agnum in hoc iuramento percuti
refert: ità ſcribens de Annibale, præ-
miaq; militibus promittente: eaque
vt rata ſcirent fore, agnum læua ma
nu, dextra ſilicem retinens, ſi falleret,
Iouem cæteroſq; precatus deos ità ſe
mactarent, quẽadmodum ipſe agnũ
mactaſſet: & ſecundum precationẽ
caput pecudis ſaxo eliſit. Huius iura
menti meminere Aulus Gelius lib.1.
noct. Atti. ca.21. Iouem, inquiens, la-
pidem quod ſanctiſsimum iuſiuran
dum eſt habitum, paratus ſum ego
iurare, Vergilium hoc nunquam ſcri
pſiſſe. Marcus Tullius lib. Epiſtola.7.
ad Trebatium. Epiſto.12. ſcribẽs, quo
modò autem tibi placebit, Iouem la
pidem iurare: cùm ſcias iratum eſſe
Iouem nemini poſſe? item Apuleius
in Sermone de Deo Socratis: quid
igitur inquit: iurabo per Iouem lapi
dẽ Romano vetutiſsimo ritu? Aliſs
placet huius iuramenti originem de
duci ex eo, quod olim apud Roma-
nos iraturi per Iouem lapidem, te-
nere ſilicem ſolebant: eiuſmodi ferè
verba pronunciantes: ſi ſciens fallo,
qui me deſpicit, ſalua vrbe arceq;: bo
nis eijciat vt ego hunc lapidem. ſta-
tim autem lapidem proijciebat. Cu
ius quidẽ ritus auctor eſt Feſtus Põ-
peius. cui conuenit mirũ in modũ
Polybius ità ſcribẽs. ergo inquit Car
taginenſes deos patrios iurati ſunt.
Deinde Romani per lapidem ſecun-
dũ vetuſtiſsimũ ritũ Martis: Quirini
que numinibus additis iuſiurandũ
præſtiterunt. Ritus vero lapidis fuit
huiuſmodi: Fœcialis ſumpto in mani
bus lapide poſtquã de fœdere inter

Patres conuenerat, hæc verba dixit: si rectè, ac ſine dolo malo hoc fœdus atq; hoc iuſiurandum facio, diſ mihi cuncta præſtent fœlicia. Sin aliter aut ago, aut cogito, cæteris omnib⁹ ſaluis ipſe pereã, vti lapis hic de manibus meis decidet. Nec plura locutus manu lapidẽ excuſsit. hæc apud Polybium lib. 3. apud quem nõ per lapidem: ſed per Iouem lapidem: & iterum. Ritus verò iuramenti per Iouem lapidem: non ritus lapidis: legẽdum cenſeo ex Gellio, Cicerone, & Apuleio interpres Latinus fortaſsis legit apud Græcũ codicem: Διὰ λίθου cum legendum ſit Διὰ λίθου: id eſt Iouem lapidẽ. Huc pertinet locus ſub obſcurus apud Ciceronem lib. 7. epiſtol. epiſtol. 1. ad Marium: cuius hæc ſunt verba: deliciæ verò tuæ noſter AEſopus eiuſmodi fuit, vt ei deſinere per omnes homines liceret: is iurare cum cœpiſſet, vox eum defecit in illo loco, ſi ſciens fallo. His accedit Plutarchus in Sylla, vbi. l. Cinnæ cõſulis meminit. is, inquit, Capitolium aſcendens, lapidem q; manu tenens, iuratus eſt ſibi: deinde præſente multitudine imprecatus eſt, niſi amorẽ in illum, beneuolentiam q; ſeruaſſet non ſecus ex vrbe extrudi, ac lapis è manu & lapidem abſecit in humũ. hæc Plutarchus. igitur ex his apparet quid apud Auguſtinum ſit, per lapidem aut ſuper lapidem iurare.

Alterum, quod ad prædicti capit. intellectum attinet ex eodem Auguſti. ſermone deducitur, apud quem in his codicibus, qui modò quam emendatiſsimi circũferuntur, aliter locus ille legitur, quam apud Gratianum. Et ecce, inquit Auguſtin. dico charitati veſtræ. & qui per lapidem falſum iurat, periurus eſt. vnde hoc dico? quia multi & in hoc falluntur & putant quia nihil eſt, per quod iurant, non ſe crimine teneri periurij. prorſus periurus es: quia per id, quod ſanctũ putas: falſum iuras. Sed ego illum ſanctum non puto. ſanctum puta cui iuras: non enim quando iuras, tibi aut lapidi iuras, ſed proximo iuras. Homini iuras ante lapidem: ſed nunquid non ante Deum? non te audit lapis loquentẽ, ſed punit te Deus fallentem. hactenùs Auguſti. qui aduerſus iurantem per falſos deos, vt eum periurum eſſe conuincat, argumentatur à diuiſione, aut à fufficiẽti partium numeratione, duos caſus conſtituens, vnum quidem cum is: qui iurat per lapidẽ, vel falſos deos, putat ſanctum eſſe id, per quod iurat: alterum vbi iuramẽtum præſtãs non putat ſanctum eſſe id, per quod iurat. Et in vtroq; caſu cenſet periurum eſſe, qui falſum iurauerit: in primo quidem quia falſum iurat, per id, quod ſanctum putat: in ſecundo ex eo quòd falſum iurat per id quod ſanctum putat is: cui iurat: vel quia exiſtimare debet illum, cui iurat, ſanctum eſſe quo ad iuramenti & promiſsionis executionẽ. Vnde ipſe opinor apud Gratianum deprauatam eſſe Auguſtini literam: quæ vtcunq; ſit: probat periurum eſſe eum, qui per falſos deos iurauerit: atq; ideò in iura-

iuramento promiſſorio vera erit Doctorum ſententia, dum ipſi opinantur: iurantem per falſos deos, teneri ad iuramenti obſeruationem.

Eandem opinionem plurimùm coadiuuat text in capit. mouet te. 22. quæſt. 1. ex eodem Auguſtino in epiſtola ad Publicolam, epiſtola quidẽ 154. cuius hæc ſunt verba iuxta ipſius Auguſtini textum: Mouet te certè, vtrùm eius fide vtendum ſit, qui vt eam ſeruet per dæmonia iurauerit: vbi te volo priùs conſiderare, vtrùm ſi quiſpiam per deos falſos iurauerit, ſe fidem ſeruaturum & eam non ſeruauerit, non tibi videatur bis peccaſſe? Si enim tali iuratione promiſſam cuſtodierit fidem, ideò tantùm peccaſſe iudicaretur, quia per tales deos iurauerit: illud autem nemo reprehenderet, quia fidem ſeruauit. Nunc verò quia iurauit per quos non debuit, & contra policitam fidem fecit quod non debuit, bis vti q; peccauit. Ac per hoc qui vtitur fide illius, quem conſtat iuraſſe per deos falſos, & vtitur non ad malam rem ſed ad licitam & bonam non peccato eius ſe ſociat, quo per dæmonia iurauit: ſed bono pacto eius, qui fidem ſeruauit. Hæc Auguſtinus, quem referre libuit, quia apud Gratianum aliquot eius verba fuere mutata. Attamen hac authoritate conſtat, ſeruandum fore iuramentum, quod fit per falſos deos. Imò & illud ex eo loco deducitur, non peccare eum, quia ad confirmandam ſimplicem conuentionem exigit iuramentum ab eo: qui per falſos deos iuraturus eſt: nempe ab infideli. Qua ratione motus ſcribit Angelus in Summa: verbo, ſuperſtitio. §. 13. poſſe quempiam abſque peccato vti alterius maleficio ad tollendum malum ab alio vel à ſe modò ille maleficus paratus ſit artem illam exercere: ſicuti poteſt fidelis ab infideli: quem certò ſcit per falſos deos iuraturum, exigere iurationem ad confirmationem pacti ſimplicis. Verùm opinionem iſtam Angeli falſam eſſe cenſet Sylueſt. verbo. Maleficium. quæſt. 8. dicens opinionem iſtam eſſe valde abſurdam & periculoſam: nec poſſe commodè iure defendi. Cùm petitio iſta, aut vſus huius operæ ſit directè conſenſus in peccatum: quia per illud maleficium aliter tolli malum non poteſt, quã cum peccato mortali: ſicut manifeſtum eſt. Nam quiſquis ab alio petit vt faciat id quod ſine peccato facere non poteſt, peccat: quia ſic petens conſentit iniquitati alterius inducendo illum ad peccatum. Nec vllam habet excuſationem à peccato, petens, vt alter maleficio vtatur, quòd maleficus ille, à quo petit paratus erat ad cuiuſcunque petionem maleficium operari. Etenim & ſi ille paratus eſſet, non tamen hoc particulare maleficium fuiſſet operatus, niſi illepetiſſet. Vnde euidenter appareret, illius petitionem cauſam fuiſſe proximam, quòd maleficus ille illud in ſpecie maleficium commiſerit. Si

quidem si petens non fuisset, maleficus non fuisset illud particulare maleficium operatus : & illo petente fecit: ergo ille petens fuit causa, quòd alius maleficium perpetraret. Idcirco illum peccare conuincitur, quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati causam dedit. Sic deniq; Angeli sententia improbatur: aduersus quem contrarium tenuere Ioann. Maior. in. 4. sent. dist. 34. q. 2. colum. 8. Caietan. in opusculis. q. de maleficijs. & eruditissimè Alfonsus à Castro libr. 1. de iusta. hæreti. punit. capi. 15. quibus parum oberit text. in dict. capit. mouette. Quia ille qui petit ab infideli quòd simplex pactum iuratione confirmet, nõ equidem petit quod id iuramentum per falsos deos fiat. Sed petit iuramentum, quod ab altero potuisset legitimè per verum Deum præstari: cùm res licita petita fuerit. Si autem infidelis per falsos deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille, si vellet, benefacere potuisset. Quod si quis ab infideli petierit, vt is per falsos deos iuramentum præstet, peccaret dubio procul petens id, quod apertè peccatum est. Sic qui petit mutuam pecuniam ab eo, quem scit aliter quàm sub vsuris non mutuaturum, non peccat. Quia rem petit, quę non solùm sine peccato, sed & cum merito fieri potest. Si autem vsurarius non vult dare mutuum sine vsura, culpa est ipsius vsurarij: non autem petentis, qui petit ab altero quod ille si vellet sine peccato, & cum merito facere posset. Nam si petijsset quis mutuam pecuniam sibi dari sub vsuris, certè peccaret: qua de re tractauere Caietan. 2. 2. q. 78. artic. 4. post. S. Thomam ibi. Adrianus quodlibe. 3. artic. 2. Sylvest. verb. vsura. vltimo, 2. colum. Abb. Anania, & Cardina. in cap. super eo. de vsuris. Fit igitur ex præmissis satis manifestum, seruandum fore iuramentum, quod fuerit factum per falsos Deos.

Ego sanè quoties iuramentum fit ab infideli, non quidem per falsos deos, sed per Deum creatorem cœli & terræ, quem naturali lumine cognouit, quãuis à lege Euangelica is alienus sit, existimo hanc iurationem verum iuramentum esse, eiusque ratione periurium committi, si vel falsum iuretur, vel quod promissum sit, non fuerit seruatum. Fit etenim hoc iuramentum per verum, non per falsum Deum: atque ideo veram iurisiurandi religionem habet. At si iuramentum fiat per falsos deos, quos veros esse existimat qui iurat: idem erit. Quia & iuramentum istud vim habet, ac rationem periurij propter opinionem illius, qui id iuramentum præstat: quod Diuus Augustinus planè fatetur in dicta Epistola ad Publicolam: & id dicto sermone. 28. capitu. ecce dico. 22. q. 5. verùm si iuramentum fiat per falsos deos ab eo, qui prorsus censet eos deos falsos esse, tunc iu

tunc iuramentum hoc veram rationem iuramenti non habet, nec verè periurium in hac specie constitui potest. Deficit equidem iurisiurandi propria definitio: quando quidẽ, nec re, nec opinione diuinum hic aduocetur testimoniũ. Nam quod Augustinus censet in dicto capitu. ecce dico, in secundo distinctionis membro, non pertinet ad verum periuriũ, sed potiùs ad simplicis promissionis, & fidei violationem, quę peccatum est, & sanè grauissimum: cùm proximus iniquissimè decipiatur. Qua ratione communis opinio iuxta distinctionem istam erit intelligenda. Nec Christianus minimè errans intellectu circa diuinum numẽ Dei maximi humani generis redemptoris, si per Iouem iurauerit, periurus erit, etiam si nec promissionem custodierit, vel falsum tali testimonio dixerit: nec iuramentum istud eas vires habebit, quæ per leges, aut Canones iuramentis tribuuntur. Qualiter verò iurare debeant, aut consueuerint infideles, explicat Regia lex. 19. cum sequentibus. titul. 11. part. 3.

His omnibus adijciendum est, non esse omninò certum quod Diuus Augustinus ad Publicolam in dict. Epistola. 154. scripsit, & à Gratiano relatum est in dicto cap. mouette. 22. q. 1. dicẽs, minus malum esse per Deum falsum iurare veraciter, quàm per Deum verum fallaciter. Hæc etenim sententia rectè defendi non potest: cùm iuramẽtum præstitum per falsos deos ad idololatriã pertineat eaque iuratio crimen idololatriæ sit: quod peccatum aduersus primum præceptum Decalogi committitur: cuius transgressio maiorem culpam habet, quàm secundi præcepti de iuramento violato. Ex eo quidem, quo maior fiat, & atrocior iniuria Deo ab eo, qui illum negat esse verè vnum Deum, quàm ab eo, qui contra eius dignitatem eum in falsum testimonium adducit. Est etenim prius crimen contra ipsius Dei propriam substantiam. Nec cuiquam dubium esse poterit, isthæc iuramenta, quæ per falsos deos fiunt ad idololatriæ crimen omninò pertinere: sicuti probatur Hieremiæ capit. 5. apud quem Deus filijs Israel improperat, quòd ab eo veluti Apostatæ defecerint & iurauerint in ijs, qui non erant dij. Idem tradit Chrysostomus in imperfecto, dicens: Idololatram se facit omnis, qui per aliud à Deo iurat. Ex quibus & alijs: satis eruditè hanc sententiam Augustini sic examinat Dominicus à Soto in tracta. de cauendo iuramentorum abusu. part. 1. cap. 6.

Postremò nec illud est prætermittendũ: quòd periurium propriè minimè committatur ab eo qui peruersè per falsos deos iurat. Ex hoc etenim quòd peruersa iuratio fit: non contrahitur periurij crimen, nisi vel falsitas subsit vel fides ipsa violetur: quemadmodùm in specie admonet Diuus Thomas. 2. 2. quæstio. 98. articu

98.articulo.1. ad ſecundum. Nam ſi comites huic iurationi acceſſerint: nempe veritas,iuſtitia,& neceſsitas: etiam ſi ſit iuramentum hoc peruerſum, quia per falſos deos præſtitum fuerit, non poterit periurij nota propriè is, qui iurauerit, cenſeri: atq; hæc quidem dicta ſint de iuramentis, quæ per creaturas, aut per falſos deos fieri ſolent.

Ex. §. ſequenti.

1 *Iuramentum quo ad eius vim,& iuris effectus, maximè differt à ſimplici loquela & promiſsione,quæ iurata non fuerit.*
2 *Fidei interpoſitio,an ſit iuramentum.*
3 *An ex iuramento promiſſorio naſcatur obligatio,& actio competat iure Pontificio.*
4 *Quid de iure Ciuili?*
5 *Intellectus ad. l.Si quis pro eo. ff. de fideiuſſoribus.*

§. Secundus.

Ctauò ex eadem iuramenti definitione apparet, quod diſcrimen ſit inter ſimplicem loquelã & iuramentum. Etenim ſi conſideremus propriam iuramenti naturam,& conditionem, veramq; ſubſtantiam, quæ ex diffinitione colligitur, proculdubio manifeſtũ erit, ſimplicem loquelam à iuramento differre, ex eo præſertim quod in ſimplici loquela nullum ſit diuini numinis teſtimonium: at in iuramento ſemper aſſertio, & promiſsio contingant diuino numine in teſtẽ aduocato: atq; ideò iure Pontificio, & Cæſareo multi competunt effectus iuramento, quos nequaquam habet ſimplex promiſsio: ſicuti conſtat in auth.ſacramenta puberum.C.ſi aduerſ. vendit.capit. cũ contingat.cap.debitores.de iureiur. & aliſs pleriſq; in locis. Nam & doctores quidam diligẽter conati ſunt plures iuramenti effectus vnum in locum congerere, vt manifeſta eſſet tanta vis iuramenti. Quibus omnibus obiſcitur text.in cap.iuramenti. 22.q.5.quem Gratianus ex Chryſoſtomo tranſtulit in hæc verba: Iuramenti huiuſmodi cauſa eſt. Quia omnis qui iurat,ad hoc iurat,vt quod verũ eſt loquatur. Et ideò Dominus inter iuramentum & loquelam noſtram, nullam vult eſſe diſtantiam: quia ſicuti in iuramento nullam conuenit eſſe perfidiam,ità quoq; in verbis noſtris nullum debet eſſe mendacium: quia vtrumq;,& periurium & mẽdacium diuini iudicij pœna damnatur. Hæc Gratianus ex Diuo Chryſoſtomo. Vnde colligitur,apud Deũ nullam differentiam conſtitui inter ſimplicem loquelam & iuramentum. Idem probatur in cap. querelam.nè prælati vices ſuas. Sed tamen hæc dubitatio poterit aliquot modis ſatis congruè & verè diſſolui.

Primùm etenim verum eſt iuramentum, & ſimplicem promiſsionem,atque aſſertionem parem vim habere ſimpliciter quo ad obligationẽ:

tionem: nam ſicut tenetur quis ſeruare promiſſum cum iuramento, ità & abſque iuramento factam policitationem cuſtodire debet. Sic quemadmodùm non licet falſum dicere, nec periurium committere per iuratam aſſertionem: ità nec licitum eſt mendacium dicere: vtroq; etenim caſu peccatum committitur. quod probatur in dicto capitu. iuramenti.22.quæſt.5. Non tamẽ eſt par ratio iuramenti,& ſimplicis promiſsionis,aut aſſertionis quo ad fractionem,& violationem: ſiquidem grauius peccat qui frangit iuramentum, aut non cuſtodit promiſsionẽ iuratam, vel falſum ſub iuramento aſſerit, quàm qui ſimplicem violat promiſsionem,vel mendacium ſimplex dixerit: atque ideo grauiori pœna prius delictum, quàm poſterius punitur: gloſſ.in capit. penultim. de iureiurand. Cuius quidem diſcriminis manifeſta ratio eſt ob diuinum teſtimonium, quod vel contemnitur, vel falſæ aſſertioni adiſcitur: ſicuti Thomas explicat. 2.2.quæſt. 89. articul.8. Qua quidem ex cauſa cõſtat, periurium ſemper eſſe mortale peccatum ſiue in re graui, ſiue in re leui: prout ſuperiùs in hac ipſa Relectione adnotauimus.§. præcedenti.nu. 4.variſſque pœnis puniendũ fore in republica Chriſtiana: de quibus inferius in ſpecie tractabim⁹. At in ſimplici promiſsione, vel aſſertione nõ iurata, & ſi peccatum contingat, id tamen non pertinet præcipuè ad irreuerentiam Dei, ſed ad iniuriam hominis, qui inde fallitur. Huius rei teſtis eſt Sophocles ità de iuramento ſcribens apud Ioann. Stobæum, Sermone.25. Appoſito iureiurando, cautior & diligentior animus fit. Aduobus enim ſibi tum cauet, & nè lædat amicos,& ne peccet in deos. Elegantiùs diſcrimen iſtud inter ſimplicem promiſsionem,& iuramentum conſtituit apud Ouidium Acontius ad Cydippen.

Promiſit pater hanc, hæc adiurauit amanti:
Ille homines, hæc eſt teſtificata Deam.
Hic metuit mẽdax, ſed et hæc periura vocari,
Num dubitas hic ſit maior, an ille metus?

Ex quibus conſtat, & in falſitate ſimplicis aſſertionis peccatum contingere, vt & contingit in falſitate iuramenti, ſeu iuratæ aſſeueratio nis. Item in fractione ſimplicis promiſsionis ſimiliter peccatum committi, ſicut & in violatione iuramenti: ſed tamen in priori caſu peccatum hoc eſſe mendacium ſimplex: vel non ità graue crimen: quia homo fallitur: in poſteriori eſſe periurium atque peccatum grauius quidem: quia Deo fiat irreuerentia.

Secundò aliter poterit diſcerni authoritas illa quæ à Gratiano adducitur in dicto.capit.iuramenti. vt ea minimè obtineat quoad vinculum neque enim tantum fit differentia inter ſimplicem loquelam & iuramentum: quo ad grauitatem crimi nis ab eo commiſsi qui peierat vel fidem frangit: ſed etiã quo ad ipſum obligationis vinculũ. Nã obligatio

quæ

quæ oritur ex conuentione iurata, plures effectus sortitur,& habet,qui simplici conuentioni minimè competunt. Quos denique effectus iuris vtriusq; doctores passim tradidere multa conuentionibus iuratis tribuentes,quæ nequaquam sunt promissionibus simplicibus concedenda,quod notatur in ca.constitutus. de rescript. Et præsertim per Antonium Corsettum in rubri.de iureiurando. Marcum Antonium de Baueria in tractat.de viribus, & virtute iuramenti.Et hi effectus his contractibus competunt,qui etiam absque iuramento validi sunt cẽsendi, & vim habent efficacem: atque ità hanc interpretationem deduximus ex glos.in dicto. capitul. iuramenti. gloss. & Panormitan.in dict. capit. penultim. de iureiurando. Abb. in procemio Gregorius.colum. vlti.

Tertiò adhuc maximum discrimen constituitur inter simplicem loquelam , & iuramentum in contractibus , qui alioqui inualidi iure censentur , vel possunt aliqua actione rescindi.Hi etenim vel ratione iuramenti validi omninò censentur, nec possunt vlla actione retractari: capit. cùm contingat. de iureiuran. capit. quanuis pactum.de cuius interpretatione modò agimus. Et authen. Sacramenta puberum. C.si aduers.vendit.Quandoq; sane ratione iuramenti contractus adhuc inualidus,nec robur adsumens à iuramento,rescindi non potest , nec ad eius rescissionem agendum est, donec obtenta fuerit absolutio à vinculo iuramenti. quod patet in promissione soluendi vsuras, quæ etiam iuramento præstito adhuc inualida est,& iniquè extorta: & tamen promissor tenetur vsuras soluere , vel absolutionem à iuramento præsti to petere,& obtinere:capitu. debitores,capit.1. de iureiurando.Quorum intellectum latiùs tradidimus libro 1.Variar. Resolutio. capit.4.Sic & in iuramento per metum præstito, quanuis id non confirmet contractum,nec sit ex eo tandem commodum adquirendum : nihilominus iurans tenetur id seruare, vel ab eo absolutionem petere , & obtinere. Quia absque salutis æternæ interitu poterit iurans quod promisit cum iuramento seruare:capi.si verò.capi. verum.de iureiurand. cuius quæstionis resolutionem tractauimus in dicto capitu.4.& in Epitome de sponsalibus.2 .part.cap.3.§.5.nu.2.tandẽ si in his casibus iuramẽtum omissum fuisset, dubio procul simplices promissiones parum prodessent , nec vllum haberent effectum : atq; ideo & in hoc maximè differt iurata promissio à simplici : quod notant Abbas & Felin. col. 2. in dict. cap.debitores.

Nonò ab eadem definitione deducitur quæstionis illius resolutio, qua queritur , an interpositio fidei sit iuramentum ? Quidam enim existimarunt , fidei interpositionem iuramentum esse : atque ideo assertionem , & promissionem per fidem promittentis contingentes , iuratas ex eo censeri , quòd sub fide processerint. Vnde subsequitur violatores fidei periuros esse:quod adnotarunt gloss.Abb. & Docto . in capit. querelam. per text. ibi , nè prælat. vices suas.idem Abb. & Felin. in capitul. querelam .de iureiurando. Archidiaco.in Summ.22.quæst.1.quorum sententia huic innititur rationi:Quòd fides iuxta eius propriam significationem ad rem sacram pertineat.Deinde eadem sententia probari videtur in dict.cap. querelam.nè prælati vices suas.Sic denique in specie, & expressim Archidiacon.in dict. Summa paria facit quòd iuramẽtum fiat per rem sacram , & per fidem . Verùm idem Archidiaco.in capitu.iuramenti.22.q.5. & in cap.1.de sepult. in.6.quanuis velit,ac senserit promissionem factam per fidem iuratam esse , tamen non censet esse periurij pœna ordinaria puniendum fidei violatorem , vt planè puniretur qui iuramentum per rem sacram præstitum violasset. idem sensit gloss. in capi.penult.de iureiurand.Imò eo in loco Bernardus notat, non esse verè iuramentum illud , quod fit sub fidei commemoratione:sicuti constat ex his,quæ in proxima illatione diximus.hoc ipsum notat Rota antiqua.138. Et sanè controuersiam istã existimamus distinctione quadam dirimi omnino posse. Siquidem fides iuxta duplicem sensum hac in parte conuentionibus accedere poterit. Aut etenim adsumitur pro fide humana,quã & Gentiles,Turcæ, ac Sarraceni seruare tenentur iure naturali gentium : item pro fide nobilitatis , quæ eam significat fidem, quam nobiles præ cæteris in humanis conuentionibus præstare solent, & debent. Et profectò in his casibus promissio,vel assertio facta sub mentione fidei:per fidem inquam, non inducit iuramentum:nec vim, aut religionem eius habet quo ad periurium,nec quo ad alios iuris effectus. Cuius conclusionis ea est irrefragabilis ratio , quòd iuramenti propria natura verè exigat , id per Deum , vel sacram rem præstari: quemadmodum in definitione dictum est. Id circo quoties fides humana expressim conuentionibus accesserit , nihil ibidem sacrum in testimonium adducitur : eaq; ex causa nullum adest pactis eisdem iuramentum.Sic equidem procedit , & intelligenda est ea sententia, quæ dicitat,fidei interceſsionem conuentionibus accedentem,non efficere iuramentum , nec eius vim , aut religionem habere.Quamobrem si quis cõtractum aliquem fecerit, quem expressim fide humana,vel ea,quæ nobilitatis iure , ac titulo passim conuentionibus accedit , seruare promiserit , non censebitur ex hoc contractus hic iuratus,nec iuramenti priuilegia obtinebit. Quãdoq; verò fides in pactis,& conuentionibus intercedit in eo sensu,quo prouirtute Theologica adsummitur:& tunc iuramẽtum , eiusq; veros effectus inducit.

Quia

Quia vt res ſacra in teſtimonium ad ducitur: atque ideo iuramentũ propriè dicetur, ſi quis per fidem Chriſtiani, aut per fidem Chriſti aliquid aſſeuerauerit, aut ſeruare promiſerit. Quam equidem diſtinctionem ipſe colligo ex Andrea Alcia. in rubri. de iureiurand. num. 5. Dominico à Soto in Relectione de iuramento, parte. 1. capitu. 4. & ex his, quæ traduntur per Felin. in capit. 2. de ſponſalib. num. 15. & Caieta. 2. 2. quæſt. 89. artic. 6. vbi ſcribit, fidei interpoſitionem, id eſt promiſsionem factam per fidem, non eſſe iuramentum: quia fides tunc non adſumitur pro virtute Theologica. Vnde ſenſit, fidei mẽtionem quoties ea pro virtute Theologica adſumpta fuerit, & promiſſionibus aut aſſertionibus in teſtimonium acceſſerit, iuramentum efficere. Addit tamen eleganter idem Caietan. in dubio intelligendam eſſe hanc promiſsionem de fide humana: non de fide, vt ea eſt virtus Theologica. Fit igitur ex his ſatis perſpicua huius quæſtionis reſolutio, quæ notanda eſt ad effectus veri iuramenti, & ad periurij pœnas vtroque iure ſtatutas.

Decimo, omnibus his, quæ circa iuramenti cognitionem, & definitionem dicta fuere, ad amuſsim conſideratis, ſtatim ſeſe offert diſputatio. An ex iuramento actio & obligatio oriantur? Etenim rationi conſonum eſt, quod in tanta iuramenti
3 religione, quæ diuinam maieſtatem teſtem habet, actio, & obligatio ſtatim oriantur. Hoc probare videtur text. in capitu. cùm contingat. de iureiurando. & in hoc capitu. quanuis pactum. Quibus ſatis manifeſtum eſt, contractus alioqui inualidos, & quibus nulla efficax actio nec obligatio competit, ita validos fieri iuramenti religione, vt ex eis obligatio & actio oriantur. Idem deducitur ex capitu. debitores. & capitu. 1. de iureiurand. vbi iuramentum de ſoluendis vſuris adquirit vſurario obligationem alterius, & actionem ad petendas vſuras, niſi vel abſolutio Epiſcopi, aut remiſsio vſurarij acceſſerit. Ad hæc item facit gloſſ. memorabilis in capitu. quoties cordis oculos. 1. quæſtio. 7. quæ ſenſit iuxta quorundam intellectum, ex iuramento obligationem & actionem oriri. Quod ea ratione comprobatur: quia iuramentum omnino ſeruandum eſt, quoties id non tendit in vinculum iniquitatis., nec ſalutis æternæ diſpendium inducit. Quibus deni que rationibus ſunt qui opinentur, iure Pontificio ex iuramento obligationem, & actionem oriri: vt tandem ſi quis iureiurando polliceatur ſe daturum, aut facturum aliquid nulla cauſa expreſsim nominata, nihilominus ex hac promiſsione oriantur obligatio & actio. Quod verum eſſe cenſent Ioan. Andr. & Hoſtien. in capitulo cùm veniſſent. de inſtit. Bartol. in. l. ſi quis pro eo. ff. de fide iuſſor. colum. 2. Felin. poſt alios in dict. capitu. 1. de iureiurando. S. Thomas. 2. 2. q. 89. arti. 7. quam opinionem ſequuntur, & defendunt Fortuni. in capit. 1. de pact. nu. 26. Ioan. Coraſi. in præludiſs ad. l. admonendi. ff. de iureiur. nu. 17. imò eam fatentur communem eſſe, & probant iure veriorem cenſendam fore Antoni. Corſettus in rubric. de iureiur. q. 11. Ioan. de Sclua. 3. parte, tract. de iureiur. colũ. 2. & Andreas Alcia. in cap. cùm contingat. de iureiur. num. 172. His enim ſuffragatur, quòd conſtitutiones Pontificiæ, quæ de iuramentis ſtatutæ ſunt, palàm conſtituerunt iuramentum ſeruandum eſſe, modò eius obſeruatio non inducat ſalutis ſpiritualis diſpendium hæc verò verba obligationem, & actionem oriri præmittere videntur ſecundùm Barto. & eius ſequaces in. l. vnica. colũ. 3. ff. de condict. ex lege. igitur iuri conſonum eſt, pontificia lege actionem parti ex iuramento priuatim competere. Et præterea, ſi ex pacto nudo iure Canonico actio datur priuato: capit. 1. de Pactis. quemadmodùm communi omni ſententia definitum eſt: fortiori ratione ex promiſsione iurata dabitur actio ipſi, cui præſtitum eſt iuramentum. Nam & in promiſſionibus iuratis illud negari nõ poteſt, quòd promiſsio parti & priuato fiat Deo teſte, & eo intercedente tametſi & quidam hoc temerè, ni fallor, negauerint.

Contrariam ſententiam tenuit Innocent. in dicto cap. cùm veniſſent de inſtitutio. quo in loco exiſtimat,
4 etiam iure Pontificio ex iuramento non naſci obligationẽm, nec dari actionem: idq; pleriſq; placuit, præſertim Iaſoni in. l. iuſiurandum quod ex conuentione. ff. de iureiuran. poſt Roman. ibi ea demum ratione, quòd iure ciuili ſatis receptũ ſit, ex iuramento promiſſorio obligationem, & actionem minimè oriri. l. ſi quis pro eod. ff. de fideiuſſo. quod lege Pontificia nequaquam reperitur expreſsim mutatum: atq; ideo iure etiam Pontificio ſeruandum eſt: capit. 1. & 2. de noui operis nuntiatio. Imò & hanc opinionem Innocent. fatentur communem eſſe Iaſon in dicta. l. iuſiurandũ quod ex conuentione. Fortuni. in dicto capit. i. de pactis: nu. 26. & Coraſi. in dict. l. admonendi. num. 17. Ex qua quidem opinione planè deducitur adhuc iure Canonico ex iuramento nec obligationem naſci, nec actionem dari: ſed tantùm iudicis officium competere ad eius obſeruationem: idque plurimùm refert ad libellum concipiendum, vt petitor in iudicio obtineat. Qui verò huic opinioni acceſſere, variis modis conantur reſpondere his rationibus, quas in prioris ſententiæ confirmationem adduximus. Sed quia præcipua huius quæſtionis diſputatio pendet ab intellectu iuriſcõſulti in dicta. l. ſi quis pro eod. oportet hic perpendere, an verum ſit quod ex eo loco frequentiſsimè Bart. & aliĳ deduxerunt: nempe iure Cæſareo ex iuramento nec obligationem oriri. nec actionem dari: vnde ſubinfe-

runt iuramentum non esse modum inducendæ obligationis. Nam si quis pro eo, qui libertus non est, fideiusserit, quia se præstaturum operas iurauerit, non tenebitur, vt iurisconsulto visum est. quo fit, manifestum esse, ex ea promissione iurata, nec ciuilem, nec naturalem obligationem oriri. Quòd si ciuilis, aut naturalis præcederet, teneretur vtiq; fideiussor. l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiussori. Imò hæc iurata promissio nec vim habet pacti nudi: quia secundùm Barto. qui iurat, non parti, sed Deo promittit: capit. debitores de iureiurand. atque ideo pactum id dici non potest, cùm nõ sit duorum consensus. l. prima. ff. de pact. Hæc autẽ posterior ratio satis est debilis ad probandum, promissionem iuratam adhuc nec pacti nudi vim obtinere. Siquidem & ea promissio plerunque, & frequentissimè pactum est: cùm consensus accesserit iurantis, & eius, cui iuramentum fit: saltem tacitus. l. qui patitur. ff. mandat. Idcirco verè pactum, ea promissio quæ iuramento fit, censebitur. Nec quicquam oberit text. in dict. capit. debitores, vbi probatur, ex iuramento Deo, non parti, obligationem adquiri. Id etenim verum est in his casibus, quibus obligatio parti quæri non potest ob turpitudinem quæ adquisitionẽ impedit. Si quis equidem promittat Titio vsuras soluere cum iuramento: nulla profecto Titio quæritur obligatio: quia quo ad eum, promissio, aut potiùs promissionis extorsio illicita est. Attamen propter religionem iuramenti, quia is qui iurauit, licitè potest iuramentum seruare, idque Deo reddere, quem habuit promissionis testem, cogitur vsuras soluere ad petitionem ipsius vsurarij, qui obligationi erga Deum iuratæ adiectus censetur quo ad solutionem, eaque adiectio in ipsius adiecti fauorẽ intercessit: ideoq; is agere poterit, & remittere illam obligationem iuramenti: quemadmodùm explicarunt Anto. & Imola. 2. columna in dicto capit. debitores. Fortuni. eleganter in dicto capitu. 1. de pactis. num. 27. secundùm quos nec principaliter, nec minùs principaliter ex iuramento de soluendis vsuris obligatio parti, & sic vsurario quæritur: quanuis Cardi. Abb. & Felin. in dicto capit. debitores. existimauerint, minùs principaliter, & vt vulgò dici solet, secundariò, parti obligationem quæri. quod iure defendi non potest, refragatur enim ius naturale, quod adquisitionem istam impedit. Iuramentum verò ob eius religionem eum effectum habet, vt vsuræ promissæ cũ iuramento, soluendæ omninò sint, quia Deo reddi debet iuramẽtum: licet statim repeti possint vsuræ. Sed si quod iuramento promittitur licitum sit ex parte promittentis, & illius cui promissio fit, certè nulla ratio vrget. quin existimemus, ex iuramẽto parti, deo teste & intercessore pro

promitti & obligationem adquiri. quod probat præter alia multa tex. singularis in cap. ecce. 22. q. 5. Quam obrem hęc posterior Bar. ratio satis friuola apparet. & tamen hęc opinio, quòd iure ciuili ex iuramento promissorio nec obligatio, nec actio nascatur, communis est sicuti testantur Alexand. Iason, & Cagnolus in l. si quis maior. C. de transact. & Lancel. Galiaula in rub. ff. de verbo. obligatio. fol. 6. colum. 3. Fortun. in dicto cap. 1. de Pact. nu. 23. & Corasi. in dicta l. admonendi. num. 12. Cæterùm aduersus hanc communem sententiam est glos. in l. 1. C. de operis libertor. quæ expressim voluit, etiam iure ciuili ex iuramento promissorio actionem & obligationem oriri, & competere. Eius opinionẽ conantur defendere, aliis frequentissimè refragantibus Fortun. Corasius in pręcitatis locis: & Francisc. Purpura. in dict. l. si quis maior. notab. 21. Et probatur hæc sententia contra communem in l. vt iurisiurandi. ff. de oper. libert. vbi iurisconsultus palàm fatetur, oriri obligationem & actionem competere ex iuramento, quo libertus operas patrono præstare promiserit. l. vltim. ff. de lib. caus.

Huic verò authoritati non satisrespondetur, si sequuti Barto. & aliorum opinionem dixerimus, speciale esse in liberto, quòd ex iuramento operarum promissorio obligetur. Quia non est verè speciale iu iuramento liberti: quod in dicta le-

ge à iurisconsulto responsum fuit. Quę quidem res eo amplius manifesta erit, quo ipsam ab exordio examinauerimus. Sciendũ etenim est operarum officialium promissionem ab ingenuo emissam nullam producere obligationem: quia deberi alij quàm patrono non possunt: atque ideo nullum obligant nisi libertum, cùm libertatis causa imponantur. l. 2. &. l. operæ. ff. de oper. libert. etiam si per stipulationem solennem fuerint promissæ: dicta. l. operæ in rerum. & in. l. seruus. ff. eodem. titu. text. optimus. in. l. penult. ff. de obsequijs à lib. pat. pręstã. & in. l, penulti. ff. si quis à paren. fuerit manumis. ex quibus constat, frustrà operas libertatis causa solitas imponi parentem liberos manumittẽtem stipulari, tametsi iuramentum promissioni accesserit. tradit post alios Iason, in. l. si non sortem. §. libertus colum. 7. ff. de condictio. indeb. libertus autem has operas policeri per stipulationem, aut iureiurando dubio procul poterit. l. vt iurisiurandi. superiùs citata. Idque statutum est in præmium libertatis. Hinc sanè fit hac in quæstione controuersiæ discrimen in hoc constituendum fore, quòd operarum promissor libertus, vel ingenuus sit. Nam libertus promittens operas per stipulationem, vel iusiurandum obligatur: cui obligationi legitimè accedit fideiussor. Ingenuus verò promittens operas, vel per solẽnem stipulationem, vel per iusiurãdum,

non obligatur: nec ius ciuile talem promissionem admittit immo eam improbat, adeò quidem vt nec velit, fideiussorem ei accedere: dicta.l. si quis pro eod. quæ iurisconsulti responsio alioqui à veteribus prauè intellecta, non procedit ex eo: quòd iusiurandum iure ciuili nec obligationem, nec actionẽ inducat. Nam & in ea specie, quæ traditur in dict. l. si quis pro eod. si ingenuus per solennem stipulationẽ operas promisisset, non obligaretur, nec huic promissioni posset accedere fideiussor: sicuti constat in dicta.l. operæ in rerum. & in dict. l. seruus. ff. de oper. libert. Qua ratione satis liquet, nihil pertinere ad iurisconsulti responsum, quod ex iuramento obligatio iure Cæsareo non nascatur: id etenim parum refert: cùm & ex solenni stipulatione iure ciuili obligatio nascatur, & actio competat: & tamen idem iurisconsultus respondisset in promissione, quæ facta fuisset per solennem stipulationem. Igitur ratio decisionis illi⁹ ea est: quòd promissio operarum ab ingenuo procedens, vtcunque fiat, vel per iusiurandum, vel solennem stipulationem, nec obligationem inducat nec actionem pariat. Vnde erroneum est, aut saltem non satis conueniens existimare Iurisconsultum in dicta l. si quis pro eod. ex eo respondisse non procedere fideiussoriam obligationem, quia ingenuus per iusiurandum operas promisisset: siquidẽ eodem modo nec procederet obligatio fideiussoria: imò nec principalis, si per stipulationem solennem operæ fuissent promissæ. Promissio autem operarum in dubio de officialibus intelligitur: hoc est de his, quæ in officio consistentes personale commodum respiciunt: vt adesse patrono, patronum comitari. l. vt iurisiurandi. §. dabitur. l. operæ enim. l. quoties certè. l. interdum. ff. de oper. libert. notat. Bartol. in dicta l. si non sortem. §. libertus. ff. de con dict. in debit. colum. penultim. officiales verò operæ, libertis & patronis conueniunt: dicta.l. operæ in rerum. ff. de oper. libert. Fabriles equidem non solis libertis conueniunt: sed quibuscunque, & à quibuscunque præstari possunt: non enim spectant ad personale ministerium, sed opus duntaxat faciendum respiciũt quales à fabris, sutoribus, & aliis præstari solent. l. 3. ff. de vsu & vsufruct. leg. dicta. l. operæ in rerum secundo respons. Qua ratione iurisconsulti responsio in dicta. l. si quis pro eodẽ. intelligenda est de operibus officialibus: non de fabrilibus. Nam hæc etiam ab ingenuo possunt promitti. Tandem his quæ diximus diligenter examinatis constat, iure Pontificio, & Cæsareo obligationem nasci, & actionem competere ex iuramento promissorio: secundùm opinionem eorum, quibus communis sententia hac in quæstione displicuit.

Ex. §. se

Ex. §. sequenti.

1 *Iusiurandum potest remitti ab eo cui præstitum fuerit.*
2 *Superioris authoritatem in quolibet iuramẽto exceptam esse.*
3 *Dispensatio nõ potest contingere in iuramẽtis assertorijs: licet quandoque locum habeat in iuramentis promissorijs.*
4 *Romanus Pontifex quo pacto possit in voto dispensare: & ibi de voti commutatione.*
5 *Dispensatio in iuramentis quomodo possit concedi: & an sit iusta causa necessaria? & quid de absolutione.*
6 *Ad derogationem iuratæ dispositionis necessaria est mentio iuramenti.*
7 *Leges Ciuiles & Sæculares, an possint vinculum iuramenti remittere.*
8 *Intellect. Regiæ. l. 6. titu. 1. lib. 3. ord.*
9 *Intellect. l. vlt. ff. qui satisd. cogan.*
10 *Intellect. l. vlt. C. de non numer. pecunia.*
11 *Interpretatio. l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. & l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. & l. vlt. ff. ad municipal.*
12 *Quis possit à voto pœnali absoluere: & ibi de proposito ingrediendi religionem.*

§. Tertius.

VNdecimò ab eadẽ iuramẽti definitione, quæ eius cognitionem apertissimè ostendit, apparet quanta sit iuramenti vis, quamque graue sit iuramenti vinculum. Nam licet ipse, cui iuratum sit, possit iusiurandum remittere. capit. 1. de iureiurand. cum similibus: tamen præter eum nemo habet potestatem remittendi iuramentum in fauorem alicuius priuati præstitum. Idcirco maximè illud erit obseruandum, quòd vbi iuramentum comprehendit id quod in fauorem & commodum alicuius priuati tendit, satis censetur vinculum iuramenti remissum, si eius obligationem priuatus recusitat: sicuti in dicto capitu. primo expressim probatur: & in capit. secundo. de sponsalib. Quibus in locis latè hoc ipsum tradit Felin. Oldrad. optimè consil. 241. Diuus Thomas 2.2. quæst. 89. artic. 9. & Ioan. Lupin. in rub. de donatio. inter vir. & vxo. §. 45. Verùm præter hoc controuertitur, an possit per dispensationem superioris: nempe Principis ecclesiastici, Papæ inquam, vel Episcopi, iuramentum remitti. Et sanè quibusdam placet, id fieri posse præsertim autoritate Romani Pontificis. Nam in omni iuramento semper intelligitur excepta superioris authoritas: text. celebris in capit. constitutus. de rescript. vbi glos. alias autoritates adducit: & post eam Abb. Felin. & alij. Iason. in. l. vltim. ff. qui satisf. cogã. Thomas in dicto articul. nono. textus. item facit ad hoc in cap. venientes. de iureiuran. Et præterea Romanus Pontifex potest votum remittere, & in voto dispensare, vt statim probabitur: igitur & in iuramento: cùm votum Deo principaliter fiat, eíq; sit omninò redendum. Votum autẽ posse per dispensationẽ Romani Pontificis tolli & remitti, constat ex notatis per me in capit. 2. de testament. nu. 10. & sequentibus. Sed in

hac quæstione aliquot sunt præmittenda ad eius faciliorem expeditionem.

Primùm, admodùm distincta esse hæc duo: scilicet, in quolibet iuramento intelligi semper exceptam esse authoritatem superioris: & per iuramentum non intelligi derogatum iuri ipsius superioris. Etenim primum, hunc sensum habet, quod iuramentum minimè sit seruandũ, quoties constiterit, ipsum superiorẽ velle, id non seruari: nam hæc voluntas superioris, modò de ea constet, satis sufficiens est, vt iuramenti obligatio censeatur remissa, dum tamen superior ex causa vinculum iuramẽti remiserit: notatur in dicto capitu. constitutus. Item per Thom. & Caieta. in dict. arti. 9. & art. 10.

Secundum autem non requirit manifestam superioris voluntatem in eo, quòd iuramentum non seruetur. imò etiam si non appareat de voluntate Romani Pontificis, aut alterius superioris, nullo pacto ità seruandum est, quòd iuri superioris præiudicet: quemadmodùm nec seruandum erit in præiudicium priuati. Esset siquidem tunc iniquissima iurisiurandi obseruatio: atque ideo contra regulam illam, quæ dictat, Iuramentũ non debere esse iniquitatis vinculũ: probat hoc text. in dict. cap. venientes. de iureiuran. vbi Ioan. Andr. & Imol. idem videntur adnotasse. Nam siquis inferior statutum fecerit, idemq; iuramẽto firmauerit de sententijs statim mandandis exequutioni nõ obstante appellatione, tenetur quidẽ appellationi ad superiorem interpositæ deferre, non obstante iuramento, quod non potuit præiudicium facere iuri superioris, quijus hoc habet, vt ad eum appelletur: licet nondum appareat superioris hac in re voluntas: sicuti in dicto capit. venientes. responsum est ab ipso Romano Pontifice.

Secundò est animaduertendũ, in iuramẽtis assertorijs nõ posse cõtingere dispensationẽ: nã materia iuramẽti assertorij pertinet ad actũ iam præteritũ, qui mutabilis non est: vnde vel statim fuit verum, vel falsum iuramentũ propter veritatẽ aut falsitatẽ actus iam præteriti. Dispẽsatio autẽ in hac specie esset contra ius diuinũ, & naturale: iuxta quod tenemur Deũ intestem veritatis adducere. Etenim postquã iuramentũ materiã habuit, quæ ab ipso tolli nõ potest, necessariò dispensatio repellenda est: quippe quæ ad actũ iuramẽti potiús quã ad eiusdem materiam tũc verè pertineret. quod eleganter Thomas explicat. 2. 2. q. 89. arti. 9. igitur dispensatio in iuramento tantũ promissorio contingere poterit, nõ in assertorio.

Tertiò ad huius quæstionis resolutionem erit præmittendum, minimè posse procedere, nec obtinere dispensationem quoad vinculum iuramenti, vt aliquid contra iuramentum fiat. Est etenim ea dispensatio impossibilis: quandoquidem iuramenti vis, eiusq; obseruatio sub præcepto diuino contineatur: atq; ideo cùm dispensatio non possit procedere contra ius diuinum, nec poterit quidem contra iuramentũ. Igitur in hoc tendit dispensatio iuramenti, vt id quod sub iuramento cadebat, minimè sub eo contineatur, nec cadat, quasi non existens debita materia iuramenti: atq; ità dispensatio in hoc casu respicit materiam iuramenti, nec contraria est præcepto diuino de iuramenti obseruatione. Sicut & in voto: in quo dispensatio locum habet in hunc sensum, vt per eam explicetur id quod sub voto continebatur, & á vouente promissum fuerat per legem sibi ipsi impositam, in aliquo casu, vel simpliciter esse malum, vel inutile, aut maioris boni impeditiuum: idcirco in voto dispensatio necessaria est: quemadmodùm docet S. Thomas. 2. 2. q. de voto. 88. artica. 10. & de iuramento. q. 89. artic. 9. quem sequuntur cæteri Theologi: præsertim hi doctor. quorum statim mentionem faciemus, & quorum meminimus in dict. capit. 2. de testamentis. num. 10.

¶ Quartò considerandum est, veram dispensationem in voto, & in iuramento inde procedere, quod id quod simpliciter, vel vniuersaliter est honestum aut vtile, & ideò optimè comprehendatur sub voto, vel iuramento: secundùm aliquam particularem causam possit esse, vel inutile, vel inhonestum, aut saltem non debita voti, nec iuramenti materia. Pertinet autem ad Summum Pontificem, & ad alios ecclesiæ Principes, ac Prælatos huius particularis causæ examen: vt tandem iudicent hi plelati, an æquum sit voti obligationem, vel iuramenti religionem in casibus peculiaribus remittere: alioqui saltem sub iuramẽto, & sub voto vniuersaliter comprehensis. Nam vbi manifestè id quod in votum, aut iuramentum deducitur inhonestum est, aut iniquum, tunc nulla est necessaria dispensatio: imò iuramentum, & votum irrita sunt. Quod si dubium sit hoc, an promissum voto vel iuramento possit esse debita voti & iuramenti materia episcopus id poterit declarare: nec dicetur eà declaratio propriè dispensatio: quemadmodùm hæc colliguntur ex Diuo Thoma in dicta. q. 88. artic. 10. & q. 89. articulo. 9.

Quintò hinc deducitur, posse regulariter à Romano Pontifice concedi dispensationem in voto ob aliquam iustam causam, quæ iuxta præmissa eam dispensationem æquam, iustamq; efficiat. Quod præter alios probat Thomas dict. artic. 10. idem in. 4. sent. dist. 38. q. 1. artic. 4. & hi, quorum ipse meminit in dict. cap. 2. de testamẽ. nu. 10. & sequentibus. ex quibus hoc ipsum frequentiori doctorum sententia receptum est.

Sextò apparet, faciliorem multo esse commutationẽ voti, quàm sit eius dispensatio: nam dispensatio in totũ

totum,& absolutè remittit voti obligationem:non sic cõmutatio. Etenim vota omnia temporalia possunt commutari in perpetuum religionis ingressum absq; authoritate superioris:text. in cap. scripturæ. de voto. Thomas.2.2.q.88.art.12.Regia. l.7.tit.8.par.1. glo. in capi. monacho. 20.q.4. Panor. & Felin. in capi. peruenit. in de iureiuran. Roma. in singul.498. Corse.in singul.verb.votũ Sylvestr. verb. votum.4. q.7. adeò quidem,vt etiam intra annũ probationis cõtingat liberatio à votis, nõ tantùm personalibus,vt ieiunio, & oratione:sed & à realibus, nempe à soluenda eleemosyna: quod aduersus Sylvest.constat ratione vrgentissima.poterat enim votum ieiunij in melius cõmutari,scilicet in eleemosynam:ergo poterit eleemosyna in melius, nempe in ingressum religionis commutari. Idem satis constat ex cap.licet.de regularib. vbi respõsum est,posse quem transire ad strictiorem religionem sine licẽtia obtenta à prælato. Hæ verò commutationes ratione manifesta probantur: quia Deus meliùs & gratiùs acceptabit opus id quod meliùs sit: cap.quod super his de voto. Quod si eõmutatio non fiat in ingressum religionis,etiam si fiat in melius, nõ potest fieri absq; authoritate superioris:cap.1.de voto. Abbas, Imola, & Felin.in dicto ca.peruenit.de iureiurand.Felin.in capit.quod super. col.1. de fide instrumen. dict. Regia l.7.titul.8.part.1.à quibus Antoni. in dicto capit. peruenit. & Sylvest. verb.votum.4.q.7.dissentiunt in eo casu: vbi id quod cum voto commutatur, non esset cum ipso voto cõpatibile,nec sanè posset cum voto cõcurrere:tunc etenim, quia votũ est impedimẽtũ maioris boni,nõ est necessaria superioris authoritas.

Ego verò quicquid alij scripserint, existimo tunc necessariam esse authoritatem superioris ad voti cõmutationem,cùm sit ille qui vouerit, incertus,& dubius,an fiat commutatio in melius:atq; ità est intelligendus text.in dicto cap. 1. de voto. At vbi qui votum emiserit certus sit commutationem fieri in melius, planè nulla erit authoritas superioris necessaria. Huius opinionis author est Caiet.2.2. in quæst. 88. articul.12. siue cõmutatio fiat in religionis ingressum, siue in aliud bonum, quod melius absque vllo dubio sit: secundùm eundem. quod & Thomas sensit dum in dict. arti. 12. scribit, superioris, & prælati authoritatem necessariam esse in commutãdis votis, ad definiendũ quod sit gratius Deo.Igitur quoties hoc certũ erit:nempe illud esse gratiꝰ Deo in quod fit cõmutatio voti, nulla erit authoritas prælati necessaria. Idẽ sensit ipse Caie.in Summa. verb.voti commutatio. textus. optimus in dict. capit. peruenit. de iureiurand. probat & Dominic. à Soto libro. 8.de iustit.& iure.q.4. ar.3. Sic & in materia tex.in ca.licet de pœnitẽ.& remissio. vbi Abb. Cardin. & Ancar. existimarunt, necessariam esse authoritatem prælati superioris, vt qui promisit,vel tenetur ex alia causa dies aliquot ieiunare in pane & aqua, possit ob necessitatem vti leguminibus, piscibus, aut alijs cibis ad sustentationem.Si tamen hęc necessitas certa sit,non erit necessaria prælati authoritas,quæ tunc demum requiritur, cùm incertum est, aut dubium, adsitne necessitas illa, quam Romanus Pontifex ibi exegit.quod adnotarunt Caiet.in summa, verb.à ieiunio excusantia.idem in d.arti.12. Ioan.Maior in.4.sentent. dist.38. qõ.3. ad finem.

Est etiam prælati superioris auctoritas necessaria ad commutationem voti,quoties ea cõmutatio fit in non melius sed in æquè bonum opus.in hac etenim specie si adsit iusta commutationis causa, potest prælatus eã permittere,& decernere,nec fieri debet absq; eius autoritate, secundum Caieta.in dict.arti.12.

Illud verò erit præ cæteris obseruandum, voti commutationem in hoc à dispensatione differre,quod dispensatio omnino remittit voti obligationem:cõmutatio verò in æquale,aut melius fieri debet,iuxta Aristotelis sententiam lib.5.Ethic.vnde qui potestatem habeat commutandi vota,non quidem dispensandi,non aliter põterit ea potestate vti quam per voti cõmutationem in melius, vel in æquale:sicuti idem Caiet. respondit in dict.art.12.

Septimò principaliter hinc ad materiam iuramenti colligitur,non posse etiam per Romanum Pontificem dispensari quo ad iuramentum, nisi adsit iusta dispensandi causa, saltem in materia non pertinenti ad liberã Romani Pontificis dispensationem. Quod tenent Sanct.Thomas in dic. quæst.89.articu.9.vbi Caiet. gloss.& Doct.in capit.quanto. de iureiuran. & in cap.constitutus.de rescrip.vbi Abba.& Felin.Abb.consil.12. vltim. dubio:& consil.71.colum.vlti.lib.1. Cardi.in Clement.1. §.vlti.q. penult. de iureiurand.Decius in ca.significasti.de elect.colum.5.Sylvest.verb.iuramentum.5.§.2.Aymon Sauilli.consil.7.nume.8.tradit Ioan. de Selua,in tracta.de iureiuran.4.part.qõ.4. Etenim si iuramentum fuerit priuato præstitum super aliquo contractu vel conuentione, non poterit summus Põtifex eius obligationem per dispensationem remittere,nisi subsit causa,quæ iustam efficiat iuramenti remissionem.

Octauò subinfertur, posse summum Pontificem per dispensationem, iuramenti vinculum & obligationem tollere aut remittere, ratione materiæ, quæ ad eius liberam dispositionem pertinet.Nam in hoc casu procedit planè illud, quod solet dici, in quolibet iuramento semper censeri exceptam superioris autoritatem. habet etenim Romanus Pontifex potestatem in beneficijs ecclesiasticis augendis, aut diminuendis:item quo ad eorum ministeria, si quis igitur numerum Canoni-

corum in aliqua eccleſia ſtatutum iurauerit, non videtur contra iuramentum feciſſe, ſi ex diſpenſatione Romani Pontificis aliquem vltra numerum in Canonicum admiſerit: capitul. conſtitutus. vbi docto. de reſcript. Item ſi quis iurauerit non alienare res eccleſiarum, poterit ex diſpenſatione Romani Pontificis alienationem rerum Eccleſiaſticarum permittere & celebrare. Multa ſiquidem ex hac octaua adnotatione poterunt deduci, ſi conſideremus ſigillatim omnia, quæ diſtributioni, & diſpoſitioni Romani Pontificis ſubiſciuntur. Præſertim illud eſt obſeruandum, quòd ſi quis iurauerit quãdam legem ſeruare, aut quoddam ſtatutum, quod per principis Romani diſpenſationem poſsit relaxari, aut aliquo caſu ſuſpendi: poterit quidem idem Princeps in hoc iuramento diſpenſare quo ad vinculum ſtatuti, & iuramenti. quod diuus Thomas ſenſit in d. q. 89. arti. 9. & inibi expreſſim Caietan. & eſt communis opinio in dict. capi. conſtitutus. Hoſt. Abb. & Docto. in capitu. quanto. nu. 8. de iureiuran.

Nonò ſubinde conſtat, poſſe abſolutionem á iuramento dari à Romano Pontifice, & ab alijs prælatis eccleſiæ, ratione quidem publici officij: quia ità expedit fieri ad vtilitatem reipublicæ: quando ſcilicet in pœnam humanæ ſæuitiæ, quæ contingit in iuramentis extortis ad ſolutionem vſurarum: cap. 1. capit. debitores. de iureiuran. de quo & nos aliqua tradidimus libr. 1. Variar. Reſol. capi. 4. nume. 5. quo in loco, & in Epitome de Sponſalib. 2. parte. capit. 3. §. 5. idem diximus de iuramento per metum extorto, à quo datur abſolutio per prælatos eccleſiæ ratione publici officij in pœnam eius, cui iuratum eſt: vel humanæ ſæuitiæ. Nam iuramenta ita præſtita iurantem obligant ad eorum obſeruationem, que poteſt contingere abſque iurantis peccato: datur tamen ex ea cauſa abſolutio: & hæc poteſt ab Epiſcopo peti & dari: capit. ſi verò. capit. cùm quidam. §. vlti. de iureiur. Quandoquidem iuramenta remittuntur ex officio publico ad punitionem eius, cui præſtita fuere, propter aliquod crimen commiſſum ab eo: aut propter excommunicationem, cuius cauſa remittitur iuramentum fidelitatis præſtitum excommunicato: capit. noſ ſanctorum. & capit. iuratos. 15. q. 6. capi. vlti. de hæreticis. notatur in capit. inter alia. de ſentent. ex commu. atque hæc equidem Nona illatio manifeſtè exponitur à Caieta. in dict. q. 89. arti. 9.

Decimò ex præmiſsis apparet, quandoque ab eccleſia indirectè iuramenta remitti in totum, per naturam rationis conſequentis ab antecedenti. Quemadmodùm accidere ſolet cùm aliquis Epiſcopus, vel aliquis Princeps priuatur Epiſcopatu, vel regno: nam ex hoc ſtatim ſequitur, iuramenta his à ſubditis præſtita remiſſa cenſeri: cap. ad Apoſtolicæ. de re iudicata. in. 6. idem dicendum eſt, quoties ſtatuta religionis, aut alicuius collegij per ſuperiorem reuocantur, aut tolluntur: ſtatim etenim hi, qui iurarunt eadem ſtatuta ſeruare abſoluti cenſentur ab illo iuramento. quod & idem Caieta. admonet in dicto artic. 9. notatur apud nos in dicto capit. conſtitutus. de reſcriptis.

Hæc ſanè de abſolutione à vinculo iuramenti, & de diſpenſatione vtcunque explicuimus: nõ ignari multa à Doctoribus hac in re tractari in dict. cap. 1. de iureiuran. per Ioan. item à Selua in tract. de iureiu. 4. part. q. 4. ſed tamen hæc pro reſolutione ſuffi cere arbitramur. Sed & ſi abſolutio à iuramento abſq; iuſta cauſa ex certa ſcientia Principis detur, iniqua erit iſthæc diſpenſatio: tametſi quo ad pœnas legis humanæ aduerſus periuros ſtatutas ſatis proderit: ſiquidẽ eas remiſiſſe Princeps intelligitur: quod facere potuit ex natura legis humanæ, quæ liberæ diſpoſitioni Principis ſubiſcitur. Quemadmodũ & alibi docuimus, Romanum Pontificem in Simoniæ crimine diſpenſantem, tollere pœnas iure ſtatutas aduerſus Simoniacos: nõ tamen poſſe tollere, nec permittere Simoniæ vitiũ, vtpote iure diuino improbatum, & denique naturali: de quo diſputauimus breuiter in relectione, cap. peccatũ. de regul. iur. in. 6. part. 2. §. 8. nu. 9. ſic & in iuramento ſi ſummus Pontifex abſque cauſa, & vbi iuſtè diſpenſare non poteſt, eius vinculum remittat, non reddet iurantem immunem à peccato periurij: licet pœnas iure humano contra periuros inductas remiſiſſe videatur. Proinde cauendum eſt, nè quis temerè opinetur, indiſtinctè ſe immunem & tutum eſſe à periurio cõtra diuinam Maieſtatem commiſſo, per quamlibet Romani Pontificis diſpenſationem. Nam etiam ſi velit ſummus eccleſiæ Præſul iuramenti religionem & vinculum eiuſdem remittere: quandoquidem id facere non poterit ſecundùm ea, quæ à nobis paulò ante tradita fuere.

Sed & in his caſibus, quibus ſummus Pontifex poteſt à iuramẽto ab
6 ſoluere, & in eo diſpenſare, neceſſarium erit, quòd ſciat actum iuratũ eſſe, ſcientiãq; habeat iuramẽti. nam & ſi Princeps poteſtatem habeat: requiritur in eo voluntas, quæ non ità planè conſtat, niſi demus, & conſtituamus in eo ſcientiam perfectam eius actus, quẽ per diſpenſationem tollere conatur: in ſpecie verò quòd ſit neceſſaria mentio iuramenti vbi actus iuratus fuerit, probat gloſ. celebris in capitu. cùm non deceat. de elect. in. 6. quæ aſſeuerat, generalem Canonum, vel ſtatutorum derogationem minimè tollere ſtatutum iuratum. quam glo. exiſtimant eſſe ſingula. Roma. ſingula. 7. Alexand. in. l. prima. colum. penulti. ff. ad leg. Falcidiam. Abba. colum. 3. Felin. colum. ſecunda. in capitul. conſtitutus. de reſcript. notat. Bartol. in. l. omnes populi. 3. quæſt. principali. ff. de iuſtitia. & iure. quod & ipſe latiùs examinaui

naui in Rubri.de teſtament.parte.2. nu.19. Quo in loco illam quæſtionem tractaui, an ad derogationem actus iurati ſit ſatis mentionem eiuſdem ita facere, vt ea ſit appoſita clauſula in derogatione, quæ hanc verborum conceptionem habet: non obſtante quocunq; ſtatuto habente quæcunq; verba derogatoria, quæ hinc forent ad verbum referenda: ea etenim pro expreſsis habemus. Nã & hæc clauſula maximas vires habet: ſicuti in di. Rubr. explicuimus. ¶His equidem illa quæſtio ſatis aptè conuenire videtur, qua controuertitur, an lex ciuilis, Imperator, ſeu Princeps ſæcularis poſsit iura-
7 menti vinculum remittere? Accurſius etenim in.l.adigere.§.vlti.ff. de iure patro. ſcribit, legem ciuilem habere vim Apoſtolicam, quo ad remittenda iuramenta. quam gloſſ. commendarunt Bald. in.l. non dubium. C. de legib. colũ.2. Baptiſta de ſancto Seuerino in.l. omnes populi. ff. de iuſti. & iure. col.33. & plures aliſ, quorum Iaſon meminit in.l. vltim. ff. qui ſatiſ. cog. vbi eſt gloſſ. ſimilis: quibus ſuffragatur Iuriſconſultus in dict.l.vlti. reſpondens, non videri contra iuramentum feciſſe eum, qui iuratus in iudicio ſiſtere, id ex conceſſa cauſa facere omiſerit. ad idem tendit reſponſum dicta. l. adigere.§.vlti. Quò refertur lex Iulia. de maritãdis ordinibus, quæ remittit iuſiurandum liberto in hoc impoſitum, nè vxorem duceret. hoc ipſum deducitur ex.l.vlti. ff. ad municipal. quo in loco Papinianus inquit, Imperatores Seuerus, & Antonius reſcripſerunt, gratiam ſe facere iuriſiurandi ei, qui iurauerat ſe ordini non interfuturum: & poſteà duũ vir creatus eſſet: Huc etiam pertinet textus.in.l. ſi quis inquilinos. §. vlti. ff. de legat. 1. vbi probatur, iuſiurandum contra vim legum in teſtamento præſtitum, nullum eſſe. His etenim auctoritatibus ſatis apparet, legem ſæcularem poſſe circa iuramentorum vinculum & religionem aliquid diſponere & ſtatuere. Contrarium planè colligitur ex eo, quòd cùm iuramenti religio ad reuerentiam, & fidem Deo præſtandam pertineat: ratione quadam conſequenti, ad iudices ac prælatos eccleſiaſticos, veluti res ſpiritualis ſpectare videatur eius declaratio, interpretatioq;. text. celebris in capit. venerabilem. de elect. optimus item in capitu. nouit. de iudi. cap. cúm cõtingat. cap. debitores de iureiurand. quibus & huius capit. Quanuis pactum. deciſio ſatis congruè accedit. Quam ob rem leges ſæculares de iuramentorum viribus diſponentes nullas eſſe ob defectum poteſtatis & iuriſdictionis ad ſtatuendum in ipſo quidem legislatore, aſſerunt Paul. Caſtrenſis & Salice. in Auth. ſacramenta puberum. penul. colum. C. ſi aduerſ. vendit. Cynus, Salice. & Paul. in.l. vlti. C. ſi contra ius vel vtil. publi. Hoſti. Imol. & Docto. in cap. quanto. de iureiurã. Abba. poſt Ioan. Andre. in capit. tua. in primo: de

de decimis. & aliſ plerique: quorum mentio fit ab Alexand. & Iaſone in l.vlti.ff. qui ſatiſd. cogan. Nihilominus tamen ad huius quæſtionis integram, ni fallimur, cognitionem ſunt aliquot adnotanda.

Primum, poſſe legiſlatorem laicum circa iuramentum præſtãdum ſtatuere, aliqua ex cauſa prohibendo nè id fiat aut præſtetur: text. elegans in. l. quæ ſub conditione. §. ſi quis ſub iuriſiurandi. ff. de condit. inſtit. vbi Iuriſconſultus reſpondit, hæredem iuſſum à teſtatore aliquid iuramento præſtito promittere, minimè teneri id iuramentum præſtare: ſed tamen cogendum fore id facere, quod teſtator iniunxerit. Ecce igitur quo pacto lex ſecularis prohibeat iuramentum fieri: idque ex cauſis iuſtis facere poterit. quod in ſpecie adnotarunt Imol. & Domini. colũ. vltiin hoc capitu. Quanuis Iaſon in Authen. ſacramenta puberũ. C. ſi aduerſ. vendit. col. vlti. Idem Iaſon in dicta. l. vlti. ff. qui ſatiſd. cogã. Fortuni. in tracta. de vltimo fine iu-
g ris, illati. 20. poteſt etenim contingere, quod plurimùm intereſſit Reipublicæ aliquot iuramenta minimè fieri: atque ideo princeps ſecularis prohibere iuſtè poterit, nè talia iuramẽta præſtẽtur. Nam & in ſpecie dict. l. quæ ſub conditione. ex teſtamento deducitur obligatio ad præſtandum iuramentum: hanc verò obligationem legiſlator, qui Reipublicæ curam habet, ex cauſa poteſt remittere: nec per hoc cenſetur iuramentum remiſiſſe: cum id nõdum præſtitum fuerit. Huius equidem concluſionis probatio à Iaſone etiã adſumitur ex dicta. l. adigere. §. vlti. quitamen locus de iuramento præſtitò potiùs quàm de præſtando tractat: idcirco iſthęc Iaſonis inductio improbatur á Fortunio in dict. illat. 20. Eſt tamen tex. hac de re ſatis expreſſus in.l.2. C. de indict. vidui. tollend. qui prohibet, iuramentum fieri de viduitate ſeruanda, etiam ſi id à teſtatore, vel à lege veteri indictũ fuerit. idem in matre, quę tutelam filiſ capit ex lege: non enim debet nec tenetur iuramentum præſtare de ſeruanda viduitate: ſicuti notatur in authen. matri & auię. C. quando mul. tuto. offic. fungi poſsit. Authent. ſacramentum. C. eodem titu. Auth. vt matres ſine prohibi. tu. ger. §. vlti. Regia. l.4. titu.16. par.6.

Hinc ſanè meritò diſputabitur, an Regia conſtitutio procedere poſsit, quę.6. eſt titulo primo libro.3. ordina. prohibens grauiſsimis pœnis aduerſus tabelliones ſtatutis iuramẽta fieri, & in contractibus apponi: ea quidem ex cauſa, quòd mille contingant fraudes aduerſus iuriſdictionem ſæcularem, & Regiam: ſi quidem multi contrahentes ad effugiendos iudices regios, diligenter curant quòd contractus fiant iuramento præſtito ad hoc, vt etiam laici poſsint cõhueniri apud iudicem eccleſiaſticum, etiam ſi rei ſint. Etenim ea lex ad euitandas fraudes, quæ frequentiſsimè ob capi. cùm. Claicus.

de

de foro competent.in. 6. fiebant ad conueniendos laicos apud iudicem Eccleſiaſticum, iuſta quidem eſſe videtur. ſic denique eam defendit Ioã. Lupi, in repeti. capitu. per veſtras. §. vltim. numer. 30. de donatio. inter virum & vxorem. ſcribens, Regiam hanc conſtitutionem ex eo procedere, quòd circa iuramentum præſtandũ ſtatuerit quod legiſlatori æquũ viſum fuit, ac reipublicæ maximè conuenire. Sed tamen hæc regia conſtitutio procedit in contractibus, qui abſque vinculo iuramenti validi ſunt: non autem in his, qui ſecluſo iuramento nulli, aut inualidi iure cẽſentur, vel reſcindi beneficio ætatis poſſunt. Cuius diſtinctionis rationes latè examinat Didacus à Segura in repetiti. l. 1. §. ſi vir. num. 138. ff. de acquiren. poſſeſsio. eam ſequutus: quam etiam admittendam eſſe cenſent Ioan. Lupi, in dicto. §. vltim. nume. 30. & Guillermus Benedict. in repetiti. capit. Raynutius. de teſtament. verb. duas habens filias. nume. 247. quorum ea eſt potiſſima ratio, quòd iuramentum appoſitum contractibus alioqui abſque religione iuramẽti validis, omninò videatur adiectum in fraudem iuriſdictionis ſæcularis: quæ pertur banda non eſt: capitu. nouit. de iudiciis. Quamobrem cùm contractus aliquis validus ſit, nec poſsit beneficio ætatis minoris reſcindi, ſatis manifeſta videtur ea fraus, quæ ratione conſtitutionis vlti. de foro competin. 6. omnes ferè laicos contrahentes ad iudicem eccleſiaſticum trahere tendit. Imò hæc ipſa Regiæ conſtitutionis interpretatio expreſsim Pragmatica ſanctione Regum Catholicorum Fernand. & Eliſabeth cõprobata fuit Talaueræ, anno milleſimo quadringenteſimo octuageſimo ſecundo: qua tandem permiſſum eſt, quòd iuramentum apponatur & fiat in contractibus, qui abſque iuramenti religione minimè validi cenſentur: & in compromiſsis, ac donationibus perpetuis. Altera item Pragmatica eorundem Regum ſanctione apud Madritiũ, anno M. quingenteſimo ſecundo confirmata fuit prima ordinationũ Regiarum conſtitutio, hoc addito, quòd in contractibus locationum, quæ fiunt de redditibus Eccleſiaſticis poſsit iuramentum apponi. Eſt & ad hæc optimus textus in. l. 61. de las Alcaualas: quæ declarationem præmiſſam, quam ex Segura & aliſs adduximus, ſatis in ſpecie probat. Non me latet dubium quidem eſſe, an lex ciuilis, & ſæcularis poſsit prohibere iuramentum præſtandũ ex ea cauſa, vt effugiant laici conſtitutionem vltimam de foro competent. in. 6. ſed nihilominùs quod modò diximus æquum eſſe cenſemus, videntes paſsim mille fieri fraudes aduerſus Regiam iuriſdictionem præter intẽtionem Romanorum Pontificum & veterum Canonum: potiſsimè cùm nulla ex alia ratione contractibus additur iuramentum, quàm vt locus ſit Eccleſiaſticæ iuriſdictioni cõtra laicos

Secundũ, quod in hac quæſtione eſt animaduertendum, ad iuramentum præſtitum pertinet. in quo illud erit maximè obſeruãdum, Principem, aut legem ſæcularem nõ poſſe vinculum iuramenti remittere, etiam ex cauſa, quoties ad hanc remiſſionem eſt abſolutio à iuramento neceſſaria. Abſolutio etenim à vinculo religionis aliſ quàm vel Pontifici ſummo, vel Epiſcopis conuenire non poterit: cap. ſi verò. cap. cùm quidam. §. vlti. cap. 1. de iureiuran. ca. venerabilem. de electi. Hoſtiẽ. Abb. & Docto. poſt gloſſ. ibi in cap. quãto. de iureiur. vbi hanc ſecundã concluſionem expreſsim probarunt.

His ſuffragatur ratio ſatis ſufficiens Agitur ſiquidem in abſolutione à vinculo iuramenti de religione, & ſpirituali quadam ac diuina obligatione, cuius remiſsio, aut abſolutio, quoties ea neceſſaria ſit, ad eum tantùm pertinet, ad quẽ cura religionis præcipuè ſpectat:

Tertium illud verè cõſiderandum eſt, poſſe legem ſæcularem ex ratione naturalis diuini, & humani iuris, maximè Canonici, vel ex natura contractus, alterius ue actus, cui acceſsit iuramentum, interpretari, fuerit ne iuramentum licitum, quo vé pacto ſit intelligendum. Hęc autem concluſio ex eo conſtat quòd Princeps ſæcularis, ac ciuilis legiſlator ius habeat interpretãdi humanas diſpoſitiones, eorum inquam in quos ius habet ferendi leges: ita quidẽ vt poſsit cõuentionũ, promiſsionum teſtamentorũ, & ſimilium actuum verba interpretari. Item idem legiſlator diſcenere valet, an actus humani ſint liciti, an Reipublicæ, cuius curam gerit, aduerſi & cõtrariſ. Alioqui ſi hoc ius Principi ſæculari negatũ eſſe dixerimus, planè poterimus ab eo ius principatus, iuſtę ferẽdi leges tollere. Nam potiſsimum legũlatores hæc curant quo Rempublicam quietiùs adminiſtrent. Iuramẽta verò quę actibus humanis adſcribuntur: eodem modo ſunt regulariter intelligenda quo iſdem actus. Siquidem iurans nihil aliud iuramẽto promittit quàm quòd ſimplici promiſerat verbo: ſimplicemq; promiſsionem iuramenti religione confirmat. Vnde fit manifeſta ratio quę oſtendit iuramentum intelligendũ fore iuxta interpretationem: quam actus ille humanus cui adiſcitur: ex legibus ſæcularibus patitur. Deinde patet: ciuilem legiſlatorem ius habere declarandi: qualiter iuramentorum verba: quæ actionibus humanis adiſciũtur ſint intelligenda: & an ea diſpoſitio humana Reipublicæ totiuſq; communitatis bono contraria ſit & præiudicet. Sic denique ſatis iure probatur hęc tertia cõcluſio ex qua plura deriuantur.

Primũ intellect. ad tex. l. vlt. ff. qui ſatis da. cogan. non enim ſecundum Iuriſconſultum: ibi videtur contra iuramentum feciſſe qui poſtquam ſemel iurauit in iudicio ſiſtere: id ex conceſſa à iure cauſa agere omiſerit.

9

Nam

Nam nihil aliud hoc iuramẽto policitus eſt, quàm in iudicio ſiſtere: hic verò actus ſiſtendi in iudicio non ità ſuperſtitioſè intelligendus eſt, vt quolibet die, aut quolibet momento ſiſtere quis teneatur: ſiquidem nec tenetur diebus feriatis, nec morbo graui impeditus, nec vocatus à maiori iudice in iudicio ſiſtere. Habet ſanè hæc promiſsio ſiſtendi in iudicio varias conditiones ex legibus humanis, & ſecularibus, quibus iudiciorum ritus. & auctoritates ſubmittuntur. Vnde iuramentum præſtitum ſuper promiſsione ſiſtendi in iudicio verè ita intelligendum eſt, vt qui iurauit nequaquã ſiſtere teneatur in his caſibus, quibus à iure humano, & legibus ſecularibus immunis cenſetur ab obligatione ſiſtẽdi in iudicio, etiam ſi ſiſtere promiſerit. Quod, vt elegãter explicat Fortun. in dicto tracta. de vltim. fine iur. illatio. 2°. deducitur à mente ipſius iurantis, qui iuratus ſiſtere in iudicio minimè promiſit, nec intendit promittere quòd ſiſtet in iudicio his diebus quibus nec ius redditur, nec vlla ex parte commodè poteſt in iudicio præſens eſſe. Deinde proprium iuramentum qui iurat intellexit ſecundum iuris interpretationes, nec in alium ſenſum iurationem accepit: quod rectè fieri ab eo potuit: atque ideò non aliter eſt eius iuratio accipienda: capit. Quinta uallis. capitu. ad noſtram. de iureiurand. capitu. ex parte capitu. ad audientiam. de cleri. non reſidẽt. l. ſi libertus. ff. de operi. liber. qua ratione Bald. in l. non dubium. colũ. penulti. C. de legib. gloſſ. in dicta. l. vltim. Et Doctor. quidam ibidem falluntur dum ſentiunt in ſpecie dictæ. l. vltim. ius ciuile remittere iuramentum, & iurantem verè quidem periurum fuiſſe, ſed tamen fictè iuris fictione periurum non eſſe. Hæc etenim eſt verè comentitia iuriſconſulti interpretatio. Nam in ibi iurans periurus non eſt, nec in caſibus, quibus iure redditur immunis à ſiſtendo in iudicio, neceſſaria eſt remiſsio iuramenti: cum id non obliget tũc iurantem. Eſt igitur propria interpretatio à iure humano facta eius quidem actus, & promiſsionis, quibus iuramentum acceſsit.

Secundò ex hac tertia concluſione colligitur propria ratio text. in l. vlti. C. de non numerata pecunia. vbi qui iuratus promiſit ſoluere centum ſibi mutuo numerata, poterit nihilominùs intra biennium opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: quam opponere potuiſſet, ſi ſimpliciter cauiſſet pecuniam mutuatam ſoluturum. Iuramentũ enim in illius conſtitutionis reſponſo intelligitur iuxta iurantis conſenſum ex legis ciuilis interpretatione deductum: non alia ratione quàm quòd hæc promiſsio de ſoluenda pecunia mutuata, fiat aut præſumatur facta ſpe futuræ numerationis: vt explicat Fortuni. in l. ſi vnus. §. pactus. nu. 11. ff. de pact. attigimus & nos

nos obiter in. 2. parte Rubri. de teſta. nume. 12. idem confirmatur: quia iuramentum intra limites conſenſus à lege præſumptos, & actus humani interpretatione conſtitutos addit obligationi religionis vinculum non tamẽ hos limites excedit: ſecundum ea, quæ traduntur per Barto. in l. Titia. §. Imperator. ff. de lega. 2. & in l. ſi quis pro eo. num. 15. ff. de fideiuſſor. iurans equidem contractum literarum, & promittens pecuniæ ſolutionem, quantis obligationi cõſentiat, ſub ſpe tamẽ futuræ numerationis cõſenſit, & ob illã cauſam: idcirco cauſa illa ceſſante, nec numeratione ſequuta, rectè abſq; labe periurij non numeratæ pecuniæ exceptionẽ obiſciet: cùm ipſe nec iurauerit, nec obligationi conſenſerit eo caſu, quo pecunia numeranda non eſſet: quod animaduertendum eſt: nam id Iaſon in l. ſi conuenerit. nu. 16. ff. de iuriſdi. omni iud. poſt Alexã. ibi, & Imolam in cap. 1. de iudi. & in cap. per tuas. de arbi. ac Deci. in dict. ca. 1. nume. 23. videntur hac in ſpecie adnotare. Illud tamen obiter adnotandum eſt, exceptionem non numeratæ pecuniæ apud Gallos non admitti, etiam intra biennium, etiam aduerſus ſimplicem cautionem: vt teſtatur Rupellanus lib. 1. forenſi. Inſtitu. cap. 35. nec apud Bituricẽſes teſte Boerio in conſuet. Bituric. titu. de iuriſdict. capit. 8. nec ipſe apud Hiſpanos vnquã vidi admiſſam fuiſſe ad effectum, vt creditori intra biennium incumbat onus probandi pecuniam verè numeratam fuiſſe. Sic denique dict. l. vltim. C. de non numerata pecunia. quo ad iſtam quæſtionem explicanda eſt omninò. Vnde eiuſdem conſtitutionis reſpõſio tunc ſanè obtinet, cùm quis iurauit ſe ſoluturum, aut promiſsionem ſoluendi confirmauit iuramento: at ſi iuraſſet, ſe recepiſſe mutuam pecuniam, exceptionem non numeratæ pecuniæ amittit, nè eam opponẽs veniat contra iuramẽtum, & alleget, ſe fuiſſe periurium: quẽadmodùm in dict. l. vlti. adnotarunt Bald. Salice. & Paul. Caſtrenſis Bald. item conſil. 447. libr. 1. Alexand. iu. l. Seius, & Augerius. colum. vlti. ff. ad l. Falcid. Deci. in l. qui pecuniã. nume. 4. ff. ſi cer. peta. quod Acur. cõmuni omnium conſenſu receptus ſatis probat, ita intelligens dict. l. vlti. Vnde manifeſtiſsimè errare videntur qui dict. l. vlti. reſponſum etiam eo ſenſu accipiunt, vt de iuramento præſtito circa numerationem etiam accipiatur: quo quidem errore labitur Ioan. Imola, in ca. cùm cõtingat. num. 85. verſic. ſed aduerte. de iureiu. & aliſ: quos optimè reprehendit Emanuel à Coſta in. l. ſi ex cautione. C. de non nume. pecun. Fallent. 9.

Tertiò hinc apparet interpretatio text. in dicta. l. adigere. §. vlti. ff. de iure patron. vbi iuriſcõſultus iuramentum à liberto præſtitũ de non cõtrahendis nuptiſs remittit: id eſt iure remiſſum eſſe interpretatur. Nã ſi iuramentum id obligaſſet ſemel, certè non poſſet per legẽ ſeculare remitti. Sed quia id iuramentum nuſquã o-

bligauit, potuit lex humana interpretari, vim & poteſtatem iuramenti explicando, nullam ex eo conſtitutam fuiſſe obligationem. Hanc verò interpretationem Iuriſconſultus exponit authoritate l. Iuliæ. de maritandis ordinibus. Etenim conditio, aut promiſsio de non contrahendis nuptiſs, apud Romanos olim ita odioſa cenſebatur, Reipublicæq; & eius vtilitati contraria, vt à teſtamentis, aliſsq; actibus omninò remitteretur: atque ea ſemota, purus manebat actus acſi cõditioni obtẽperatũ fuiſſet. l. mulieri. & Titio. ff. de cõdit. & demonſtra. l. 2. C. de in dic. vidui. tollen. l. ſed ſi hoc. §. fin. cũ ſequentibus. ff. de condit. & demonſtr. idéq; nos obiter adnotauimus in Epitome ad 4. librum Decret. 2. part. ca. 3. §. 9 num. 11. & lib. 1. Varia. Reſolu. ca. 19. num. 9. Igitur cùm actus hic, cuius meminit Iuriſconſultus in dic. l. adigere. §. vlti. habeat promiſsionem contrariam vtilitati Reipublicæ ſecundum iuris humani manifeſtam deciſionẽ neceſſariò ſequitur, iuſiurandũ non poſſe illius actus, nec promiſsionis obligationem inducere, quandoquidem nemo poſsit proprio iuramento Reipublicæ, nec deniq; alteri priuato præiudicare. Ius nanque ciuile præcipuè ob vtilitatem reipublicæ promiſsionem de nõ contrahendis nuptiſs palam improbauit, eam eſſe reipublicæ pernicioſam decernens: quamobrem nec iuramentum eam potuit honeſtam efficere: regu. non eſt obligatoriũ. de reg. iur. in. 6. quod & ratione naturali probatur. actus ſiquidem reipublicæ contrarius & pernicioſus natura ipſa eſt improbatus, eo ipſo quòd ea dictet vtilitatẽ cõmunitatis oĩbus aliis præferẽdam eſſe: cui quidem vtilitati, priuatorum cõſenſus nocere iure nõ poteſt quacunq; cõuentione. l. filiusfamiliàs. §. veterani. ff. de procu. cum aliſs, quæ notantur in. l. ſi quis in conſcribẽdo. C. de pact. c. ſi diligenti. de foro competẽ. l. ius publicum. ff. de pactis. nec iuramentum quicquam facit hac in ſpecie, cum tractetur de iure publico, aut ſaltem alterius à iurante: capi. venientes. c. cum contingat. c. intellecto. de iureiur. idcirco hæc eſt magis congrua interpretatio ad tex. in dict. l. adigere. §. vlti. quam & Fortun. expoſuit in dict. tract. de vlti. fine, illat. 20. optimè reprobans Accurſium, & alios qui in dict. §. vltimo. adnotarunt, quo ad iuramenti remiſsiõem legem habere vim Apoſtolicã. nam id falſum eſt: cùm non tractetur ibi dem de abſolutione à iuramenti vinculo, ſed tãtũ de eius interpretatiõe.

Quartò hinc cõſtat defenſio tex. in l. ſi quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. quo reſponſum eſt, iuramentum nullã habere vim, nec obſeruandum eſſe, quoties quod iuratur, bonis moribus aduerſum eſt. Ea ſiquidem reſpõſio cõformis eſt iuri Põtificio & naturali: quibus eſt ſatis apertũ, non debere iuramẽtum eſſe vinculũ iniquitatis. Vñ ſi quod iuramento promittitur, iuſtitiæ, & bonis moribus cõtrarium eſt, dubio procul id non eſt ſeruandum. Nec video cur ius ciuile hac in parte interpretari, & explicare non poſsit ea, quæ ſunt bonis moribus contraria: cum & legiſlator ſecularis quo ad reipublicæ regimen verè interpretari poſsit iuris naturalis præcepta, leges, & ſtatuta hac de re ſancire: vt circa homicidium, adulteriũ, furtum, falſum teſtimonium, & his ſimilia, quorum interpretatio neceſſaria eſt ad optimam Reipublicæ inſtitutionem. l. vt vim. ff. de iuſtit. & iure. l. bona fides. ff. de poſit. nec hoc indiget maiori probatiõe, cùm verè negari non poſsit: alioqui legiſlatores ſeculares ſatis ſtrictam haberent poteſtatẽ ferendi leges ſuper actibus verè tẽporalibus: quod ſatis abſurdũ eſſet, alie nũq; à diuina, ac naturali inſtitutione. At ſi ſemel à lege ſeculari fuerit definitum, aliquid eſſe contrarium bonis moribus, & planè iniquum: manifeſtè cõuincetur, eum actum iuramento confirmari non poſſe, vt is licitus cenſeri debeat.

Principaliter quartò erit obſeruandum, legẽ ciuilem humanã quidẽ, & ſeculariẽ, ipſumq; principem poſſe iuſiurãdum remittere in ea materia, q̃ ipſius principis, legiſvè ſeculari poteſtati ſubiſcitur. Nec remiſsio iſta vim abſolutionis obtinet: quia iuramẽtum ſub hac cõditione ligat iurantẽ, niſi princeps ſuperior, cuiiu ramenti materia ſubmittitur aliud voluerit, ac decreuerit: ſicuti & illã cõditionem iuramentũ priuato prę ſtitum ſemper patitur, niſi priuatus ille iuramẽtũ remiſerit. Hoc ipſum eſt, quod paſsim adnotatur, in quolibet quidẽ iuramento intelligi exceptam ſuperioris auctoritatẽ: quo ad ea ſcilicet, quę ad ſuperioris poteſtatem pertinẽt: cùm illi per iuramẽtum præiudiciũ fieri non poſsit. ca. cõſtitutus. de reſcrip. Quo fit, vt planè appareat ratio germana ad iuriſconſulti reſponſum in. l. vltim. ff. ad municipal. Si quis etenim iurauerit, ſe ordini nõ inter futurum, poterit Princeps ſecularis hoc iuramẽtum remittere, ſi ille in magiſtratũ ordinis, aut in decurionẽ fuerit electus. Nam hoc iuramẽtũ præſtitũ in hac materia de ciuilibus magiſtratibus, ad quos ſubeundos Reſpublica & Princeps, qui eius adminiſtrationẽ habet, poterunt quẽlibet cogere ob vtilitatem publicã, hunc intellectũ hancvè conditionẽ patitur, niſi Princeps aliud iuſſerit. aliter etenim eſſet iuramẽtum pernicioſum, & vinculum iniquitatis. Sic deniq; eſt interpretandũ quod vulgo dici ſolet, in omni quidẽ iuramento intelligi exceptam eſſe ſuperioris autoritatem. Atq; ita defendi poſſunt aliquot iuris Cæſarei deciſiones, quorum tutelam, & defenſionem diligenter ſuſcepit Fortuni? in. d. Illati. 20. tametſi Panorm. & aliſ in ca. tua nos. de decimis. exiſtimauerint, eas leges nullas oĩno eſſe. Qua de re tractabitur in. 2. parte huius Relectionis cũ examinabitur reg. iur. Canonici, quę dicat, iuramentum cõtra bonos mores non eſſe obligatorium.

Quintò ex his manifestè constat, ius ciuile, ac seculare posse leges statuere super puniẽdis periurijs: quod nos probauimus in Epitome ad. 4. lib. Decret. 2. part. capi. 6. nu. 20. notat idem Fortuni. in dict. illat. 20.

Sextò hinc dubium est, an lex secularis possit tollere effectum iuramenti, cuius meminit text. in. c. debitores. de iureiur. nam Imbertus Rupell. lib. 1. forens. Instit. c. 33. testatur, eũ effectũ apud Gallos sublatum esse: quod non põt aliter defendi, quàm ex patientia, & quadam tacita Episcoporum absolutione. aut tandem iudices negant actionem efficacem vsurario agẽti ad vsurarum solutionem, etiam si debitor eas fuerit iuramento præstito policitus, quod æquissimum est.

Septimò apparet, dubiam esse Galliæ praxim, cuius meminit Carolus Molinæus in additionibus ad Alex. consil. 27. lib. 1. quæcp nusquã recepit cõstitutionem Authẽ. sacramẽta puberum. C. si aduers. vendi. vbi ratione iuramenti negatur minoribus ætate in integrum restitutio aduersus enormẽ læsionem, quam ætatis facilitate patiuntur in cõtractibus. Forsan enim ea praxis ob dissimulationem Romani Pontificis, & Episcoporum, excusationem habet. vel ex eo defenditur quòd consuetudo forensis laicorum potuerit tollere ab iuramento eam vim, & effectũ quẽ eileges seculares dederant. Atcp tũc ex ratione ca. cùm contingat. cap. debitores. ca. si verò. de iureiuran. licet in integrum restitutio minori, qui iurauit, concedatur: nihilominùs quia egit contra iuramẽtum, quod potuit seruare absq; interitu, & periculo salutis spiritualis, actor periurus censebitur. idcirco prior practici styli defensio magis applaudet.

Hæc diximus de legibus ciuilibus, quę circa vires iuramenti disponũt. Nec enim possunt effectus iuramẽti, quos habet ex lege naturali, diuina, vel canonica tollere: cùm isthæc materia præcipuè pertineat ad Romanos Pontifices ob religionem iurisiurandi: text. celebris in ca. venerabilem. de elect. Qui licet probet, declarationem iuramenti, an id licitũ, vel illicitum sit, ad Romanum Pontificem pertinere: ea tamen constitutio hac in parte procedit propter materiam subiectam, quæ ad summum Pontificem pertinebat, nõ ad alium. quandoquidem nullus poterat de causa illa cognoscere, aut iudicare præter Romanum Pontificem, ex eo, quòd ibidem ageretur de iuramento pręstito super electione veri, & iusti Imperatoris. non tamen ex hoc negatur in ea constitutione, ius interpretandi iuramenta, an ea licita sint, vel illicita, posse ad Principes, & legislatores seculares pertinere: tametsi verũ sit ad summũ Pontificẽ maximè pertinere ius explicandi veros effectus iuramẽti deducendos quidẽ à rõne legis naturalis, vel diuinæ. Qui verò nosse cupit multa alia de hoc articulo, legat Fortuniũ in dic. tracta. de vltimo fine. illat. 20.

Cæterùm

§. Tertius. 27

Cæterùm quia de absolutione ab obligatione voti, & iuramẽti tracta-uimus, operæpretium erit expendere, an possit quilibet prælatus absoluere, aut dispensare super voto pœnali priusquã opus illud, quod sub pœna interdictũ est, cõmittatur? Et sanè, si votum fiat alicuius operis absolutè, poterit super eodem voto dispensare is prælatus, qũi ius, & potestatem habet super ea re, quæ in votum deducta est, dispensandi: vt si quis vouerit non ludere. Nam in omni voto quilibet Episcopus dispẽsat, præter votum religionis, & peregrinationis Hierosolymitanę: vt cõmuniter receptũ est. Et explicat diligenter Dominicus Soto libr. 8. de Iustit. & iure. q. 4. art. 3. vbi idem tradit in voto perpetuæ castitatis, & Romanæ, ac compostellanæ peregrinationis. Quorum primũ iure, duo vero vltima cõsuetudine asserit excipi ab Episcoporũ dispensatione. At si in hunc modum votum cõceptũ fuerit, vt quis vouerit nõ ludere sub pœna religionis, aut Hierosolymitanæ peregrinationis: ante cõmissam pœnam poterit quilibet episcopus, cui vouens subditus sit, dispensare ex causa quidem: post cõmissam autem pœnam quidam censent, posse votum pœnale religionis, aut peregrinationis Hierosolymitanæ dispẽsari per Episcopum: quãuis votum istud peregrinationis huius, vel religionis, nullius admittat prælati dispensationẽ, nisi ea cõcedatur à Romano Pontifice: quando votũ hoc est absolutum. Differẽtiæ ratio inde sumitur, quòd vouens directè & absolutè religionẽ in animo habet & desiderio illam profiteri vt rem sibi gratissimam: atcp ideo votum deliberationem habuit perfectam. Sed qui vouit lege pœnæ religionem, aut peregrinationem, non habet animo ea quę vouet, nec ideo promittit illa quòd sibi sint cordi: imò ad ea tanquã sibi ingrata & molesta in pœnam obligari voluit: vnde forsan iusta causa est, quòd per Episcopum fiat, & concedatur dispensatio. His accedit quòd forsan quibusdã videbitur non omnia vota conditionalia & pœnalia esse deliberatiõe iusta emissa: nã Ambrosius Catharinus contra Caiet. censet, nõ valere votum hoc: promitto ingredi religionẽ, si cõmisero adulteriũ. quod valere præmittit Caie. in summa, verb. votũ. Nihilominùs tutior est eorum opinio, qui cẽsent adhuc in hoc casu post commissam pœnã necessariam esse Romani Pontificis Dispensationem: quia iam est contracta ex voto obligatio ad religionem, cuius equidem voto derogare per dispensationem nemo potest præter ipsum Romanum Pontificem atque ita in hac quæstione visum est Dominico à Soto, in institutione de cauèndo iuramẽtorum abusu, parte. 1. capit. 9. Et libr. 8. de iustitia & iure. q. 2. artic. 1. &. q. 4. artic. 3. Nec enim deficit promissio saltem implicita ad votum religionis in huius quæstionis specie. vnde par

eſt, quòd obligationem ad religionem ex cauſa voti inductam eſſe iudicemus. Qua in re illud eſt obiter adnotandum in quolibet voto præſertim religionis eſſe neceſſariam explicitam,aut ſaltem implicitam promiſsionem:nec propoſitum ingrediendi religionem, & in ea permanendi perpetuo,ſufficeret. text. elegãs.in.c.literaturam.de voto.Aliud etenim eſt promittere ingreſſum & profeſsionem religionis,aliud habere propoſitum ingrediendi, profitẽdi,ac perſeuerãdi.Nãq; propoſitum habet, nec explicitè nec implicitè promittit profeſsionẽ religionis:cũ aliud ſit proponere, aliud deliberatè promittere:ſicuti eleganter explicat Caiet.lib.17.reſponſionũ.c.7. Et Domin.Soto dict.lib.8.q.1.arti.2.tamet ſi Doctores iuris Canonici interpretes non poſsint excuſari à non ſatis diligenti huius articuli examinatione.ſic ſanè.tex. in capit. conſulti. de regular.dum propoſitum abſolutũ ſufficere cenſet ad perpetuã religionem,intelligendus eſt de propoſito abſoluto,ex quo tamen poſsit deduci ſaltem implicita religionis perpetuæ promiſsio:alioqui minimè conueniret ea reſponſio cum.c.literaturam. Quòd ſi quis votum fecerit ingrediendi religionem minimè pollicitus explicitè, vel implicitè perpetuam religionem, cenſetur vouiſſe ſecundum ius, vt tandem gaudeat anni probatione: intra quem poſsit pœnitere,ſi viderit eum ſtatum ſibi cõmodũ,aut gratũ nõ eſſe:ſic enim Thom.cenſet in.2.2.q.189. arti.4. quẽ ſequuntur Deci.in ca. in præſentia. de probat.num.55.Archid.in cap.ſcimus.12.q.1.Henricus in.c.ſtatuimus. colũ.3.de regular. & Florent.3. part. titu.16.ca.2.§.4.Sylueſt. verb.religio. 2.q.19.& Iaſon in.l.ſi quis hæredem. nume.13. C.de inſtitutio. & ſubſtit. Ex mente tamen S.Thomæ deducitur, ſecùs eſſe dicẽdum vbi quis votum fecerit,aut promiſerit profiteri in aliqua religione, vel eſſe religioſum.quod & Sylueſt.notat. Imò ſi quis vouerit fieri religioſum:intelligitur votum iſtud in anno quidem probationis: non tamẽ de perfecta, & perpetua religione. Item ſi vouerit quiſpiam,eſſe religioſum,ea tamen intentione & mente, vt velit gaudere anno probationis, poterit intra annum ante profeſsionem taciturn, vel expreſſam à monaſterio exire:ſicuti vtrunq; docere conatur Caie.in dict.artic.4. quæ omnia omninò notanda ſunt ad perfectam voti obligationem,vt ſciamus qua ratione teneatur quis ex deliberata promiſsione ad votum vel religionis, vel alterius boni, ac piſ operis.

Ex.§.ſequenti.

1 *Iuramẽtum propriam & primordialem naturam actus, cui accedit,ſortitur.*

2 *Intellect.ad text.in.l.quoties. C. de rei vendi.an is obtineat quãdo prima venditio fuit iurata?*

3 *Donatio iuramẽto firmata,an reuocetur natiuitate filiorum, auctoritate.l.ſi vnquam. C.de reuocand. donatio.*

4 *Fideiuſſor an ratione iuramenti amittat beneficium excuſsionis?*

5 *Emphyteuta qui iuramentum in contractu præſtitit,an priuetur emphyteuſi,ſi Canonis ſolutionem intra biennium omiſerit?*

6 *Obligatus ad factum an ratione iuramenti cogatur præcisè facere?*

7 *Intellectus ad.l.ſi conuenerit. ff. de iuriſdic. omni.iudic.*

8 *Intellectus ad textum.in capit.ad noſtram. de iureiurand.*

9 *Iurans ſoluere certam quãtitatem, an poſsit compenſationem obijcere?*

10 *Qui iurat alteri nullum grauamen inferre, an poſsit iure eum in iudicio, vel extra conuenire?*

§.Quartus.

Biter in præcedenti Paragrapho tractauimus de interpretatione iuramẽti iuxta cõſenſum & mentem iurantis,atq; item ſecundum ipſius actus iurati propriam conditionem & naturam : oportet tamen modò eandem materiam iterum altiùs exponere, ab origine & radice deducendo,quid de hac re iura explicuerint.

Nam illud iuris eſt apertiſsimi,iuramentum propriam adſumere naturam actus,cui apponitur,& ſecũdum eam intelligendum omninò eſſe.Hoc probatur in dicta.l.vlti.C. de non nume.pecun. vbi iuramentum,quo quis iurat ſoluere pecuniã ſibi mutuo numeratam,eam conditionem habet, vt intra bienniũ poſſit qui iurauit opponere exceptionẽ non numeratæ pecuniæ:ſicuti paulò ante dictum eſt. Hæc ſiquidem promiſsio ſoluẽdi pecuniã numeratam, propriam hãc naturam habet, quòd poſsit intra bienniũ obijci exceptio non numeratæ pecuniæ. idẽ cõſtat in.c.quẽadmodũ. de iureiur. Etenim q̃ iurat aliquã in vxorẽ ſe ducturum, nõ tenebitur eam vxorem ducere, ſi poſt hanc promiſsionem ipſa fuerit fornicata: quia huiuſpõſalitiæ promiſsiõis illud proprium eſt,quòd ſponſa nõ fornicetur: igitur iuramẽtum non mutat hãc propriam huius actus naturã. facit optimus tex.in.l.vlt. C.de libe. cauſ. Sed nè quis mihi ſtatim obiciat plures effectus,quos contractus iurati habẽt, quoſq; minimè habuiſſent abſque iuramẽto, inquirere neceſſe eſt huius cõclusionis verum intellectũ. Et ſanè ita eſt hæc propoſitio accipienda,vt de natura propria,& à primordio ipſi actui conuenienti, non de accidentali intelligatur.ſic denicq; iuramẽtum adſumit actusnaturam primordialem,vt ita loquar,nõ accidentalem : ea ſiquidẽ propter vim iuramẽti plerũq; mutatur, quod ſatis euidẽter ex multis apparebit,quæ de effectibus iuramẽti tradũtur, & à me ſtatim tradẽtur: & hoc probatur elegãter authoritate iuriſcõſulti. l.item veniunt. §.cũ prædixerimus. ff.de petit.hæred.vbi diſtinctio maxima fit inter ea, quæ ab initio naturaliter inſunt actui, & ea, quæ ex accidenti ei conueniunt: vt actio

alteri ſubrogata ſecundum primordialem naturam, non ſecundum accidentalem ſubrogetur: notat gloſ. in.l. certi condictio. in princip. ff. ſi cert.peta.cuius præter Barto.& Doctor.ibi meminit Bald.in capit.vlti. colum.3.de iureiuran.idem Bald. in l.vnica.§.ſed ſi non.C.de rei vxo. actio. eius tamen intellectum examinat Zaſius lib.1.ſingul.reſponſ. capitul.14. ex quibus communi omniũ conſenſu receptum eſt,iuramẽtum naturam primordialem actus, cui acceſsit, ſequi: non accidentalem: quod notant in ſpecie Aret.colum. penulti.& Deci.nume.23. in capit.1. de iudic. & ibi Alciatus numer. 46. Sed tamen dubitatur,quæ dicantur naturalia,& accidentalia cõtractus, vel actus alicuius? Bald.equidem in l.1.col.1.C.commodat.eleganter,ac ſubtiliter ſcribit,ea, quæ veniunt accidẽtaliter triplici ratione contingere, ratione equidem moræ, culpæ, vel conuentionis:ea vero dici naturalia, quæ procedunt virtute quadã ab initio à propria rei ſpecie. cui cognitioni plurimum accedit tex.in.l. pacta conuenta.ff.de contrahẽ.emption. & in dicto. §. cùm prædixerimus. vbi gloſ. hoc ipſum ſenſit. Sic ſanè ſecundum hanc traditionem aduertendum erit in actibus iuratis ad ea, quæ ex natura, vel ex accidenti eidem actui conueniant. Vt denicp ſit omninò compertum, iuramentum alicui actui accedens ſequi naturam ipſius actus principalis, in quo interponitur: quod non ſemel ex dict.l.vltim. adnotaui mus. Cuius ad hoc meminere Baldus.in capit.cum omnes.colum.penult.& capitu. quæ in eccleſiarum. colum.5.de conſtitu.Abba. in capit. cùm contingat.de iureiurando. numer.14. text. elegans, ſicuti Iaſon ibi notat,in.l.ſed etſi poſſeſſori. §.item ſi ſtrauero. ff. de iureiuran. Quibus & illud ſuffragatur, quòd iuramentum non auget obligationem, nec conſenſum, ſed ei tantùm intra limites ſuos manenti addit religionis vinculum: quod voluit Bald. in.l.ſi procurator.colum.3. verſicul. & prædicta ſunt vera. ff.de condic. indebit. Nam qui iurat actum aliquem, niſi aliud expreſsim addiderit,illum iurare intelligitur iuxta ſenſum, naturã, & qualitates proprias quas ille actus habet ex natura ſua ſecundum leges humanas: argum. leg.Titius in fine.ff.ad Trebellianũ. Quamobrem præter multa quæ de interpretatione iuramẽti hac in parte adduci poſſent, duo tantum generaliter adnotabimus. Primũ quidem, iuramentum eſſe intelligendum ſecundum naturam, conditiones,& qualitates,quas actus, cui acceſsit,ab exordio ex proprietate eiuſdem per legem canonicam,& ciuilem conſequitur. Secundum,omninò iuramentum ita intelligendum fore,vt nullã interpretationẽ præter cõſenſum iurantis patiatur.c. Quintauallis.de iureiurã.c.cum iuramento. de homi.notatur in capitul. veniens.deiureiur, Ex quibus aliquot inferam:

inferam: Nam de effectibus, qui procedunt à religionis vinculis,paſſim à Doctoribus traditur.

Primùm quidem hinc colligitur vera interpretatio text.in.l.quoties. C.de rei vendi. ex qua ſi quis domum Titio vendiderit primo, & deinde eandem Sempronio vendat, & tradat:dominium huius domus in Sempronium transfertur,nec Titiùs poterit aduerſus ſecũdum emptorem agere. Nam etiam ſi prior venditio iurata fuerit nihilominùs eadem deciſio obtinebit: cùm natura contractus emptionis.& venditionis ea ſit, vt ante traditionem dominium in emptorem minimè cenſeatur tranſlatum donec perfecta traditio fiat:& idcirco ſi res vendita, alicui, alteri ante traditionem vendatur, & eidem tradita fuerit hic ſecundus emptor efficitur perfectus dominus rei emptæ.l.1. cum aliis. ff. de actioni. empti. atque ità dict.l.quoties. intellexit Ioan. Imolenſis in capitu. cúm contingat de iureiur. nume. 81. quem ſequuntur Iaſon in ea.l.quoties. nu. 36. Hippo. in.l.qui duobus.num.9.ff.de falſis. & Ludoui.Gozadi.in conſi.14. nu. 2.eandem opinionem & nos probauimus in Epitome ad.4.lib. Decre.1.part.capit.5.num.9. cui accedit text.in capit.ſicut de ſponſalib. qui probat, ſponſalia, etiam iurata, per ſubſequẽs matrimonium diſſolui.

Secundò infertur maxima extenſio ad text.in capit.cùm locum. de ſponſ.Ex quo patet,matrimonium metu contractum nullum eſſe ipſo iure.id etenim verum eſt, etiam ſi cõtractus is coniugalis iuratus fuerit. Nam id iuramentum, licet alioqui metu præſtitũ validum ſit ipſo iure donec abſolutio ab eo præſtita fuerit, accedens contractui coniugali eius naturam ſortitur, vt ratione metus nullum ſit ipſo iure, nec abſolutionem exigat: quia materia ſubiecta, quæ ſpeciali quadam ratione omninò liberum conſenſum requirit, operatur quòd iuramẽtum prorſus ſit nullum. quemadmodum latiùs diſputaui in. 2. parte Epitomes cap. 3. §. 5. nu. 2.

Tertiò ex præmiſsis deducitur ratio eius opinionis, quam Barto. explicat in.l. Titia Seio. §. Imperator. q.vlti.ff.de legat.2.vbi Bald. & Cuma.poſt eum exiſtimant, donationem,etiam iuramento præſtito firmatam poſſe reuocari, ſi donator poſt eam liberos habuerit ſecundum.l. ſi vnquam. C. de reuocan. donatio. ex qua conſtat, donationis cuiuſlibet proprium eſſe, quòd ea reuocetur,ſi donator liberos habuerit. Vnde cùm iuramentum appoſitum donationi ſequatur naturam,& proprietatem eiuſdem,ſatis conſtat, non deficere propter iuramenti adiectionem hanc donationis proprietatem, & naturam primæuam. Quam opinionem ſequũtur plures, quos refert Andreas Tiraquel.in dict.l.ſi vnquam. in principio, nume.168. ex quibus apparet eam communem eſſe.

Quarto ex his poterit perpendi veritas eius resolutionis, quã in rubr. de testament. 2. parte. nu. 10. explicuimus circa duarum quæstionum dubitationem. Quarum prima est de donatione iurata inter virum & vxorem, an ea habeat conditionem istam, quod præmoriatur donatario donator? Altera quidem est de donatione causa mortis etiam iurata, an possit ad mortem vsq; reuocari? Nam harum controuersiarum definitio ex eo pendet, an iuramentum tollat harum donationũ propriam naturam: quod inibi latè tractauimus.

Quinto ab eadem radice procedit quod Bald. scribit in cap. ex rescripto de iureiuran. existimans, fideiussorem cum iuramento promittentem se soluturũ creditori quicquid à debitore principali is ad sequi non possit, teneri omnino ad solutionem debitæ pecuniæ etiam nulla facta excussione. Etenim si vires iuramẽti rectè perpendamus, manifestè apparebit, falsam esse hanc Baldi sententiam beneficium siquidem excussionis hac in specie non tantùm ex conuentione hominis, sed ex propria natura, & primæua contractus deducitur, ac oritur: l. decem. ff. de verb. obligat. l. 1. C. de conueni. fisci debit. l. vlti. in princip. ff. si cert. pet. quo in loco Alex. Iason, & Deti. Baldi opinionem falsam esse asseuerant, ea ratione quòd iuramentum sortiatur planè qualitates, & cõditiones eius actus, cui accedit. dict. l. vlti. C. de nõ numer. pecunia. cap. ex parte. de cleri. non resid. imó & fortiori casu dicendũ erit, quemcunq; fideiussorem habiturum esse beneficium excussionis & Autheu. præsenti. C. de fideiussori. etiam si contractum fideiussionis iurauerit: cùm hoc beneficium cuilibet fideiussori ex natura contractus competat. quod eleganter Bald. sibi contrarius docet in capit. cùm contingat. De iureiur. 7. conclusione: dicens, ex instrumẽto propter iuramentum oriri obligationem fideiussoriam cum omnibus qualitatibus, & beneficijs, quæ habent aliæ obligationes fideiussoriæ. Vnde palàm voluit Bald. beneficium excussionis minimè tolli per iuramentum: quam sententiam iterum sequuti sunt Barbat. in consil. 43. lib. 2. nu. 10. Andr. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. num. 174. Tiraquel. in dict. l. si vnquam. in princ. num. 147. tametsi Baldum in dict. cap. ex rescripto. sequantur Alex. in consi. 29. lib. 7. col. vlti. & Hippo. in rub. ff. de fideiussorib. nu. 9. tenentes, beneficium excussionis excludi per iuramentum ipsius fideiussoris contractum iurantis, ex ratione tex. in cap. ex rescripto. cui respõderi poterit in eo text. quod dicitur iuramentum seruandum fore, intelligendum esse seruato ordine compulsionis, vt priùs fiat excussio in principalibus debitoribus, & demum fideiussores cõpellantur soluere: quemadmodùm eam decisionem

4 iussorem cum iuramento promittentem se soluturũ creditori quicquid à debitore principali is ad sequi non possit, teneri omnino ad solutionem debitæ pecuniæ etiam nulla facta excussione. Etenim si vires iuramẽti rectè perpendamus, manifestè apparebit, falsam esse hanc Baldi sententiam beneficium siquidem excussionis hac in specie non tantùm ex conuentione hominis, sed ex propria natura, & primæua contractus deducitur, ac oritur: l. decem. ff. de verb. obligat. l. 1. C. de conueni. fisci debit. l. vlti. in princip. ff. si cert. pet. quo in loco Alex. Iason, & Deti. Baldi opinionem falsam esse asseuerant, ea ratione quòd iuramentum sortiatur planè qualitates, & cõditiones eius actus, cui accedit. dict. l. vlti. C. de nõ numer. pecunia. cap. ex parte. de cleri. non resid. imó & fortiori casu dicendũ erit, quemcunq; fideiussorem habiturum esse beneficium excussionis & Autheu. præsenti. C. de fideiussori. etiam si contractum fideiussionis iurauerit: cùm hoc beneficium cuilibet fideiussori ex natura contractus competat. quod eleganter Bald. sibi contrarius docet in capit. cùm contingat. De iureiur. 7. conclusione: dicens, ex instrumẽto propter iuramentum oriri obligationem fideiussoriam cum omnibus qualitatibus, & beneficijs, quæ habent aliæ obligationes fideiussoriæ. Vnde palàm voluit Bald. beneficium excussionis minimè tolli per iuramentum: quam sententiam iterum sequuti sunt Barbat. in consil. 43. lib. 2. nu. 10. Andr. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. num. 174. Tiraquel. in dict. l. si vnquam. in princ. num. 147. tametsi Baldum in dict. cap. ex rescripto. sequantur Alex. in consi. 29. lib. 7. col. vlti. & Hippo. in rub. ff. de fideiussorib. nu. 9. tenentes, beneficium excussionis excludi per iuramentum ipsius fideiussoris contractum iurantis, ex ratione tex. in cap. ex rescripto. cui respõderi poterit in eo text. quod dicitur iuramentum seruandum fore, intelligendum esse seruato ordine compulsionis, vt priùs fiat excussio in principalibus debitoribus, & demum fideiussores cõpellantur soluere: quemadmodùm eam decisionem intellexit Barb. in dict. consil. 43. col. penul. lib. 2.

Sextò hinc deducitur, an verum sit quod idem Bald. docet in capit. querelam. de iureiur. asseuerãs, emphyteutã, qui pensionẽ cõstitutã in contractu pro re data in emphyteu
5 sim soluere iurauerit, præcisè teneri ad solutionem, ità quidẽ, vt emphyteusim amittat si non soluerit pensionem, etiam biennio nondum elapso. quod probatur argu. text. in l. si quis maior. C. de transactio. quo sancitum extat, cum qui contractum, seu conuentionem seruare iurauerit, commodo eiusdem cõtractus cariturum, si iuramentum non seruauerit: quamobrem Bald. sequuntur Alex. cõsil. 85. lib. 1. idem Alex. & iuniores in dict. l. si quis maior. Catellia. Cotta. in memora. lib. dictione, emphyteuta. Francis. à Ripa in capit. 2. de rescriptis. col. 5. Hippo. singul. 226. & est communis opinio, sicuti eam sequutus adserit Ludoui. Gozadi. in consil. 57. col. 3. & penulti. eamq; vt communem seruari in prætorio Rotæ testatur Guilielm. Cassan. decisione. 2. titul. de iureiurand. quo in loco scribit, communi sententia receptum esse quòd dict. l. si quis maior. locum habeat in quocunq; cõtractu. Contraria sententia verior profectò videtur propter naturam, ac proprietatem huius contractus emphyteutici, cuius proprium est, non amitti emphyteusim ob non solutam pensionem intra biennium. cap. potuit. de locat. l. vlti. C. de iure emphyteu. Hæc verò proprietas non tollitur per iuramentum, quia ex huius contractus specie descendit: vt in simili dicebat Bald. in. l. 1. C. de commodat. Sic sanè hanc Baldi opinionem improbant Carol. Molinæ. in dict. Alex. consil. 85. in prima additione. & Curtius Iunior, in dict. l. si quis maior. numero. 30. Nec oberit eadem responsio dict. l. si quis maior. quia etiam si in omnibus, & quibuscunq; contractibus locum haberet: esset tamen intelligenda eo quidem sensu, vt iuramentum acciperet omnes conditiones, quas contractus, cui accedit, iure ipso ab exordio recipit: sicuti superius iam satis dictum est. Præsertim eiusdem constitutionis decisio cessat, parumq; nobis nocet, si teneamus eandem responsionem solum procedere in contractu transactionis, nõ in alijs: quasi ea responsio specia le quid contineat in transactionis contractu, secundùm Riminal. Par paliam & alciat. ibi. Corne. consil. 246. lib. 3. Carol. Molinæ. in dict. consil. Alex. 85. qua ratione mihi displicet quod Matthæ. Mathes. adnotauit in notab. 50. scribens, vẽditorem ab actione euictionis liberũ omnino esse, si emptor minimè soluerit intra diẽ cõstitutũ pretiũ quod promisit & iurauit soluere: licet post diem nihilominus id soluerit. Etenim falsam esse cẽseo hanc sententiã tametsi ea procedat à communi-

Doct.

Doct.opinione,quæ asserit, dict.l. si quis maior,obtinere in omnibus contractibus, & conuentionibus iuratis.Fit igitur ex his,non esse veram Baldi assertionem in dict. cap. querelam, imò, ni fallor,existimo ex mente illius capitis deduci posse contrarium:si quidem post biennium à cessatione solutionis pensionis agitur ibi ad priuationem rei cuius ratione soluere pẽsionem iurauit condemnatus. Etenim quód emphyteuta non possit ob cessatio nem pẽsionis soluendæ priuari emphyteusi intra biẽnium, proprium est eiusdem cõtractus,ab eius exordio,& natura:non ex accidenti.

Septimò ex prænotatis infertur intellectus ad text.in cap.vlt.de emptio.& vendit.atq; ad omnia iura, quibus statutum est,vẽditorem teneri de euictione, si requisitus admonitusq; non defenderit emporem conuentum rei vendicatione ad rei venditæ restitutionem. Etenim quibusdam placet ratione iuramenti omnino teneri vẽditorem etiam non admonitum defendere emptorem,si sciuerit, eilitem motam fuisse.quod Imola voluit in. l. quod te mihi. ff. si cert. pet. cuius opinionem ipse examinaui libr. 3. Variar.resolut.cap.17.num.5.

Octauò illud hac ex causa in examen incidit, an qui promisit cum iuramento aliquid facere, teneatur, & cogẽdus sit præcisè facere, an satis ei fit,si velit soluere id quod alterius hac de re interfit? Nam iure

6 ciuili qui tenetur facere non cogitur præcisè ad factum: sed liberatur si velit præstare interesse. l. stipulationes non diuidũtur. ff. de verb. obligat. l. si quis ab alio. ff. de re iudicat. At si promissio fuerit iurata tenebitur promittens, & precisè erit cogendus facere: gloss. celebris in.l.si pecuniam.in principio. ff. de condict.caus. dat. quam dicit. singul. Imola in cap.1.col.pe.de iudic. Iason in.§.actionũ. colũ.8. de actio. idem Iason, dicens hanc esse communem opinionem,in dict.l.si pecuniam. idem Iason & Docto. in dict. l. stipulationes non diuiduntur. glos. similis in capit.ex literis.in 2.de sponsalib. quam Præposit. ibi ad hoc notat.text.optimus in capit. querelam.vbi Anto. nè prælat. vices suas. Areti.in capit.1.de iudic.colum. penul.eandem opinionem latè defendit Fortuni.in capi.1. nu.17. de Pact.Aduersus tamẽ hanc communem conatur tenere. Corne. in consil.246.libr.4. tenent Anania in dict. cap. querelam & Matthæ. Afflict. decisione Neapolit. 295. sensit Deti.in dict.capit.1. de iudic. nu. 23 ea ratione quòd iurans aliquid facere, videtur iuramentum fecisse iuxta qualitates huic obligationi, & promissioni iure accessorias: cũ ea scilicet facultate quòd liberetur præstando interesse, si nolit agere, nec consensit præcisæ promissioni: deniq; ex eo quòd iuramentum naturam actus, cui accedit, sortitur. Huic vero rationi, si res ista exactè

per

perpendatur,facilimè respondetur. Nam promissio faciendi ex propria natura habet consensum, & necessitatem præcisè faciẽdi: hoc etenim secundum propriam verborum significationem hæc promissio induc it: ex accidenti tamen, hoc est, ex mora, quia promittens facere non vult,ad interesse tenetur:vnde cum hæc obligatio ad interesse in promissionibus facti sit ex accidenti propter moram, minimè erit iuramentũ secundùm eam intelligendum:sed secundùm primæuã obligationis naturam: quemadmodũ Areti. respondet in dict.cap.1.de iudic.col.penul.possumus aliter huic obiectioni satisfacere, si præmittamus,ob religionis causam iuramẽta intelligenda fore potiús iuxta iura Pontificia quàm sæcularia:quem admodúm superus probatum est. atq; ideo verum erit,quoties hac in parte ius Cæsareum iuri Pontificio cõtrarium fuerit, standum esse iuri Pontificio:& tamẽ iure Canonico absq; iuramento,si quis faceré promiserit. præcisè facere cogitur. arg. tex.in cap.1.& capit.qualiter de Pactis. idq; expressim notant Abb.in cap. per tuas. col.4. de arbitr. & in cap.veniẽs.de iureiur. Roma. in dicta. l. stipulationes nõ diuiduntur. & ibi Iason nu.33. Antoni.Burgens. in rub.de empt. & vendit. col. 2. & Fortu.in cap.1.de Pact.nu. 16. Igitur licet iure ciuili nemo sit cogendus præcisè ad factũ, sed liberetur præstando interesse: attamen quia iure Pontificio, secundùm quod iurati contractus sunt interpretandi,promissor facti præcisè agere compellitur,consequens est, ratione iuramenti, etiam à iudice sæculari promissorem cogendum fore præcisè facere: cùm hæc promissio potiùs sit intelligenda iuxta naturam actui iure Pontificio, quam Cæsareo conuenientem in ea specie, quæ variè ab vtroq; iure intelligitur.

Hæc verò cõmunis sententia, quę dictat,cogẽdum esse præcisè agere eum,qui facere cũ iuramento promiserit,procedit,modò qui iurauit possit facere,quod iuratus promisit,sitq; illi possibile hoc factũ, vt latè notat Aymon Sauilli.consi.12. pluribus hanc opinionem comprobans.

Atq; hæc notanda sunt,licet Ioan. Andre. in dict. cap. qualiter & Felin.in dict.capi.1.de Pact.num.9. tenuerint,etiam iure Canonico promissorem facti omninò liberari, si velit præstare id quod interest: nec cogendum esse præcisè facere: per tex.in cap.dilecti.de arbitris cui respondetur, ibidem ideo non cogi quem præcisè ad factum, sed liberari præstatione pœnæ: quia alternatiuè censetur obligatus ad factũ, vel ad pœnam,qui facere sub pœna promisit.

Nonò eadem ferè ratione conuertitur interpretatio text. in. l. si conuenerit. ff. de iurisd. omni. 7 iudi. vbi iurisconsultus respondit,

pactum

pactum prorogatæ iurisdictionis tolli per pœnitentiam prorogantis ante litem contestatam. Nam si pactum illud fuerit iuramento firmatum, quibusdam placet, non esse locum pœnitentiæ: quod notant ex religione iuramenti Imola & Aret. in cap. 1. de iudic. Angel. Fulgosi. Paul. de Castro. Alexan. & Iason. in dict. l. si conuenerit. col. 2. quorum opinio communis est, vt fatentur Deti. in dict. cap. 1. nu. 23. & ibi Alciat. nume. 45. in repet. qui eandem opinionem sequitur: & probatur ista pars per rationes præcedentis conclusionis, & deinde quia huius promissionis & prorogationis propria natura est quod omnino seruetur: tametsi ex accidenti, ne quis cogatur coram iudice non suo litigare admittatur pœnitentia. Et quia Antoni. Abb. & Deti. in dict. capit. 1. nu. 23. contrariam sententiam veriorem esse existimant, tenentes, pactum prorogatæ iurisdictionis, etiã iuratum, ante litem cõtestatam per pœnitentiam prorogantis tolli: existimo communem opinionem veriorem esse duabus quidem rationibus, quæ licet alioqui dubiæ sint. vt quidam arbitrantur, attamẽ plurimùm earum authoritas persuadebit, ob religionem iuramenti non esse admittendam pœnitentiam. Primùm quia ad huc iure ciuili pœnitentia prorogantis minimè tollit prorogationis pactum, etiam ante litis contestationem contingens. Nam dict. l. si conuenerit. intelligenda est de voluntate vtriusq; pacisicentis mutata: siquidem vterq; inuito iudice, de cuius honore agitur mutare poterit voluntatem: nec iurisc̃ōsultus inibi loquitur de mutatione voluntatis vnius tantùm: sed inquit, si mutata fuerit voluntas: vnde absolutè de vtriusq; volũtate mutata vera est interpretatio quod eleganter. in dict. l. si cõuenerit. notauit Alberi. & post eũ Deti. in dict. cap. 1. de iudic. nu. 19. Andre. Alciat. ibi nu. 32. idẽ Alciat. lib. 2. Paradoxo. ca. 17. & Coras. lib. 4. Miscellã. c. 5. atq; hæc ipsa opinio maximè probabilis est, nè dicamus ità facilè iudiciũ, & pactorũ authoritatẽ eludi, si permiserimus, pœnitẽtia vnius tantũ pactum proroganda iurisdictionis, aut non declinandi iudicis alieni iurisdictionem tolli. Nec in praxi admittenda foret responsio iurisconsulti, si quis post pactum prorogandæ iurisdictionis alicuius iudicis, quæ prorogari potuisset, etiam antè litem contestatam pœniteret. Secundò illud ad hanc probationem adducitur, quod quidam asseuerant tenentes, iure Pontificio in specie dict. l. si conuenerit. etiam si ea secundùm communem intellectum accipiatur, non esse locum pœnitentiæ, atq; ideo inter ius Canonicum & Ciuile distinguẽdum esse opinantur Alex. in dict. l. si conuenerit. 3. Fall. Bald. in. l. si quis in conscribendo. C. de epis. & clericis. Deti. in dict. cap. 1. de iudic. nu. 18. ea quidem ratione, quia secundùm communem sententiam Alberi. Barto. & aliorum in dict. l. si conuenerit. Abb. in dict. cap. 1. vbi Deti. num. 20. scribit eam communem esse, dicta iurisconsulti responsio procedit in pacto nudo, quod iuri ciuili actionem non producit: quasi secùs sit in stipulatione. Et licet Iason in dict. l. si conuenerit. nu. 28. post Petrum, & Cinum in. l. si qui ex consensu. 3. q. C. de epis. & cleri. Ioan. Andrę in speculo, tit. de iudi. comp. adit. §. 1. & Alciat. in repet. cap. 1. de iudi. nu. 38. teneant aduersus communem, iurisc̃ōsulti responsum in dicta. l. si conuenerit, etiam procedere si prorogatio fiat per stipulationem: quod mihi verius apparet. quicquid enim sit de illius responsi principali intellectu, ipse opinor, nihil referre, fiat ea prorogatio per pactum nudum, an per stipulationem: nihilominús apparet ex his quàm variè dict. responsum eius interpretes acceperint, vt tandem ratione iuramẽti iustè possimus pœnitẽtiam minimè admittere: cùm iuramentum sit secũdum iura Pontificia interpretandum: iure autem Pontificio, imò & Cæsareo dubium sit, an possit pactio illa prorogandi iurisdictionem ante litem contestatam pœnitentia tantúm prorogantis tolli.

Decimò hinc satis poterit disputari propria & vera examinatio tex. in cap. ad nostram. de iureiur. cuius decisio elegans est, & egregiè probat eum, qui datis creditori pignoribus iurauerit quantitatem mutuo datam se soluturum, teneri præcisè ad eius solutionem, nec posse obiscere fructuum ex pignoribus perceptorum computationem in principalem sortem. Etenim ea constitutio videtur iramentum interpretari contra naturam propriam contractus mutui, & pignoratitij. Est nanq; proprium cõtractus mutui datis pignoribus, quod fructus percepti ex eisdem in sortem principalem imputentur, vtq; ipsam extenuent. l. 11. C. de pigno. actio. l. 21. tit. 13. part. 5. cap. 1. 2. & cap. conquestus. da vsur. cap. cùm contra. de pignorib. Alioqui esset contractus vsurarius adeò quidem, quòd si debitor in contractu mutui datis pignoribus donationem fecerit creditori fructuum, quos ex pignore percipiet, etiam ob merita, præsumetur omninò contractus vsurarius: quod notat Domini. in consil. 12. imò si creditor ex pignore fructus perceperit excedentes ipsam sortem, tenebitur debitori simul cũ pignore restituere quod ex fructibus vltra sortem habuit, secundùm Bald. in dict. l. 1. C. de pignor. actio. notatur in dict. cap. cúm contra. & per Anani. in dict. capit. 1. de vsur. Nec tantùm fructus percepti sortem extenuant, sed & percipiendi. id est, qui per creditorem potuissent percipi. gloss. in dict. cap. cùm contra. & in dict. l. 1. text. optimus in dict. l. 2. de pig. actio. & in. l. 2. C. de part. pignor. notant Alexand. in. l.

in.l.apud Iulianum.§. 1. ff. de legat. 1. Anania in dict. cap.1.de vsur. Sed quia Hostien.in Summa,titu. de pignorib. §. quando efficaciter versi. sed nunquid.Paul. de Castro in dicta.l.1. C. de pig. actio. & Rauenna. in dict. cap. 1.contrarium tenere videntur existimantes,creditorem solùm de fructibus perceptis, non de percipiendis teneri oportet distinguere secundùm Abb. in dict. cap. 1.&in dict. cap. cùm contra. Nam si contractus mutui, & pignoris factus est gratia vtriusq;, vt in dubio præsumendũ est, tunc tenetur creditor ad fructus quos potuisset ipse percipere,nõ tantũ ad perceptos. Quòd autem communiter hic contractus fiat gratia vtriusque, probatur in.§.vltim.quib.mod.re contra. obligat. quo quidem casu tenetur quis de dolo,lata,& leui culpa. Sed si fiat contractus pignoris gratia debitoris tantùm, quia creditor nolebat pignus, nec id petebat: tenebitur quidem de perceptis tantúm, aut de his, quos omisit percipere dolo, aut lata culpa iuxta distinctionem tex. in reg.contractus.ff. de regul.iur. quòd si domus data fuerit in pignus,& actum sit, vt eam creditor habitaret: tenebitur creditor ad pensionem, quam ipse solitus erat soluere:non ad eam,quam proconductione domus ab alio percipere potuisset.l.si ea.in.1.C. de vsur. Paul.Castrensis. in.l.1. C. de pigno: actio. fructus verò in sortem computandi planè sunt ab ipso credito re ex pignore percepti, vt modò diximus:& præterea à debitore creditori præstitæ operæ: quæ cõmuniter æstimationem pecuniariam patiantur.l.vlti. C. de capti. & post limi. reuer. l. 11. tit. 29. part. 2. text. in dict. cap. 1. de vsur. & in dict. l.1.C. de pig.actio.notat Iason.in.§. in bonæ fidei.nume.65.Instit. de actionib. quod si ità proprium huius contractus est,fructus in sortem computari: mirum profectó videtur, quod in dicto capi. ad nostràm. responsum est. Ettamé ex ea decisione frequenter adnotatur, quòd si quis iurauerit centum Titio soluere,non poterit cõpensationem obiscere,etiam eius quantitatis,quæ certa ac liquida sit: quasi iuramentum 9 sit in specifica forma obseruãdum, cap. debitores. de iureiur. compensatio autem non est vera, sed ficta solutio. l. si cum filio. ff. de cõpens. idem probat tex.in.l.3. ff. eod. Ideo inquit Iurisconsultus, compensatio necessaria est: quia interest nostra potiùs non soluere, quàm solutum repetere. Igitur qui compensat minimè soluit saltem iure. facit adhoc tex.optimus in.l.Iulianus.ff.de condit. & demonstr. ibi. quasi dederit. Ex quibus hunc effectum tribuendum esse iuramento censent Innocent. Hosti. Ioan. Andre. Collectari. Anto. & in specie Imola in dict. cap. ad nostram. Mathes. notab. 54. Areti.consi.100. Iongitudo. col.2. Zasius in. §. in bonæ fidei. nume.27.de actio. Corset. in repet.rubri.de iure iur. iuran. priuilegio.15.quorum opinio communis est, vt eam sequuti fatẽtur Felin.in dicto capi. ad nostram. col.vlti.Iason in. d.§. in bonæ fidei. col.penult.& idem in.l. eum qui.§. si iurauero.ff.de iureiur.col.2. Ludoui.Gozadi. consil.69. colũ.1. Andre. Tiraquel.libr.1.de retract.§.3. gloss.3. nu. 6. vbi plures ad hoc authores allegat.Socin.item in.l.Iulianus. ff.de condi.& demonst.fatetur,hanc sententiam communem esse.Huic opinioni adhuc suffragatur quod iuris est apertissimi:nempe compensationem opponi non posse aduersum eum,qui depositũ repetit.l.penulti. C.depositi.l.vlt. C.de compensat.c. vlti.§.sanè.de deposito.Regia.l.5.tit. 3.&.l.27.titu.14.part.5. ob maximam fidem, quam depositarius tenetur deponenti seruare eo, quòd plurimùm ei crediderit,glos.in.l.hoc negotium.ff.de compensat.Angel.& Iason numer.10. in dicto.§. in bonæ fidei.igitur & ratione iuramenti mirum non est idem statui, propter eius maximam religionem.

Cæterùm contraria sententia placuit Bartol.in.l.amplius.ff. rem rat. hab.vbi tradit, eum qui iurauit soluere, non esse periurum,si compensationem obiciat. quod & idem voluere Angelus & Cuman.ibi.Ioan. Faber in dicto.§. in bonæ fidei. colum.4. & Platea ibi colum.1. Bald. in dicto capitu. ad nostram. & ibi Panormita. columna vltima. idem Panormita.in cap.cùm dilectus. colum.8.de ordi.cognit. idem in capi. cùm inter. de exceptioni. nume. 24. Alexand.consil.12.colum.vlti.libr.2. Imola sibi contrarius in dicta.l. Iulianus. ff.de condit. & demonstrat. & Carol. Molinæ. in tracta. de contractib.quæstio.43.qui testatur,hanc opinionem esse cõmunem apud Legistas:licet fateatur priorem à Canonistis magis receptam esse:quemadmodùm paulò antè tradidimus.

His authoribus adstipulantur plura.Primùm text.celebris in.l.4.§. soluisse.ff.de re iudicat.Soluisse,inquit Iurisconsultus, accipere debemus non tantùm eum,qui soluit, verùm omnem omninò, qui ea obligatione liberatus est: quo in loco dicitat text.eum omninò soluere, qui liberatus sit ea obligatione: idemq; verè,ac ipso iure,iuxta gloss. de dictione omninò in.l.prima.§. si pecuniã. ff.depositi.glo.in.l.obsignatione.C. de soluti.notat Bar.in.l.1.ff.iudi.solui.Sed qui compensat liberatur.l. si ambo.ff.de compensat.ergo is omnino,ipso iure, & verè soluisse intelligitur. Maximè quia ipso iure compensatio fit quantitatis cum quantitate etiam ad liberandum pignus. l.si constat. & ibi gloss. C. de compensat.Secundò illud potissimè adduci poterit, quod ex eodem.§. soluisse. aliter deducitur: nempe quo ad rei iudicatæ exequutionem, & solutionẽ eius causa faciendam sufficere compensationem: quod latè notat,& tradit Felin.in capi. suborta.de re iudi.colum.2. Tertio idem comprobatur authoritate text. in.l.

si debitor.ff. qui potio.in pign.hab. Nihil enim, inquit, interest compensare,an soluere. Deinde & quarto eadem opinio potissimè instruitur ex eo,quod debitor facto creditoris,qui quod debet,non soluit,impeditur : imo iam impeditus fuisse videtur quominùs sua die soluat:& sic inutilis est actio ei per quem stat. l.potior.in fine.ff.qui pot.in pigno. habe. Quintò idem constat ex.l. dedisse.ff.de verborum signifi. & in.l. vel permutauit.ff.de lib.caus.vbi dedisse intelligendus est qui compensauit. Sextò huic opinioni plurimũ accedit quòd licet iuramentum sit strictè,& in specifica forma seruandum: nihilominùs iuramentum de soluendo satis seruatur per compensationem: quia conditiones sunt ad implendæ in forma specifica, nec per æquipollens satis est eas seruari. l.Mæuius.&.l.qui hæredi.ff.de condit.& demonstrat.& tamen conditio soluendi impletur per compensationem.l.si peculium.§. de illo. ff. de statu.lib.versi.quòd si hæredi. & in dicta.l. Iulianus. ff. de condit. & demonstrat.Nam & si iurisconsultus ibidem in responso. l.Iulianus. de acceptilatiõe loquatur, idem est dicendum: cum acceptilatio minus sit quàm solutio.l.si accepto latum. §.1.& ibi Par.ff. de acceptilat. Alexã. in.l.si marito.§.1.ff.soluto matr. quibus rationibus satis defensa, & probata videtur opinio Bart. in dicta.l. amplius.aduersus ea, quæ notantur in dict.capit. ad nostram. quam ob rem ipse existimo regulariter Bart. sententiam veriorem esse & præterea posse iure defendi, quòd debitor iurans soluere creditori certam quantitatem sibi mutuo datam, sub pignoribus, optimè possit absq; vlla periurij labe opponere compensationem fructuum, quos ex pignoribus perceperit.

Ea verò,quæ priorem opinionem probare videbantur, possunt absq; difficultate tolli:nam licet compensatio ficta solutio sit,non tamen sequitur,eam fictam solutionem non sufficere ad satisfaciendum iuratæ promissioni de soluendo. cùm hæc ficta solutio, quæ per compensationem fit,à reali satisfactione æris alieni procedat. habuit enim creditor quantitatem, quæ debitæ pecuniæ æquiualens est: atq; ideo etiam si iuramentum sit in specifica forma seruandum, satis per compẽsationem, quæ realis est quædam satisfactio, seruatur. Præsertim quia quod in specifica forma impleri debet, satis impletur per formam iuxta mentem disponentis omninò æquiualentem : quod probatur in dicta.l. Iulianus.& in dicta.l.si peculium. §. de illo. vbi constat, compensationem simillimam esse, quo ad omnes effectus iuris, & facti, veræ solutioni. Nec aliunde à vera solutione differt, quàm quòd tempore cõpensationis vera numeratio non fiat, quæ tamen priùs in effectu facta fuerat.

Item non obstat argumentatio à depositio facta : quia ob specialem fidem, quam seruare tenetur depositarij illud inductum est à lege ex mente contrahentium. Et quia depositum non fit ea intentione, vt in ius,ac dominium depositarij trãsmittatur res deposita. Non sic in iuramento simpliciter præstito:quod est intelligendum secũdùm ea,quæ actui iurato conueniunt,aut iure cõuenire possunt : sicuti superiùs dictum est.

Superest respondere Decretali, ad nostram. quæ videtur hac in controuersia negotium nobis facessere. Variè siquidem ea constitutio intelligitur:cuius examinationi præmittendum est, compensationem fructuum ex pignoribus perceptorum ipso iure fieri cum ipsa sorte principali quoties fructus ipsi iam sunt à creditore consumpti, vel redacti in id quod recipit functionem cum ipso debito:vt adnotarunt Card. Ana.& Docto.in dict.capi.1. de vsur. Bart. Alexan.& Iason in.l. si diuortio.§.ob donationes.ff.solut.matrimo.vnde ità est intelligenda glo.in dicto capit.1. quæ de hac compensatione,quæ ipso iure fit,tractat. Quibus sanè præmissis quidam opinantur in dicto cap.ad nostram.non admitti compensationem,nec computationem fructuum ex eo,quòd debitor iuratus creditori promiserit datis pignoribus, quòd donec solueret debitam quãtitatem nullum grauamen super eisdem ei inferret: quasi intellexerit non tantùm de grauamine facti, & sic iniusto : sed & de grauamine iuris, argu. gloss. in.l.Lucius.§.tres hæredes.ff. ad Trebellianum.gloss.& Doct.in.l.clam. in principio.ff.de adquirẽ.poss. molestia etenim infertur,cum quis iudicialiter vexatur.Authent. de fideiuss. §.1. verbo. molestus. l.1. & ibi Bald. C. de nundinis.tradit Paulus Castren.consil.204.column.2. libr.1. hic tamen intellectus, etiam si probetur à Panormita.in dicto capi. ad nostrã. mihi non placet. Nam quoties quis promittit alteri adhuc iuramento præstito, nullum alteri grauamẽ inferre,planè ea promissio intelligitur de grauamine iniquo, & iniusto : non autem de ea molestia, quæ iure permittente licita est : nec enim de hac promissor sensit, quippequi noluerit ex ea promissione renuntiare his, quæ sibi iure licent & cõcedũtur.l.Aurelius.§.Caius.ff.de libera.leg.Bald.in.l.1.col.5.C. de his, quæ pœnæ nomi.gl.in.l. si seruum. §.prætor.ff.de acquirẽ.hæred.Bald. in.l.1. C.de vsufruct. gloss. in capit. pro illorum. de præbend. Imola in l.pater familias.ff.de hæred.inst. Antoni.Corsett.in singula.verb.molestia.Abb.in cap.audita.de restit.spoliat.Feli.& Dec.in cap.in præsentia. colũ.1.de probatio.Felin.in cap. causam quæ.colũ.ii.versic.non obstante.de rescript.ex quibus patet, promittentem alteri nullum ei grauamen inferre, nec molestiam facere posse, nisi aliud ex mente contrahentium deducatur, iure aduer-

ſus eundem experiri. Secundò ſolet reſponderi ad text. in dicto capit. ad noſtram. ideo in ea ſpecie non fuiſſe admiſſam compenſationem: quia debitor ipſos fructus dederat in pignus: atque ideò cùm hoc caſu fructus ipſi vt ſpecies conſiderentur, non eſt locus compenſationi de ſpecie ad quantitatem cap. vlt. de depoſit. l. vlt. C. de compenſat. l. ſi conuenerit. in. 2. ff. de pign. actio. l. ſi non ſortem. §. ſi centum. ff. de condic. indebit. l. ſi ex pecunia. C. de rei vendica. quam interpretationem ad dict. text. adnotarunt Imola ibi. & Socin. in regul. verb. accipere vltra ſortem. colum. 3. ſed nec hic intellect. placet. Nam fructus, qui conſumptione fiunt accipientis, & conſumentis, nec ſeruando ſeruari poſſunt, non ſolent in pignus dari. de natura ſiquidem pignoris eſt, quòd non tranſeat in dominium creditoris. l. 1. §. per ſeruum corporalem. ff. de acquir. poſſ. Et prætereà ſi fructus non ſunt conſumpti, nec redacti in id quod recipit functionem cum debito, nullus eſt locus compenſationi: quemadmodùm ſuperiùs explicuimus. Si verò iam conſumpti fuerint, aut redacti in id quod functionem cum debito recipiat, etiam ſi expreſsim dati forent in pignus, minimè negari poſſet compenſatio: cùm iam eſſent effecti ipſius creditoris. Quòd ſi quis exiſtimauerit Imolæ intellectũ probari in dict. capi. ad noſtram. dum in eo dicitur: quaſdam ab eis poſſeſsiones, & reditus recepit in pignore: illi planè reſpondebimus reditus inibi fore intelligẽdos non ipſos fructus: ſed iura quædam percipiendi anno quolibet certã quantitatem: quæ quidem iura reditus appellantur, & inter bona immobilia cenſentur. Clemen. exiui. verſicu. cumq; annui reditus. de verb. ſign. atque ideo hi reditus congruè dantur, & accipiuntur in pignus: hoc ipſum palã idé text. probat dũ in eo expreſsim continetur, creditorem de poſſeſsionibus, & redditibus fructus percepiſſe. De reditibus enim, id eſt de iuribus percipiẽdi annuam quantitatem: cùm de reditibus annuis fructus percipiantur ſecũdum Bald. in proœmio feudo. col. 5.

Tertiò Bartol. Socin. in dicta. l. Iulianus. colum. vltim. aliter exiſtimat intelligendam eſſe deciſionem text. in dicto capit. ad noſtram. ſcribens, nõ admitti in eo reſpõſo cõpẽſationẽ fructuũ ea ratione quia qui iurauit pecuniã debitã ſoluere cum ſatis certus fuerit tẽpore iuramẽti de fructibus percipiẽdis ex pignoribꝰ, huic cõpẽſationi viſus eſt renũtiare: vnde tenebitur ratione iuramẽti, & ratione huius tacitæ renũtiationis ante omnia ſoluere quãtitatẽ debitã, & poſteà poterit agere ad fructus perceptos ex pignoribꝰ repetẽdos: habebit autẽ hæc tacita renũtiatio vim ratione iuramenti: cũ debitor iuret ſoluere quantitatẽ ſibi mutuo datam. Sic loã. à Medina vir doctiſsimus in tra. de reſtitu. q. 3. cauſa vltima, eadẽ conſideratione cẽſet, admittendam eſſe com-

compenſationem non obſtãte iuramento, vbi tempore iuramenti nulla aderat ſpes, nec ius apparebat cõpenſationis. Quaſi, quod & Soci. ſcribit, nequaquã ſit admittẽda cõpenſatio eo caſu, quo tẽpore iuramenti iam aderat ius, vel ſpes cõpenſatiõis: ſicuti probatur in. d. ca. ad noſtram. Sed ſi animaduertamus ad propriã vim iuramenti, quæ non extendit cõſenſum ad ea, de quibus actum non eſt, ego exiſtimo, iurantem ſoluere quãtitatem mutuò ſibi datam, eam habere mentem, vt ſoluat abſolutè ipſam pecuniam mutuatã eo caſu, quo per creditorem nõ fuerint percepti ex pignoribus tot fructus qui poſsint eam extenuare: nec veroſimile eſt, eum cogitaſſe de non obijciẽda compenſatione fructuum, qui apud creditorem iuxta iuris vtriuſque regulas manere debent in compẽſationem ſortis principalis: quod ſi verum eſt nec poteſt vllo modo negari, iuramenta eſſe intelligenda ſecundum iuris interpretationem cõuenientẽ quidẽ actui, cui iuramẽtũ accedit, profectò qui datis pignoribus iurat ſoluere pecuniam mutuò ſibi datam, poterit compẽſationem fructuum obijcere: cum ea ſit huius promiſsionis natura.

Quartò præmiſsis interpretationibus vtcunque adnotatis conſiderandum eſt, idcirco in dict. capit. ad noſtram. fructuũ computationem admiſſam non fuiſſe ante veram debitæ quantitatis ſolutionem: quia nondum erat liquidum quantum creditor ex fructibus percepiſſet. Compenſatio verò nuſquam admittenda eſt, niſi ea de liquido fiat. l. ſi debeas. ff. de compenſat. notat. Bart. in l. frater à fratre. ff. de condit. indebi. quod autem in. d. c. ad noſtram. nõ fuerit liquida quantitas à creditore ex fructibus pignorum percepta, patet, quia ex fructibus erant expenſæ deducendæ: vt inibi ſignificatur ibi: deductis expenſis. l. fructus. ff. ſolu. matri. l. ſumptus. ff. de rei vendicat. At ſi quis dixerit ſecundũ hanc conſiderationem nuſquam fore locum compenſationi fructuum in debitam quantitatem: cum ſemper ſint expenſæ deducendæ: reſpondebimus quotiens promiſsio ſolutionis abſque iuramento præceſſerit, poſſe compenſationem opponi, ſi breuiter iudicis, aut boni viri arbitrio poſsit ad liquidum deduci quid ex fructibus deductis expenſis creditor perceperit: ſed ſi iuramentum præſtitum fuerit, tunc compenſatio non poterit opponi, niſi omninò, & ſtatim appareat liquidò quod ex fructibus creditor perceperit: atque hunc eſſe opinamur iuramenti effectum, & proprium intellectum text. in dicto capi. ad noſtram. Cui ſuffragari videntur quæ Carol. Molin. ſcripſit in conſuet. Pariſien. tit. 2. §. 62. nume. 19.

Ex. §. ſequenti.

1 *Iuramentum in interiori iudicio animæ ſemper intelligendum eſt ſecundum iurantis*

mentem.

2 *Intellect. ad tex. in ca. qui peierare. §. ex his. 22. quæſt. 5.*

3 *Iuramentum metu extortum ante abſolutionem obligat.*

4 *Iuramentum eſt perſonale ex parte iurantis non ità ex parte eius, cui iuratum ſit.*

5 *Intellect. cap. Veritatis. de iureiuran.*

6 *Intellect. capit. Vlti. de foro competen. in. 6.*

7 *Intellect. l. ſi quando. C. Vnde Vi.*

8 *Iuramẽtum an poſsit præſtari per nuncium aut procuratorem?*

§. Quintus.

RVrſus in hoc tractatu de interpretatione iuramenti ſolet examinari, an ſit iuramentum intelligendum iuxta iurantis mentem, & ſenſum, ſi is aliter iurationem acceperit, quàm is cui iuratum eſt intellexerit? & ſanè iuramenti verba, ſicut & quæcunque alia, intelligenda, & accipienda ſunt ſecundùm communem, aut proprium intellectum, quem ſignificatione ipſa oſtendũt. capit. ex literis. de ſponſalib. l. librorum. §. quod tamen Caſsius. ff. de legat. 3. cum aliis, quæ frequenter ad hoc citantur: atque ita quo ad iudicium exterius interpretatio iuramẽti facienda eſt iuxta iuris vtriuſque regulas, & verborum propriam, & communem ſignificatiõem: quem admodùm in præcedentibus Paragraphis dictum extat.

At in animæ interiori iudicio ſi de iuramenti intellectu tractemus eſt elegans Diui Iſidori authoritas libro. 2. De ſummo bono. capitu. 31. quacunque, inquit, arte verborum quis iurat, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ità hoc accipit, ſicut ille, cui iuratur intelligit. capitu. quacunque. 22. quæſtio. 5. vnde planè colligitur iuramenta intelligenda foreſecundùm mentem, & ſenſum illius, cui iuratur. Huic verò authoritati obſtat ratio ſatis vrgens, quæ dictat, iuramenti obligationem, ſicut & omnes alias, à cõſenſu iurãtis procedere. Etenim cùm agatur de ipſius iurantis obligatione ab eius promiſſione, aſſertioneve ſub teſtimonio diuini nominis deducenda, palàm eſt aduerſus iurantis conſenſum, & intẽtionem in iudicio interiorem conſtitui non poſſe. cùm lex humana nihil quo ad obligationem hac in ſpecie præter iurantis conſenſum inducat. nec denique eius voluntati contrarium: ſiquidem lex de interpretatione iuramenti tractat, deq; eius viribus, & effectibus ità quidem cautè, vt nihil contrarium conſenſui iurantis adhuc pro viribus iuramenti ſtatuerit. capi. quintauallis. capitu. veniens. de iureiurand. l. vlti. C. de non num. pecu. l. vlti. ff. qui ſatisda. cog. nec verè quo ad Deum iuramentum dici poteſt abſque iurantis conſenſu, & mente. Sic Euripides in Hippolyto de eo, qui verbis tantùm non mente, nec conſenſu iurauerat, ſcripſit.

Ἡγλῶσσ' ὀμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος.

cuius meminit Ioan. Stobæus. Sermone.

mone. 28. traduxitq; Cicero id in Latinam linguam libr. 3. de Officijs, Lingua iurata eſt, mente iuraui nihil. Quod elegantiſsimè explicat apud Ouidium Cydippe ad Acontium.

Quid tibi nunc prodeſt iurandi formula iuris
Linguaq; præſentem teſtificata deam?
Quæ iurat mens eſt: nil coniurauimus illa.
Illa fidem dictis addere ſola poteſt.
Conſilium, prudensq; animi ſententia iurat:
Et niſi iudicij Vincula nulla Valent.
Si tibi coniugium Volui promittere noſtrum:
Exige polliciti debita iura tori.
Sed ſi nil dedimus, præter ſine pectore Vocẽ,
Verba ſuis fruſtra Viribus orba tenes.

Huc potiſsimùm ſpectat Gratianus in capit. qui peierare. 22. q. 5. §. ex his. vbi: ex his, inquit, omnibus colligitur, quòd iuramenta ſecundùm intentionem præſtantis, non recipientis à Deo iudicantur. Idem probatur in cap. 1. de iureiu. in. 6. quo fit, ſatis perplexam eſſe quæſtionem iſtam, eiusq; definitionem admodùm vtilem, ac neceſſariam fore ad plurima dubia, quæ hac de re in animæ iudicio contingere poſſunt.

Quamobrem Innocenti. & Panormit. in capitu. veniens. de iureiuran. diſtinguunt forum exterius ab interiori, aſſeuerãtes, in foro interiori, iuramẽta eſſe accipienda ſecundũ intentionẽ, & mentẽ iurantis: non eius, cui iuratũ fuerit: in exteriori verò adſumendã eſſe interpretationẽ eius, cui iuratur, modò is intellexerit ſecundũ ius, & verã, ac propriã verborũ ſignificationem. Prior huius diſtinctionis pars probatur in capit. humanæ aures. 22. q. 5. eamq; ſequitur Ioan. de Selua in tractat. de iure iuran. 2. part. q. 2. eſt tamẽ intelligenda hæc opinio vbi iurãs nulla fuerit vſus arte, calliditate, verſutia, & dolo in verborũ conceptione: quòd ſi is, qui iurauit, vſus fuerit in cõceptione verborum iuramenti dolo, arte, aut calliditate ad decipiendũ eum, cui iuratur, tũc etiam in foro animæ iuramentum intelligendum eſt ſecundùm ſenſum, & mentem eius cui fuerit præſtitum: ità ſanè rem iſtam explicarunt text. in dicto. §. ex his. ſub ca. qui peierare. Diuus Thomas. 2. 2. quæſt. 89. articul. 7. ad quartum. vbi Caieta. optimè. & Hoſtien. in dicto ca. veniens. modò is, cui iuratur, iuramentum acceperit iuxta debitum ſenſum. Quòd ſi dixeris, hanc opinionẽ eſſe falſã ex eo quod impoſsibile ſit, quẽquã obligari iuriſiurãdi obligatione abſq; eius animo, & cõſenſu: reſpõdebo libenter, animaduertendum eſſe ad duo. Primum equidẽ, quòd ſi iurans habuit intẽtionem iurandi, nõ poterit huic animo opponere intẽtionẽ non promittẽdi nec obligãdi ſeipſum ex iuramẽto. Nõ enĩ põt ſeparari animus iurandi ab obligatione ſeruãdi iuramentum: imò animus iurandi neceſſariò includit obligationem ex ipſo iuramẽto procedẽte ad eius obſeruationem. Idcirco non tantùm in exteriori iudicio, ſed & in interiori tenetur qui iurauit animo iurandi ſeruare iuramentum, nec poterit aliquo pacto excuſari ex eo,

quòd asseueret, non habuisse animum seruandi iuramentum, nec se ipsum obligandi. Secundò est considerandum, iurantem animo tamen non iurandi, minimè obligari in cõscientiæ iudicio ratione iuramenti: quia animum iurandi non habuit. Sed tamẽ hic peccatum mortale cõmittit, quippequi pernicioso vtatur mendacio in graue dispendium publicę, & humanæ actionis: ad cuius confirmationem, & tutiorem vim solent iuramenta exigi: atque ideo si is, à quo iuramentum exigitur ad confirmationem alicuius actus, nõ habeat iurandi animum, publicæ vtilitati, & humanis commerciis illudit. Deinde diuinam maiestatem offendit: quippe qui actu exteriori iudicat diuinum testimonium, actu verò interiori dissentiat ab hac inuocatione diuini testimonij: quod nihil aliud est quàm quædam diuini numinis illusio. Quibus tandem fit hac in specie peccatum mortale cõmitti ab eo, qui hac fraude in iuramentis vsus fuerit. Sicuti eruditè docet Caietan. in dicto articul. 7. ex cuius rationibus ipse colligo, hunc ità iurantem teneri quidem, etiam in animæ iudicio seruare iuramentum si id exigatur, non ratione iuramenti ex vi eiusdem, sed ratione vitandi scandali exterioris, quod verè oriretur, si iuramentum nõ seruaret. Pro quo facit sententia Baldi, in l. ei qui seruo. C. quòd cum eo. scribentis, eum, qui promisit alteri centum aureos absq; animo promittendi, non teneri absolutè ex promissione: sed ex alia æquitate cogẽdum fore promissa seruare. Quod iustissimum esse videtur, nè alioqui tot fallacijs occasio detur in cõmercijs, & humanis cõmutatiõibus. Quod si qs vim iuramenti, eiusq; religionem pie, ac sancte obseruare velit, vt plane tenetur, is omnino fallacias omnes, dolos, ac technas in eius cõceptione, & formula effugere debet. Qua ratione aperitur sensus eius captiõis, qua Dauus ille Terentianus vsus est, dũ ipse puerũ Mysidi tradidit ad ponẽdum ad ædes Simonis, vt ea astutia chremetẽ deterreat, ne filiã Pamphĩlo elocet. Etenim cum Mysis ei dixerit: Quam ob rẽ id tute nõ facis? inquit dauus, Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi non apposuisse, vt liquido possim. Nam quid sit liquido iurare, plerisq; dubitarũt. Si quidem Franciscus Duarenus li. 1. disputationũ cap. 2. existimat, liquido iurare, nihil aliud esse, quàm vere iurare, multaq; adducit in hanc rem testimonia: atque ita interpretatur Terentij locum, & iurisconsultum in l. alias. ff. de iureiurã. Ego sanè apud iurisconsultum itidem intelligo, liquido iurare, in hunc sensum accipiendum esse, vt vere iurare interpretemur. At apud Terentiũ contẽdam profecto emphasim subesse in ea Daui oratiõe. quis enim nõ videt, tot adeo fallacijs Dauum vsum fuisse in appositione pueri ad Simonis ędes, vt plane iuxta sensum interrogãtis nõ posset is prorsus à periurio excusari: idq; potissimũ, si iurisconsultorũ responsa, aliorumq; prudentissimorũ dicta virorum sequamur, qbus passim admonemur non tantũ eũ fecisse actum qui vere eũ fecerit, sed & qui fieri mandauerit. l. 1. §. deieciſſe. ff. de vi, & vi arma. l. item apud Labeonẽ. §. feciſſe. ff. de iniur. l. is damnũ. & l. hoc iure. §. 2. ff. de reg. iu. Ca. mulieres. §. vlti. de sentẽ. excom. idcirco serui illius fallacissimi circũspecta conditione opinor, sic accipiendũ eius cõmentũ, vt liquido iurare nihil aliud sit, quã verè iuxta ipsorũ verborũ propriam & manifestã significationem, nulla subintellecta ex mente legis interpretatione, iurare. Etenim qui nõ apposuit puerũ, tametsi tradiderit alteri apponendum, & iusserit apponi, proprie secundũ apertissimũ & manifestum verborũ sensum, ac vere dicitur puerũ nõ apposuisse: quãuis ex legis mente, & sensu à iurisconsultis, & viris prudentissimis subintellecto, qui per alium fecit, fictè feciſſe dicatur. l. nemo. ff. de duobus reis. l. si non sortẽ. §. libertus. ff. de cõdit. indeb. l. 1. §. ne autẽ. C. de cad. tollen. l. aut qui aliter. §. vlti. ff. quod vi aut clam. tradidere late Bar. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. nu. 56 & ibi Iason. nu. 58. idem Iaso. in. l. si quis id quod. ff. de iurisd. om. iudi. vbi Deti?. col. pen. idem Deti. in di. l. is dãnum. ff. de reg. iu. idem in cõs. 604. Afex. l. 1. l. 3. §. procurator. ff. quod quisq; iũ. & alij plerique passim rem istam multis in locis examinantes.

Hinc palã est, nõ satis locũ illũ Donatum intellexisse, qui eã dictionẽ exponit in hunc modũ. liquido, pure. & manifestè. alij secure interpretãtur. Hæc siquidem interpretamẽta nõ rectè cõueniunt vero sensui: nisi ea iuxta propositã à nobis huius loci cognitionẽ accipiãtur. optime vero Duarenus Accurs. arguit incõcinnæ iterpretatiõis, dũ in dic. l. Aliàs. liqdo ab eo adsumitur pro manifestè. Hinc deniq; apparet qd dicendũ sit de eo, qui per metũ iurat, nec tũ habuit iurandi intentionẽ, nec mentẽ. Nam hic peccabit quidẽ mortaliter ob illusionem, quam prætextu diuini testimonij conatur facere. quod Caiet. docet in dic. arti. 7. quidquid hac in specie Pan. cõtrariũ senserit in c. si verò de iureiu. col. vlt. nec enim ob quãcunq; metũ debet quis hac illusione vti: nẽpe mẽdacio isto, quo perniciosè verbis exterioribus adsumit testimoniũ diuinũ, non tamen mente. ex quo mendaciũ est manifestum, cũ aliud verbis explicuerit, quã mẽte conceperit. & tamẽ ante absolutionẽ tenetur iuramentũ hoc seruare: qa ecclesia quo ad exterius iudiciũ potiùs præsumit iurãdi animũ, ne p̃sumat mortale peccatũ. c. verũ. de iurei. l. merito, ff. pro socio.

Ceterum hac in parte de iuramenti interpretatione illud optimè congruit, an vim habeat cõtra hæredẽ, & in hæredũ fauorẽ. & sanè in hac controuersia illud semper mihi placuit, quod iuramentũ quoad periurij crimen, & aĩæ vinculũ minimè

trąnſeat in hæredē iurantis: bene tamen in hæredē eius, cui iuratū fue-
4 rit, niſi materia ſubiecta contrariã interpretationē ſuadeat. Hoc enim iã diu probauimus in ca. requiſiſti. de teſtamē. §. colū. id verò modo latiùs repetem⁹: quia locus hic aptior ſit huic negotio peragendo. Prior reſolutionis pars ex eo manifeſta eſt, quòd ex iuramento quædã ſpiritualis obligatio deducitur quo ad vim religionis: hæc autē animã tantū iurantis ligat: ſicuti cæteri ſpirituales contractus: voti. ſ. & ſimiles. c. vnico. 30. q. 2. vnde ſi quis iuratus aliqd facere, aut dare promiſerit, eius hæres licet teneatur vt hæres ſtare contractui. & promiſſum ſoluere: non tamen ſub vinculo, & religione iuramenti, vt ſi non fecerit, periurus cē ſeri debeat: ſecundū Abb. & Doct. in. c. veritatis. de iureiur. Ioan. Andr. in. c. vlti. de ſepul. Bald. & Paul in. l. grege legato. ff. de lega. ſ. Bal. in. l. vlco. 4. C. de pact. Bar. & Bal. in. l. gñaliter. C. de reb. credi. Thom. 2. 2. q. 98. artic. 2. ad. 4. Alciat. in. c. cùm contingat. de iureiurã. nu. 120. & ibi Imola nu. 18. Poſterior verò pars apparet, et probatur: quia qui iurat Titio decē dare, id iuramentū facit ſecundū interpretationē iuſtam eius actus, cui iuratio adhæret: ſicuti ſuperiùs non ſemel admonuim⁹: at actus hic abſque vllo dubio ſecundū iuris deciſiones ad hæredes Titij tranſit: igitur is qui iurauit tenebitur & hæredibus Titij ſub iuramēti religione, q̄ eius aīam obligat ad periurij reatū, & pœnam. quod ſecùs eſt in proximo caſu: in quo bona hæredis, & eius perſona quo ad obligatiõis exequutionē per defunctum promittē tem obligata cenſentur. non tñ anima quo ad periurij pœnã, & culpã atq̄ ita receptum eſt, iuramentū ex parte iurantis eſſe perſonale quēadmodùm Doct. adnotarunt in dict. c. veritatis. ex parte verò eius, cui iuratū ſit, nos opinamur ad hæredes, & ſucceſſores tranſire: quod cõſtat in dic. cap. veritatis. ſi eius deciſio rectè conſideretur. Rñdemus, inquit tex. vt hæredes tui, qui nobis, vel alicui ſucceſſorum noſtrorū iurauerint, alijs iurare minimè cõpellãtur: Catholicis tñ ſucceſſoribus noſtris, qui pro tẽpore fuerint & homagijs, & fidelitatis puritatē nihilominùs ac ſi iuraſſent omni tẽpore teneãtur abſq̄ tergiuerſatione aliqua fideliter obſeruare. Hactenùs Clemẽs tertius Pontifex maximus: qui palam ſenſit, ſat eſſe quòd ſemel iuratū ſit Romano Pontifici, vt qui iurauit ratione iuramēti teneatur fidē ſeruare ipſius Romani Pontificis ſucceſſoribus vnde plura poſſunt deduci.

Primum, falſum eſſe quod quidã exiſtimarunt dicentes, iuramentum ex parte eius, cui præſtatur, perſonale eſſe, nec ad eius hæredes tranſire: licet id ita eſſe aſſeuerent Bald. Fulg. & Rom. in. l. ſed ſi hac. ff. de in ius vocãd. quos dubius tamē ſequi videtur Curtius Iunior in. l. ſi quis maior. C. de tranſ. nu. 25.

Secundò apparet verus intellectus, propriaq̄ propriaq̄ interpretatio ad text. in. d. c. veritatis. in hunc ſanè modum, vt
5 manifeſtum fiat iuramentum, cuius inibi mentio fit, ad hæredes eius, cui iuratum eſt tranſire, etiam ſi hęredū nec ſucceſſorum mentio nulla facta fuerit in formula iuramēti: quia in re exiſtimamus falſam eſſe gl. ibicõmuniter receptam, teſte Imola. dū dixit neceſſariã fuiſſe mentionē ſucceſſorum, vt iuramentū illud ad ſucceſſores eius, cui pręſtitū fuit tranſiret: etenim iuramentum ſimpliciter præſtitum in re, quæ ſucceſſoribus competit ad eos omnino tranſit.

Tertio cõſtat, iuramentū pręſtitū alicui expreſſo noīe proprio in re tñ ad dignitatē pertinenti ad ſucceſſorem dignitatis tranſire. Nã in dubio an aliquis actus ſit perſonæ vel dignitati tribuendus, ex coniecturis id depræhenditur: vt probat text. elegans in dic. ca. requiſiſti. de teſtamē. notant Abb. Felin. & Deti. in. c. quoniã Abb. de offi. dele. text. & ibi Bar. in. l. penul. ff. de reb. dub. & ibi Paul. Caſtr. Bald. itē in. d. ca. quoniã Abb. Soci. cõſ. 34. lib. 3. col. 2. Alc. de pręſũp. reg. 1. pręſum. 28. cõiectura verò ſatis ſufficiens eſt, quòd actus ipſe fiat reſpectu rei ad dignitatem pertinentis quēadmodum longiùs in dict. ca. requiſiſti. probare conati ſumus.

Quartò deducitur ex his, errare Antoni. Card. Abb. & Doc. dum in. d. ca. veritatis. exiſtimãt, neceſſariã eſſe in formula iuramenti ſaltē ipſius dignitatis mentionē, vt iuramētū extē datur ad ſucceſſores in dignitate. Hæc etenim concluſio falſa videtur ex his, quæ modò explicuimus.

Quintó ex eiuſdem diſtinctionis parte poſteriori colligitur, verum eſſe quod Bald. ſcripſit in cap. 1. §. præterea. de prohibita feud. alienat. per Frederi. num. 23. dicens quod ſi quis iurauerit alicui ſe præſtaturum ei auxilium contra omnem hominē prę ter Carolum quartū: per hoc etiam cenſetur exceptus eius filius Ladiſlaus, qui in Imperio ſucceſsit. Cùm hæc formula iuramēti etiam quoad exceptionem concepta ſit in re, quę ad Imperatoris dignitatem attinet.

Sextò hinc ſi priorem diſtinctionis partē cõſiderem⁹ ſatis probat, quod idem Bald. notauit in. l. liberti liber tæq̄. col. penul. C. de oper. liber. qui aſſeuerat, hæredem feudatarij non eſſe periurum, ſi debita miniſteria, quæ defunctus præſtare iurauerat, minimè præſtiterit, niſi reuocet, ac repetat iuramētum. arg. l. ſi cuius. ff. de vſufruct. quamobrem ſucceſſori eius, cui iuratum eſt ratione dignitatis alicuius, fit ab ipſo iurante repetitio iuramenti: nõ quia ea neceſſaria ſit, ſed quòd ea fiat in recognitionē beneficij, & feudi, vt quis nouum dominum recognoſcat. text. optim⁹ in. c. longinquitate. 12. q. 2. & in ca. 1. §. præterea. de prohibit. feud. alienati. per Fred. pro quo glo. in Authē. qui rem. C. de ſacroſan. eccleſ. Paul Caſtren. in authen. ſi quas ruinas. C. eo. titu. Bartol. in. l. 1. C. de iure emphyteu. exquibus ſolet adnotari, emphyteutam, qui rem in emphytheuſim accepit

accepit ſtatim dato iuſto pretio, teneri nihilominùs quotãnis vel vnũ nummum ſoluere domino directo in recognitionẽ huius dominij. quæ quidem recognitio fit iure emphyteuſis.

Septimò maximè apparet ex præmiſſa reſolutione, erraſſe Bald. in.l. vnica.§.excepto.C.de cadu.tollẽ.& Iaſo.conſil.159.colum.3.lib.2.dum tenuerũt ſucceſſorem vaſalli, nouum q; clientulum non teneri ad ſacramentum fidelitatis præſtãdum, nec ad homagium faciendum domino, quando prædeceſſor iuramentum domino præſtitit expreſsim pro ſe, & eius ſucceſſoribus. Nam licèt ita iurans voluerit vinculo iuramenti ſe ipſum, & ſucceſſores adſtringere, parum hæc proderit voluntas: cùm iuramentũ ex parte iurantis ſit perſonale: atq; ideo tenetur ſucceſſor iuramentũ fidelitatis præſtare: quod idẽ Bald. notauit in cap. quæ in eccleſiarum. de conſtit. col. penul. verſic. ſed nunquid. Aluarot. in cap. 1. in princi. nume. 7. quæ fuit prima cauſ. bene amit. Carol. Moli. in conſue. Pariſiẽ. titul. 1. §. 2. gloſſ. 4. nu. 49. idq; ſenſere Docto. in dict. cap. veritatis. atq; Iaco. à ſancto Georgio in feudi inueſtit. verſicul. qui quidem inueſtitus. col. 9. verſi amplius dico.

Octauò his attentè perpenſis quanuis verum ſit recognitionem faciẽdam eſſe ab ipſomet iurante nouo domino, etiam ſi veteri iuramẽtum præſtiterit expreſsim pro ipſo domino, & eius ſucceſſoribus: ſicuti paulò ante probauimus, minimè tamẽ tenebitur hanc recognitionem nouo iuramento ſtabilire. ſiquidẽ iam ſemel iurauerit, nec vinculum iuramenti defecerit. text. in dic. ca. veritatis. de iureiur. Specul. in titul. de feudo. §. quoniã verſic. hoc etiam nota: nu. 68. Alexã. conſil. 79. col penul. lib. 7. atque ita in ſpecie iſta neceſſariam eſſe ſimplicem recognitionẽ notant Bald. & Henri. in dict. capit. veritatis quorũ meminit eos quidem ſequitur Caro. Moli. in dic. gl. 4. nu. 50.

Nonò ab eadem reſolutione procedit intellec. ad text. in ca. vlti. de foro competen. in. 6. vbi conſtitutum
6 eſt, ratione iuramenti poſſe laicum, etiam reum apud iudicem eccleſiaſticum conueniri: cùm agatur in ea lite de obſeruatione iuramenti. iſthæc enim deciſio locum obtinet in ipſomet iurante: non autem in eius hærede: nam eius hæres non poterit conueniri coram iudice eccleſiaſtico: cum iuramẽtum ſit ex parte iurantis perſonale: & illa conſtitutio procedat ab ipſa religione iuramenti, & ad periuria euitanda: ſic ſanè illum text. intellexere Ioan. Andre. & Abb. in ca. vlti. de ſepul. Bald. in Authen. ſacramenta puberum in fine. C. ſi aduerſ. ven. idem. Bald. in rubr. ff. de iureiurand. Iacob. à bellouiſu in repet. c. contrahentes. nu. 65. de foro compet. libro. 6. Anto. & Panor. in capit. cùm ſit generale. de foro cõpetẽ. & Roman. in ſingul. 216. tradit Paul. Pariſi. in conſil. 75. lib. 3. colũ. 1. & vlt. & oẽs hi, quorum mentionẽ fecimus in priori parte huius principalis diſtinctionis. E cõtrario autẽ nõ tantũ is, cui iuratum fuit, ſed & eius hæres poterit iurantẽ ad obſeruationem iurati cõtractus apud eccleſiaſticũ iudicẽ cõuenire: quod ex poſteriori diſtinctionis parte cõſtat.

¶Illud ſanè in hoc articulo præter mittendũ non eſt, an regulariter ſi deferatur à lege iuramentũ alicui, cẽſeatur etiã deferri eius hæredi? & in
7 ſpecie tractatur de intellectu tex. in l. ſi quãdo. C. vnde vi. & ca. vlti. de his quæ vi met. cauſ. fiunt. quibus cõſtitutum eſt, quòd ſuper quãtitate dãni illati, ſi conſtet de vi, & iniuria illata ſtetur iuramento dãnum paſsi. His conſtitutionibus conueniunt. l. 2. titu. 11. part. 3. l. 4. tit. 7. par. 5. l. 10. titu. 9. eadem part. Bald equidẽ in l. ait prætor. in princ. ff. de iureiu. fatetur, in his caſibus, & ſimilibus iuramentũ à lege deferri damnum paſſo: non tñ eius hæredi. nam probatio per iuramentum ad hæredem non tranſit, vt idem Bald. aſſerit in. l. 2. ff. de condi. indeb. Contrarium tñ adnotarunt Paul. Caſt. & Doct. ex glo. ibi in l. ſi per alium. §. vlti. ff. nè quis eum, qui in ius vocat. quorum opinio ex eo probatur quòd conſtitutio dict. l. ſi quãdo. ex parte damnum paſsi fauorabilis ſit, atq; ideo extendenda. glo. & Bal. in. l. 2. C. de in ius vocã. Dinus in reg. poſſeſſor de regu. iur. in. 6. colũ. 4. Abb. in ca. non dubium. de ſenten. excõ. Iaſon. in. l. 1. C. de ſucceſſ. edict. 2. colũ. Hic ſuffragatur tex. in ca. 1. in princi. ſi de inueſtit. inter domi. & vaſ. lis oriatur domino, inquit tex. inueſtituram ſe ciſſe negante, ſi teſtibus res probari non poterit, poſſeſſoris ſacramento decidatur. idem in eorũ ſucceſſoribus obſeruetur. Quibus quidẽ verbis ſatis probatur cõmunis opinio cõtra Bald. aduerſus quẽ eſt & deciſio Matthæi Afflict. 169. vbi ſcribit iuramentũ in litem deferri ratione doli ſucceſſoris in beneficio eccleſiaſtico de his, quæ acta fuerant tempore præceſſoris. idẽ not Gatellian. Cotta in memoralibus. dictione: iuramẽtum in litem. Verũ tamen eſt, iuramentum in caſu dict. l. ſi quando minimè deferri contra hæredẽ eius, qui vim intulit: ſicuti notat Faber ibidem cui plurimũ patrocinatur tex. in. l. 4. C. de in litem iur. & l. 6. titul. 11. part. 3. tametſi contrarium notauerint Iaſo. in. l. in actionibus. ff. de in lit. iur. & Chaſſanæ. cõſ. 7. col. pe.

¶Verùm cùm iuramento tractetur de animę obligatione, ſolet hinc adnotari, iuramẽtum non poſſe per procuratorem præſtari, niſi ſpeciale mandatum is procurator habeat. Imò & in genere: non poſſe iuramẽtum præſtari per procuratorem probatur ex eo, quod iuratio ſit actus religionis, qui à perſona minimè ſeparatur. dic. ca. veritatis. de iureurã. & aſſeuerant Bald. in. l. vnica, §. ne autem. col. 1. C. de cadu. tollen. vnde idem Bald. in. l. 1. q. vlt. ff. de rer. diui. ſcripſit in materia feudi iurm fidelitatis

litatis non posse per procuratorem exhiberi: cùm ipsa fidelitas sit per ipsummet cliẽtulum, & feudatariũ exhibenda. Huc etiã pertinet tex. gl. & Domi. in ca. 2. de iuramẽ. calũn. in. 6. vbi patet, hæredẽ cogendũ fore iurare de calumnia, etiã si defunctus iam in eadem lite idem iuramentum præstiterit. Attamen ad huius quæstionis perfectam cognitionem vnicam conclusionẽ proponi
8 mus præmittentes id, quod dubio procul certissimũ est, nempe iuramentum per procuratorẽ nusquã præstari posse absq; speciali mandato: cùm tractetur de obligatione spirituali. quæ cõsensum specialem potissimè exigit ca. vlti. de procu. in. 6: ca. vnico. 30. q. 2. nec enim absq; speciali consensu obligari quis potest quo ad graui ssimũ animæ, & religionis vinculum præsertim quòd periurij crimen ex hoc immineat in iuramento promissorio, nec verisimile sit quẽquam, etiam si velit aliquid promittere, eam promissionẽ fortissimo iuramenti vinculo, & religione stabilire, in iuramento verò assertorio id facilius apparet: quia procurator nulla ratione potest iuramento nomine domini præstito asserere vt verum aliquid, nisi speciaLiter habeat in mandatis formulam istam: cùm alioqui dubius, & incertus sit, an domin⁹ id verũ esse sciat, item an sub iuramẽto requisitus id uerũ esse asseueraret: atq; ideo cũvinculum iuramenti assertorij certã veritatem exigat: ea planè non põt per procuratorem nomine dñi iuramẽto in eius aĩam præstito adseuerari.

¶ Sit igitur vnica conclusio. Iuramẽtum veré præstari potest per procuratorẽ, aut nuntium habentẽ speciale mãdatum ad iurandũ id, de quo in iuramento tractatur, hæc conclusio probatur in ca. vlti. de iuramen. calumn. in. 6. vbi cõmuni omnium sententia idem receptum est. & in. l. qui bona. §. si alieno. ff. de dãno infecto, quo in loco Bart. & Docto. hanc opinionem vt iure certissimã præmittunt. hoc autem iuramentũ per procuratorem fit in animã domini: sicuti probat tex. in ca. 2. de testib. in. 6. eandem sentẽtiam probat text. elegans adhuc in materia, & tractatu fidelitatis in cap. 1. §. verum de statu regul. in. 6. qui probat, ex consensu domini posse Vasallum iuramentum fidelitatis præstare per procuratorem habentẽ ad hoc speciale mandatũ, quem tex. adhoc dicit singul. Roma. in singula. 798. quam obrem idem Rom. & alij. post eum in dict. §. si alieno. aduersus. Bald. tenent, iuramentum fidelitatis posse per procuratorem præstari: modò is habeat mandatũ speciale. Quam opinionem cõmunem esse asseuerant Iacobi. de sancto Georgio in tracta. de feud. & inuesti, §. qui quidem inuestiti præstiterũt iuramẽtũ fidelitatis. col. 3. & Chassanæ. in cõsuet. Burgund. rub. 3. §. 2. nu. 3. quam sententiã tenuerunt Archid. in cap. tibi domino. 63. dist. & Bald. in. c. 1. §, nulla. per quos fiat inuesti. est tamẽ intelli-

intelligenda hæc assertio modó do minus ipse non contradicat: quẽad modùm probat tex. in dict. §. verũ notat Iacobinus in dict. col. 3. nisi vasallus sit ita iustè impeditus quod non possit commodè ad dñm ipsũ accedere tunc etenim poterit etiam domino inuito mittere procuratorẽ, aut nuntiũ speciali mandato in structum ad prestandum iuramentum fidelitatis: quod notat Bald. in ca. 1. §. nisi iusta. nu. 6. per glo. ibi. quo tempore miles. Hęc verò conclusio à quibusdam adeo vera censetur, vt & eam intelligant etiam in eo casu, quo lex requirit iuramentũ propria manu exhiberi: nam & tunc existimant sufficere, id fieri per procuratorem habẽtem speciale mãdatum: quibus obstat tex. quẽ inibi adhoc notat Panor. in ca. licet. in. 2. de testi. ad idem tex. in. c. si verò. in. 2. de senten. excom. quem ad probationem huius cõclusionis existimat singul. esse Feli. in dict. ca. licet. colũ. 2. optima glo. in ca. 2. verb. proprijs. de hæret. in. 6. quæ in hac ipsa specie eandem sententiam probat. Sic & Ludoui. Roma. in dic. §. si alieno memi nit tex. in dic. ca. si verò, ex eoq; prædictam conclusionem notat: scilicet, iuramentum non posse fieri per procuratorẽ etiã habentem speciale mandatũ vbi lex requirit, quod propria manu id fiat. Attamẽ Alexã. in dic. §. si alieno vlti. col. ita intellexit illum tex. vt censeat non habere locum eius decisionẽ in procuratore habente speciale mandatum: quasi iuramentũ in ea specie prãstari per procuratorem non possit, nisi is habeat mãdatũ speciale. Quæ quidé interpretatio minimè placet ob auctoritatẽ glo. in Clemẽ. 1. de vita & honest. cler. verbo, publicè, quæ probat non posse per alium fieri quod ex lege, vel canone agendum est à propria persona. id circo aliter oportet in hac quæstione distinguere in hunc sanè modum, vt si lex exigat in aliquo actu propriũ alicuius iuramentum, possit tunc iuramẽtũ per procuratorẽ habentẽ speciale mandatũ præstari: & fieri: modò is act⁹ eius cõditionis sit, quod per aliũ geri possit. Ioan. Domi. & Docto. in ca. vt circa de elect. in. 6. tex. optim⁹ in dict. ca. licet. de testib. quo in loco apparet, testem nec testimonium per alium dicere, nec iuramentum ad id necessariũ præstare posse, etiã si mandatũ adsit speciale. Sed si lex requirat iuramentũ fieri, aut præstari propria manu, illud planè per alium præstari nec fieri poterit, etiam cum speciali mandato tex. in dict. ca. si verò. quem ita intellexit Feli. in dict. ca. licet. sensit Domi. in dic. ca. vt circa. §. penult. atq; ita resolutionem istam, eiusq; distinctionẽ prætorium Rotæ seruat secundum Cassiodor. decis. 1. de iureiuran. vbi ipse eam sequitur. sensit eandem opinionem Cardin. in Clemen. 1. de iureiurand. notabil. 21. qui per text. ibi existimat, posse per alium fieri in his q̃ nullius, vel modici sunt præiudicij, quod iuxta iuris regulas propria

persona

perſona,aut propriſs manibus agendum eſt.Idem notarunt Feli.in dic. ca.licet.colum.2. de teſtib. Deti. in ca.cùm parati.num.5.de appella. & Iaſon in l.ſi is, quipro emptore. ff, de vſucap.nume. 374. qui hac de re latiùs ſcribit.

Eſt tamen ſatis frequens dubitatio, quòd mandatũ ſufficiat ad iurandum de calumnia:nã id ſpeciale requiritur. Quidã etenim cenſent, ſufficere mandatũ generale ad oẽs cauſas, & ſpeciale ad iurandum de calũnia:licet non exprimatur in ſpecie cauſa:ſuper qua iuramentũ hoc præſtãdum ſit:nam in animã domini nihilominùs poterit ex hoc mandato fieri calũniæ iuramentum:ſicuti receptũ eſt in praxi ſecundũ Bart. & Alexand.in dict.l.qui bona. §. ſi alieno.& Capellã Toloſanam. 132. q̃ quidem praxis iniuſta videtur:ſiquidem propriè verum iuramentũ in hac ſpecie per hunc procuratorẽ in animã dñi fieri non põt.Nam in ea lite, q̃ inſcio, & ignorate dño tractatur, iuramentum hoc fieri non valet:quia nulla eſt certitudo,quod abſit in eius litis defenſione,aut prosequutione calumnia.Forſan enim eam dñs minimè defenderet, hiſvè defenſionibus nequaquã vteretur, ſi eius litis ſcientiã haberet. idcirco fatua eſt iſthæc procuratoris iuratio tametſi & Matheſila.notab.150.prædicti forenſis vſus meminerit. Quã ob rẽ iuſtius ac iure verius eſt,quod hoc mandatũ non ſufficiat, ſed ſit neceſſarium mandatũ ſpeciale ad iurandum de calumnia in ſpeciatim nominata cauſa, & lite: ſecundum Bart.in dict.§.ſi alieno.eundẽ Bart. in.l.2.C. de iureiuran. propter calũ. Abb.& Barb.in c. in pertractandis. de iuramẽ. calum. quorum opinio magis cõmunis eſt:& probatur à ſimili in.l.ſi quis mihi bona. §. ſed vtrùm.ff. de adquirẽ. hæred. eandem ſententiam tenet Alexã.in dict. §. ſi alieno.Nam cùm hic procurator iurare debeat in animam dñi,non poterit abſq; eius ſpeciali cõſenſu eam obligare : præſertim vbi agitur de periurio cõmittendo,quod grauiſſimum crimen eſt. nec procurator quibuſcunq; verbis cõſtitutus mandatum habere videtur ad ſcelus aliquod nomine dñi perpetrandum. l.3. §. ſi procurator. ff. quod quiſq; iur.l.procurator. ff. de condi.inde. His equidem probauimus, nuſquã poſſe iuramẽtum per alium,nuntiũ ſcilicet,aut procuratorẽ fieri:in animam dñi,niſi ipſe habeat mandatũ ſpeciale.poſſe tamẽ regulariter præſtari dato ad id mandato ſpeciali. quod maximè obſeruandũ eſt, vt miremur interim, plurima in iudiciſs frequentiſsimè alieno nomine præſtari iuramenta.quæ minimè forent admittenda.

Ex.§.ſequenti.

1 *Iuramentũ lege Euãgelica prohibitũ nõ eſt.*
2 *Quandoque peccat qui iuramentum ab alio exigit.*
3 *Iuramentum quandoque officium eſt ad religionis virtutem pertinens.*
4 *De iudicio,quod iuramenti comes eſt: atque ibi de iurandi neceſsitate.*
5 *De veritate, quæ item eſt comes iuramenti.*
6 *Iuſtitia comes eſt iuramẽti.& ibi de iuramẽto,quo res illicita promittitur quãdo mortalem,aut venialem culpam inducat.*
7 *Iuramentum ſi contineat promiſsionem nõ mutuandi,aut non fideiubendi,non eſt obligatorium.*
8 *Intellect.ad text.in capit.vlti. 22. q.4.*
9 *Iuramentum cui deficit iuſtitiæ comes, an verè ſit periurium?*

§.Sextus.

POſt hæc autem operæpretium erit de comitibus iuramenti agere, nam vt iuramentum honeſtè fiat aliquot neceſſaria ſunt,ſine quibus id permiſſum non eſt : imò iure optimo improbatum. Huic verò quæſtioni opportunè cõuenit inquirere,an iuramentum ſit actus licitus per ſe, & an fuerit lege Euangelica prohibita iuratio? & quibuſdam videbitur, iuramentum prohibitum eſſe lege Euangelica,iuxta illud Matthæi capit.5. quo in loco inquit Chriſtus Redẽptor noſter : Sit ſermo veſter,eſt eſt,non non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. idem Iacobus Apoſtolus admonet cap.5.Epiſtolæ ſcribens,Nolite iurare. Sic Hieronymus in dict. cap.5. Matthæi adſeuerat, Euangelicã veritatẽ non recipere iuramentũ: cũ omnis ſermo fidelis pro iureiurãdo ſit.cap.conſidera.22.q.1. Et idem Hierony.in cap.4. Hieremiæ ſcribit, Euangeliũ nos prohibere iurare. itẽ & Zacharię.c.8.teſtatur,Dominum in Euãgelio præcepiſſe,nè iuremus. Hoc ipſum & Theophylactus probat dicens:In lege Moſaica non erat malum iurare: poſt Chriſtum autẽ malum eſt ſicut & circuncidi, & in ſumma quicquid eſt Iudaicum. & præterea quod à malo eſt, illicitum eſſe videtur.Matth.capit.7. Non poteſt arbor mala fructus bonos facere:ſed iuramentum à malo eſt,vt cõſtat in præcitato.cap.5. Matthæi. igitur illicitum eſſe apparet. & tamen nihilominùs proponimus primam hac in controuerſia concluſionem.

¶ Iuramentum lege Euangelica prohibitum non eſt. Hæc probatur 1 auctoritate Pauli ad Hebræos. ca.6. vbi Apoſtolus inquit, Homines per maiorem ſe iurant:& omnis controuerſiæ eorum finis eſt iuramentum.deinde,ſi iuratio peccatum eſſet:non ita frequenter iuraſſet idem Apoſtolus.1.ad Corinth.cap.15. Quotidie morior per veſtram gloriam fratres.idem.2.ad Corinth.capi.1. Teſtem,inquit,Deum inuoco ſuper animam meam, quia parcens vobis nondum veni Corinthum. & ad Galatas.1. Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior. Ad Roma.1. Teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo. Hanc denique aſſertionem multis comprobat diuus Auguſti. in ſermo.28. de verbis Apoſtoli, & in lib. contra mendacium.& in lib. cõtra Manichæos.

& de ſermone Domini in monte. text.optimus in capit. ſi peccatum. 22.quæſt.1. & in capi. & ſi Chriſtus. de iureiur. Nam quod ex Euangelio in contrarium adduximus, non eſt intelligendum de malo culpæ ipſius iurantis: ſed de culpa ipſius exigentis iuramentum, qui: ſit nimium incredulus: quemadmodũ ipſe Auguſt. explicat in dict. libr. de ſermone Domini in monte. Romanus Pontifex in dict. capi. & ſi Chriſtus. Thomas in. 2.2. quæſt. 89. articu. 2. Aut ſanè ideo Chriſtus dixit, quod amplius eſt, à malo eſt. Quia iuramẽtum oriatur à malo pœnæ ſitq; malum pœnæ propter ingenium, & conditionem mortalium, quibus poſt peccatum Adæ non eſt facilè de rebus occultis fidem adhibere citra teſtes, & iuramenta. etenim ſi ſtatus humanæ innocentiæ perduraſſet, nunquàm conceſſum fuiſſet hominibus iurare, eo quòd nulla tunc eſſet iurandi neceſsitas: ſed ſimplici verbo præſtarent homines mutuò ſibi fidem. Cùm ſerpens ille hanc plagam humano generi impegerit: ſiquidem & ipſe mẽdax ſemper fuit, vt habetur Ioan. ca. 8. inde autoritas hominum læſa fuit adeò quidem, vt non facilè homines digni ſint, quibus adhibeatur fides iuxta illud Pſalmi. 15. Ego dixi in exceſſu meo: omnis homo mendax. ſic & hanc interpretationem idem Auguſti. & Romanus Pontifex in dict. capit. & ſi Chriſtus. ad Matthæi locum vt congruam admiſerunt. capit. ita ergo. 22. quæſt. 1. Quamobrem diuus Chryſoſtomus in commentariis ſuper Matth. cap. 5. illum locum: à malo eſt, de diabolo interpretatur. Nimirum vt ait Theophylact. quod omnis infidelitatis diabolus primus ſit author. Et præterea Ieſus Redemptor noſter licet in dict. capit. 5. Matthæ. per creaturas iurare prohibuerit, nuſquàm tamen vetuit iurare per creatorem ſecundum Hieronymum inibi, & Innocentium tertiũ in dict. capi. & ſi Chriſtus. Aptior tamen eſt auctoritati Euangelicæ, & Iacobi epiſtolæ ea interpretatio, vt conſtituamus iuramentum tunc illicitum eſſe, ac ſemper fuiſſe, cùm ei deſint comites illi, & circunſtantiæ, quæ ſolent id reddere licitum. non nunquam honeſtum religionis officium: quod ſi fiat iuramentum adhibitis eius comitibus nulla ex parte illicitum eſſe poteſt, iuxta communem ſanctorum virorum traditionem. Explicat diligenter Sixtus Senenſis in Bibliotheca lib. 6. adnotatione. 26.

Deinde, vt obiter Hieronymi auctoritati ſatisfaciamus, forſan voluit Chriſtus oſtendere maximum diſcrimen, quod latiſsimum patet inter antiquam Synagogam, & nouã Eccleſiam. Nam cum Iudæi, autore Paulo ad Galat. 4. veluti paruuli eſſent in fide nihil à ſeruis differentes, aliqua eis pro eorum imbecillitate indulgebantur, quæ prouectioribus iam Chriſtianis, & tanquam filiſs ad legitimam ætatem adultis, atque his

his qui hæreditatem pèr mortẽ Chriſti adiuerunt, non ſunt cum tanta licentia concedenda. Quamobrem iuramẽtorum vſus multò turpior eſt Chriſtianis quam Iudæis. Chriſtiani enim deberent illa ſanctimoniæ, & religionis veræ opera præſtare, quæ vbiq; illis abſq; omni iuramento fidem, & iuſtam comparent auctoritatem. Nam & ſi Deus antiquitùs iuraſſe legatur: tamen Magiſter noſter Chriſtus nunquam iurauit. vtitur equidem his verbis, Amen, Amen. quæ à iurandi ſignificatione ſunt aliena. idemq; ſignificat, ac ſi diceret: verè verè. ſeu firmiter dico vobis: quemadmodum conſtat apud Lucam capit. 5. ex quibus illud planè verum eſt, iuramentum non eſſe prohibitũ lege diuina: imò permiſſum. Quod Auguſtinus probat: & ſequuntur eum Innocentius tertius in dict. cap. & ſi Chriſtus. & ibi Docto. ſanctus Thomas in dict. q. 89. art. 2. Ioan. Arboreus lib. 9. Theoſophiæ cã. 17. Nec tamen hinc neceſſariò ſequitur, etiam ſi admittamus primam interpretationẽ Euangelici teſtimonij, peccare omninò eum qui iuramentum ab altero exegerit: nec enim vbiq; peccat: cũ poſsit iuſta ex cauſa iuramentum ad maiorẽ promiſsionis vel aſſertionis confirmationem exigere abſque vllo crimine. Extat hac de re diui Auguſtini teſtimonium elegans in ſermo. 28. de verbis Apoſtoli cap. qui exigit. 22. quæſt. 5. Qui exigit, inquit, iurationem multum intereſt ſi neſcit, illum falſum iuraturum, an ſcit. Si enim neſcit, & ideo dicit, iura mihi, vt ei fides fiat: non audeo dicere non eſſe peccatum, tamen humana tentatio eſt. Si autem ſcit, eum feciſſe, & cogit eum iurare homicida eſt. Ille enim ſe ſuo periurio interimit: ſed iſte manum interficienti & impreſsit & preſsit. Hæc Auguſtinus apud Gratianum. ſed in dicto ſermone. 28: de verbis Apoſtoli ita legitur apud Auguſtinum: qui de malo ipſius exigentis iuramẽtum præfatus hæc ſubdit verba: tene ergo linguam, & conſuetudinẽ quantum potes, non quomodò quidam quando illis dicitur: verum dicis, non credo, non feciſti, non credo, Deus iudicet, iura mihi. & ipſe, qui exigit iurationem multum intereſt ſi neſcit, illum falſum iuraturum, an ſcit. Si enim neſcit, & ideo dicit, iura mihi, vt ei fides fiat: non audeo dicere non eſſe peccatum, tamen humana tentatio eſt. Si autem ſcit, eum feciſſe, & nouit feciſſe, vidit feciſſe, & cogit iurare, homicida eſt: ille enim ſuo ſe periurio perimit, ſed iſte manum interficientis & expreſsit, & preſsit. Hactenus Auguſtinus. cuius verba libuit referre, vt planior eſſet eius ſenſus: qui apud Gratianum non ita patet. Et tamen illud erit prænotandum non ſtatim peccare eum, qui iuramentum exigit ab eo, quem ſcit falſum iuraturũ. Nam ſi hoc exigat publico fungens officio, & munere iuxta ordinem iuris minimè peccat, ſecundum Thomam. 2.2. quæſt. 98. articul. 4.

Imò si rem istam penitius inspexerimus, manifestum erit, iusiurandum nonnunquam officium esse non modò licitum & honestum, ve-
3 rum & religiosum, ac laude dignũ. Nam & si quod scriptum est Deuterono. capit. 6. per nomen Dei iurabis, ad permissionem quandam tacitam habentem prohibitionem iurandi per falsos deos, potiùs, quàm ad præceptionem referendum sit: at tamen sæpè numerò vsu veniet iusiurandum præceptũ esse: nempe dum potestas publica exigere à ciue potest iuramẽtum ad detegenda, coercendaq; mala, quæ vergunt in Reipublicæ dispendium. imò quandoq; tenetur quis non requisitus iusiurandum offerre ad confirmatiõem testimonij, quod dicere tenetur ad liberandum innocentem à damno aut pro alio magno Reipublicę cõmodo: sicuti colligitur ex traditis in capit. intimauit. de testibus. & per Thomam 2.2. quæst. 70. arti. 1. Atq; secundum hanc interpretationẽ illud Psalmistæ obtinet. Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. scilicet in Deo. Hoc ipsum probatur ex propriis iuramẽti causis, quæ duæ sunt: altera de ratione finis: cùm iuramentum sit omnis controuersiæ finis ad confirmationem: teste Paulo ad Hebræ. ca. 6. idem tradit Iurisconsultus in. l. 1. ff. de iureiu. maximum, inquit, remedium expediendarum litium in vsum venit iurisiurandi religio. Altera verò causa, quæ iuramentum honestum, ac laude dignum reddit, est honor, qui Deo à iurante defertur: dum illum confitetur esse fontem primum veritatis. Nam sicuti reliquas humanarum scientiarũ veritates per sua prima principia philosophi demonstrant: siquidem auctore Aristo. 1. Physic. tunc arbitramur scire vnamquamq; rem dum principia prima cognoscimus vsq; ad elementa: ita dubia omnia rerum contingentium, quæ aliter constare non possunt, per diuinum testimonium, quasi per primum, maximũq; veritatis principium merito confirmamus. Hinc denicq; fit, iurandi virtutem. vbi ea legitima sit, ad religionẽ pertinere: cùm ad cultum Dei pertineat: quem iurantes confitentur infallibilem omnium veritatem, & scientiam habere: cui omnia etiã cordium abditissima sunt in cõspectu. cap. nouit. de iudic. sic in dict. l. 1. ff. de iureiur. & in. l. 2. C. eod. titu. iurandi officium religio nũcupatur: quæ quidem ad secundum præceptum proris tabulæ referenda est. Etenim dum in eo cauetur vsurpatio diuini nominis in vanum, significatur diuinam venerationem esse & religionem, iuramentum exhibere vbi iurandi adsit necessitas. Vnde Hieremiæ capit. 5. conqueritur Deus de filijs Israel, quòd eum dereliquissent, iurassentq; in his, qui non erant dij. Deuteronomij capitul. 6. scribitur Deum tuum timebis, & illi soli seruies. Ac deinde subditur: per nomen illius iurabis. Aristoteles item 1. Metaphysicorum capi. 3. res inquit, hono-

honorabilissima est iuramẽtum: cuius ideo venerationem nunquam antiqui tribuerunt, nisi illis, quos pro deis colebant. Sic denique diuus Thomas in quæstio. 89. articul. 4. probat, iuramentum actum religionis esse. Hæc vero virtus non est de genere illarum, quæ ex obiecto proprio, & per se sunt virtutes, quæ nihil aliud desiderant, vt bene fiant, quam vt nulla illis adsit, aut apponatur circunstantia praua: sed de genere earum quæ non sunt omnino virtutes, nisi propter necessitatem: sicuti pœnitentia virtus, quæ in statu innocentiæ minimè fuisset virtus: sed propter necessitatem peccati virtutis nomen habuit. Etenim sicut sunt virtutes quædam ad tuendam bonam valetudinem animi: sunt & aliæ virtutes ad eam reparandam si quando fuerit amissa. Sic & hominis natura integra non exigebat vindicationem: atsi mali sint, & præuaricatores, virtus necessaria est: nam non vindicamus nisi malefacta. Et sicut vindicatio sceleris alieni supponit vitium in alio, sic vindicatio sceleris propriį supponit vitium proprium. Quam ob rem pœnitentia virtus dicitur, etiam si distincta sit ab aliįs virtutibus: quemadmodum explicat Thomas in. 4. senten. distin. 14. quæst. 1. arti. 1. quæst. 3. & ibi Paluda. quæst. 2. colũ. 3. idem Thomas. 3. part. quæst. 85. artic. 2. eruditissimè Melchior Cano in Relectione de Pœnitentia, part. 2. Iuramentum igitur virtus est ad religionem pertinens, non equidem per se ipsam, sed suppositа necessitate expetenda. Conuenit etenim inter authores catholicos, iuramẽtum non esse ponendum inter ea, quæ sua natura bona sunt, sed inter necessaria sicuti explicant Augustinus de verbis Domini in monte lib. 1. & Ioan. Chrysostomus Homilia. 26. ad populum Antiochenum. Propter multam, inquit, incredulitatem non hominem volunt sponsorem, sed Deum. Hinc sanè quod diuus Thomas. scripsit. 2.2. quæst. 89. artic. 2. dicens, iuramentum secundum se esse licitum, & honestum: intelligẽdum est secundum indiuiduos comites suæ honestatis: atque ideo non est iuramentum bonum per se appetendum: tametsi per necessitatem sit honestum adhibitis aliįs eius comitibus: sicuti hæc & alia id genus eleganter scribit Domin. à Soto in Relect. de iuramen. parte. 1. cap. 2. hãc verò diui Thomę interpretationem idem Thomas tradidit ea. quæst. 89. arti. 5. Igitur de comitibus iuramenti necessariò hac in parte agendum erit: vt etiam obiter interpretemur. text. in dict. cap. & si Christus. quo in loco Innocentij tertius asseuerat, iuramentum per se malum nõ esse. Nec enim, inquit, iuramentum per se bonum esse: quod si dixisset, posset id intelligi eo pacto, quo Diui Thomæ sententiam intelleximus: sed Romanus Pontifex inibi testatur, iuramentum non esse de his actibus, qui sunt per se omninò mali,

nec possunt aliquo casu licere: vt furtum, adulterium. Sed de his actibus, qui non sunt per se mali, imò possunt esse liciti iuxta quasdam circunstantias, & ornatus: mali autem itidem ex causa. Nam iuramentum prohibetur sæpissimè ex eo, ꝙ fiat non adhibitis eius comitibus, quibus id potissimum honestatur. Primus iuramenti comes ipsum iudicium traditur, à quo ipsa iurandi necessitas est. Tres etenim sunt eius comites iuxta illud Hieremiæ ca.4. Iurabis, viuit Dominus in veritate, & iudicio, & in iustitia. quem locum
4 Hieronymus interpretatur ita scribens: animaduertẽdum quod iusiurandum hos habet tres comites: veritatem, iudicium, atꝙ iustitiam. Et addit, si ista defuerint, nequaquã erit iuramentum: sed periurium. ca.2. 22. q.2. c. vlti. 22. q.4. gl. in. d. c. & si Christus. ver. iustitia. Diuus Thom. 2.2. q. 89. art.3. horum autem comitũ quẽlibet seorsum tractabimus: nec temerè primum esse diximus necessitatem ipsam iurandi: quia hunc potissimum existimamus iuramẽti ornatum: nempe quòd id fiat iudicio comite: si quidẽ primus hic comes, quod ad iudicium attinet, alios cõplecti videtur. Ex quo deducitur, fieri non debere iuramentum, nisi ex causa necessitatis, vt tandem id fiat maxima cum circunspectione in re quidem graui, & vbi iuratio necessaria est ad persuadendũ id, quod iuramento assueueratur. Est enim temeritas quędã, & planè irreuerentia diuinæ maiestatis citra necessitatem pro quibuscunꝙ rebus, etiam minimis iurare. Nam id est adsumere nomen Dei in vanum, cùm frustra fiat iuramentum suoꝙ fine careat. Finis autem iurisiurandi est ipsa necessitas persuasionis & fidei, vt veritas confirmetur, ac credatur asserenti, & promittenti. Hic autem statim deficit, si iuramentum fiat vbi nulla adest ad persuadendum iurandi necessitas. Quanta verò necessitas ad iurandum sit requirenda maximè admonuit Isocrates apud Ioan. Stobęum sermone. 25. Sacramentum, inquit, oblatum tibi duabus de causis iurato, vel vt te ipsum turpi suspicione liberes, vel vt amicos ex magnis periculis eripias. Pecuniarum vero gratia & si iustam causam habeas, nullum Deum iuraueris. Si minus, aliꝭ periurus, aliꝭ auarus videberis. Hæc Isocrat. Sed & Pythia Lacedæmoniꝭ vnũ genus iurisiurandi proponens respondit, Satius, ac melius illis fore, si absꝙ iureiu. affirmassent, teste Plutarcho in problematis Roma. c. 27. qui ex Phauorino tradit, veteres iussisse pueris Herculem iuraturis exire domũ, & sub dium progredi: idꝙ de industria, vt morã efficeret ea solennitas, & deliberandi daret spatiũ: ne pueri sic temere deierare insuescerent. Prætereà iuramentũ caret iudicio, si id frequenter fiat: cũ ex frequenti iuratione magnum sit peierandi periculũ, sæpeꝙ periuriũ inde cõtingat. legitur etenim Ecclesiastici. c. 23. Iurationi nõ assuescat os tuum:

tuũ: multi enim casus in illa. Et iterum: Vir multùm iurans replebitur iniquitate: & non discedet à domo eius plaga. retulit text. in dict. c. & si Christus. est igitur iurandi consuetudo periculosa, quippe quæ viam periurijs sternat. Necessitas autẽ iurandi tunc verè contingit, quando illa veritas, quæ iuramento firmanda est, nequeat alia via comprobari: eaꝙ iuratio necessaria sit tuẽdæ charitati: siquidem Deus non est qualibet ex causa in testẽ vocandus. Quia & prudentia huius comitis ratione ad iurandum requiritur: nempe vt iuramẽtum fiat præuia consultatione, maturoꝙ iudicij examine. Dicitur autem iuramentũ quod hoc comite caret à diuo Hieronymo periurium in prędictis locis, non ex eo, ꝙ verè periurij crimen hinc possit ominò deduci: sed quia sit hæc incauta iuratio quẽad modũ exponit glo. ibi cõmuniter recepta in ca. tua nos. de iureiur. incauta verò iuratio quodam modo periurium dici poterit: quia iurans exponit se periculo peierandi ob incautam iurationem: vt tradit Thomas. 2.2. q. 98. articul. 1. & 2. qua ratione vbi de periurio quo ad eius propriam vim, & significationem tractabitur, de hoc improprio periurio nulla erit ratio habenda. Est etenim propriè periurium, mendacium iuramento firmatum secundum Tho. in dict. arti. 1. q. 98.

Secũdus iuramenti comes veritas
5 est. Nam actus morales ex fine speciem sortiuntur: finis autẽ iuramenti est cõfirmatio dicti humani. huic verò confirmationi falsitas opponitur, quę dubio procul finẽ iuramenti extinguit, atꝙ tollit ominò. atꝙ ideo à falsitate præcipuè constat peruersitas iuramenti: deꝙ ratione periurij falsitas est, vt docet S. Thomas. 2.2. q. 98. art. 1. quo fit, vt veritas sit necessarius comes iuramenti: quæ quidem si deficiat periurium propriũ efficit: quia veritas penitus requiritur in iuramento: vt id, quod asseritur verum omnino sit: atꝙ id, quod negatur, sit vtiꝙ falsum. In promissorio autem iuramento, vt id, quod promittitur, tẽpore & loco implea tur. Abest etenim à iuramento omnis eius substantia, si veritas deficiat: adsumiturꝙ nomen Dei in vanũ. Qua ratione veritas est medulla, & substantia honestatis iuramẽti. Peccatum ergo, & mortale est omne assertoriũ iuramẽtum, si veritas desit, etiã si id ioco fuerit factũ, imo maiorem irreuerentiã cõmittit in Deũ qui ioco falsum iurat. vt docet Thomas dict. q. 98. art. 3. sic periurus grauiter punitur iure humano præter diuinam punitionẽ quod statim à nobis latiùs tractabitur in eo paragrapho, quo pœnas aduersus periuros statutas explicabimus. Nec de hoc iuramẽti comite ampliùs hic tractare libet, quãdoquidẽ res sit omnino expedita, absꝙ veritate iuramẽtum periuriũ quidem esse grauissimũꝙ, & mortale crimen.

Tertius iuramenti comes à iusti-
6 tia pendet: & verè requirit ad iura-

mẽti honeſtatem quod ſit licitum, aut decens id, quod iuratur: quẽadmodũ cõſtat ex his locis, quæ paulò antè adduximus ad comites iuramẽti. vnde ſequuntur plura. Primum quod iuramẽtũ vergẽs in diſpẽdiũ ſalutis æternæ nullo pacto ſeruãdũ eſt. c. nõ eſt obligatoriũ. de regu. iur. in. 6. c. ſi verò. c. cùm quidam. §. vltimo. capitul. ſicut. de iureiuran. capit. in malis. cap. qui ſacrament. cũ multis aliſs eiuſdẽ. q. 22. q. 4. impia etenim eſt promiſsio, quæ ſcelere adimpletur. Nã vbicũq; aliquid promittitur quod impleri nõ põt ideo quia illicitũ ſit, vel dedecẽs, aut iure prohibitum, vel diuinis conſiliſs cõtrarium nulla contrahitur obligatio: cùm Deus neminem ad aliquod ex his obliget. Qua ratione in capit. nerui. 13. diſtin. & in capi. duo mala. eadem diſtinct. ſcriptum extat, minus malum eſſe iuramentum noxium frangere, quàm implere. imò verè nulla eſt hic iuramenti violatio: quando quidem ex ſupradictis non ſit huic iuramento vlla obligandi vis. quod & S. Thomas explicat. 2. 2. q. 89. art. 7. Secundò hinc ſequitur, omne iuramentum promiſſorium, quod rem illicitam, vel indecentem, aut diuinis conſiliſs contrariã contineat, peccatũ eſſe. vſurpat enim otiosè quis nomen Dei in vanum, ſi iuramento id promittat, quod non licet, vel non debet ſoluere ex cauſis modò expoſitis. derogat etenim veneratiõi diuinæ maieſtatis, qui eam in huiuſmodi promiſsionum teſtimoniũ adducit. atq; ita hæc iuramenta temeraria dicuntur. capit. definitio. 22. quæſt. 4. cap. ſicut noſtris. de iureiu. notatur in cap. Florentinum. 85. diſt.

Tertiò patet ex his, hæc iuramenta temeraria tunc ad peccatum mortale pertinere, cum id, quod ſub iuramento includitur, & promittitur, crimen eſt mortale ſecundum omnes in dicto capitu. ſi verò. gloſſ. in dicto capit. ſicut noſtris. & in dict. capitu. Florentinum. Nam ſi obſeruatio huiuſmodi iuramenti crimen eſt mortale, idem peccatum admittitur, quando iuramentum præſtatur: eadem equidem ratione, qua prohibetur res, etiam interdicitur iuramentum promiſſorium eiuſdem rei patrandæ. Et præter alia, quæ ad grauitatem huius peccati adduci poſſunt, cõſtat maximã irreuerentiã cõtra maieſtatẽ diuinã committi, ſi quis Deum ad rei illicitę, & ſub mortalis criminis reatu prohibitæ promiſsionẽ, teſtẽ aduocauerit. Deinde ſi ita iurãs animũ habet agẽdi quod iuramento promiſit, planè cõſtat, eã intẽtionẽ peccatũ eſſe mortale: q; ſi animus deſit faciendi, conſequitur manifeſtè itidẽ mortalẽ culpã cõtrahi, quia nomẽ Dei in vanũ iurãs aſſumpſit, Deũ ipſum in teſtẽ aſſumẽs falſæ promiſsionis: quod iã in hac relectione in ſpecie adnotauimus. idcirco peccatũ hic mortale conſtituitur. Quartò deducitur, iuramẽtũ & tũc temerariũ eſſe, cũ aliqd promittitur, quod venialẽ culpã habet. gl. in. c. ſi aliquid. 22. q. 4. Ioan. Andre.

dre. Domi. & Franc. in hoc. c. quanuis de pact. in. 6. vbi Georgi. Natam notab. 7. idẽ notat. & Ioãn. de Selua in tract. de iureiur. 3. part, 4. limit. Nã cũ veniale peccatũ opponatur ſeruori charitatis, cõſequitur ex hoc, nullã poſſe, etiã præſtito iuramento, cõſtitui obligationem ad id agẽdum quod venialem habet culpam: atq; ideo maximam eſſe temeritatem iuramento promittere rem hac culpa dignam. notant Abb. & Felin. poſt alios in dicto cap. ſi verò.

Hinc & quinto cõſtat, iuramentũ promiſſoriũ venialis actus, & culpæ peccatũ eſſe veniale. Quia & ſi iurãs adimpleat quod promiſit, ſolũ venialiter peccat: & qui iurat veniale opus facturũ, nõ ſe illaqueat, nè iuramentum implere poſsit, niſi tantùm ſub reatu veniali: vnde non peccat dum iurat, niſi venialiter atqui ita in ſpecie notat Caieta. in dicta. q. 89. articul. 7. in reſponſione ad. 2. & Sylueſter verb. iuramentum. 4. q. 1. & verbo, iuramentum. 2. q. 7. idem ipſe Caieta. in Summa, verb. periurium promiſſorium. tametſi Catharinus admonuerit, cauẽdum eſſe ab hac opinione.

Sexto adhuc expræmiſsis patet, ſi ad amuſsim hanc materiam expendamus, non ſatis ſufficientem eſſe argumentationem iſtam: iuramentum quodcunq; vergens in diſpendium ſalutis æternæ ſeruandum nõ
7 eſt: igitur iuramentum quodlibet, quod non tendat in detrimentum ſalutis æternæ ſeruandum erit. Hæc etenim collectio minimè valet. Sũt ſanè quædam iuramenta promiſſoria, quæ etiã ſi poſsint ſeruari: quia ex eo nullum diſpendium ſalutis ſpiritualis ſequitur: attamẽ nulla eſt obligatio ex ea promiſsione deducta, quæ iurantẽ cogat ad ſeruandũ id quod iuramento promiſit. Sunt ad hæc pulchra verba. S. Thomæ in dicta. q. 89. artic. 7. ad ſecundum, in hunc equidem modum. Siquis autem iurat, ſe facturum aliquod peccatũ, & peccat iurando, & peccat iuramentum ſeruando. Si quis verò iurat, ſe non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem iurando in quantum ponit obicem ſpiritui Sancto, qui eſt boni propoſiti inſpirator: non tamen peccat iuramẽtum ſeruando: ſed multo meliùs facit, ſi non ſeruet. Hactenùs Thom. Idem adnotauit ipſe Thom. quod lib. 3. q. 14. & Panormit. in dicto ca. ſi verò col. 3. & colligitur ex Gratiani reſolutione in cap. vlti. §. vlti. 22. q. 4. vnde ſi quis iureiurando promittat, non mutuare pecunias: non fideiubere: certè in caſibus quibus id officium impendere tenetur ſub mortalis, aut venialis culpæ reatu, dubio procul peccabit ſi iuramentum ſeruet, & peccabit item iurando. Sed vbi non tenetur id officium in alterum exercere: ſed eſt opus optimum: profecto peccauit iurando, & venialiter, vt ex Caietano in Summa & in Cõmentariis ad Thomam adnotauimus: non tñ pecca

bit ſeruando iuramentum: nec illud violabit ſi mutuã pecuniam alteri dederit, aut pro eo fideiuſſerit: quod ſatis cõſtat ex Tho. Gratiano & Abba. in præcitatis locis. Ex quibus opinor manifeſtum eſſe Hippoly. lapſum, qui in repet. rubri. ff. de fideiuſſorib. opinatur nu. 28. poſthoc iuramentũ, cuius modò meminim⁹ de non fideiubendo emiſſum, iurantem nõ poſſe fideiubere, nec valere fideiuſsionem: quod, ni fallor, falſiſsimum eſt. Sic & dum Oldra. in conſil. 90. ſenſit, iurantem in hac ſpecie nec poſſe fideiubere, nec mutuare niſi exiſtenti in extrema neceſſitate: itidem labitur: quia non obſtante iuramento poterit qui iurauit, mutuare cuicunq;, & pro quocunq; fideiubere, etiam ſi is non ſit extrema in neceſsitate conſtitutus. Hinc etiam patet, non rectè rationẽ huius quæſtionis perpendiſſe Catharinum: dum aduerſus Gaietan. falſum eſſe cenſet, quod modó dixi mus, in hoc iuramento veniale, non mortale peccatum committi.

Hinc etiam expẽdendũ eſt quod Gratianus docet in dicto capit. vlti. 22. q. 4. eſt etiam, inquit, quod iuratur aliquando vitioſum non in natura ſui: ſed ex cauſis extrauenienti-
8 bus: veluti cúm aliquis poſt votũ caſtitatis iurat alicui, ſe habiturum eam in coniugem. Coniugẽ nanq; habere, in ſeipſo malum non eſt: tamen huic ex voto pernicioſum eſt: hoc autem iuramentum, etiam ſi illicitum ſit, non tamen ſeruari prohibetur: ſed de violatione voti pœnitentia ſibi iubetur indici. Hactenus Gratianus, qui parum ſibi conſtans multa quidẽ hac in propoſitione & ſentit, & aſſeuerat, q̃ nullo pacto defendi ſimul poſſunt. Idem author paulò ante inquit. Aliquando nãq; iuramento deeſt iuſtitia, veluti cùm quiſpiã poſt votum caſtitatis duxit vxorẽ iuramẽto firmans, nũquam ſe ab ea diſceſſurum: quod quãuis illicitum ſit, quia iuſtitia ſibi probatur deeſſe: tñ authoritatẽ Auguſt. ſeruari præcipitur. ad quorũ verborum perfectã interpretationẽ præmittendũ eſt, præcitatum. c. vlt. 22. q. 4. deductum eſſe ex Diuo Ambroſio lib. 3. de Officijs capit. 10. vſq; ad verſi. illicitum ergo iuramẽtum: quo Gratianus ipſe in epitome quæſtionem colligit. Deinde illud eſt conſiderandum, poſt ſimplex votũ caſtitatis ſi quis vxorem ducat, etiã abſq; iuramento, matrimonium tenet, teneturq; cum vxore cohabitare, ac debitum cõiugale reddere: aut ante copulam, & matrimonij conſummationẽ religionẽ ingredi, & profiteri. Imò planè ſi nondũ matrimonium fuerit cõſummatũ tenebitur religionem ingredi, & profiteri ea ratione, qua tenetur votum iuxta vires proprias ſeruare, & effugere periculum votum violandi ſi cũ vxore cohabitet. Nam licet teneatur exigenti debitũ reddere: non tñ poteſt exigere abſq; voti iniuria, & violatione: itaq; ſi matrimoniũ nondũ ſit conſummatũ ad hoc, quod modo dixi-

mus, tenetur. Et nihilomin⁹ matrimoniũ tenet, ac firmum eſt ca. conſuluit. & ca. rurſus. qui cleri. vel vouent. tametſi contrahens matrimonium poſt votum caſtitatis mortaliter peccet: quippequi contra votum egerit, ſe ipſum adſtringens debiti coniugalis redditioni, q̃ caſtitati aduerſatur: vt in dict. capit. vlti. ſatis probatur. Præter hæc profectò ſi iuramẽti vim conſideremus nullo pacto negari poteſt, hoc iuramentum de matrimonio contrahẽdo emiſſum poſt votum caſtitatis, illicitum eſſe, & minimè obligatorium: ſicuti patet rationibus paulò ante adductis, & ipſius Gratiani teſtimonio, qui teſtatur, hoc iuramentum illicitũ eſſe ac pernicioſum, & voto contrariũ. Mirũ igitur videbitur quibuſdã quod ſtatim ſubdit Gratian. nõ eſſe prohibitum quòd iuramentum hoc ſeruetur. Nam ſi per hoc iuramentũ, & eius obſeruationem votum violatur, non poteſt id iuſiurandum obligare ad rem in quam illicitã, & ſic ad voti violationem. Quamobrẽ vel Gratianus maximè errat, vel eum habere debet ſenſum, vt intelligamus non de iuramento ducendi vxorem: ſiquidem hoc iuramentũ ſeruandum non eſt poſt votum caſtitatis præſtitũ, imò prohibetur omninò ſeruari: quia voto caſtitatis cõtrarium eſt, & tendit in violationem voti: ſed de iuramẽto habendi, & tractandi vt vxorem eam fœminã, quam per verba, quæ de præſenti dicimus, in vxorem ac ceperat etiam poſt ſimplex votum ipſe, qui iurat, vel modò tempore iuramenti accipit. Sic ſanè duas hac in controuerſia conſtituimus cõcluſiones: quarum prior dictat, iuramẽtum poſt votum caſtitatis præſtitũ de accipiẽda aliqua fœmina in vxorem per verba, quæ de futuro dicimus, nec iurantem obligare, nec ſeruandum fore, imò id illicitum eſſe, & mortale crimen cõmitti, ſi ſeruetur. Poſterior concluſio exponit, iuramentũ poſt votum caſtitatis præſtitum de habenda fœmina in vxorẽ matrimonio cũ ea contracto per verba perfectũ coniugij cõſenſum ſignificantia, ſeruandũ fore quo ad debiti cõiugalis redditionẽ: licet id incautè, & illicitè præſtitũ fuerit ante mrimonij contractũ: & teneatur iurãs religionẽ aliquã ante cõiugij cõſummationẽ ingredi, ac profiteri. Hoc etenim eſt quod Gratian. ſenſit, dum in dict. ca. vlt. vtitur verbis ſignificantibus contractũ matrimonij perfectũ: ſaltem in verſ. vnde datur intelligi. quãuis an ſit perfectus matrimonij contractus per illã promiſsionem, qua quis aliquã fœminam pollicetur ſe in vxorem habiturum: quibus verbis vtitur Gratianus in parte vlt. dic. cap. ſatis dubiũ ſit ſecũdùm ea, quæ notauimus in Epitome ad quartum librũ Decret. 2. par. c. 4. §. 1. nu. 5. & verè in caſu huius poſterioris concluſionis, nihil iuramẽtum operatur, niſi quo ad maiorem tranſgreſsionis culpã propter periurium: ſiquidem etiam abſq; iuramen

ramento contractus cõiugalis iam perfectus indissolubilẽ inducit cohabitandi obligationem, quãuis votum simplex castitatis præcesserit.

Hæc autem iuramenta, quibus iustitia deficit, periuria appellantur in ca. sicut nostris. de iureiur. in ca. qui
9 sacramento. 22. q. 4. nullo etenim in futurum expectato tẽpore iuramẽta ista, dum emittũtur, periuria sunt propter iustitiæ & iudicij defectum secundũ Thom. 2. 2. q. 98. arti. 2. ad. 2. Nam requiritur ad honestatẽ iuramenti quòd sit licitum, & honestũ id quod iuratur: atq; ideo qui iurat se adulterium cõmissurum statim periurus est, licet re vera sit cõpletus iusiurandum, nõ quidem ex eo quòd iuramentũ nõ seruauerit: sed quia iurauit id quod fas nõ erat perficere, aut nõ tenebatur etiã post iuramentum facere. Idcirco in ipso iurandi actu periuriũ perpetratur, frãgiturq; iuramentũ: cùm id fiat promittendo id, quod seruãdum necessariò non est, nec vllam seruandi obligationem inducit, vel quod absq; crimine, & culpa seruari nõ põt. Qua ratione multis canonibus statutũ est, pro his iurationibus incautis pœnitentiam iurantibus iniungẽdam fore.

Hinc sanè definiri poterit quæstio illa, An hæc iuramenta temeraria, q̃ quandoq; periuria dicũtur, sint puniendaea pœna, q̃ aduersus periuros statuta est: Nam tex. in cap. sicut nostris de iureiur. & in ca. grauis ad modùm de censib. probat, pro his incautis iurationibus congruã pœnitentiam fore indulgendam: nec priuandus est quis beneficio ecclesiastico: quẽadmodũ provero periurio priuaretur. gl. in ca. definitio. 22. q. 4. & in ca. Florentinũ. 85. disti. Ex contrario sese offert responsio text. in ca. tua nos de iureiur. vbi si quis iuramentũ illicitum primò præstiterit, ac deinde contrariũ fecerit iuramentũ, beneficio ecclesiastico priuatur. Idcirco doctores quidam iuris Canonici interpretes existimant, decisionem tex. in dic. ca. tua nos. ità esse intelligendam, vt priuatio beneficij non fiat in ea specie propter iuramentum illicitũ: sed quia quo ad vulgi opinionem contrariũ præstãs iuramentũ cõstituit se iurans in periurio, quod vitare non poterat eo ipso, quòd duo aduersa, & contraria iuramento pollicitus fuerit: atq; ità eum tex. interpretantur Innocẽt. Ioan Andre. Abb. Imola, & docto. magis communiter in dicto capit. tua nos. qua in re vulgi opinio, & scandalum consideratur: cùm periurium vulgus existimet necessarió comittendum fore ex ea iuratione: sicuti post alios admonet Felin. in dicto capit. tua nos. quem tex. ità intellexere eum cõmendantes Roma. singul. 510. & Ripa in capit. 2. de rescript. colũ. 3. Sed licet hæc opinio communis sit, mihi tamen nusquã placuit: video etenim prius iuramentum nullam habuisse obligandi vim, nec habere: atque ideo non posse verè, & proprié periurium contingere, tametsi nõ fiat id quod in eam iurationem deductum fuerat: id vero quòd posteriori iuramento promissum est, absque vllo periurij reatu fieri quidem potuit. Nec est absolutio necessaria à priori iuramento: cùm ex eo nullum iurationis vinculum processerit. Quã obrem aliter intelligi poterit responsio text. in dicto capit. tua nos. Nam prius iuramentum, cuius inibimentio fit, de soluenda pensione maiori, potuit, ac poterat ab ipso iurante absque periculo spiritualis salutis seruari ad eius vitam: & ideo in hoc sensu iuramentum illud validum fuit quo ad obligationem saltem ante absolutionem, quæ necessaria est, & omninò præstanda, ex eo quod iniquè fuerit iuratio extorta de pensione soluenda, nõ quidem instituta episcopi authoritate, nec solita, sed noua: vt constat ex dicto ca. significauit. & ca. Grauis. de censib. & quia ante absolutionem istam in specie ca. tua nos. contrariũ iuramentũ præstitit clericus, ac seipsum constituit in certo periurio, nisi absolutio fuerit obtenta, punitur pro periurio priuatione beneficij: quẽadmodùm ibidem adnotarunt Cardin. & Felin. col. penul. quia siue seruauerit prius, siue posterius iuramẽtum, manifesta est periurij culpa: si prius, ex eo quòd violat posterius: si posterius, ex eo quòd violat prius, quòd ante absolutionem seruare tenebatur. Atq; hæc dicta breuiter sint de comitibus iuramenti: reliqua verò ad hãc quæstionem pertinentia non admodùm recondita, nec difficilia sunt: & quæ diximus ea tantùm ratiõe tradidimus, vt propositæ materiæ quo ad qualemcunque cognitionem satisfaceremus.

Ex. §. sequenti.

1 *Periurij grauitas, & an sit maius crimen homicidij?*
2 *Periurium lege Pontificia, & sæculari puniri potest.*
3 *Periurus qualiter iure Canonico puniatur?*
4 *Periurus, an sit infamis infamia iuris?*
5 *Falsi testis ratio, & criminis grauitas.*
6 *Testis in iudicio falsum dicẽs testimonium quo pacto sit puniendus?*
7 *Periurus ratione iuramenti de calumnia, an sit puniendus?*
8 *Blasphemia quid sit, & eius grauitas.*
9 *Explicantur in specie verba regiarũ cõstitutionũ, q̃ de blasphemis puniẽdis tractant.*
10 *Blasphemi qualiter puniendi sint, & qua pœna veteribus legibus fuerint puniti?*
11 *Iure Regio quæ pœna sit aduersus blasphemos statuta?*
12 *Blasphemus an repellatur à testimonio tanquam infamis?*

§. septimus.

HIS omnibus ad huius materiæ cognitionem prænotatis, de ipsius periuriipœna tractandum erit cuius equidem grauitas multis cõstat, quæ tamen cõsultò missa facimus: satis etenim est, crimen istud grauissimum esse multisq; nominibus

bus è Republica extirpandum. Nam id esse grauius homicidio S. Thom. existimat in quodlibet. 1. artic. 18. rationibus sanè vrgentissimis. Si quidem periurium est transgressio præcepti prioris tabulæ: & ex eo honori, ac reuerentiæ Dei optimi maximi detrahitur: ideoq; iniuria Deo fit: quæ maior est omnibus alijs quibus proximus offenditur. Deinde, vt ait Paulus, omnis controuersiæ finis est iuramentum. Quòd si ità est, consequitur planè, maius esse crimen periuriũ, quàm homicidiũ: alioqui homicidæ, nec adultero nusquam iuramẽtũ deferretur: quoniam cõiectura esset, quòd per periurium, tanquam per exilius peccatum maiora contegerent, & celarẽt crimina. Quo argumento Tho. vtitur in dicto arti. 18. mihi tamen non satis placet. Quia ex eadẽ collectione tantùm deducitur, maiori pœna homicidium puniri. quam periurium, quod verissimum est regulariter. Quãobrem cùm tractatur in foro exteriori de puniendis crimi nibus, deq; eis quo ad punitionem detegendis: tunc argumẽtatio Tho mæ in praxim deducitur: in foro et enim interiori nulla est huiusmodi consideratio. Nam si accusatus homicidij crimen id nõ cõmiserit, nullum adest in iuramento periculum nec periurij timor est: si verò illud scelus perpetrauerit, per periurium, quòd forsan timetur, nõ effugit homicidij culpam. Idcirco argumentatio ista quo ad culpam peccati nõ admodùm vrget. At in foro exterio ri vbi de pœna tractatur, solùm de maiori vel minori supplicio est con trouersia. Nam si maiori pœna puniretur periurium quàm homicidium, optima constitueretur coniectura, quòd reus homicidij delat⁹ minimè auderet interrogatus sub iuramento crimen negare ob timorem maioris pœnæ: si verò minori pœna periurium quàm homicidiũ puniendum foret, præsumeretur quidem reum iuratum, vt vera de crimine homicidij responderet, negaturum quidẽ homicidium timore maioris pœnę, sibi propter homicidium iniungendæ. Sic sanè dum S. Thomas argumentatur ex authoritate Pauli Apostoli tantùm seque retur ex eius consideratione, quòd si maiori pœna puniretur homicidium quã periurium, non esset iu ramentum omnium controuersiarum finis: sed si iuramentũ est omnium cõtrouersiarum finis, vt verè Paulus testatur, esset profecto grauior pœna pro periurio, quàm pro cæteris criminibus infligenda ex argumentatione Diui Thomæ, nè qs ob timorem maioris pœnæ pro alijs criminibus subeũdæ periurium cõ mittere auderet. Hoc autem adhuc non sufficeret: quia detecto periurio vtrunq; crimen detegitur: nempe periurium, & id crimen, cuius quis apud iudicem accusatur. Igitur non omnino conuincit argumentatio Thomæ, præsertim quòd sunt aliquot crimina euidenter maiora

iora periurio: vt hæresis, idololatria & tamen vbi agitur de his detegendis, reus ipse per iuramenti religionem interrogatur. Omnium equidem controuersiarum finis est iuramentum teste Paulo, quia id exigitur ad veritatem inquirendam: nec præsumendum erit, quòd reus alicuius criminis delatus velit periurij crimen committere, illudq; iam commissis addere: atq; ita passim videmus reos in iudicium delatos, & de criminibus periurio maioribus interrogatos, palàm fateri culpam: 2 quia non ita audent iam perpetratis sceleribus periurium addere: cuius quidem nulla est congrua satisfactio casu, quo tenẽtur interrogati respõdere, nisi Reipublicæ, & proximo damnum illatum restituerint: restitutio autem plerunque quo ad rem publicam minimè fieri potest, nisi responsio iurata, quæ periurium induxit, retractetur. Vnde fit. vt existimem alijs rationibus grauitatem periurij probandam fore: quæ dubio procul constat ex prima, quam modò adduximus, ratione, & ex alijs, quarum meminit Guilielmus Peraldus in Summa de vitijs & virtu. 2. Tomo. tract. 9. 2. part. cap. 4. quo in loco duodecim rationes adducit, quæ grauitatem huius criminis ostendũt: præter quas illud est potissimè obseruandum, quòd periurium funditus euertit humana commercia: omnium enim actionũ humani conuictus firmissimum stabilimentum est dictorum, & cõuentorum fides, quæ simpliciter violata maximum damnum infert, quanto magis idem continget, si iuramento stabilita violetur: igitur de pœnis huius criminis acturi primum de pœna simplicis periurij: secundo de punitione periurij: in iudicio contingẽtis circa veritatis assertionem: tertiò de blasphemijs tractabimus.

Primò deniq; loco præter culpã, quã periuri quo ad criminis reatum contraxerunt, cuius ratio apud diuinum tribunal examinãda est, puniẽdi sunt à iudicibus, & legibus publicis, non tantũ ecclesiasticis, sed & sæcularibus: quod probat text. in. l. si quis maior. C. de transac. not. optimè Rom. in cõs. 512. cuius & nos meminimus in Epitome ad. 4. Decret. lib. 2. part. ca. 6. in princ. nu. 20. Nã et si Cæsarea cõstitutio i. l. 2. C. de reb. cred. dixerit. iurisiurandi contemptã religionẽ satis habere vltorẽ ipsum deum: id tñ vel obtinet, vbi nulla ex periurio fit iniuria proximo: vt Accurs. & Doct. ibi existimãt: vel non conuincit, nõ posse à principe laico periuria puniri in hoc sęculo pręter diuinã Dei punitionẽ: quẽadmodũ & plura delicta in republica puniũtur, q̃ tantũ pertinẽt ad offensam diuinæ maiestatis: quod satis est manifestũ. Aut sanè Imperator, vt ratiõẽ redderet, cur periuria nõ puniantur grauissimè, pœna inquã corporali, præmisit, hoc crimẽ maximam vltionem à Deo expectare, quamuis ab hominibus non ità seuerè fuerit punitum.

Puni

Punitur tandem periurium ſimplex priuato præiudicium irrogans iure Pontificio pœna depoſitionis ab ordine. tex. & ibi doctores in ca.
3 cum non ab homine.de iudi.not.Panor.in.c.tua.de iureiuran. quinimò & periurus beneficio eccleſiaſtico priuandus eſt per ſententiam,non tamen eſt ipſo iure priuatus.tex. optimus vbi glo.& eius interpretes ità opinantur in. c. querelam. de iureiur. gl. in.c. illud. de exceſsib.prælat. gl.in c.quicunque.6.q.1.Abb.& aliſ in ca.2.de reſcript.quo in loco Feli. Deti.& Ripa fatentur,hanc opinionem communem eſſe :idem aſſeuerant,eam ſequuti Ioan.à Selua de iureiuran.q.vlt.& in tract. de beneficio.3.part.q.2.Ioan.Bernardus in ſua Practica.capitulo.86.Cęſar.Lamber. de iure patron.1.par. 2.lib. q.9. artic. is eandem veram eſſe cenſet Andr. Alciat. in dicto ca. cùm non ab homine.& probatur in capit.in noſtra de procur.licet Rebuffus in tracta. de pacificis poſſeſſ.nu.218.velit tenere,periurum priuatum eſſe ipſo iure beneficiſs eccleſiaſticis,quæ iam tẽpore periuriſ obtinebat, quæ quidem opinio communi omnium ſententiæ refragatur. Exiſtimat tamen ipſe Rebuffus collationem beneficiſ factam periuro eſſe nullam ipſo iure:cuius opinionis authores ſunt Abba.& Docto.in dict.capit. querelam.de iureiurando.Aufrerius in Capella Toloſan.q.17.Decius in. c.dilecti colũ.2.de exceptioni.Feli.in capit. 2. de reſcript.colũ.3. & Nicol. Milis in verb.periurus.tex. optimus in capit.accedens.de accuſat. Fredericus tamen in conſil. 50. tenet contrariam ſententiam:imò quòd hæc collatio non ſit nulla ipſo iure: ſed reſcindenda. Priori verò opinioni ſuffragatur,quòd periurus ſit infamis : vt paulò pòſt tradetur : collatio autem beneficiſ facta infami, ſit nulla ipſo iure: regu. infamibus. de regul.iur.in.6.Ego quidem opinor non omninò verum eſſe,quòd collatio beneficiſ facta infami ſit nulla ipſo iure:nã eam validam ante ſententiam fore tenuerunt Frederic. in dicto conſil. 50. Cardin. & Felin. in dicto cap.querelam. de iureiurand. idem Felin.in dicto capi.2.de reſcri. colum.3.& præmittit Calderi. conſil.20.titu.de præben.probat tex. vbi Innocent.in capit.inter dilectos.de exceſſ.prælat.niſi ea collatio fiat infami notorio infamia quidem iuris: tunc etenim collatio eſt nulla ipſo iure:quemadmodùm explicant Abbas.nu. 6. in dicto ca. inter dilectos: idem Abba.in cap.ſuper eo ad finẽ. de electio.Felin.in dicto ca. 2. nu. 4. Ioan.de Selua in tract. de beneficio. 3.part.q.3.colũ. 5. & hæc de infamia iuris:nã de infamia facti tradit Calderi.in dicto conſil. 20. de præben. & poſt eum optimè Marti. ab Azpilcueta in cap.ſi quando de reſcri. colũ. 52. Idcirco cautè dixit Rebuffus vbi ſuprà nu. 221.eius opinionẽ, & aliorum, quos modò citauimus, procedere,quãdo quis eſſet per ſententiam declaratus periurus: & poſteà

ſteà fieret ei collatio: tunc ſanè collatio iſta nulla eſt ipſo iure: non aliàs. Quaſi velit, tunc demum collationem factam periuro,& infami nullam eſſe, cùm infamia notoria ſit. Atq;vt rem iſtam tandem definiamus,ego exiſtimo, collationem beneficiſ periuro factam nullam eſſe ipſo iure,quãdo infamia hæc ex periurio notoria ſit : non aliàs. Item in alio & ſecundo caſu, nempe cum collatio beneficiſ periuro facta fuerit authoritate literarum Apoſtolicarum ad beneficia : harum ſiquidẽ literarum præcipua ratio eſt, quæ à morum honeſtate procedit:idcirco nõ eſt collatio beneficiſ valida,imò nulla ipſo iure cenſetur, ſi fiat harũ literarum authoritate ei,qui infamis ſit : ſecundùm Cald. in dict. conſil. 20.& conſil.4.de accuſa.Felin. in dicto cap.2.colum.3. de reſcript. & in capi.inquiſitionis.de accuſa. colũ.2. Rebuffum in dict.tract. de pacificis poſſ.num.222.his accedit,quòd alienum eſt à mente Romani Põtificis, infames ac periuros ſub literis ad beneficia contineri: cùm potiùs ea velit clericis bonis moribus præditis conferri. Vnde placet profectò Calde.ſententia in infamia iuris:item & in infamia facti.

4 Periurium item vtroq; iure Pontificio,& Cæſareo punitur pœna infamiæ.l.ſi quis maior. C. de tranſactio.capit.infames.6.quæſt.1.gloſ. in dict.capit.querelam.de iureiur. modò periurium promiſſorium ſit,atque in iuramento promiſſorio contigerit:nam ex periurio aſſertorio in famis quis non efficitur. gloſſ. in.l. Lucius.ff.de infamibus.gloſſ. in dicto capit.quicunq;.6. quæſt.1. notat Sanct.Thom.2.2.quæſt. 98. articul.3. Bald. in rubri. de iureiuran. Abb. in capit.teſtimonium.colum.8. de teſtib.vbi Felin.nume.20.& Lambert. de iure patrona.1.part.2.lib. quæſt.9. artic.15.& Lanfrancus in capit. quoniam contra.de probation.verb. teſtes.nume.135. teſtantur hanc diſtinctionem communem eſſe : quæ tamen intelligenda eſt, vt periurium promiſſorium circa contractum infamiam irroget:iuxta dicta.l. ſi quis maior. quæ in hac ſpecie expreſsim hanc pœnam infert.cui conuenit regia.l.26.titu.11.part.3.&.l.2.titul.5.par. 7.Quòd ſi quis in ſpecie capi. debitores.de iureiurã.periurus fuerit : quippe qui non ſoluerit vſuras,quas præſtare promiſerat, infamis non erit: vt notant Felin.in dict.capitul.teſtimonium.nume.21.& Lambert.in dicto artic.15. Periurium autem aſſertorium rei præſentis, vel præteritæ, iure ciuili punitur pœna criminis ſtellionatus & ideo periurus ad tempus exulat.l.vlti.ff.de crimi.ſtellionat.At periurium promiſſorium hanc etiam iure ciuili pœnam habet,vt præter infamiam periurus cõtractus pœnam ſoluat,& actionem, omneq; conuentionis commodum amittat,dict.l.ſi quis maior.vbi Docto. communiter hoc adnotarunt. & in dicta.l.2. C. de rebus credit.Iaſon in.§.item ſi quis.in.2.nume.63.de

actio.idem in.l.si duo patroni. ff.de iureiuran.Ioan.à Selua.de iureiuran. quæst. vlti. tradit vndecim periurij pœnas Chassanæ.in consuet. Burg. rubr.10.§.12.quas apud ipsum lector facillimè legere poterit. Iure quidé Regio qui iuramentũ promissoriũ violauerit omnia bona amittit, eaq; fisco Regis adiudicãtur.l.1.tit.6.libr. 8.ordinat.Ex quibus præter alios intellectus, quos paulò antè tradidimus ad.l.2.C.de rebus credit. appareat,posse eandem cõstitutionem intelligi quo ad pœnam ordinariam: nam quantum ad extraordinariam frequenter periuria per humanos iudices puniuntur:sicuti notat glo.in Authen.scenicas non solùm si fideiussores præstent.quam dixit singu. Curtius Iunior in.l. si quis maior. C.de transactio.colum.vlti.

Secundò agendum erit de periurio, quod in iudicio circa veritatis testimonium cõmittitur.Si quis etenim in iudicio interrogatus alicuius controuersiæ causa dixerit testimonium aduersus veritatem,dubio procul falsum cõmittit, falsiq; reus efficitur.l.1. ff. de falsis.in principio. cap.1.de crimi.falsi. l.nullum. C. de testib. Nec solùm cõmittit falsum testis qui responderit contrarium eius,q; verè ipse sciebat:sed & is,qui interrogatus de aliqua re veritatem tacuerit,dixeritq; se nihil scire.quod probat text.in dict.ca.1.ca.quisquis. & ibi gloss.11.quæst.3. Bald.in.l.data opera.nume.29. C.qui accusare non possunt,glo.in capi.cùm dilecti. de accusat.verb. plenam. & verb. meram.Felin.in ca.1.de testib. cogend. nume.3.Regia.42.titu.16.part.3. &.l.1. titu.7.part.7.tacere siquidem vbi loquendum est,& loqui vbi tacere oportet, & est necessarium, peccatũ erit secundùm Thomam.2.2. quæst. 73.artic.1.& Florent.1.part.tit.2. capi. 4.§.5. Quòd si testis interrogatus veritatem tacuerit forsan absquedolo, quippe qui homo integræ famæ,& opinionis de actu post lõgum tempus interrogetur,excusabitur planè ex præsumpta quadam simplicitate,licet constet illius actus scientiam eum habuisse:sicuti adnotarunt Riminald.in.l.qui accusare.C.de æden do.column.2.& Antoni.Rube.consil.16.potest autem testis falsum dicere testimonium in decem prædicamentis, quæ commemorat Azo in proœmio. C. eleganter Bald.in.l. data opera.nume.31. C. qui accusare non poss. & sanè testis falsum dicẽs testimonium multis est nominibus execrandus.Nam & antiquitus qui apud Romanos falsum testimoniũ dixissent è Saxo Tarpeio deiscieban tur,vt author est Gellius libr.20.Noct.Attica.ca.1.quo in loco Sex. Cæcilius magno Reipublicæ malo existimat legem hanc duodecim tabularũ absoluisse.Acerbitas,inquit,plerunq; vlciscendi maleficij, bene atque cautè viuendi disciplina est. Itẽ & Athenis in Areopago grauissimum exercebatur iudicium ψευδομαρτυρίων, id est, falsorum testium authore Demosthene: tametsi Cicero in oratione pro L. Flacco Græcorum fidem in dandis mutuis falsis testimonijs maximè improbet.Quibus cõcinit quòd Euripides in Iphigenia Taurica scribit:Græcia nequaquam nouit fidem. Etiam si Atticus testis prouerbio dictus sit is,qui probatissimus,& incorruptissimus est.Sicuti & Attica fides:etenim Velleius Paterculus, adeò, inquit, certa Athenienssium in Romanos fides fuit, vt semper, & in omni re quicquid syncera fide gereretur id Romani Attica fide fieri prædicarent. Sic Græca fides pro certa fide adsumitur apud Ausonium ad Paulum. & de Philone villico suo inquit: mutuatur ad Græcam fidem. apud Plautum in Asinaria,Græca fides dicitur vbi non verbis, nec stipulationibus,sed præsenti pecunia res agitur. Diem, aquam,Solem, Lunam, noctem,hæc argento non emo. Cætera, quo volumus vti, Græca mercamur fide: id est numerata pecunia. Quæ forsan deflecti possunt in id,vt per ironiam dicta esse censeantur:ideoq; existimemus præsenti pecunia rem agi, quòd fides Græca parum constans sit, & improbatissima. Pœna autem deiectionis è Saxo Tarpeio iam pridem obsoleuit: siquidem & Modestinus respondit in.l.si diutino.§.vlti.ff.de pœnis. non posse quẽ sic damnari,vt de Saxo præcipitetur.Titus Liuius lib.29. scribit,Marcum Liuiũ.C.Claudium collegam Censorium equum vendere iussisse, quòd summæ notæ erat duarum rerum causa, quarum præcipua fuit, quòd aduersus eum falsum testimonium dixisset. De pœna item falsi testis tradit Strabo lib.15. apud Indos falsum testem extremis decurtari.Iosephus etiam autor est lib.4.Antiquit.capi.6. Mosaica lege cautum fuisse,vt testis falsus ea pateretur,quæ is contra quem falso testificatur,passurus esset. eadem lex constat ca.19. Deuteronomij. Primus autem omniũ Charõdas testi falso mulctã indixit:quẽadmodum meminit Aristo.lib.2.Ethico. ca.10. huius criminis grauitatem ostendit Salomõ Prouerb.c.6.testem,inquit, fallacem odit Dominus. Et rursus ca.25. Homo qui contra proximum suum loquitur falsum testimoniũ in culum est, gladius,& sagitta acuta. Quòd si testis verum dixerit, pecuniam tñ ex ea causa acceperit,vt scilicet testificaretur, falsi adhuc pœna tenebitur.gloss.in.l.1.§.1.& ibi Bart. ff.de falsis.Abb.in.c.1.de crimi.falsi. idem Abbas & Felin.nume.30.in ca. licet.de probatio.Hippolyt.in dicta l.1.§.1. de falsi.Iason in.l. Diuus. numero.27.ff.de re iudica.Docto.in capit.1.de testi. quorum opinio magis communis est:mihi tamen non omninò placet: video etenim crimen falsi non posse conuenire his, qui verum dixerint: atq; ideo testis, qui falsum absque pecuniæ munere, & corruptione testificatus fuerit, falsi crimine notabitur:non sic testis,qui licet pecuniam,vt testificaretur recepit.nihilominus verum dixerit,nam

falsi reus non erit. Sic Philippus Decius in.c.1.de testibus.tenet, hunc testem non esse puniendum falsi pœna: sed alia extra ordinem arbitrio iudicis: cuius opinio.l.styli.115. probatur.non inficior grauius esse crimen, si quis simul pecuniam acceperit,& falsum dixerit, quàm si pecuniam tãtùm acceperit,verum autẽ fuerit testificatus, aut falsum absque pecuniæ receptione:attamen vt locus sit crimini falsi,& eius pœnis, oportet quòd testis falsum dixerit testimonium. Sed & si quis testimonium dixerit in iudicio,contrarium tamẽ ei, quod iuratus extra iudiciũ dixerat,falsi item pœna tenebitur secundùm Bart.in.l. eos. vltima colũna.ff.de fals. Tyndarum in tracta. de testibus. capit.ii. Matth.de afflict.in constit.Neapolit.lib.3.titulo de periurijs.nume.14. quorum opinio admodùm est dubia:imò mihi falsa videtur. Nam si quis extra iudicium etiam cum iuramento contra veritatem responderit,non punitur ordinaria pœna falsi:sicuti notat Albericus. 2. parte statut.quæstione. 147. idem contra Barto. tradit Hippoly. in dicta.l.eos.nume.11.Bald.in cap.1. §.si enim. Quid sit inuestit. in feud. colum.2. Atque Alexand. in consilio.74. libr. 1. scribit communem opinionem esse Bartolo contrariam: Felin.etiam à Barto.discedit in capi. cùm in tua.de testibus.vbi extra iudicium responsio data est absque iuramento:nam si quis iuratus respondisset falsum etiam extra iudicium ipse Felin.Bartol.sententiam defendit, vt pœna falsi locum habeat. Ego verò fateor,periurum hunc esse, & pœna periurij puniendum fore, non pœna falsi, quasi ea tantùm admittenda sit contra testem in iudicio falsum: quod Albericus in dict. quæstio.147. significare videtur: tametsi Alexand.Hyppoly.& alij,qui Bartol.sententiam improbarunt, expresim loquantur quando extra iudicium absque iuramento quis respondisset contrarium eius, quod modò in iudicio testificatur. Nec me præterit, in hac specie quoties quis contraria respõderit primò quidem extra iudicium iuramento præstito,ac demum in iudicio per solenne testimonium coram iudice, hoc posterius responsum nõ esse admittendum, nec fidem ei exhibendam propter manifestũ periurium, quẽadmodum ipse tradidi lib.2. Variar. Resolutio.capi.13.nume.7.

Testis autem,qui falsum dixerit testimonium, punitur iure Pontificio:si clericus sit,depositione & detrusione in monasterium,vt ibi pœnitentiam tanti sceleris agat secundùm Panormit.in ca.1.de crimi. fal. tex.optimus in cap. si Episcopus.50. distin.nisi clericus ex officio iudicis tunc puniendus sit nulla constituta contra eum accusatione:quia in hoc casu punitur pœna extraordinaria iudicis punientis arbitrio.tex. & ibi gloss.in.§.presbyteri.5. quæstione.6. Sic & iure ciuili dicens falsum testimonium,si puniatur à iudice ex officio 6

ficio citra accusationem: quia apud eum dixit falsum testimonium, extraordinem arbitrio iudicis punitur: non ordinaria pœna. l. nullum & ibi gloss.C.de testibus.l.vlti.titul.16. part.3.notat Ioan.Ferrari.in Practica in rub.de forma iuramenti testis. columna.3. quòd si iudicio ordinario accusationis actum sit cõtra testem falsum, punitur is falsi criminis pœna:quæ traditur in.l.1.§. vltim. ff.de falsis.probat text.in.l.eos. ff.eod.tit. l.13.titul.8.libr.2.fori:vt tandem pœna falsi in homine libero sit deportatio,& omnium bonorum publicatio:in seruo autem vltimum supplicium.Sed si quis in causa capitali falsum aduersus reum testimoniũ dixerit, puniendus erit eadem pœna, qua puniretur reus ipse, si criminis conuictus foret.text.in.l.1.§.1. & ibi Barto.ff. de Sicarijs. cuius memine reBald.in ca.1.in princip. de pace tenend. & eius violatori, colum.vlti. Iason in.l. & si legibus. C. si contra ius vel vtilitat.pub.& in.l. si duo patroni.§.vlti.ff.de iureiuran.Feli.in capit.sicut.de testibus.Chaissanæ. in cõsuetud.Burgundiæ,rubr.10. colum. vlti.text.optimus in cap.satis.33. quæstio.5. cuius mentionem fecit Areti. in capit.super his. de accusation.nume.24.idem gloss.sensit in ca.Rex debet.23.quæstion.5.est & in his regnis hac de re egregia decisio in.l.83.Tauri:cuius & nos obiter meminimus lib.Variarùm Resolutio.2.cap.9. probat hoc ipsum text. Deuteronomij capitul.19.

Pœnæ verò statutæ aduersus falsos testes non admittentur, nec admittendæ sunt vbi testis falsum dixerit in his,quæ accessoria sunt,nec ad substantiam actus pertinent: tũc etenim pœna extraordinaria puniẽda est falsitas ista: quemadmodùm notat Speculator titulo.de teste.§.1. versic.item quòd aliquid de suo. numero.87. & ibi Ioan.Andre. Angel. in.l.Lucius. ff. de his,qui nota. infamia. Hippolyt. in singula. 76. Innocen.ante alios in capit. fraternitatis. de hæreti.cui sententiæ suffragatur quòd falsitas minimè punitur, si contingat in his, quæ siue vera siue falsa sint, nemini nocere possunt. gloss. in.l.damus. C.de falsis. quam Docto.inibi sequuntur,& Soci.consil.104.libr.1.Hippoly.in.l.i.§. præterea. ff. de Sicarijs. numer. 14.idem & Socin.in consil. 185.libr. 2. qui hanc opinionem testificatur communẽ esse.Est & ad hoc ipsum gloss. Abbas,Imol.& Doctor.in capit.quanto.de iureiuran.verb.nomine patris. notat Antoni.Rube. consil..16.Item punitur pœna falsi is,qui testem ad dicendum falsum testimonium induxit, aut testem munere,& dono corrupit,vt aduersus veritatẽ testificaretur.l.1.ff.de fal.regia.l.1.tit.7.par. 7. vbi expressim hoc probatur. Nec tamen ex hoc causam amittit:siquidem is tantum ius litis & causæ perdit,qui falsum committit circa acta causæ: non qui circa testes ipsos, aliaue instrumenta, quæ ad causæ acta non attinent: text.in.l.in fraudẽ.

§. quoties. ff. de iure fisci. quem ità Barto. ibi intellexit. quē sequitur Benedict. à Plūbino in. l. qui agnitis. ff. de except. rei iudica. col. 15. tradit Hippoly. in rubr. C. de probatio. nu. 186. cum sequentib. & est hæc opinio cōmunis secundū Alexā. & Iason in. l. diuus. col. 4. ff. de re iudi. & Deci. in cap. cùm venerabilis. de except. nu. 30. qui tamen conatur aduersus Bar. distinctionem disputare.

Lege Regia testis falsum dicens testimonium punitur pœna quadam satis extranea. Nam ei extrahuntur dentes, non quidē omnes, sed quinta eorum pars, etiam si hoc testimonium dixerit in causis ciuilibus. l. 3. titul. de falsis. libr. 4. fori, quam legē ipse video in praxi admissam esse, siue iudex ad punitionem istam procedat ex officio, siue ad accusationē alicuius. Quidam opinantur lege veteri huius regni, testi falso omnes dentes extrahendos fuisse: atq; ita legem obtinuisse in hæc verba. Quitenle los dientes. Idq; iustissimum fuit: & tandem adiectis literis paulum corrupta dictiōe scriptū fuisse: Quintenle los dientes. Qua de re nihil certum affirmare audeo.

His verò, quæ de puniendis periurijs diximus, illud est adisciendum, quòd periurus ratione iuraméti de calumnia non est puniendus, nec 7 aduersus eum procedi potest per viam inquisitionis, nec per modum accusationis: quia satis Deum vltorem habet: qua in specie intelligenda est. l. 2. de reb. credit. secundùm glos. in princ. Institu. de pœna temelitigāt. verb. religione. quod expressim adnotarunt Bald. in consil. 299. libr. 5. Frederi. consil. 23. Rebuffus in tracta. de pacificis possess. nume. 219. quorū ratio ea potissima est q; sit facilis humana memoria, etiam in factis propriis: atq; ideo licet quis iuramentū in iudicio præstiterit de calūnia, & victus fuerit, non ex hoc arguitur, eum periurum fuisse. Imò si locus foret accusationi, aut inquisitioni ad punitionem periurij ex iuramento de calumnia commissi, profectò mille quotidie proponerētur accusationes aduersus periuros, totidemq; inquisitiones à iudicibus ex officio instituerentur: quæ quidem res satis esset in Republica perniciosa, quippe quæ daret ansam multis calumnijs, & delationibus. Non inficior, periurium à iuraméto calumniæ procedens puniēdum fore, quoties per ipsius iurantis confessionē, aut per euidentem probationē constaret, iurantem vel in iuratione ipsa vel aduersus eam calumnia vsum fuisse. c. vlti. de iureiuran. in. 6.

Tertiò de blasphemijs agendum erit: nam eas ad periuria, & temeraria iuramenta quidā existimant pertinere: cùm plerunq; potiùs sint exe 8 crationes quædam. Est autem blasphemus qui negat aliquid de Deo, quod ei conueniat: aut tribuit Deo aliquid, quod ei nequaquam conuenit, quemadmodùm S. Thomas explicat. 2. 2. q. 13. artic. 1. & ibi Caieta. Syluestr. verb. blasphemia. q. 1. Nam blasphe

blasphemiæ nomē significare videtur quādā derogationē alicuius excellentis bonitatis, maximè diuinæ. Atq; ideo blasphemus est qui diuinæ maiestati derogat, eius potestati aut bonitati detrahēs. Et hæc quidē propriè: impropriè etenim quodlibet conuitium in Deum prolatū, & itidem contumelia maledictiove in ipsum Deum, aut virginem matrē, aut sanctos blasphemiæ nomen habent. Probatur equidē hæc ad blasphemiæ crimen pertinere in ca. 2. de maledicis. notant Anania ibi. Barto. in. l. item apud Labeonem. §. ait prætor. ff. de iniur. idem in consil. 274. quidam Pellinus. Socin. consil. 102. libr. 1. Matthæ. Afflict. in constitutio. Neapoli. de Blasphemis. columna. 3. Thomas Grammat. decis. 50. Bartol. Socin. consil. 119. libr. 4. quorum opinio communis est, & eam rationem habet, quòd maledictio, aut imprecatio Deo minimè conueniat, quippe cui nullum possit malum contingere aut nocere. Idem de cōuitio respondendum erit: cùm id tendat in derogationem diuinę maiestatis, & excellentiæ. Præsertim hoc constat ex blasphemię definitione, quam tradit Hugo de sancto Victore libr. de fructu carnis, & spiritus. ca. 6. ità scribens: Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate, & diminutiōe honoris diuini vituperium, aut conuitium. Diximus autem priorē definitionem ex Sancto Thom. ad Blasphemias propriè pertinere: quæ vel negant aliquid de Deo, quod ei maximè cōueniat, vel tribuūt Deo, quod ab eius excellentia est omninò alienū: & item distinximus proprias blasphemias ab impropriis: quæ etsi maximis pœnis sint puniēdæ, admodumq; blasphemiæ nomē habere debeāt: non tamen verę blasphemiæ sunt: quia directè non tendunt ad derogationem diuinæ potestatis, & eius excellentiæ: vt quidā existimant, tametsi ego censeam, eas blasphemias in Christiana republica eodem iure, eisdemq; constitutionibus cum alijs adæquandas fore. Nā eas verè blasphemias esse opinor, quicquid alij dixerint, etiam iuxta Thomæ definitiōem: siquidem nec maledictio, nec cōuitium Deo possunt aliqua ex parte conuenire. Ex his oportet aliquot speciales examinare vulgi in iram excandescentis sermones, qui multis nominibus sunt execrandi: sed tamen refert censere, an sint veræ blasphemiæ, vt locus sit Regijs pragmaticis constitutionibus, alijsq; pœnis iure cōmuni aduersus blasphemos in Deum statutis: quod satis vtile apparet.

Primò quidem deducitur, an blasphemus sit qui dixerit: hoc fiet à despecto de dio: sicuti Doctores Itali referunt: & Baldus in consil. 476. libro. 3. incipit: ille qui dicit. in ea est sententia; vt opinetur, hæc verba ad 9 blasphemiam non pertinere: quia potiùs sunt iniurioſa verba, eumq; sensum habere videntur: quod sicut multa mala fiunt Deo nolente speciali concursu, & quę diuinæ ma

ieſtati diſplicent: ità & hoc malum fiet, etiam ſi Deo diſpliceat. quibus verbis non derogatur immẽſæ Dei poteſtati: atque ità ſequitur Baldum Alexand. in additionibus ad Bartol. in dicta. l. apud Labeonem. §. ait prætor. & Felin. in proœmio Decretal. colum. 4. idem notauerat Angel. in l. his verbis. §. 1. ff. de hæredi. inſtitu. contrarium tamen pleriſque viſum eſt iure verius eſſe. Nam iſthæc verba nullo pacto poſſunt à culpa blaſphemiæ excuſari: ſiquidem manifeſtè tendant in derogationem poteſtatis diuinæ: quaſi blaſphemus velit, id agendum eſſe, etiam ſi Deus omnipotens noluerit: quo quidem ſenſu omnipotentis Dei maieſtas læditur. Et præterea etiamſi hic ſenſus abeſſet, non poteſt aliter his verbis aptari interpretatio, quin in contemptum diuinæ maieſtatis, eiuſq; poteſtatis pronuntiata cenſeantur: quo fit, vt Baldi ſententiam falſam eſſe exiſtimauerint Imola in dicta. l. his verbis. §. 1. ff. de hæredi. inſtit. Socin. in dict. conſil. 102. libr. 1. Boerius deciſione. 301. Thomas Grammati. in dict. deciſ. 50. quo in loco teſtatur ità in Regio Neapolitano Prætorio pronuntiatum fuiſſe. Quibus accedit Pragmatica huius Regni conſtitutio, quæ prima eſt: & inter alia, quæ ad blaſphemiam pertinent, hæc verba cõnumerat: à deſpecho de Dios.

Secundò, vt ad alia verba accedamus, quæ in eadẽ conſtitutione continentur, hinc poſſumus conſiderare, an illa verba: abnego Deum, non credo in Deum: ſint blaſphemiæ & dubio procul ſi ad falſam affirmationem, aut negationem referantur, Apoſtaſiæ crimen inducunt. Nam qui ait, ſe non credere in Deũ niſi id quod falſum eſt verũ ſit, iam Deum diffitetur. Imò & ſi hæc execratio ad verum referatur: minimè congrua iuratio eſt. quoniam Deus ſub hac forma non allegatur in teſtem: ſed potiùs eius nomen blaſphematur. ſceleſtiſſimum enim crimen eſt Deum, cuius nutu conditi ſumus, cuius prouidentiâ gubernamur, abnegare: & quod prodigioſum eſt, Deum ipſum renegare. aduerſantur ſanè hæc verba confeſsioni fidei: atq; ideo etiam ſi ad veritatis confirmationem his vtereturverbis, blaſphemus eſt iudicãdus, quippe qui Deum in teſtem nõ adducat illius veræ negationis, aut aſſertionis: ſed potiùs diuinæ maieſtati tribuat, quod aliquo caſu ea temerè negari poſsit.

Tertiò in eadem Regia conſtitutione ſubſequitur aliud verbũ: nempe, mal grado aya Dios: quod manifeſtam habet blaſphemiæ culpam. tribuit etenim blaſphemus hic Deo id, quod eſt omninò ab eo alienũ. qa Deo nihil mali poteſt contingere.

Quartò eadem conſtitutio ſubdit idem de hac impręcatiõe: No ha poder en Dios. Quæ poteſtati Dei omnipotẽtis aduerſatur: ideoq; blaſphemia cenſetur, pœnisq; eius punitur.

Quintò idem inibi dicitur de hac oratione, Peſe a Dios. Deum tædeat: diſpliceat Dẽo: non enim conuenit diſplicentia deo, niſi de his, quæ ab hominibus prauè, & aduerſus eius præcepta committuntur, qua ratione detrahit excellentiæ diuinæ qui hos humanos affectus illi tribuit. Et præterea hoc verbum hominis eſt ægritudinẽ ſui animi reſpuentis in Deũ, quaſi Deus noſtris afficiatur perturbationibus: & odiũ quis Deo aduerſus homines tribuat, quos diligere maximè præcepit. Hæ ſanè quinq; imprecationes in dicta conſtitutione Regia maximè improbantur, & puniuntur, vt blaſphemiæ.

Sextò hinc deducitur quid dicendũ ſit de ea oratione, quæ iraſcenti animo in hunc modũ pronuntiatur per Dei vitã: Hiſpanè, por vida de Dios. Nam apud Toletũ Carolus Cæſar annovigeſimo quinto ſtatuit hãc orationem eãdẽ habere pœnã, quæ per pragmaticã cõſtitutionẽ fuerat cõtra blaſphemos ſtatuta. Et profectò hæc oratio nõ habet eum ſenſum, quẽ illa, viuit Deus: quia cũ dicimus per dei vitam, non inuocamus ſimpliciter deum in teſtem: ſed eſt execratorium verbum: quẽadmodúm & illud: per vitam patris. etenim ſalutem patris quis in pœnam adſtringit, & vltionem, ſi aliter res eſt, quàm is affirmat. vnde blaſphemia eſt maxima per dei vitã iurare, aut execrari. Quia ipſam dei vitã deſignat qui ita execratur vltioni, ac ſi deus deſe ipſo ſupplicium ſumere poſſet. deinde ex his verbis ſignificatur, vitam dei poſſe finiri, & eum mortalem eſſe: quod admodúm blaſphemum eſt.

Septimò patet, cur ad blaſphemiam referenda ſint verba illa: de uoueo deo, deuodo a Dios. quorũ eadem Toletana conſtitutio, & Regia reſpõſio meminit ea exæquans præcedentibus. Nam hæc verba ferè eundem ſenſum habent, quem illa, deſcreo: nõ credo in deum: abnego deũ. Forſan iſta verba, deuodo a Dios, Latinè reddi debent: deuoto deum, id eſt maledico deum. Nam Auguſtinus lib. quæſtionum ſuper numeros ca. 40. deuotare maledicere interpretatur ex vulgi vſu, & interpretatione, vt anathematizare apud Marcum capit: 14. Petrus cœpit anathematizare, & iurare: quia non noui hominem. Iurauit enim Petrus per execrationem maledictionem ſibi imprecatus, ſi nouiſſet hominem. Quod iuramentũ grauiſsimum eſt, vt teſtis eſt Auguſtinus ſuper Pſalmo ſeptimo. illa autem oratio: voueo deo. non tam ad iuramentũ, quàm ad expreſſum votum pertinet, quamobrem cum hæc verba ad futurum aliquid referuntur, quod pollicemur, voti formam & ſpeciem habẽt: ideoq; tũc ad voti materiam attinet: & inſpiciendũ eſt, quid fuerit promiſſum. At ſi nihil promittatur futurum, ſed velut iuratoria verba proferantur aſſertionis, aut negationis, ineptiſsima loquutio eſt: cùm deus in teſtem minimè allegetur.

Octauò eadem Regia reſponſio

ſub eiſdem pœnis probibet iuramẽ
ta per mẽbra Chriſti. Quia hic po-
tiùs blaſphemia cõtrahitur, quam
iuramentum, quemadmodùm ete-
nim cùm quis per dei vitam iurat,
execrationis forma vtitur in eum
ſenſum, vt dei vita in diſcrimine cõ
ſtituatur, ſi quod affirmatur verũ
non ſit: ita & qñ quis vtitur his ver-
bis, per caput Chriſti & ſimilibus:
capiti dei malum imprecatur ſi fal
ſitas aſſertioni ſubſit. atq; ideo hæc
formula execrandi vel ad blaſphe-
miam attinet, vel ineptiſsima eſt
plurimùm maieſtati diuinæ dero-
gãs. de hac verò iuratione paulò an-
te diximus, cũ tractauim⁹ eã quæſtio
nẽ: an liceat iurare per membra Dei.

Nonò hinc patet qua ratione hu-
ius regni pragmatica conſtitutio,
quæ prima eſt, eaſdem pœnas infli-
xit his, qui de Virgine intemerata,
deiparaq; Maria eadem verba dixe-
rint quæ de deo ipſo dicta blaſphe-
miam inducunt. Nam, vt ſcribit. S.
Thomas in. 2. 2. q. 13. art. 1. Sicut deus
in ſanctis ſuis laudatur, in quantum
laudantur opera, quæ deus in ſan-
ctis efficit, ita vt blaſphemia, quæ
confertur in ſanctos in deum con-
ſequẽter tendit, præſertim ſi in bea-
tiſsimam virginem Mariam. vnde
maxima ratione præfata cõſtitutio
ſtabilita eſt ad coercendas impro-
biſsimorum hominum linguas.
Nam. & l. 3. tit. 28. part. 7. duplo ma-
iorem pœnã ſtatuit in blaſphemã-
tes ſacratiſsimam Virginem, quàm
cæteros ſanctos.

Decimò eodẽ iure conſtat iuratio
nem iſtam: per intemeratam dei-
paræ Virginitatem: eſſe omninò im
probam. Nec enim deus hic in te-
ſtem adducitur alicuius veritatis:
ſed execratio eſt linguæ temerè in
iram excandeſcentis. Vnde Carolus
Cæſar Hiſpaniarum Rex apud Ma-
dritium anno quingenteſimo vige
ſimo octauo. l. 68. ſanxit, hanc teme-
ritatem puniendam eſſe pœnis ſta-
ſtutis aduerſus blaſphemos in dict.
pragmat. 1. & in conſtitutione To-
letana anni vigeſimiquinti.

Vndecimo eadem Madritia lege
improbantur iurationes iſtæ, & bla
ſphemiæ: eiſdẽq; pœnis veteris pra-
gmaticæ, ac Toletanæ legis puniun-
tur: videlicet, Abnego fidem: aut
chriſma, quod recepi: Reniego de
la fe: o de la chriſma, que recebi.
quæ quidem verba ad manifeſtam
blaſphemiam pertinent, & ad infi-
delitatem. Item illa eadem lege ad
hunc & eundem modum puniun-
tur. Sicuti Deus eſt veritas: vt deus
eſt filius virginis Mariæ: hæ ſiquidẽ
æquiparationes noſtrarum veritatũ
cum diuinis, blaſphemiæ nomen
habere videtur. Quamobrem dum
falſitas ſub his iurationibus affir-
matur, fœdiſsimum eſt periurium
cum blaſphemia coniunctũ. quod
ſi affirmatio veri veritate polleat,
adhuc non fugiunt, qui hiſce ver-
bis vtuntur, blaſphemiæ crimen, &
culpam: quemadmodùm hæc ele-
ganter explicat Dominicus à Soto
in Relectione de iuramento. capi. 6.
ſcri-

ſcribens in hunc ſanè modum: Nã
quãuis veritas vt aiunt philoſophi
eo q; adæquatio rei ad intellectũ in
indiuiſibili conſiſtit, nõ recipiat ma
gis, nec minus: tamen quia veritates
æternæ, & diuinę ipſiſsimæ ſunt, in-
acceſſæq; veritates, ac ſubinde princi
piũ, & finis creaturarũ omniũ, nulla
noſtrarũ veritatũ cũ illis eſt compa
randa. Imò eſt quædã hæc non infi-
ma blaſphemiæ ſpecies, quæ vel à
noſtra ſuperbia procedit: vel noſtra
inflammatur iracundia: dum tan-
tam nobis fidem præſtari affecta-
mus, qui & decipi ſolemus, & de-
cipere, quanta inuertibili debetur
veritati diuinæ.

Duodecimò verè ex his colligitur,
verum eſſe quod Socin. reſpondit
in conſil. 119. libr. 4. dicens, blaſphe
miam eſſe, ſi quis in Chriſtianam fi-
dem aliquid iniuriosè obiecerit,
quod eius auctoritati, & certitudi-
ni deroget: quaſi verè in deũ ipſum
fidei auctorem, & patronum dictũ
eſſe videatur. Cùm fides Catholi-
ca ab auctore ipſo certitudinem in
fallibilem habeat.

Blaſphemi autem olim veteri le-
ge pœna mortis puniebantur. Le-
uit. capit. 24. Qui blaſphemauerit no
men domini morte moriatur: lapi-
dibus opprimet eum omnis multi-
tudo, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus
fuerit. Sic & propter blaſphemiam
Senacherib angelus domini vna no
cte totum exercitum percuſsit: ipſe
q; à filijs poſteà interfectus eſt. 4. Re
gum capi. 19. varias autem punitio-

nes diuinæ vindictæ blaſphemis il-
latas commemorant Chaſſanęus in
conſil. nu. 68. & ſequentibus: &
Boerius deciſione. 301. tametſi quan-
doq; poſsit crimen hoc culpam ha-
bere venialem: nẽpe cùm quis non
aduertens verba, quæ pronuntiat,
eſſe blaſphemiã, ex aliqua paſsione
in ea prorumpat eorum ſignifica-
tionẽ minimè conſiderans. Nã hoc
caſu peccatum veniale tãtũ cõmitti
tur. Quòd ſi quis aduertat, verba,
quæ effutit, blaſphemiã eſſe, mini-
mè excuſatur à peccato mortali ex
iracundiæ impetu: ſicut nec ille, qui
eadẽ affectus paſsione aliquem oc-
cideret ſecũdum Thomam. 2. 2. q. 13.
art. 2. ad finẽ. Habet autem blaſphe-
mia grauitatem infidelitatis: vt ſcri-
bit idem Thom. dict. q. 13. arti. 3. op-
ponitur etenim cõfeſsioni fidei: &
tamen, quemadmodum inibi expli
cat Caiet. de ratione blaſphemiæ nõ
eſt ſentire in intellectu, aut dicere
ex eodẽ intellectus errore aliquid
falſum de Deo. Qui enim blaſphe-
mat, licet nõ ſentiat, nec intellectu
perceperit, falſum eſſe quod dicit,
dicendo tamẽ induit perſonam ſen
tientis ſic eſſe, vt ore pronuntiat. &
deinde quia ſentire falſum de Deo
& dicere de Deo falſum contin-
gunt ſuper materia indebita, & ha-
bent obiectum ipſam fidem: vtrũq;
ſentire, & dicere ad grauitatem infi-
delitatis pertinẽt: tametſi dicere fal-
ſum de deo non ſit vera infidelitas, ſi
cut eſt ſentire de deo falſum: habet
tamen grauitatẽ ex materia, & hæc

grau i

grauitas pertinet ad infidelitatẽ propter obiectum fidei:& præterea eo quòd eadem ratione actus hic sit per se malus,atq; opponatur perfectæ cõfessioni fidei,propriè autem, & verè vt sit blasphemia infidelitas,necessario exigit intellectus errorem,nempe,quòd quis sentiat falsum de Deo: cùm possit blasphemia contingere salua fide absq; falsa opinione de Deo, exercendo solam detestationem voluntatis. Nã sicut in fide duo contingunt, scilicet assentire articulis fidei : & dicere exteriori loquutione, vel interiori ea, quæ sunt fidei: quorũ primũ pertinet ad ipsam fidem :secũdum ad confessionem fidei: iuxta illud, Credidi propter quod loquutus sum. ita in infidelitate inueniuntur duo: primum quidem dissensus ab his,q̃ sunt fidei:secũdùm , dicere intus,vel exteriùs contraria his, quæ sunt fidei.Prius horũ spectat propriè ad infidelitatis vitium, & illius species est: atq; in errore intellectus consistit. Posterius autem ad blesphemiæ vitiũ attinet : ita quòd blasphemia propriè contingit dicẽdo intus vel exteriús aliquid cõtra Deum.Deinde quia in materia morali cùm de actibus est sermo, intelligitur de voluntariis: idcirco blasphemia consistit in dicendo voluntate, & sponte contra Deum. Quemadmodum Caietan.explicat in dict. q.13.artic.1. qui ad maiorem huius quæstionis elucidationẽ scribit, posse blasphemiam cum fide, & sine fide contingere : atq; vtroq; modo non tantum actu , & verbo exteriori,sed etiam interiori. Potest siquidem quis credens deũ omnipotentem esse, velle dicere secum, vt iniuriam deo faciat, quod deus nõ potest aliquid:& in hoc mẽdacio delectari. Quia potest oppositũ eius,quod scit & credit, concipere, quanuis non possit tali opposito assentire.omnis autem blasphemia quia est voluntaria ,procedit à voluntate mala:non tamẽ omnis blasphemia contingit cum voluntate affecta ad derogandum diuinæ excellentiæ , & maiestati. sicut & credere in deum est voluntarium, non tamen semper procedit à voluntate affecta charitate dei. Vnde malitia ista, & affectus derogandi per blasphemiam diuinæ excellentiæ se habet ad blasphemiam, sicut charitas ad fidem. Hinc sanè fit,vt blasphemia possit contingere exterius,& interius secũdum solam voluntatem simplicem absq; affectũ derogandi maiestati, & excellentiæ diuinæ. Hanc appellat diuus Thomas blasphemiam secũdum solam opinionem intellectus. Aliter etiã blasphemia datur cum effectu detestandi deum , & inferendi ei iniuriam , ac derogandi maiestati diuinæ,& eius excellentiæ : & sic cum affectu detestationis:& hæc à præcedenti distinguitur ex ipsa malitia. vtraq; autem blasphemia si exteriùs non erumpat,cordis tantùm est . si vero actum exteriorem habeat, exterior

terior blasphemia censetur: quod ipse Thomas explicat in dict. arti.1. blasphemia verò non credentis in Christũ : id est Sarraceni. Turcæ, altetiusve infidelis est solũ blasphemia secundum se.quia quando blasphemus non credit contra deum se dicere , solùm est blasphemia ex parte dei blasphemati. Blasphemia sanè illius qui credit in Christũ est blasphemia secundum se & secundum blasphemantem : ac per hoc perfectior est basphemia sine infidelitate, quàm cùm ipsa infidelitate cõiuncta.Nam vt inquit Petrus 2.c.2.melius erat eis veritatem non agnoscere,quàm post agnitã retroire.atque ita Caiet.adnotauit in.d.q.13.artic.3.

¶Iure Pontificio blasphemia punitur publica pœnitentia : & si fuerit blasphemus laicus iniungitur iudici sæculari, vt eum puniat pœna pecuniaria:text.in capit.2.de maledi. Synodus autem Lateranensis Iub Iulio secundo cœpta, & deinde sub Leone decimo continuata, sessione.9.aduersus blasphemos crimen hoc maximè detestata pœnis grauissimis insequitur, his quæ sequuntur verbis.

Ad abolendam verò execrabilem blasphemiam,quæ in maximũ diuini nominis, & sanctorum contemptum supra modum inualuit statuimus, & ordinamus, vt quicunq; deo palàm seu publicè male dixerit,contumelioso q;,ac obscœnis verbis dominum nostrum Iesum Christum, vel gloriosam virginem Mariam eius genitricem expresse blasphemauerit , si munus publicum,iurisdictionem ve gesserit,perdat emolumenta trium mensium pro prima,& secunda vice dicti officij : si tertiò deliquerit, illo eo ipso priuatus existat.

Si clericus, vel sacerdos fuerit, eo ipso quod de delicto huiusmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcunq; habuerit fructibus applicãdis vt infrà, vnius anni mulctetur. Et hoc fit pro prima vice, qua blasphemus ita deliquerit. Pro secunda verò si ita deliquerit,& cõuictus fuerit, si vnicũ habuerit beneficium , eo priuetur Si autẽ plura,quod ordinarius maluerit, ida mittere cogatur.Quod si tertiò eius sceleris arguatur , & conuincatur, dignitatibus,ac beneficijs omnibus quæcunq; habuerit,eo ipso priuatus existat:ad eaq; vlteriùs retinenda inhabilis reddatur : eaq; liberè impetrari,& conferri possint. Laicus verò blasphemus,si nobilis fuerit,pœna vigintiquinq; ducatorum mulctetur,& pro secunda vice quinquaginta fabricæ Basilicæ Principis Apostolorum de vrbe applicando rũ,& alijs, vt infrà deducitur. Pro tertia vero nobilitatem perdat. Si vero ignobilis, ac plebeius fuerit, in carcerem detrudatur.Quod si vltraduas vices publicè blasphemus deprehensus fuerit , mitra infami per integrum diem ante fores ecclesiæ principalis mitratus stare cogatur.

gatur. Si verò pluries in hoc ipsum peccatũ lapsus fuerit ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitriũ. In foro autem cõscientiæ nemo blasphemiæ reus absq; grauissima pœnitẽtia seueri confessoris arbitrio iniuncta possit absolui. Qui verò sãctos reliquos blasphemauerit arbitrio iudicis rationẽ personarũ habituri mitiùs aliquanto puniri volumus.

Statuimus etiam, vt sæculares iudices, qui contra tales blasphemiæ conuictos non animaduerterint, eosq; iustis pœnis minimè affecerint quãtum in eis fuerit, quasi eidem sceleri obnoxij eisdem quoq; pœnis subijciantur. Qui verò in illis inquirendis puniendisq; diligentes, & seueri fuerint pro qualibet vice decem annorum indulgẽtiam cõsequantur, & tertiam partẽ mulctæ pecuniariæ habeant. Quicunq; verò blasphemantem audierint, eũ verbis acriter obiurgare teneantur, si citra periculũ suum id fieri posse continget, eundemq; deferre, vel notificare apud iudicem ecclesiasticum seu sæcularem intra triduum debeãt. Quòd si plures dictum blasphemantem simul audiuerint, singuli eum accusare teneantur, nisi fortè omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio.

Quos omnes in virtute sanctæ obedientiæ hortamur, & monemus in Domino, vt pro diuini nominis honore, ac reuerentia in suis domibus, ac cæteris præmissa omnia seruari, & exactissimè exequi mãdẽt, ac faciant, vberrimã ab ipso domino Deo tamboni operis, ac pij mercedem habituri. Similemq; annorum decem indulgentiam ab Apostolica sede consequuturi cum tertia parte mulctæ, qua dictus blaspemus plectetur, quoties tale scelus puniendũ curauerint: quã quidẽ indulgentiã, & reliquam tertiã mulctæ partẽ accusatori blasphemi nomen deferenti similiter concedi, & assignari volumus: aliis pœnis contra huiusmodi blasphemos per sacros Canones expressis nihilominùs in suo robore manentibus. Hactenùs synodus ipsa Lateranensis.

Sed quia pœnam dicti capit. 2. de maledict. laici tantum non clerici subire debent secundum Ioan. Andream, & Abb. ibi. & Hostiens. in summa de maledicis. §. blasphemantes. versic. grauior etiam. sciendum est, quod clerici blasphemi deponendi sunt ab ordine ecclesiastico, & clericali. text. optimus in capitul. si quis per capillum. 22. q. 1. quæ quidem pœna vel obtinuit. vel obtinere debet data incorrigibilitate, vel consuetudine blasphemandi: quemadmodum notat Hostien. in dict. versic. grauior. & Alexand. in consil. 72. libr. 1. column. 4. aut sanè cùm ita grauis fuerit blasphemia, quòd maximam inducat diuinæ maiestatis iniuriam: sicuti Panormita. in dict. cap. 2. existimat, quem sequitur Ioannes Bernand. in Practica criminali capit. 103. cùm alio

alioqui pœna dicti canonis sit iam olim antiquata per desuetudinem: sicuti idem Hostiẽ. testatur in dict. §. blasphemantes.

pena de grauj cõtra hæreticos

Iure autem ciuili blasphemi olim pœna mortis puniebantur text. in Authent. vt non luxuri. contra nat. §. præterea. cuius quidem constitutionis pœna tunc locũ habet, cum quis ex consuetudine, & incorrigibilitate Deum blasphemauerit: quod adnotarunt Petrus Cinus Baldus, & Salicet. in l. 2. C. de reb. creditis Alexand. in consil. 23. libr. 6. colũ. 1. Anani. in dict. cap. 2. de maledic. colum. 8. & Nicola. Boeri. in decisio. 301. numer. 11. Iason in l. si duo patroni. §. vlti. & in l. 3. §. iurari. ff. de iureiuran. & tamen ad huc ea pœna in desuetudinem abijt: sicuti asseuerat Lucas de Penna. in l. omnes iudices. C. de delatorib. lib. 1. colum. 3.

primo de regno

Iure Regio variè blasphemus punitur præsertim iure Partitarum, quod. 7. Partit. titul. 28. continetur. 11 Quo in loco Alfonsus Rex diligentissimè pœnas aduersus blasphemos distinxit, & statuit. Præsertim quòd plebeius pro prima blasphemia verberetur, pro secunda notetur in labijs ferro cãdenti signo crucis: pro tertia lingua mutilus fiat, eique abscindatur. ita sanè. l. 4. statutum est. Sic & apud Gallos præter alias pœnas blasphemo pro sexta blasphemia labium superius, pro septima inferius abscinditur, ita quidem vt dentes appareant: pro octaua verò blasphemia lingua amputatur: sicuti statutum fuit per Carolum octauum, & Ludouicũ duodecimum, teste Nicolao Boerio dict. decisione. 301. numc. 15. qui hanc labiorum & linguæ abscisionem ad Ludouicum duodecimum refert: cùm tamen & Carolus octauus sanxerit aduersus blaspemum, quòd is pro secũda blasphemia puniatur pœna abscisionis superioris labij: pro tertia inferioris: pro quarta linguæ: aliis item pœnis per eum statutis: sicuti refertur in stylo Parlamenti sub constitutionibus Regijs titul. de maledicis, & blasphemis. alias verò pœnas aduersus blasphemos statutas iuxta varias prouinciarum leges refert ipse Nicolaus Boerius in dict. decisio. 301, vbi etiam tractat de his, qui non lingua, sed manibus offendunt diuinã maiestatem, eius imagines, aut virginis Mariæ, aut sanctorum lædentes: qua de re Regia. l. 5. tit. 28. part. 7. itidem agit blasphemus etiam iure Neapolitani regni abscisione linguæ punitur iuxta constitutionem de blasphemantibus. tametsi ea pœna per vsum commutata sit in linguæ perforationem, quæ clauo publicè fiat: secũdum Thomam Grammati. decisio. 50. iure deinde huius regni postmodum cõstitutum est, quòd blasphemus in curia Principis, aut intra quinq; leucas punitur pœna verberum, & amputationis linguæ: extra curiam autem punitur pœna amputationis linguæ, & amissionis dimidiæ partis bonorum

norum.l.2.tit.8.lib.8.ordinat. Attamen nouis constitutionibus praxis aliam recepit huius criminis punitionem: siquidem blasphemus pro prima blasphemia punitur carcere vnius mensis: pro secunda exilio sex mensium à loco habitationis, & mille quadrantum pœna in tres distribuenda partes: quarũ vna accusatori: alia iudici, tertia pauperibus competit. Pro tertia verò blasphemia clauo lingua perforabitur. nisi blasphemus sit ex his, qui scutiferi apud nos appellantur, vel maioris conditionis homo: quia is pro tertia blasphemia punitur exilio vnius anni, & mulcta duorum miliũ quadrantũ: quod in pragmatica prima constitutum est, & deinde per Carolũ Cæsarem Toleti anno. M.D. vigesimo quinto. Prædicta tamen linguæ fixio, aut perforatio, quæ clauo fit aliquot in locis in desuetudinem abiit, ac mutata est in eam pœnam, qua ligno premitur lingua. Hispani lignum hoc: Mordaza appellamus. Seneca vero id lignum linguarium Latinè dixit libr.4.de beneficijs.cap.36. dãno, inquit castigabo promittentis temeritatem. Ecce, vt doleat tibi, vt postea cõsideratiùs loquaris, quod dicere solemus, linguarium dabo ita enim eum locũ legit noster Pincianus vir, Latiné Græceq; peritissimus, & præter hæc in emẽdãdis veteribus Latinæ linguæ auctoribus fœliciſsimo præditus iudicio. is inquam in suis ad Senecam adnotationibus linguarium interpretatur lignum, quo blasphemantium premitur lingua. Nam & veteres Senecæ codices linguarium ea in parte agnoscunt: tametsi varià locus is à viris doctissimis legatur.

His equidem præmissis pœnis aduersus blasphemos statutis non est prætermittendum, blasphemũ à testimonio repellendum esse in his causis, quæ testes exigunt omni exceptione maiores: quemadmodùm placet. Alexand. in consi. 152. libr.5. column.4. Detio consil. 163. nu.10. Thomæ Grammat. voto. 22. nu. 5. & 6. modò basphemus fuerit semel saltem etiam pœna pecuniaria pro hoc crimine damnatus: quod notat Nicola. Boeri. in dicta decisio.301.numer.13.post gloss. Superantij in constitutionibus Neapolitan.titul.de blasphematoribus. quibus refragatur quòd blasphemus iure ciuili infamis non sit auctore Baldo in consil. 152. libr. 1. colum.1.quem sequitur Aymon Sauillian.consil.6. colum. 2. text.optimus in.l.famosi.ff. ad. l. Iulian maiest.Lubricum, inquit Iurisconsult. Linguæ non debet facilè trahi ad pœnam. Sed nihilominùs hac in quæstione, etiam si verum sit, blasphemum infamẽ non esse infamia quidem iuris: attamen ipse censeo postvnicam huius criminis condemnationem non esse hunc idoneum testem in his causis, quæ requirunt testes omni exceptione maiores. q̃ probatur ex capit. licet causam. de proba

probatio. vbi in causa ardua non admittitur testis, cuius fides aliqua ex parte diluitur. nec negare possumus blasphemum post condemnationẽ esse infamem: saltem infamia facti. Atque ideo non est omninò testis idoneus: de quo ipse tractaui in Epitome. ad. 4. libr. Decreta. §. vltim. numer. 7. & 8.

Quid de consuetudine blasphemã dixan ea excuset à pœna exteriori? & quibusdam forsan videbitur, cõsuetudinem prouinciæ excusare blasphemos à pœna exteriori & temporali, iuxta gloss. in cap. cùm venerabilis. de consuetud. quæ probat, prauã consuetudinem excusare à pœna exteriori, licet ea non excuset à peccato & culpa. similis glo. in ca. deniq;. 4. distin. quas commendat Roma. in singul. 19. & Cremens. in singula. 149. est etiam glo. in ca. sanè. de temporibus ordinat. tradit multa hac de re Rochus Curtius in ca. vlti. de cõsuetu. folio paruo. 14. notat Cardin. in consil. 132. colum. 2. Roma. consi. 466. multa tamen, quæ ad huius cõclusionis cõprobationem citantur, pertinent ad consuetudinem, quæ dubium actum interpretatur, eum inquam licitum esse dictans. Si quid etenim fiat, quod in dubio est, an sit illicitũ iure consuetudinis, vel licitũ est, vel impunibile: quod Bartol. sensit in. l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonẽ. ff. de Aedilit. edict. cuius nos alibi mentionem fecimus, eius opinionẽ examinantes. hoc ipsum Bartol. in. l. singularia. ff. si certum peta. significare videtur. quo in loco Iaſ. & alij idem explicant. quòd si aliquid verè illicitum sit, ac legi diuinæ, vel naturali contrarium, profectò consuetudo vtcunq; sit longi temporis minimè excusat à pœna temporali, & exteriori saltem à tota: licet excuset ab aliqua parte pœnæ: quemadmodùm adnotarunt Præpo. in dict. ca. deniq;. Iason in dic. l. singularia. Hippoly. in. l. 1. limitatio. 19. ff. de sicarijs. Deci. in ca. nam concupiscentiam. 2. lect. de constit. senserat Innocent. in cap. sanè. de offic. ordin. tametsi contingat quibusdam rationibus peculiaribus minimè puniri in republica actum aliquem, qui legi naturali, & diuinæ contrarius sit: vt simplex fornicatio in meretricibus. Nec tamen id accidit ratione consuetudinis excusantis à pœna: sed quia Reipublicæ interest ob morum prauitatem eam fornicationem dissimulatione quadam permittere ad maius malum euitandum. Blasphemia verò, cùm sit maximum crimen legi equidem naturali, diuinæ, & humanæ contrarium, minimè debet ob vsum, & consuetudinem prouinciarum impunita dimitti: idq; senserunt Iason in. l. ait prætor. §. iurari 5. colũm. ff. de iureiurand. & Gerard. singu. 83. Thomas Grammati. decisio. 50. colum. 2. excusatur tamen frequenter ad mitiorem punitiõem blasphemus, qui iracundiæ calore blasphemauit: Archidiac. in cap. quid ergo. 23. q. 4. Deci. consil. 163. nume. 10. modò calor iracundiæ à iusta causa oriatur: secùs si

ex iniusta: sicuti explicant Abb. & Anania in ca.2.de maledi. Iason in.l. filiam tuam. C.de inoff.testamen.

Crimen autem blasphemiæ absq; vllo discrimine puniri potest per iudicem ecclesiasticum, & secularem ca.2.de maledic. tradit latè, & elegan ter Bart. Socin. consil.119.libr.4.& an aduersus blasphemos possint procedere inquisitores hæreticæ prauitatis pendet ab ea quæstione, qua tractari solet, sit ne blasphemia hæresis. quam obiter paulò antè tetigimus, & latiùs exponit Alfonsus à Castro lib.1.de iusta hæreticorũ punitio.ca.12.etenim vbi blasphemia attentis eius circunstantiis vel hæresis sit, vel præsumi possit error intellectus aut deniq; adsit suspicio hæresis, poterunt inquisitores eam punire: sicut de sortilegiis cauetur in ca. accusatus.§.sanè.de hæreti.in.6. qua de re multa tradit elegãter pro eius insigni eruditione Iacob. Septimancensis in Institutionibus Catholicis aduersus hæreses cap.8.

Postremò solet dubitari quẽ sensum habeant illa præcepta, quæ plerunque iniunguntur à prælatis subditis, qui iuramento obedientiã promisere: his quidem verbis: sub pœna præstiti iuramenti. & satis constat hæc significatio, quòd id præcipiatur sub pœna periurij: nempe quasi dixerit quis, hoc tibi præcipio sub iuramento mihi præstito, ita vt si non feceris periurus sis. Nam pœna iuramenti præstiti periurium est, & eius supplicium: quod solet periuris infligi. Nec enim iuramentũ præstitum est pœna: nec periurium ipsum absolutè quia culpa est: sed sensus huius loquutionis est sub pœna præstiti iuramenti: id est sub pœna, quæ debet ei imponi, qui iuramentum violauerit. Vnde Genitiuus ille præstiti iuramenti, non stat intransitiuè: id est sub pœna, quæ est præstitum iuramentũ. quod explicat Ioannes Driedo, in Christiana libertate, pagina.172.quo in loco scribit, omnia mandata Rectoris vniuersitatis alicuius, vt interfint scholastici alicui congregationi, Missarum celebrationi, non esse durè accipienda, etiam si fiant sub pœna præstiti iuramenti, quasi mandator ipse voluerit ita vocatos ad mortale periurij crimẽ obligare si non fecerint quod eis mandatum fuerit. Etenim præsumendum est attenta pia mandantis intentione, quòd in his communibus congregationibus, quæ magni ponderis non sunt, tantùm voluerit ad memoriam iuramentum reuocare, nè per contemptũ omittant subditi obedire eius præceptis: non tamen, vt periurium ab his committatur. quod maximè est obseruãdum, nè passim quis temerè periurij reus damnetur: etiam si omiserit facere quod superior mandauerit. Hæc de prima huius relectionis parte.

¶ Finis primæ partis.

Secunda

Secunda Relectionis Pars.

Ex secundæ partis Initio hæc colliguntur.

1 *Traditur ratio, & intellect. ad text. in reg. non est obligatorium. de reg. iur. in.6.*
2 *Pactio futuræ successionis qua ratione sit contraria bonis moribus.*
3 *Pœnalis stipulatio apposita promissioni de non reuocando testamentum: & item de cõtrahendo matrimonium, contraria est bonis moribus.*
4 *An sit necessaria absolutio à iuramento præstito contra bonos mores?*
5 *An nobilis, vel Hidalgus possit renuntiare beneficio, quod habet: nè in carcerem pro debito mittatur.*
6 *Beneficio cessionis bonorum, an possit renuntiari?*
7 *Mater tutrix an possit in carcerẽ mitti pro pecunia debita filijs.*
8 *Iuri reuerentiali an possit quis renuntiare, & ibi de intellect. l. ad egregias. ff. de iureiu.*
9 *Intellect. & ratio. tex. in cap. si diligenti. de foro compet.*

De viribus Iuramenti quo ad contractus, cæteróque actus humanos, Secũda Pars.

IN huius operis partitione polliciti sumus hac in parte de iuramento confirmatorio cõtractus inualidi tractare: atque ideò necesse est quæstionem istam ita examinare, vt eius resolutio facilius percipi valeat. Bartol. etenim in.l.si quis pro eo.ff. de fideiussoribus, conatus est rem istam distinctè ad perfectam quandam cognitionem, vt ipse opinatur, deducere. Attamen quia passim eius conclusiones vel improbantur, vel in dubitationem reuocantur, conabimur ex Bartol. commentarijs adnotare quid ipse hac in re senserit, deinde eius assertiones in specie examinabimus ad amussim perpendentes, an veræ sint, vel frequentiori Doctorum sententia probentur.

Prima igitur conclusio sit. Actus, vel contractus bonis moribus contrarius, minimè cõfirmatur iuramẽto. Hæc probatur in reg. nõ est obligatoriũ. de regu. iur. in.6. Non est, in quit Regula, obligatoriũ contra bonos mores præstitum iuramẽtum: atq; ita hanc conclusionẽ proposuit Barto. in dicta.l. si quis pro eo. nu.6. Quam tamẽ quidam conãtur hunc in modum intelligere, vt de contractu. vel actu contrario bonis moribus naturalibus, vel canonicis accipienda sit: nõ autẽ de actu cõtrario bonis moribus ciuilibus: quasi velint hi Doctores, actũ contrariũ iuri naturali vel canonico, non posse iuramento confirmari, nec posse iuramentum quenquam obligare ad agendum id, quod iure naturali, vel canonico vetitum sit: actum verò aduersum iuri tantùm ciuili, posse iuramento confirmari: quam quidẽ interpretationem probant Panormita. numer.5. & Imol. numer.3. in capit. cùm contingat. de iureiuran.

Corneus in Authentic. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit. numero.28.Baldus,& Paulus Caſtren. in.l.pacta quæ contra. C. de pactis. Abbas in capit. ſi verò.de iureiuran. Quorum opinio communis eſt, & probatur: quia quælibet lex ciuilis aliquem actum prohibens habet fundamentum in bonis moribus: atque ideo actus is erit contrarius bonis moribus ciuilibus : & tamen dubium non eſt, iuramento confirmari actum lege ciuili prohibitum,ſaltem plerunque, & frequẽtiſsimè: ſicuti paulò poſt latiùs tractabitur.

Verùm hæc communis interpretatio non eſt omninò admittenda: quippe quæ aliena ſit à vera verborum ſignificatione. Siquidem diuerſa ſunt hæc duo: quòd aliquid ſit prohibitum, quia bonis moribus repugnet: & ſit vetitum,quia moribus contrarium. Primum enim ſignificat, eam prohibitionem habere rationem à iure naturali, ita vt contrarius actus ſit iuri naturali aduerſus. Nec in hoc aliqua eſt differentia inter bonos mores naturales,canonicos, & ciuiles. Nam boni mores ciuiles non diſtinguuntur à bonis moribus naturalibus, aut canonicis: quandoquidem boni mores ſimpliciter dicantur qui à ratione naturali procedunt, & ab ea rationem habent. Iuris enim Canonici, & ciuilis eadem ſunt principia, & prima præcepta iuſtitiæ: quod probatur in procœmio Gregoriano : & in.l. iuſtitia. ff.de Iuſtitia & iure, idemque finis ex eiſdem principiis conſtat. Idcirco boni mores ciuiles: id eſt quos lex ciuilis dictat eſſe bonos mores, non poſſunt diſtingui à bonis moribus naturalibus, aut canonicis. Et præterea vtriuſque iuris eſt præceptum honeſtè viuendi. qua ratione ſi quid lex ciuilis cenſeat eſſe contrarium bonis moribus,id pertinebit ad bonos mores naturales,& canonicos: ſi verò quid eſſe contrarium moribus lex ciuilis reſponderit, hoc ad ciuiles tantùm mores referendum erit. Mores etenim ſimpliciter,conſuetudines appellantur. l. moribus. ff. de vulgar.l.more maiorum. ff.de iuriſdictione omnium iudicum.l. eſt receptum. ff.eodem tit. quòd ſi quid ſit contrarium bonis moribus naturalibus,erit planè contrarium bonis moribus ciuilibus : cùm lex Ciuilis non poſsit in hoc differre à naturali. Igitur quoties lex ciuilis reſpondet, aliquid eſſe contra bonos mores,nõ aliud ſentit,quam quod illud ſit turpe, & à ratione naturali alienum. l. ſi quis inquilinos. §.vltimo. ff. de legat.1.l.mercalem. C. de condict. ob turp.cauſ.

Vnde illud deducitur, hanc primam Bartol. concluſionem, & iuris Canonici regulam, quæ aſſeuerat, non eſſe contra bonos mores obligatorium præſtitum iuramentum : intelligendam eſſe de bonis moribus naturalibus, vel Canonicis, & ciuilibus, quatenùs hi conueniunt naturalibus: quod in dubio ex verborum ſignificatione, & vſu Iuriſconſultorum ita eſt interpretandum : quemadmodùm diſtinguit Fortunius in tractatu de vltimo fine iuris.illatio.12. qui expreſſim exiſtimat, & aſſerit, non poſſe iuramento cõfirmari actum, quem lex ciuilis ex eo tantùm prohibuerit, quòd ſit contrarius bonis moribus.

Secundò hinc conſtat, non eſſe ad intellectum huius regulæ diſtinguendum inter legem ciuilem, & canonicam:ſed eſſe conſiderandum an boni mores ſint fundati ſuper ratione naturali tanquàm ex cauſa proxima. Nam in hoc caſu iuramentum contra bonos mores non eſt obligatorium : ſecùs ſi boni mores ſint fundati ſuper ratione naturali tanquàm cauſa remota : tunc etenim iuramentum confirmabit actum his bonis moribus contrarium: quod in ſpecie adnotauit Alciatus in dicto capitul.cùm contingat.numero.74.cuiipſe libenter addiderim,bonos mores nuſquàm diſtingui ab immediata ratione naturali : atque ideo ſiue fiat mentio, de his à lege Canonica,ſiue à Ciuili ſemper intelligerem, hos bonos mores ita ad honeſtatem pertinere, quòd eis contrarium turpe ſit: quẽadmodum ex his, quæ ſtatim tradẽtur,conſtabit.

Tertiò conſtat, non rectè a Doctoribus hac in quæſtione dici, ſecundum Canones id tantum eſſe contra bonos mores, quod peccatum inducat. Quia ratio peruerſa eſt: imò id eſt peccatum quod eſt contra bonos mores: idcirco contrarium bonis moribus vtroque iure,canonico,& ciuili turpe quidem eſt,& peccatum: quia eſt contra rationem immediatè naturalem:ſicutiin dict.illat.20. colum.3. admonet Fortunius.

Quartò apparet, Dynum in dicta regul. non eſt obligatorium. rectè ſenſum eius percepiſſe, dum tenuit, non confirmari iuramento ea, quæ ſunt prohibita propter ſui turpitudinem. hic etenim eſt verus præfatæ regulæ ſenſus.

Quintò ex his conſtat intellectus ad textum in. l. non dubium. C. de legibus. qui probat,contractum lege prohibente factum, iuramento non confirmari. Et etenim deciſio præter alias interpretationes habet hanc,vt procedat quoties a lege contractus prohibitus eſt propter turpitudinem: quia ſit bonis moribus contrarius.

Sextò patet, pactionem futuræ ſucceſsionis factam abſque conſenſu eius, de cuius hæreditate agitur, non confirmari iuramento : quia turpe ſit,ac bonis moribus contrarium, pactum fieri ſuper viuentis hæreditate abſque eius conſenſu. Nam hæc ſolitudo turpis cenſetur l.vltima. &.l. pactum. C. de pactis. &.l.pactum quod dotali.C. de collationib. nec tamen ea ſola ratio turpem efficit hanc pactionem, quòd

detur votum captandæ mortis: quã uis hæc in dicta. l. vltima. expressa sit: siquidem ob hanc solam rationem non efficitur pactum turpe. quod patet quia ex consensu eius, de cuius hæreditate agitur hæc pactio licita est: & tamen occasio captandæ mortis non tollitur per consensum istum. atque ita est intelligendus text.in dicta.l. vltima. & ei similis in.l.ex eo.C. de inutilibus stipulat. quod ipse adnotaui in rubrica. de testamentis.2. parte. numero. decimoquinto.

Septimò ex eadem prima conclusione probatur, pœnalem stipulatio
3 nem appositam promissioni de nõ reuocando testamentum, contrariã esse bonis moribus, nec iuramento confirmari. Eam etenim cõtrariam esse bonis moribus probat text. elegans in.l.stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligat. non confirmari iuramento: probatur ex prædicta prima conclusione, ex qua Barto.in dict.l.si quis pro eo. hanc illationem fecit. Si qui quidem illicitum, & inhonestum est, pœnæ adiectione quenquam velle alterum adstringere ad certam hæredis institutionem. Cui equidem ambitioni eorum, qui ita anxiè aliorum patrimonia, & hæreditates habere contendunt, occurrit lex ciuilis existimans, ac decernens hanc nimiam sedulitatem, & curiosam cautelam contrariam esse bonis moribus, & ideo turpem. Quam ob rem iuramento minimè confirmatur.

Octauò eadem radice constat intellectus ad text.in.l.Titia.ff.de verbo. obligatio. vbi Iurisconsultus scribit, contrariam esse bonis moribus pœnalem stipulatiõem appositam promissioni contrahendi matrimonij propter eximiam libertatem, quam cõtractus coniugalis requirit. capite Gemma. capit. cùm locum. de sponsali. Etenim hæc promissionis pœnalis stipulatio nequaquàm iuramento confirmatur propter eam rationem, qua diximus, bonis moribus contrariam esse. quod in specie Bartol. notauit in dicta.l. si quis pro eo. numero. 6. idem Bartol. & doctores in dicta.l. Titia. numero. 11. cui nos accessimus in dicta Rubrica. de testament. 2. Partit. nume. 16. & sequenti. tametsi quidam contrarium responderint, quorum inibi mentionem fecimus.

Nonò solet ex prænotata regula deduci, promissionem non reuocãdi testamentum, vtpote contrariam bonis moribus, minimè confirmari iuramento: quam quæstionem nos examinauimus latè in dicta.2. parte: Rubrica de testament. quo in loco respondimus, promissionem istam iuramento confirmari in hunc sensum, vt testator, qui contra iuratam promissionem testamẽtum reuocauerit, periurus planè sit, licet valeat secundum testamentum: ita equidem post multa hanc opinionẽ probauimus numero. decimoquinto. Nec verè dici poterit ex dicta. l. stipulatio hoc modo concepta. promissionem

missionem non reuocandi testamentum cõtrariam esse bonis moribus. Nam ea Iurisconsulti responsio locum habet in pœnali stipulatione: non in simplici promissione. Sicut & in simili licet promissio pœnalis matrimonij contrahendi contraria est bonis moribus. dicta. l. Titia. & capit. gemma: non tamen simplex promissio coniugalis contractus: sicut satis manifestum est in capit. sicut. & in capit. ex literis Syluani. de sponsalib. quod & Ioannes Imol. in dicto capitu. cùm contingat. 1. Bart. membro explicat. Sic licet promissio simplex, aut iurata non reuocandi testamentum non sit bonis moribus contraria, erit tamen aduersa bonis moribus pœnalis stipulatio & promissio non reuocandi testamentum. dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Sic denique Bartol. in dicta.l.si quis pro eo. numero sexto. dum explicat exempla text.in dicta. l.stipulatio hoc modo concepta. & in dicta.l.Titia. ad hunc modum est intelligendus. Nec voluit Bart. simplicem promissionem matrimonij contrahendi: & simplicem item promissionem non reuocãdi testamentum, contrarias esse bonis moribus: quicquid alij hac in quæstione scripserint, non rectè examinantes Bartoli sensum.

Decimò ab eadem prima conclusione palàm infertur, promissionem actus turpis, contractum ve turpitudinem continentem minimè confirmari iuramento: quod iuris est a-
4 pertissimi. Nam & superiùs satis probauimus, iuramentum, quo turpe quid promittitur, minimè seruãdum esse, nec obligare: cùm ei desit comes necessarius: nempe iustitia. Quam ob rem satis constat nullam hinc oriri obligationem: quod Bartolus.in dicta.l.si quis pro eo. notat numero sexto. quem alij frequentissimo suffragio sequuntur. Nec est necessaria absolutio à vinculo huius iuramenti secundum communem omnium opinionem in dicto capitulo. cùm contingat. Quibus obstat textus singularis in capitulo: cùm quidam. §. vltimo. de iureiurando. quo probatur, necessariam esse absolutionem à iuramento præstito de non loquendo patri, vel matri, sorori, vel fratri: aut non exhibendo eis humanitatis subsidium: cùm tamen, vt ibidem expressim asserit summus Pontifex, hoc iuramentum illicitum sit, & contrarium rationi. Etenim non loqui proximo est contra charitatem erga extraneos: erga patrem est contrarium paternæ reuerentiæ: item non subuenire repugnat rationi naturali. capitul. inter cætera. 22. quæstione quarta. l.si quis à liberis. §. si parens. ff. de liberis agnoscend. ideo prædicta responsio in dicto. §. vltimò. cùm præmittat, iuramentum esse illicitum ex parte iurantis, & nihilominus absolutionem requirat, eum debet habere sensum, vt absolutio ad cautelam potius in ea specie, quàm necessariò requiratur: quemadmo-

dùm illum textum intellexere glo. Hoſtienſis, Imola, & Panormitan. ibi. atque hic eſt verus huius reſponſionis intellectus: tametſi Cardina. Innocent. & Felinus ibi. Andre. Alciat. in dicto capitulo. cùm contingat. numero. 80. & Antoni. in dicto capitul. cùm quidam. §. vltimo. conentur intelligere præfatum textum. ità quidem, vt neceſſaria ſit abſolutio à iuramento quoties id aliquo caſu poterit ſeruari abſque interitu ſalutis æternæ: licet eius obſeruatio peccatum inducat aliquo caſu. Sic ſanè ſi promiſsio iurata contineat id quod bonis moribus repugnat regulariter, aliquo tamen caſu promiſſum ſit, erit neceſſaria abſolutio ad hunc effectum, vt etiam in eo caſu non habeat iuramentum vim obligãdi. Cuius rei exemplum eſt in dicto. §. vltimo. ſi quis iurauerit non alloqui parentes. Põt enim contingere, quòd obſeruatio illius iuramenti non ſit peccatum, & poſſit omittere loquelam iſtam abſque vllo vitio, & culpa: nempè cum parentes non indigerent hac familiaritate, nec eſſet opportuna, aut conueniens: atque ideo quo ad iſtos caſus, quos iuramentum potuit iuſtè comprehendere, & comprehendit, abſolutio neceſſaria eſt. Ego verò hanc interpretationem cenſeo non eſſe admittendam quippe qui videam in eo text. præmitti iuramentum illicitum fuiſſe, & contrarium bonis moribus: vnde ea ex parte, qua iuramentum illicitum eſt, non poteſt congruè vera abſolutio ab eo contingere quemadmodum ſuperius dictum eſt. §. 6. nume. 6.

Verum quo manifeſtius oſtendamus prænotatam interpretationem falſam eſſe, oportet in ſpecie dicti. §. vltimi. tria conſiderare. Primum quoties filius, qui ità temerè iurauit, patrem tenetur alloqui, aut alere ſub peccati reatu: & iſto caſu dubio procul abſolutio à iuramento neceſſaria non eſt: quia iuramentum nullam quo ad hoc induxit obligationem: quod fatentur omnes. Secundum, quòd hic conſtitui poteſt, eum continet caſum, quo abſque læſione Reipublicæ, vel offenſa diuina filius non poteſt parentem adloqui, aut ei ſubuenire: & hac in ſpecie abſolutio minimè datur à iure nec ab homine huiuſmodi iuramenti, quod in hoc ſenſu rem iuſtiſsimam, & neceſſariam comprehendit: qua ratione non poteſt reſponſio dicti. §. vltimi. in hoc caſu intelligi: dum abſolutionem à iuramento concedit. Tertiò contingere poteſt filio ita iuranti, quod non teneatur patrem adloqui, nec ei alimenta exhibere, aut ſubuenire: multis quidem de cauſis, quæ ipſum ab obligatione excuſare poſſunt: & adhuc in iſta ſpecie opinor, iuramentum iſtud non obligare iurantem, nec teneri eius vinculo, nec eſſe abſolutionem neceſſariam. Si quis etenim iuret, non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem iurando in quantum ponit obicem Spiritui ſancto, qui eſt boni propoſiti inſpirator: non tamen peccat iuramentum ſeruando ſed multo meliùs facit, ſi non ſeruet ſecundùm Thomam in ſecunda ſecundæ quæſtione. 86. articulo. 7. cuius ſententiam latiùs examinaui in dicto. §. 6. numer. 7. Quis autem ità proteruè impius erit, quòd neget melius eſſe, filium patrem alloqui, eiq; ſubuenire etiam vbi nec loqui, nec ſubuenire tenetur, quã ab his operibus piis abſtinere? certè nemo. Quamobrem abſolutio ab hoc iuramẽto, cuius meminit Romanus Pontifex in dicto capitu. cùm quidam. §. vlti. Etiam ſi in eo accipiatur ſenſu, quem Anto. Card. & alij cõminiſcuntur, neceſſaria non eſt. Poterit forſan ea reſponſio in hunc modum intelligi, vt abſolutio requiratur ibi non à iuramento ſed à peccato, quod iurans commiſerit ità temere iurando: ſiquidem manifeſtum eſt, iuramentum illud fuiſſe temerarium: cùm fuerit illicitũ: cap. inter cætera. 22. q. 4. idcirco peccatum qui iurauit iurando commiſit. Vnde tex. ille interpretandus eſt hoc ſanè modo: dũ dixit: abſoluendi ſunt ab illius obſeruantia iuramenti: id eſt à peccato, quod commiſerunt iurantes, cùm promiſerũt ſeruare id quod in diſpendium ſalutis æternæ manifeſtè vergebat.

Igitur iuramentum præſtitum contra bonos mores obligatorium nõ eſt, nec confirmat contractum geſtum contra bonos mores, aut contra legis prohibitionẽ à bonis moribus procedentem.

Poſtremò ex hac prima Bart. concluſione procedit intell. ad text. in l. alia. §. vlt. ff. ſolut. matri. vbi Iuriſconſultus ſcribit, pactum, quo tollitur priuilegium alicui competens ob reuerentiam & honeſtatem perſonæ, nè conueniatur vltrà quàm facere poſsit, eſſe contra bonos mores. Nam ea pactio iuramento minimè confirmabitur: quia eſt priuilegium illud deductum à iure naturali, quo illis perſonis debetur mutuus amor, & reuerentia: atque ita hanc opinionem tenent gloſſ. Barto. Imol. Alexand. & aliſ magis communiter in dicta. l. alia. §. vltim. Alciat. in dicto capitu. cùm contingat. nume. 69.

Hinc ſanè diſputari poterit quæſtio elegans, quam ſemel in hoc Granatenſi Prætorio memini controuerſam in ſpecie fuiſſe apud iudices eruditiſsimos, ac iuris vtriuſq; conſultiſsimos, ipſumq; huius Curiæ præſidem Do. ab Alaua & Eſquiuel Abulenſem epiſcopum, diuini & humani iuris inſigni diſciplina maxima ac non vulgari in expediendis negotiſs dexteritate percelebrem quorum quidem tribunali contigit ea cõtrouerſia, an nobilis, quem Hidalgum Hiſpani dicimus, & qui iure ſaltem Regio ob debitam pecuniam, ſeu æs alienum in carcerem mitti non poteſt ob nobilitatis priuilegium, poſsit huic ſpeciali fauo-

ri renuntiare: ità ſanè, vt propter hanc renuntiationem Hidalgus in carcerem ratione æris alieni ducatur deficientibus bonis in quibus locus ſit exequutioni? tandem definitum fuit, prædictam renuntiationem validam fuiſſe, & eius cauſa poſſe nobilem ob æs alienum non obſtante eius priuilegio in carcerem mitti, ſi non habeat bona, ex quibus poſsit debita pecunia ſolui. Huic definitioni multa obſtant, & ſuffragantur, quæ eius examen dubium efficiunt: qua ratione aliquot hic repetemus, quæ in ſimili tradidimus in lib. 2. Variar. Reſolu. capit. 1. Et quia hæc ſententia in ſui fauorem habet regulam iuris, quæ præmittit, poſſe quemlibet renuntiare his, quæ in ſui commodum ſtatuta ſunt. l. ſi quis in conſcribendo. C. de pac. cum ſimilibus: opportet hoc in lòco primũ ea tradere, quæ refragari videntur, ac ſimul ſi quid reſponderi obiectionibus poſsit.

Primum etenim obſtat, quòd nobilitatis iura ad ſanguinem pertineant, quaſi iura ſint ſanguinis. l. 2. §. quæ omnia. C. de vet. iure enucleando. l. 1. C. de iure aureo. anulo. l. 1. in princip. ff. de cenſib. l. ſtemmata. ff. de gradib. quod & Iuuenalis oſtendit dum dixit, Stemmata quid faciunt? quid prodeſt Pontice longo Sanguine cenſeri?

Iura verò ſanguinis nec renuntiatione, nec vlla humana lege tolli poſſunt. l. iura ſanguinis. ff. de reg. iur. l. ius agnationis. ff. de pact. l. abdicatio. C. de patri. poteſt. Igitur iura nobilitatis tolli non poſſunt renuntiatione. Vnde cùm inter alia nobilitatis iura, & priuilegia hoc ſit non vulgare: quod nobilis ſanguine, vel priuilegio ob æs alienum in carcerem mitti non poſsit: Bald. in. l. 1. ad finem. C. qui bonis ced. poſſ. Alexand. in. l. Centurio. nu. 25. ff. de vulg. Iaſon. in. l. miles. colũ. 2. ff. de re iudicat. qui extendunt iuriſconſulti reſponſum in dict. l. miles à militea ad nobilem. Idem colligitur ex diſtinctione Guilielmi de Cuneo in. l. penult. ff. ex quib. cauſ. maior. quam refert: & ſequitur Ioan. Baptiſta de S. Seuerino in tract. de debit. ſuſpect. & fugit. q. 5. princip. q. 5. text. optimus in ſimili, in. l. medicos. C. de profeſſ. & medi. lib. 10. Regia, eademq; expreſſa conſtitutio in. l. 4. & 5. titu. 2. lib. 4. ord. l. 79: Tauri. quarum & ipſe memini in dict. capi. 1. nu. 4. lib. 2. Vari. reſolut. conſtat ſanè, non poſſe nobilem apud nos renuntiare huic iuri nobilitatis, & priuilegio, quo cautum eſt, nè in carcerem ob æs alienum mittatur. Huic tamen rationi facilimè reſpondetur, ſi conſideremus, priuilegia iure data nobilibus non eſſe, nec poſſe dici iura ſanguinis: ſed iure ipſius nobilitatis: nobilitas autem ſanguis non eſt, ſed ſanguinis, & generis qualitas, quod notiſsimum eſt. Quòd ſi & hæc iura ſanguinis verè dici poſſent, non tamẽ de his intelligitur tex. in dict. reg. iura ſanguinis. Quandoquidem illa

illa eſt intelligenda de iuribus à ſanguine iure naturali procedentibus: qualia ſunt ipſa agnatio, conſanguineorum amor, & dilectio hiſq; ſimilia, quæ nulla ciuili conſtitutione tolli poſſunt. l. tutelas. ff. de capit. diminut. notat Bart. in. l. hos accuſare. §. omnibus. ff. de accuſat. iura verò, quæ ſanguini, aut agnationi iure humano tributa ſunt, tolli poterunt, & poſſunt lege humana. gloſ. in. §. quod autem. verſi. cognationis. Inſt. de capit. dimi. Bald. in. l. 1. in fine. §. ius naturale. ff. de iuſt. & iure. Roma. conſi. 82. Deci. in dict. l. iura ſanguinis. col. 1. qua ratione cõſtat, priuilegia data iure humano nobilibus, poſſe tolli iure item humano nec ideo renuntiationẽ eorum inualidam eſſe, quòd iura ſanguinis tolli non poſsint.

Secundò eidem ſententiæ obeſſe videtur communis omnium opinio quæ probat, renuntiationem ceſsionis bonorum minimè valere ex eo, quòd cùm ipſa ſit beneficiũ
6 nè quis ob æs alienum in carceribus detineatur, videtur ſanè renuntiantis conſenſus parum ei obeſſe quo ad perpetuam captiuitatem, & detruſionem in carcerem, aut ſanè temporalẽ donec ſoluat. Quod humanæ libertati plurimum refragatur: ſiquidem hæc renuntiatio eſſet quaſi perpetua obligatio ad carcerem publicum, & præciſa ſeruitus, ad quam liber homo ſe adſtringere nequit. l. 2. de lib. homi. exhib. l. Titius. §. Titia. ff. de condi. & demõſtrat. notant gloſſ. & Docto. in. l. antiquitas. C. de vſufruct. & in. l. poſt certi. C. de liber. cauſ. atq; ita renuntiationem beneficij ceſsionis bonorum eſſe nullam tenuerunt Richard. Malumb. Bart. Imol. & Alberi. in. l. alia. §. eleganter. ff. ſolut. matri. Cinus. q. 6. & Salicet. num. 9. in. l. 1. C. qui bonis ced. poſſ. Ioan. Faber in. §. vlti. de actio. idẽ in. l. vlti. C. qui bonis ced. poſſ. Alexan. conſil, 37. nu. 6. lib. 2. poſt Dinum in dict. §. eleganter. Abb. & alij in cap. Odoardus. deſolut. quorum opinio communis eſt ſecundùm Alberi. in rub. C. qui bonis ced poſſ. col. vlti & Alciat. in capi. cùm contingat. nu: 69. de iureiurã. ipſe etiam idem adnotaui in dict. lib. 2. Variar. Reſolut. capit. 1. num. 7. Quamobrẽ ſi renuntiatio beneficij ceſsionis bonorũ. quo debitor liberatur à carceribus, nõ tenet: nec tenebit renuntiatio facta per nobilẽ eius beneficij, & priuilegij, quo liberatur ob æs alienum à carcere. Eadem etenim ratio vtrobiq; adeſt: nempe quòd quis non poſsit per pactum ſe adſtringere ad præciſam carceris incluſionem, nec poſsit renuntiare his beneficijs, quæ iure conceſſa ſunt ad effugiendos carceres. etiam publicos. His etiam accedit quod notant omnes in capit. ex reſcripto. de iureiurã. tenentes, non poſſe hominem liberum inuitum detineri pro ære alieno ſoluendo, etiam ex conuentione: hoc etenim notant gloſſ. in vltima reſponſione

in

in dict.cap.ex reſcript. & ibi Abb. & Imola. Idem Imola & Areti. in l.obſides. ff. de teſtament. Franciſ. de Ripa in.l.obligatione.num.12. ff. de pignor.gloſſ.in capi.vt pridem. 23.q.8.Regia.l.3.titu.13.part.5. Ergo cùm per hanc renuntiationem priui legiſ,quod nobilibus datum eſt, ne ob æs alienum poſsit in carcerem mitti, in effectu fiat obligatio ad carcerem pro ære alieno ſoluendo, & hæc inualida ſit:conſequens erit non eſſe renũtiationem iſtam à nobilibus factam admittendam, imò ea non obſtante ſeruandum fore priuilegium nobili,nè in carcerem ducatur pro ære alieno ſoluendo. Verum huic argumentationi multipliciter reſponderi poterit: & deniq; quibuſdam videbitur eam nõ procedere:quia communis ſententia à qua argumentatio colligitur falſa ſit: cùm renuntiatio beneficij ceſsionis bonorum valida cenſeri debeat: ſicuti in ſpecie tradiderunt Frederi.conſi.60.Rota Antiqua, 565. Feli.poſt alios in dict.capi.ex reſcripto nu. 11. idem Felin. in cap. ſi diligenti. de for. compet. col.2.Roma. Alexand.Imol.& Ripa, quorũ memini in dict.capi.1.num.7. lib.2. Variar. Reſolu. & Alciat. in dicto capi. cum contingat.num.69. Nec enim iſta renuntiatio iuri publico præiudicat,nec bonis moribus contraria eſt,nec præciſam,& abſolutam ſeruitutem inducit: atq; ideo nihil impedit huius renuntiationis vim, & effectum. Præſertim quia taciti, & expreſsi idem eſt iudium. l. cùm quid.ff.ſi cert.petat. & in.l. vlti.C. qui bonis ceder.poſſ. ſtatutum eſt, debitorem, qui cedere bonis volebat.niſi creditores ei dilationem ad ſoluendum conceſsiſſent, non poſſe poſteà cedere, ſi dilationem ad ſoluendum á creditoribus acceperit. Nam tacitè renuntiare videtur debitor beneficio ceſsionis bonorum eo ipſo, quòd dilationem ad ſolutionem acceperit.

Deinde etiam ſi vera ſit communis opinio,quæ probat, renuntiationem ceſsionis bonorum minimè validam eſſe: adhuc opinor non omninò exhoc ſequi itidem nullam eſſe renuntiationẽ priuilegij, quod nobilis habet,nè in carcerem propter æs alienum mittatur: manifeſta etenim eſt ratio diſcriminis: ſiquidem ſublato beneficio ceſsionis bonorum, nullum ſupereſt remedium ad effugiendam carceris captiuitatem: quod apertiſsimi iuris eſt: at etiam ſi renuntiatio nobilis tollat beneficium, & priuilegium, quod habet nè in carcerem pro ære alieno mittatur, ſupereſt ei remedium ceſsionis bonorũ, quo poterit effugere carceris captiuitatem.Dicet forſan quis, hanc rationem non eſſe congruam: quia nobilis non tenetur bonis cedere: id etenim & ipſe fateor:ſed tamen ſatis erit, quòd poſsit hoc ceſsionis auxilio, & remedio nobilis ipſe, qui priuilegio nobilitatis renuntiauit,carceres ipſos ex cauſa æris alieni effugere.Ex quibus conſtat,non eſſe pares has duas renuntiationes: ſcilicet ceſsionis bonorum, & priuilegij nobilibus competentis, ne in carcerẽ pro debito ciuili ex cauſa contracto mittantur.

Præterea,ne quis ratione carceris inhumanas exiſtimet eſſe has renuntiationes, conſiderandum eſt ab ipſis æquiſsimis legibus non cẽſeri impium,quòd quis ob ſolutionem æris alieni in carcerem mittatur:id etenim æquum ius ciuile cẽſuit, præmiſſa prius bonorum, & rerum ipſius debitoris excuſsione: imò quandoq; etiam ſi debitor bona habeat iure in carcerem mittitur donec pecuniam debitam ſoluat:nempe vbi æs alienum ad fiſcũ, Principem, aut Rempublicam pertinet: ſicuti explicuimus in dicto lib.2.Variar.Reſolut. cap.1. id verò, quod adduximus ex communi omnium ſententia in capit.ex reſcripto.de iureiurand.pertinet ad carceres priuatos, qui multis ex cauſis à iure odio habentur: ideoq; ab ipſa Republica extirpandi ſunt, etiam ex priuato conſenſu,ac ſpontanea cõuentione. Nos autem de publicis carceribus agimus. qui iure ipſo probãtur adhuc in ea ſpecie, quam tractamus, obæs inquam alienum ſoluendum: maximè quia non deſunt qui velint iure defendere pactionem illam, ex qua homo liber obligatur,vt retineri poſsit pro ære alieno, & debito ad effectum ſeruandi conuentionem initam inter-
7 debitorem & creditorem: ità ſanè gloſſ.tenuit in dicto capit.ex reſcripto.l.ſolutione.& inibi Hoſti. Henri. Card. & Felin. col.3. Bald.in.l.2. C.de patrib. qui filios diſtraxe. col. vlti.quorum mentionem fecimus & nos lib.2.Variar. Reſolut. capi, 1. nu. 1. eorum ſententiam reprobantes:hic verò eam adducimus nõ vt eam veram eſſe cenſeamus,ſed quo manifeſtum ſit non eſſe ità ſine cõtrouerſia id quod modò præmiſimus.

Tertiò principaliter eidem ſentẽtiæ oberit quòd cùm fœmina ob æs alienum in carcerem mitti non poſsit: Auth. ſed nouo iure. C. de cuſtod.reor.l.1.cum Auth. ibi poſito. C. de officio diuerſ. iudic.l,Regia,62.Tauri:attamen etiam ob cauſam tutelarem filiorum appoſitis
7 quibuſlibet renuntiationibus mulier adhuc priuilegium habet, nè conueniatur vltrà quàm facere poſsit:& nè in carcerẽ mittatur: quod ipſe colligo ex Bart.in.l. ſi quis ſub conditione.ff.de teſtam.tut. nu. 20. ex.l.patronus. ff. de re iudicat. notant in ſpecie Præpoſit.in capitu.ex parte.M.deappellat.Barb.in capi.2. nu.4.de pigno.Ioan.à Monte Sperelo in. l. plericq. ff. de in ius vocand.Hippoly. in practica criminali.§. attingam. nu. 64. Ludoui. Gomeci.in cap. 2. de iudic.in. 6. nu. 22. Andreas à Pomate in additionibus ad Bart. in Auth. matri & auiæ. C. quando muli.tut. off. fungi poſsit. quòd longiùs ipſe probaui in dict.

lib.2.Variar.Resolut.capit.1.num.3. quo in loco multa hac de re tradidimus.Igitur nemo potest renuntiare priuilegio, quod habet nè in carcerem mittatur pro debito, aut ære alieno. Sed tamen huic rationi primùm respondetur quod Barto. ipse in ead. l. si quis sub conditione.num.18.contrarium in matre tutrice adnotauit:cui consentiunt plures quos ipse retulii in dicto capit.1. num.3.& sanè hæc posterior opinio receptior est.Attamen quia prior à me probata fuit in dicto capit.1. secundò respondeo, eam opinionem procedere in renuntiatione generali:cùm mater omni legum auxilio renuntiauit: quasi aliud dicendum sit,vbi mater specialiter huic priuilegio renuntiasset : vt in hac quæstione patet,quæ de speciali renuntiatione tractat. Adhuc vero quia hæc responsio nõ omninò tuta est ob eandem rationem, quæ eadem videtur esse in renuntiatione generali,& in speciali, opinor hanc tertiam obiectionem parum obesse: quia specialem rationem habet ex causa pietatis & reuerentiæ, amorisq; paterni: quæ omnia inter parentes & filios contingentia impediunt hanc in carcerem detrusionem ob æs alienum,& huius beneficij renuntiationem efficiunt inhumanam, bonisq; moribus contrariam text.singul.in dict.l.alia. §. eleganter.ff.solut.matri. Quamobrem non est congrua argumentatio ea,quæ fit in presenti cõtrouersia à renuntione beneficij, & priuilegij hac ratione competentis parentibus erga filios ad renuntiationem beneficij nobili competentis.

Quarto illud magis nobilibus fauet quod nobilitati maiores deferũtur honores quàm plebeijs. cap. de multa. de præben. l.nobiliores. C.de cõmer.& mercat.notat Iason per text.ibi.in. §.item Seruiana. nu. 26.de actioni. latè Andre. Tiraq. in tract.de nobilitate. capit.20. honor autem reuerentiam præmittit.l.honori. &. l. parens. ff. de oper. libert. Bald.in.l.liberti.4. colũ. C. de oper. lib.& in cap.licet.de probatio, vnde&in decalogo præceptum est, Honora patrem & matrem.Iuri autem,& priuilegio reuerentiæ causa iudulto quis renuntiare non potest 8.tex.optimus.in.l.vlti.C.de bonis libert.Roma.in singula.480. Alexan. & Iason in. l. penultri. C. de pact.5. col.Deti.in.l.venia. colũ. vlti. C. de in ius vocand. quamobrem in specie & priuilegio. l. ad egregias. ff. de iureiuran. nobilibus & egregijs personis cõcesso, quod ei non possit quis renuntiare notat Roman. in singul.169. Cinus in. l. nec honorem. C. de episc. & cleri. Alberi.& Alexand. in dict. l. ad egregias. Feli.in cap.si qui testium. de testibus. colũ.1.à quibus ferè adducitur tex. in capit.2,ad finẽ de iudic. in.6. quo probatur,nõ posse Moniales renuntiare priuilegio à iure sibi concesso, ne teneantur ad iudicem accedere causa dicendi testimonium : quia, vt

vt Doct.præcitati existimant,id cõcessum fuit reuerentiæ iure & ratione:quem tex.commendant Domini.in capit.indemnitatibus.§. vt autem. de elect.in.6.quamobrem & Ludoui.Gomeci.in dict.cap.2. nu. 45.quo ad. l. ad egregias. eundem intellectum probat. Igitur cũ hoc priuilegium nobilibus concessum, nè in carcerem ob æs alienum mitti possint,datum eis sit reuerentiæ, & honoris causa,constat,ei per nobiles renuntiari non posse.text.optimus in dict.l.alia, §. eleganter. quo probatur,non posse pacto partium tolli priuilegium, quod reuerentiæ causa datum sit,Ego verò, vt huic rationi satisfaciam considero nobilibus multa priuilegia iure concedi,quorum aliquot directè tendũt ad reuerentiam, & honorem eis exhibendum:qualia sunt locus sublimior inter plebeios,item quòd plebeis præferantur in honoribus : & in his fortasis obtinebit quòd renuntiatio admittenda non sit: quia hæc non potest renuntianti nocere quin & toti noceat nobilitati: idcirco renuntiatio non procedit ex eo, quòd reliquis nobilibus, & toti nobilitati præiudicat: arg. text. in capi.si diligenti.de foro compet. alia quidem nobilium priuilegia licet ea concessa sint,vt honos deferatur nobilitati: nõ tamen tendunt immediatè & directè ad exhibitionem reuerentiæ publicam: vt sunt immunitas à publicis oneribus, quòd in carcerem publicum ob æs alienum non mittantur nobiles,& his similia: in his profectò renuntiatio admittenda est. Nec quicquam oberunt ea, quæ in contrarium fuere adducta. Primùm etenim text.in.l.vlti.§.vlti.C. de bonis liber.nõ probat id quod ex eo adnotatur:siquidem tantum inibi cõstat, non censeri remissum ius ingratitudinis, nec ius reuerentiæ exhibendæ patrono à liberto, etiam si remittatur ab eo ius patronatus.

Quia per hanc remissionem generalem iuris patronatus non videtur patronus remisisse ea iura, quæ ratione beneficij accepti in remunerationem, & reuerentiam libertus patrono exhibere tenetur : hæc etenim pertinent ad gratitudinem libertatis à patrono datæ, & reuerentiam ei debitam, atq; ad euitandam ingratitudinem : idcirco præsumendum non est, patronum velle per remissionem iuris patronatus quòd libertus possit liberè ea agere aduersus eum, quæ ingratitudinem inducerent: atq; hic est illius constitutionis sensus : cùm tamen de renuntiatione speciali nihil ibidem responsum fuerit. Quòd si renuntiatio specialis patroni etiam contineret ea, quæ sibi reuerentiæ & honoris causa debentur: profectò prodesset renuntiatio quo ad pœnas iure humano statutas aduersus libertos qui patronis nõ exhibent honorem ac debitam reuerentiam: has etenim, si ad patronũ pertineant, is remittere posset, non tamen

tamen prodesset hæc renuntiatio quãtum ad culpã,& vitium, quod ratione ingratitudinis contraheret libertus omittendo officiales operas: atq; in hoc sensu futura culpa remitti potest quo ad pœnas ingratitudinis cõtra patronum cõmissæ. Vnde mihi non placet quòd Bald. in dict.l.vlti.ad finem. C.de oper. libert.scribit asseuerans, nõ posse patronum remittere renuntiationem expressa ius reducendi libertum in seruitutem ob ingratitudinẽ. Nam ex hoc nõ remittit reuerẽtiæ iura, quæ ex causa datæ libertatis sibi debẽntur sed pœnã, iure humano aduersus ingratum libertum statutã. Et nihilominùs cõdigna quidem alia pœna pro delicti culpa libertus ingratus à iudice puniendus erit.

Ea verò responsio iurisc̃onsulti, quæ refertur in dict. l. alia. §. eleganter. ideo renuntiatione tolli non potest quia rationẽ habet nõ tantum à reuerentia simplici: sed ab ea, quæ simul est pietati paternæ coniuncta: quæ duo efficiunt eam pactionem contrariam bonis moribus: atque ideo nullam,& iniquam.

Quod autem ad cõprobationem tradidimus circa intellect.l.ad egregias, profectò minimè probatur in dicto capitu.2.de iudic.in. 6. quia ea decisio specialis est in Monialibus æquissima quidem ratione: non solũ ex eo, quòd reuerentiæ,& honoris causa id priuilegium concessum sit, sed nè detur occasio vagandi monialibus, quibus iure Pontificio, & plerunq; ex voto necessariò conuenit ea inclusio, vt nõ possint honestè monasteriũ exire, etiam ad iudicem pro ferendis testimonijs: sic deniq; Feli.in capi.si diligenti.de for.compet.nu.24.ad illum tex. respondet sentiens, posse renuntiari beneficio.l.ad egregias. quod magis in specie adnotarunt Roma. & Areti.in ea.l.ad egregias. Angel. in dict.l. alia.§. eleganter. sensit gloss. in. l. inuiti. C. de testibus. optimus text.in dict.cap.2.de iudic. in. 6. dũ dicit,fœminas inuitas ad iudicium trahi non posse: igitur sponte per illius beneficij renuntiationem poterunt ad iudicium accedere & trahi. Maximè fatentur Cinus in dict. l.nec honorem.Feli. in dict. capit.si diligenti.nu. 24. & Iason in dict. l. ad egregias.nu.1.& Ludoui. Gomeci.in dict.capi.2.nu. 51. dum approbat Felin. distinctionem, quòd licet huic beneficio. l. ad egregias. non possit quis in vniuersum renuntiare:poterit tamen quodam in casu eadem renuntiatione vti: quod probat. l. quanuis. vers. inuitus.ff.de in ius vocando. iuncta. l. vnica,C.eo. titu.Ego tamen & si videam hanc vltimam Cini sententiam passim admitti, & eam plurimùm suffragari huic sententiæ, quã defendere conamur:nempe posse nobilẽ quodam in contractu renũtiare nobilitatis priuilegio,quo nobiles gaudere debent,nè pro ære alieno mittantur in carcerẽ:attamẽ ex Cino, Iasone, Feli. & alijs ita intelligo eorum distinctionem in specie dict. l. ad egregias. & ex dict.l. quanuis. & ex dict.capit.2. in princip. vt quis tacitè renuntiare valeat huic priuilegio, si in aliqua causa sponte velit ad iudicem accedere pro testimonio ferendo absque expressa quidem renũtiatione.Idq; mirum non est:nam in dicto capitul. 2. de iudic.in.6.hoc significatur ex priuilegio egregijs personis,& fœminis concedi,quòd inuitæ non trahantur ad iudicem:quasi certissimum sit, nihil priuilegio nocere, si sponte velint ipsi egregij ad iudicem accedere. Atque hic est sensus huius cõclusionis. Nam quoties priuilegio ob reuerentiam concesso renuntiari non potest:eaq; renuntiatio à iure improbatur vt bonis moribus contraria, certè nec in quodam peculiari, & speciali casu admittenda est:quod expresim probatur in dicta.l.alia.§.eleganter.ff.soluto matrimo. cui decisioni nulla congrua respõsio dari poterit:quod verò Iason,Felin.& alij post Cynum tradidere, nempe renuntiationem generalem.l. ad egregias.quo ad omnes causas non valere: mihi non placet:quia nobilitati publicæ nulla ex hoc iniuria irrogatur, quòd aliquis,licet egregius sit,polliceatur se accessurum ad iudicem proferendo testimonio quoties ab eo in quacunque causa vocatus fuerit: qua ratione,etiam si articulus iste non attingat nostram quæstionem, opinor aduersus Cynum & alios hanc renunciationem admittendam fore: nisi forsan quis existimauerit,ex hoc iniuriam irrogari ac præiudicium fieri toti nobilitati: quod ipse minimè censeo. Sic denique renuntiatio specialis priuilegij dictæ.l. ad egregias. etiam expressa valida iudicabitur secundùm Romanum,Felin. & alios huius partis autores: quicquid alij dixerint.

Quintò aduersus præscriptam sententiam facit textus in dicto. §. eleganter. quo probatur, non valere pactionem, qua quis renuntiat beneficio à lege dato, nè conueniatur vltrà quam facere possit: quod in effectu concessum est, nè pro debito quis in carcerem mittatur: sed ea responsio procedit in his personis, quibus ratione reuerentiæ simul,& pietatis,aut naturalis dilectionis priuilegiũ hoc conceditur ratione quidem deducta à bonis moribus: idcirco non idem erit in militibus,aut nobilibus,qui hoc priuilegium alia ex causa habuere:quam solutionem iam obiter hac in disputatione attigimus.

Sextò fortiter hac in controuersia argumentor ex capit.si diligenti. de foro compet.quo apparet,clericum etiam cum iuramento non posse renuntiare priuilegio fori, vt apud iudicem laicum conueniatur: non alia ratione quam quòd hoc priuilegium concessum sit ordini clericorum, & dignitati status ecclesiastici. Eadem ergo ratione nec nobilis poterit renuntiare priuilegio nobilitatis,nè is in carcerem publicum

pro soluendo ære alieno mittatur. Cùm hoc priuilegium nobilium statui & nobilitati iure datum sit: eiusque renuntiatio, ac denique missio in carcerem alicuius nobilis totius nobilitatis deroget excellentiæ. Ego quidem non inficior, hanc esse vrgentem argumentationem: sed tamen animaduertendum esse censeo disparem esse rationem: quandoquidem priuilegium clericorum ob sacras res, quæ ab ipsis tractantur, magis spectat ad ius publicum, quam priuilegia nobilium. l. prima. §. huius studij. ff. de iustitia & iure: capit. contingit. in. 1. de sententia excommu. vbi gloss. & in capit. parochianos. eodem titulo. Nam & priuilegium clericorum, cuius modò mentionem fecimus, partem adsumit à lege diuina; quod alibi tractamus. Nec potest renunciatio in eo casu admitti: quin tendat in derogationem honoris status ecclesiastici: cùm clerici secularia tribunalia non possint absque dedecore ordinis totius frequentare, apud eaq; litigare: iuxta rubri. nè clerici, vel monachi: maximè in capit. 1. 2. & capitu. sed neque. & ideo lex, cui renunciatur, continet publicam & priuatam vtilitatem omninò inseparabiles: quod post alios notat Felin. in dict. capit. si diligenti. nume. 16. Non sic in præsenti quæstione. quanuis etenim aliquis nobilis in carcerem pro ære alieno ducatur: non ex hoc iniuria fit cæteris nobilibus, nec eorum honori derogatur: cùm frequenter nobiles criminum causa in carceribus sint. Deinde nobilis, qui huic priuilegio renuntiauit, poterit carceris molestiam effugere, si bonis cedere velit: quæ sanè cessio ignominiosa non est, modò ea simpliciter absque actibus infamibus fiat. Sic denique videtur iure pronuntiatum fuisse in hoc Regio Prætorio, renuntiationem à nobili Hidalgo factam eius beneficij, quo nobiles non possunt pro ære alieno in carcerem mitti, validam fuisse. Multa hic missa facimus, quæ possent hanc sententiam comprobare: quia ea pertinent ad tacitam renuntiationem ipsius nobilitatis: siquidem in hac quæstione agimus de renuntiatione expressa alicuius priuilegij nobilibus concessi, quæ fuerit facta manente ipsa nobilitate.

Non me latet, hanc opinionem dubiam esse, & tamen eam æquissimam existimo: nè causa nobilitatis ipsi nobiles luxui, ludis, & comessationibus dediti absque vllo delectu res alienas, præsertim pecunias mutuo acceptas temerè consumãt. Quòd si ex renuntiatione alicuius priuilegij derogaretur nobilitati in vniuersum: tunc non foret renuntiatio ista admittenda: nempe quo ad aliquod ignominiosum supplicium nobili inferendum: quod maximè obseruandum erit in his, & similibus renuntiationibus.

Ex. §. se

Ex. §. sequenti.

1 *Iuramentum non confirmat actum prohibitum propter fauorem publicum.*
2 *Intellect. ad tex. in. l. 2. & l. quemadmodũ. C. de agrico. & censit. lib. 11. & inibi explicatur, qui sint coloni censiti, adscriptitij, & originarij.*
3 *Intellect. ad. l. senatus. ff. de contrahẽ. empt.*
4 *Instantia an pereat triennio, non obstãte pacto partium etiam iurato.*
5 *Iuramentum confirmat contractum prohibitum principaliter in fauorem priuatum.*
6 *Fauor publicus, & priuatus quo pacto considerentur in legibus constituendis.*
7 *Iuramentum adeò confirmat contractũ ob priuatum fauorem prohibitum, vt non tantùm sit ipsum seruandum, sed & ipse contractus.*
8 *Iuramentum an habeat hanc vim confirmãdi contractum prohibitum à lege: quoties lex ipsa hanc confirmationem expressim impedit.*
9 *Alienatio rerum Paraphernarũ fieri potest absque iuramento.*
10 *Intellect. Authẽ. siue à me. C. ad Velleia. & ibi de donatiõe propter nuptias, & eius alienatione.*

§. Primus.

Adem Bart. commẽtaria sequuti secundam constitui mus cõclusionem Actus in fauorem publicum principaliter prohibitus iuramento confirmari non potest. Hæc probatur in capitu. cum ad Apostolicam. de regular. l. ius publicum. ff. de pactis. quibus satis expressum est, idemq; ratione manifesta constat, non posse ius publicum pacto priuatorum remitti. Sic sanè hãc conclusionem tenuit Barto. in dict. l. si quis pro eo. numero. 7. quem sequuntur Docto. inibi. Antoni. Abbas, & ali. in dicto capitu. cùm contingat. quo in loco Andre. Alciat. numero. 83. & Corneus in repe. Authen. sacramenta puberum. numer. 29. C. si aduers. vendi. fatentur, hanc opinionem communem esse eam sequuti. Idem fatetur Ioan. Imol. in dicto capitu. cùm contingat. numero. 35. Qui tamen ab ea discedit ex eo, quod licet ius ciuile aliquem actum prohibeat in fauorem principalem Reipublicæ non per hoc idẽ actus iure Pontificio prohibitus est: ius autem Canonicum est equidem considerandum quo ad iuramenti vim & effectum: qua ratione videtur, actum iure ciuili tantùm prohibitum principaliter ob Reipublicæ fauorem, posse iuramento confirmari. Cui rationi non admodùm est difficile responsionem accomodare. Nam vtcunque actus aliquis iuratus sit, nemini præiudicat, nisi iuranti: quod satis expressum est in dicto capitul. Cùm contingat. in fine: sed si priuato præiudicium non fit ex actu ab alio etiam iurato, multo fortiùs Reipublicæ minimè debet præiudicium inferri, atque ita sat iure probatur. Bartol. opinionem veram esse: quicquid Ioann. ab Imola contrarium volucrit. Denique lege non dubium. C. de legibus.

quæ reſpondet, actum iure ciuili prohibitum iuramento non confirmari, adhuc poterit iuxta hanc ſecundam concluſionem intelligi: vt tandem ea reſponſio procedat, quoties prohibitio legis tendit in fauorem reipublicæ & principaliter.

Primò ex hoc infertur intellect. ad textum in.l.ſecũda. & in.l.quemadmodùm. C.de agrico.& cenſit.libro.11. quibus conſtitutionibus ſtatutum eſt, non poſſe quem vendere prædium & retinere colonos agriculturæ prædiſ adſcriptos. Ea etenim prohibitio, vt patet in dicta. l. quemadmodùm. publicam vtilitatem reſpicit: nè agricultura detrimentum patiatur in graue Reipublicæ diſpendium: idcirco ille contractus nec iuramento confirmabitur. Cui quidem deciſioni præmittendum erit, olim cùm maior cura agriculturæ habebatur, fuiſſe colonos quoſdam, qui adſcriptitiſ dicebantur. Et hi per contractum, priuatìmve cõuentionem adſtringebantur agri alicuius culturæ, vt perpetuò operam in eo agro colendo impenderent. De his agit titulus. C. de agricol.& cenſi. vbi gloſſ. in rubric. text. optimus, & ibi Panormitan. eleganter in capitu. iudicatum. de immunita. eccleſi. tradit Ludouic. Cælius libro. 4. lect. antiqui. capi. vltim. vnde qui agricolationi recens adſcribuntur cum aliſs colonis ibidem originariſs adſcriptitiſ dicũtur: quod etiam explicat Oldendorpius. 3. Actionum claſſe. actio. 9. Aliſ autem dicebantur coloni originariſ, & hi ſunt qui ex adſcriptitiſs naſcuntur, & procreantur. l. colonos. C. de agricol.& cenſit. Quoniam colonarium ius in eo fundo contrahunt principaliter origine, ſeu natiuitate in perſona ſua. Sic originariſ ciues dicuntur qui ex parentibus ciuibus alicuius oppidi oriundi ſunt ad differentiam incolarum, qui nuper ipſi municipatum contraxerunt. Ciues quidem origo facit, incolas domicilium. l. ciues. C. de incol. & in rubrica. C. de municipi. & origina. l. adſumptio. l. vltima. §. penulti. ff. ad municipa. Cicero pro Archia: venit, inquit, Heracliam, quæ cum eſſet ciuitas æquiſsimo iure, ac fœdere, adſcribi ſe in eam ciuitatem voluit. Aliſ coloni cenſiti appellabantur eò quòd eorum agris cenſus publicus eſſet conſtitutus, vt quidam exiſtimant: quæ quidem expoſitio minimè conuenit. l. 2. C. in quibus cauſis colo. domin. accuſar. poſſ. Quam ob rem ex eadem conſtitutione arbitror dici colonos cenſitos eos, qui adſcriptitiſ quidem ſunt, perpetuò adſtricti culturæ agrorum, & tamen præter hoc ex conuentione tenentur aliquem cenſum domino ſoluere ex ipſis agris, eorumque fructibus: hoc ipſum Hoſtienſ. & Abbas adnotarunt in dicto capitul. iudicatum. Quibus ſanè præmiſsis, quia coloni ſolebant agros deſerere, & in ciuitates fugere: aut ipſi domini prædiorum eos colonos ſibi retinebant in vendi

tionibus agrorum maxima cum iactura Reipublicæ: cuius tunc intererat agros, & prædia coli, vt ex eorum fructibus eſſet Reipublicæ conſultum in frumentaria inopia, ſancitum eſt, quòd prædia mĩnimè poſſint alienari ſine ipſis colonis. dicta l. 2. lege quemadmodum. l. omnes profugi. l. originarios. C. de agricol. & cenſit. eaque prohibitio non aliam quàm publicam vtilitatem præcipuè ſpectat: Hodie ſanè dubitarem ipſe, an in praxi foret attendendus fauor hic publicus: cùm non immineat illa neceſsitas colonorum ad colendos agros, quæ olim ob militiæ præmia rempublicam vrgebat. Et tamen ſatis ſit, conuentionem reprobatam in dicta. l. quemadmodùm, non confirmari iuramento: quod Barto. communiter receptus in dicta. l. li quis pro eo. nume. 7. expreſsim notat.

Secundò ex eadem concluſione infert Bartol. intellectum ad legem ſenatus. ff. de contra. emptio. & l. cętera. ff. de legatis. 1. quibus prohibitum eſt, nè quis vendat marmora, aliaſq; res affixas ædibus, ea ratione quòd interſit Reipublicæ publica ædificia, item & priuata minimè deformari: nè ciuitates ipſæ deformentur. Idem tradit Regia. l. 16. titulo. 5. partit. 5. Nam cùm ea prohibitio nullam aliam præcipuè vtilitatem afferat præter publicam: conſtat nõ poſſe venditionem earum rerum, quæ ædibus affixæ ſunt, iuramento confirmari: quemadmodum Bartol. quem aliſ ſequuntur in dicta. l. ſi quis pro eo. numero. 7. in ſpecie notat. Sed, vt liberè quid hac in re ſentiam reſpondeam, non ad modùm tuta eſt hæc concluſio noſtris temporibus. & fortaſsis in iudicialibus controuerſiſs, ſi hæc incideret dubitatio, non admitteretur ad ſententiam pronuntiãdam. Multa etenim iure veteri ſtatuta fuerunt, quæ vel per deſuetudinem, aut contrarium vſum ſublata planè ſunt.

Tertiò Barto. idem in dicto num. 7. intulit ex hac. 2. concluſione ad interpretationem text. in. l. properandum. §. ſed & ſiquidem. C. de iudi: vbi ſtatutum eſt, inſtantiam litis per triennium extingui. Nam ea conſtitutio rationem præcipuam habet ab vtilitate publica, nè lites fiant immortales. capitu. finem. de dolo & contuma. Idcirco Barto. cenſet, non poſſe iuramento confirmari pactionem, quæ inter litigantes facta ſit ſuper prorogatione inſtantiæ, vt ea duret vltra triennium. Idem notant ipſe Bartol. & ibi Iaſon, nume. 21. in dicta. l. properandum. in principio. Panormita. in capit. penulti. de iudi. numero. 15. quorum opinio manifeſtè probatur in dicta. l. properandum. in princip. vbi lex ipſa omninò aufert poteſtatem ipſis litigantibus ad prorogationem inſtantiæ, ac iudici mandat, quòd non obſtante litigantium conſenſu peremptа inſtantia per trienniſ lapſum minimè procedat in cauſa: atque ità hæc eſt communis opinio, de qua Bartol.

idem dubitasse videtur in. l. Scius. ff. ad legem Falcidiam. & contrarium tenuerunt Felin. in dicto cap. penulti. numero. 13. Imol. ibi. idem in dicto capit. cùm contingat. in. 2. casu, & membro principali. ea ratione quòd ista conuentio iurata, non sit contraria iuri Canonico: imò secundùm id omninò permissa iuxta tex. in dicto capitu. penulti. quo probatur, iure Pontificio instantiam non perire per triennij lapsum: vnde iuramentum obligatorium est, & conuẽtio valet. Ego verò etsi sciam à plerisq; traditum fuisse, iure Pontificio non perire instantiam per triennium per textum in dicto capit. penulti. & in capit. vltim. de probatio. & capit. cùm olim. verb. iudices. de priuileg. gloss. in dicto capit. penul. & in. capitul. fina. de dolo & contuma. & in cap. Anteriorum. §. ad hoc sancimus. 2. quæst. 6. quarum opinio communis est secundùm Felinum in dicto capit. penult. colum. 1. & Iason in dicta. l. properandum. numero. 27. atque ità ferè in praxi recepta: attamen opinor, nullam in hoc esse constituẽdam differentiam inter ius Pontificium, & Cæsareum: imò respondendum erit, etiam iure Pontificio instantiam triennio finiri. Nam tex. in dicto cap. pen. qui fortiùs cæteris. vrget, planè tantùm probat, iurisdictionem iudicis delegati non finiri, nec extingui per triennij lapsum, quo lis apud eum cœpta, finita non est: atque in hunc sensum accepit gloss. inibi illam decisionem: eandemq; opinionem Doctor. ibi sequuntur communiter: Rota noua. 96. denique quòd iure Pontificio instantia per triennij lapsum pereat, adnotarunt Fulgos. & Iaso. in dicta. l. properandum. in principio. fin. col. & Roma. in consil. 220.

Sed & si quis contendat adhuc constituendum fore discrimen inter ius Canonicum, & ciuile: non ex eo sequitur, iuratam conuentionem posse præiudicare iuris ciuilis sanctioni quo ad ciuile forum propter publicam vtilitatem, à qua fundamentum, & rationem habet iuris Cæsarei constitutio. Nec mirum cuiquam videri debet, aliquid esse vtile foro ciuili, & seculari, quod non ità vtile sit foro Pontificio. Illud equidem verum erit, quod Barto. sensit in dict. l. Scius. & tenent ibi Imola & Alexand. conuentionem istam de proroganda instantia iuramento confirmatam, etiam si ea valida sit censenda, id tantùm inducere, quòd non possit aliter ex litigantibus proprio nomine & ratione priuati commodi opponere exceptionem instantiæ finitæ, licet triennium sit transcursum: atque hæc dicta sint de prorogatione instantiæ. Qua de re poterit lector legere Bonifacium in Clemẽ. Quandiu. de appellatio. 3. colum. Roma. in singular. 276. Bald. Nouell. de dote, parte. 9. priuilegio. 14. Alexan. in. l. 4. §. hoc autem iudicium. colum. 5. ff. de damno infect. Capicium in decisione Neapoli. 11.

Quartò

Quartò ab eadem secunda conclusione deducit Barto. in dict. l. si quis pro eo. nume. 7. non posse à priuato renuntiari statuto, quo debitor frumẽti liberatur soluendo certam pecuniæ quantitatem pro qualibet frumenti debiti mensura: quoties id statutum ea ex causa sanctum fuit, vt ciuitas: vel prouincia plures ciues & rusticos habeat, qui possint onera subire, indictam à Republica pecuniam soluere, aliaque in communem vtilitatem expedire. Et licet Ioan. ab Imol. in dicto cap. cùm contingat. dubitet de hac sententia Barto. & dubitari possit: quia vtilitas publica in hoc versatur quòd ciues non cogantur inuiti præcisè frumentum soluere: sed liberentur præstando certam eius æstimationem: non tamen ex hoc vtilitas ista publica tollitur, aut diminuitur: si sponte ciues velint in quibusdam contractibus huic fauori renuntiare: attamen opinio Barto. verior est propter expressam in eodem statuto publicam vtilitatem absque vlla statuentium fraude: sicuti Alciat. adnotauit in dict. capitu. cùm contingat. numero. 88. & quia si locus foret renuntiationi, facillimè tolleretur vis ipsius statuti: siquidem passim debitores eidem renuntiarent mille præstitis iuramentis.

Quinto ipse hac ex conclusione deduco, minimè valere donationẽ à clerico factam concubinæ etiam si ea iurata sit: Sicut in hac specie late probant Aymon in consil. 229. lib. 2. & Ripa. in. l. miles. ff. de reiudicat. Nam huius donationis prohibitio fauore publicæ vtilitatis, & honestatis facta est: vt constat. De ea vero tractnot præter Alios Antõ. consil. 14. Iason. in consil. 37. libr. 3. Afflict. Decis. Neapo. 102. Bermondus Chaueronius de concubinarijs. pag. 242.

Tertia principalis conclusio. Iramentum omninò confirmat actũ, seu contractum prohibitum iure ciuili præcipuè, aut sanè principaliter propter priuatam vtilitatem: etiã si minús principaliter &, vt aiunt, secundariò publicam vtilitatem cõtineat. probatur hæc conclusio in dicto capit. cùm contingat. de iureiurand. & capit. licet. eodem titul. in 6. Nam etiam si Reipublicæ interfit, fœminarum dotes augeri, saltem conseruari potiùs quàm minui. l. 1. ff. solut. matrimo. atque ideo lex ciuilis prohibuerit alienationẽ fundi dotalis: vt tradit iurisconsultus in rubr. ff. de fundo dot. Quia tamen ea prohibitio præcipuè priuatam vtilitatem, & fauorem spectauit: etiam si nihilonimus & publicum cõmodum respexerit, minus tamẽ principaliter, nihilominus alienatio fundi dotalis iuramento confirmatur: sicuti probatur in dicto capitu. cum contingat. à quo poterit adsumi prima huius conclusionis illatio: ipsa etenim cõclusio oĩm fere consensu recipitur: & ea ratione cõmunis est: vt testantur eam sequuti Corne. in dict. Authẽ. sacramẽta pu-

berum.nume.30.& Alciat. in dicto. capit.cum contingat.nume. 92. vbi Abb.nume.5.& Imola,nume.36.eandem conclusionem veram esse censent,& probari etiam in dict. Authen. sacramenta puberum . huius sententiæ ea est ratio:quòd nè quis periurus sit, satis esse constat, eum, cuius fauorem principaliter lex respexit,eidem renuntiasse tacitè vel expressè.Nam vbi aliqua constitutio in fauorem edita est,semper consideramus fauorem quẽ præcipuè, ac principaliter lex ipsa inspectat, non eũ, quisecundo loco ab ea significatur,iuxta gloss. celebrem in hoc ca.quamuis. de pact.in.6. cuius statim mentionem faciemus ad intellectum decimum huius constitutionis in.3.Relectionis parte.

Cæterum Fortuni. Garsias in.l.1. §.huius studij.ff.de iusti.& iure.maximè improbat hunc dicendi modum:quo nostri iuris vtriusque in
6 terpretes existimant,legem aliquam quãdoq; principaliter ob fauorem priuatum conditam fuisse,& secundariò propter fauorem publicum: qua consideratione vtuntur passim Doctores sed præsertim in hac quæstione Barto.& alij hanc distinctionem tradidere:quæ ex eo falsa videtur, quòd finis præcipuus in rebus agendis attendẽdus sit: quiquidem in legibus constituendis semper est ad commune bonum tanquàm ad potentius,& præclarius. Ea etenim quæ ad cõmunem vtilitatem pertinent aliquo modo,principaliter, & ex priori causa introducta sunt ad cõmune bonum , non secundario. deinde quælibet lex,in sua dispositione quacunq; principaliter tendit ad publicum cõmodum.c.erit. vbi Archid.ca.factæ. 4. distinct.Thom. 1.2.q.90.articu.2. Quòd si aliqua iura dicuntur in humanis legibus ad priuatam vtilitatem constituta fuisse: idcirco id dictum est : quia hæc iura non disponunt super rebus publicis,& ad omnes in cõmuni pertinentibus : & tamen quia necessarium est , quòd particulares regantur ad regimen totius, ideo iuraprædicta,quæ priuatam vtilitatẽ cõtinere videntur , adhuc spectãt ad cõmune bonum : & hic respectus principalis est,non secundarius. igitur opinio Barto. & sequacium nõ est omninó admittenda : cùm iuxta prædictam considerationem etiam actus contrarius humanis legibus priuatam vtilitatem spectantibus,aduersus omninò est constitutionibus ad publicam vtilitatem pertinentibus principaliter, non secundariò: sicuti modò probauim9. Hic tamen modus dicẽdi defendi poterit, si animaduertamus , finem cuiusque dispositionis dupliciter accipi principaliter:nempe vel quo ad intẽtionem,vel quo ad exequutionẽ:finis aũt principalis communi significatione dicitur qui propinqor est in exequutione , quanuis remotior sit in intentione legis. lex igitur,qnæ de priuatorũ rebus disponit,principaliter intẽdit commune bonum sed quia ex lege ista prius bonum ad priuatos defertur , dicendum est,legem hanc principaliter fauere priuatis. principaliter inquam exequutione : secundariò autem intentione. Vnde cùm Accursius in dicta.l.prima.§.huius studij.dixit, leges quasdam secundariò tendere ad fauorem publicum, & principaliter ad priuatum : est intelligendus secundariò non quo ad intentionem, sed quo ad exequutionem. qua ratione quælibet lex, etiam de priuata vtilitate tractans intentiõe quidem principaliter ad commune bonum spectat:illa verò lex , quæ rebus publicis disponit , principaliter intentione,& exequutione ad commune bonum,& fauorem publicum spectare videtur. Priori sanè legi finis principaliter conuenit quo ad priuatam vtilitatem respectu exequutionis: atq; item quo ad commune bonum respectu intentionis: quemadmodum in specie docet eleganter Martinus ab Azpilcueta in capit. inter verba.11.quæst.3.colum. 85. sensit Bartol.in.l.ambitiosa.nume.19. ff.de decre.ab ord.faci.

Quarta conclusio ex Barto.colligitur in dicta.l.si quis pro eo.nume.8.
7 dum ad declarationem præcedentis conclusionis scribit , in ea specie, & casu non tantùm iuramentum seruandum fore , sed & cõtractum ipsum alioquiinualidum, iuramenti religione confirmari, & firmum fieri.Hæc sententia patet in dict. ca. cùm contingat. ibi , omninò. & in hoc capit.quanuis.ibi, seruari debet. vbi gloss. hoc expressim notat. & rursus in capit.licet.de iureiurando. in sexto. & in authenti.sacramenta puberum.ibi, inuiolabiliter. quibus quidem authoritatibus hæc sententia probatur, quam sequuntur Calderi.Anchar.Cardin.Abb.numer.8. &Imola num.18.in dict.capit. cùm contingat.Bald.Barto.& Docto. in dicta authen.sacramenta puberum. vbi Corne.nume.56. scribit, non esse ab hac opinione recedendum in iudicando, & consulendo:eandem fatentur communem esse , eam sequutus Abb. in dicto capitul. cùm contingat.numero octauo.Iason in dicta authentica. sacramenta puberum.numero.36.Curtius Iunior consil.47. columna secunda. & Aretin. consil.22.columna tertia. idem fatetur Alciat. in dicto capitu.cùm contingat.nume.113.

Contraria sententia quibusdam placuit : nempe quòd in hoc casu iuramentum seruandum sit: non tamen confirmetur contractus ratione iuramenti: nec validus fiat:huius opinionis authores sunt Anton.in dict.capitu.cùm contingat. Cuma. in dicta.l. si quis pro eo.Ioan.Faber, & ibi Porcius in princip.Instit. quibus aliena.licet, vel non. idem Porcius in.§.extraneo.Instit.de hæredit. quæ ab intesta.defer.Iason in dicta Authent.sacramenta puberum.nu. 37. Fortunius eleganter in tracta.de vlti.fine,illat.19. late Ioannes Igneus in.l.prima.§.si vir aut vxor.ff.ad Syl

lan. numer. 145. ſenſit eandem opinionem Barto. in. l. quiſuperſtitis. ff. de acquirenda hæredi. ex quibus Andr. Alciat. in dicto capitu. cùm contingat. dicebat, non eſſe admodùm certum, quòd prior ſententia communis ſit: & poſſe iſtam vltimam iure defendi.

Poſterioris opinionis ea eſt ratio præcipua, quòd contractus iuramento quidem confirmatur ad hunc effectum, vt non obtenta abſolutione à iuramenti vinculo ſeruandus ſit: non ita, ſi abſolutio fuerit obtenta. Præter hæc multa alia pro hac aſſertione traduntur, quæ dubiam efficiunt priorem ſententiam. & tamen ego cenſeo, non eſſe aliquo pacto ab opinione Barto. in dicta. l. ſi quis pro eo. recedendum in iudicio, nec in priuatis reſponſis. Sunt etenim adeò fortia verba text. in dicta Authent. ſacramenta puberum. & aliſs ſimilibus conſtitutionibus, vt nullam ex æquo patiantur congruam reſponſionem: idcirco exiſtimo non eſſe locum diſputationi huius controuerſiæ quo ad tribunalia: tametſi non inficier dubiam eſſe quæſtionem quo ad priuatam diſputationem.

Quicquid ſit de hac quæſtione refert tamen plurimum quæ harum opinionum ſit recipienda propter varios cuiuſcq; effectus. Nam ſi communis, & prior opinio admittenda eſt, primum ſequitur, falſam eſſe gl. in dicto capit. cùm contingat. dum aſſerit, in eo caſu tenere, ac validum eſſe acceſſorium: id eſt iuramẽtum, non principale: id eſt contractum. valet etenim contractus ratione iuramenti iuxta Bartoli. ſententiam: atque ita Areti. in dicto conſil. 22. reprobat gloſſ. in dicto capitul. cùm contingat.

Secundò, ſi vera eſt cõmunis opinio, planè conſtat, hæredes mulieris, quæ præſtito iuramento rem dotalem alienauit, non poſſe rem alienatam vendicare, aut petere: quia contractus valuit, eiuſq; vis ad hæredes vtrinq; tranſmittitur. quòd ſi contractus minimè confirmaretur iuramento, ſed tantùm iuramentum foret ſeruandum, eiuſq; vis inſpicienda, profectò hæredes iurantis minimè obligarentur ſtare iuramento, nec contractui iurato, cùm ad eos vis iuramenti non tranſeat: ſicuti ſuperius adnotatum eſt in prima huius Relectionis parte. §. 5. nume. 4. in ſpecie autem huius illationis hoc tenent Imola in dicto capit. cùm contingat. nume. 18. & ibi Alciat. nume. 120. tradit optimè Paul. Pariſ. conſil. 75. colum. 1. & vlti. lib. 3. quorum opinio communis eſt: licet Panormi. in dicto capi. cùm contingat. nume. 8. velit tenere, ac probare, quòd etiam ſi contractus non confirmaretur iuramento, tenerentur nihilominus hæredes iurantis ſtare contractui: quod falſum eſt, neciure probari verè poterit. Nam & ratiõibus Panormi. reſpondet Alciat. in dicto capit. cùm contingat. nume. 120.

Tertiò, ſi admittenda eſſet opinio Fabri, & aliorũ cõtra communẽ, poſſet equidem mulier, quæ rem dotalem alienauit eandem reiuendicatione petere à tertio poſſeſſore, qui non haberet cauſam ab empto re. ſiquidem iuramentum, quod ſeruãdum eſt in hac ſpecie, ſolùm habet vires in fauorem emptoris, cui præſtitum fuit atq; ideo is, qui nõ habet cauſam ab eo, nequaquã poterit ſe defendere ratione iuramenti: ſicuti in hoc caſu adnotarunt Imola in dict. capi. cúm contingat. col. 9. & ibi Alciat. nume. 128. Ioan. Faber, in princip. quibus alienare licet vel non. quod ſi communem opinionem ſequamur, contrarium eſt dubio procul reſpondendum. Nam ex quo contractus alienationis iuramento fuit confirmatus, ſatis apparet dominium rei dotalis ab alienante in emptorem tranſlatum fuiſſe, nec vllum ius remanſit penes mulierem ad petendam rem dotalem: quod Doctor. communiter fatentur.

Quartò ex communi ſententia infertur, contractum iſtum alienationis fundi dotalis, & ei ſimiles iuramento præſtito cõfimatos adhuc manere validos, etiam præſtita abſolutione à iuramento ex aliqua iuſta cauſa: atq; ideo oportere, quòd iudicio ordinario agatur ad contractus reſciſsionem. Prædicta etenim abſolutio tantùm conceſſa videtur ad effectum agendi: quamobrem Panormit. in cap. 1. de iureiurã. colũ. penul. hanc illationem probat. idẽ tenuit Angel. conſil. 160. Nam contractus ab initio iuramento confirmatus non ex hoc irritus eſt, quòd poſtmodùm ceſſet iuramenti vinculum: reg. factum legitimè de regul. iur. in. 6. idem tamen Panor. in dict. capit. cùm contingat: nume. 9. & Feli. in dict. capi. 1. eiuſdẽ tit. nu. 26. Card. & Anto. in cap. debitores. eo. titu. cõtrariam ſententiam verio rem eſſe cenſent, exiſtimãtes contractum irritum manere præſtita abſolutione à vinculo iuramenti, quoties is contractus à ſolo iuramento robur accepit. quòd ſi cõtractus alioquin etiam ſine iuramento validus ſit: tametſi aliquem effectum ex iuramento accipiat: vt in ſpecie. l. 2. C. de reſcinden. venditio. tunc fatẽtur Abb. & alij adhuc manere ius firmum ex cõtractu, etiam obtenta abſolutione à iuramẽto. Sed in hac cõtrouerſia expedit tres diſtinguere caſus. Primus quidem conſtituendus eſt, vbi contractus eſt omninò nullus, nec iuramento cõfirmatur, ſed iurans tenetur tantum ſeruare iuramentum: vt in capi. debitores. de iureiur. & in hac ſpecie data abſolutione à iuramenti vinculo contractus manet oĩnò nullus abſque vlla reſciſsione ſecundum Abb. in capi. cùm contingat. notauimus & nos in lib. 1. Variar. Reſolut. capit. 4. nu. 5. Secundus caſus eſt, cùm contractus iure validus cenſetur, etiam abſq; iuramento: & tamen propter iuramenti vim, is qui iurauit, non poteſt aliquo iuris remedio aduerſus

uersus eundem contractum agere: vt in specie l. 2. C. de rescind. vendit. tunc sanè obtenta absolutione à vinculo iuramenti, nihilominùs cõtractus vim aliquam habet: sed qui iurauit, agere poterit aduersus contractum eo remedio, quod, si nõ iurasset, sibi iure competeret: ita Panor. in dict. cap. cùm contingat. nume. 9. atq; tunc in eo iudicio tractabitur de remedio & actione cõtra ipsum contractum competentibus. Tertiò considerandum erit, quid dicẽdum sit, vbi cõtractus alioqui omninò nullus ex solo iuramẽto cõfirmatur: & denicq; Angel. in dict. cons. 160. & qui eum sequũtur, tenent, data absolutione à iuramento adhuc contractus vim superesse, vt nihilominus de eius viribus agendum sit, & præcipuè an ex iuramẽto omninò fuerit confirmatus: iuxta notata per Abb. in dict. cap. 1. de iureiur. colum. pe. & Soci. in l. hæc scriptura. ff. de conditi. & demonstrat. ex cuius commẽtarijs tres hi casus distinguntur: tametsi eius, & aliorum, quos modò citauimus mente ad amussim examinata præsertim his obseruatis, quæ Alciat. in dict. capi. cùm contingat. scribit nume. 125. & quæ nos tradidimus dict. capit. 4. huius quæstionis resolutio in hoc vertitur, an absolutio obtenta fuerit, & concessa ad effectum agendi: quod constabit ex ipsa negotij serie, vel ex modo procedẽdi: quia summariè actũ fuit de ipsa absolutione præstanda: in hoc etenim casu vtcunq; sit, contractus manet firmus, eamq; vim habet, quam haberet nondum data absolutione ab ipso iuramento: tantúm sanè est iuranti concessum, vt non obstante iuramento possit in iudicio tractare de viribus contractus, & an aliquod robur ex iuramento acceperit. Hoc tamen locum obtinet in omnibus casibus per Socin. traditis. Sed si absolutio data sit non tantùm ad effectum agendi: sed & omninò ab ipsa iurati contractus obligatione: quod apparebit ex modo agendi, & cognoscendi, definiendiq; de præstanda absolutione quæstionem: tunc omninò absolutione data nulla supereſt contractus vis: nec de eius viribus iterùm agi potest.

Cæterùm si lex ciuilis, quæ contractum prohibet, nõ tantum simpliciter prohibitionem cõtinet: sed 8 & iuramẽtum cõtractui appositũ, præstitum, & adscriptum irritum facit: tunc equidem obtinet opinio eorum qui tenuerunt contractum prohibitum lege ciuili non confirmari iuramento. Lex etenim ciuilis velle videtur in hac specie, quòd cõtractus iuramẽto nõ cõfirmetur: tametsi de obseruatione iuramenti nihil tractauerit: illud siquidem seruandum est: qua ratione si iurans à vinculo iuramenti fuerit absolutus quacunq; ex causa, quæ potissima erit, quia ita aduersus legis vrgentem prohibitionẽ contraxerit, non tenebitur stare contractui, nec contractus

tractus manet confirmatus: quemadmodum in specie ista visum est Freder. consil. 272. Paulo Castrensi, & Corneo in dict. Authen. sacramẽta puberum. numer. 54. Imolæ num. 45. & Alciato nume. 135. in dict. capit cum contingat. Authen. in cap. cano num statuta de constit. folio. 11. colũ. 4. idem voluisse videtur Fortu. in tracta. de vltimo fine, illat. 19. & 20. Nam etiam si lex ciuilis non possit iuramenti vim tollere, poterit profectò impedire iusta ex causa, nè fiat contractus prohibiti confirmatio per iuramentum secundum ea, quæ latè tradita fuere in prima huius Relectionis parte. §. 3. numero. 7. Non oberunt quæ Panormi. docet in dict. capit. cùm contingat. nume. 11. quem sequitur Ioan. Baptista de sancto Seuerino in repeti. l. omnes populi. columna. 33. ff. de iustit. & iure. quibus vterque conatur probare, legem ciuilem non posse tollere vim iuramenti, nisi in eo actu, in quo lex ipsa iusta ex causa præsumat fraudem, metum, aut deceptionem. Hæc enim vera sunt quantum ad vim, quam iuramentum habet ex lege diuina, & naturali, vt seruandum omninò sit, nisi iusta ex causa fuerit data ab eo absolutio: non quantum ad confirmationem contractus humani, cuius vis, & robur legibus humanis subijcitur: ad quas totius Reipublicæ cura spectat.

Sic sanè cum quotidie apud Regia tribunalia videamus controuerti super alienationibus rerum dotalium quę præstito iuramento iam ita passim fiunt, vt nullus locus sit legi ciuili, quæ fundum dotalem alienari vetuit: fiunt etenim hæ alienationes, sicuti ex ipsis iudicialibus quæstionibus apparet, frequentissimè absque mulierum libero consensu: quæ etiam secluso metu non audent maritis alienare volentibus refragari ob reuerentiam, & amorem. quem eis exhibere tenentur alioqui non admodùm tranquillam vitam cum eis acturæ præsertim quia multoties metus grauissimus infertur, qui probari non potest, constat multis litibus, & alienationibus rerum dotalium causam dedisse responsum Romani Põtificis in dict. capit. cùm contingat. atq; oportere ad tot lites vitandas, totq; maximè reprobas alienationes extirpandas remedium aliquod à legislatoribus adhiberi: nè tandem ita temerè dotibus fraudentur fœminæ, quas Reipublicæ interest, non manere indotatas. Forsan foret ad modùm vtile Reipublicæ legem ciuilem constitui, quæ statueret, res dotales, etiam per mulieres non posse alienari: nisi consensu ab ipsa vxore apud iudicem præstito, & itidem iuramento, quo adseueret, se liberè, & absque vllo metu alienare, & alienationi consentire: & per iudicem ipsum receptis testibus fide dignis super vtilitate ipsius alienationis, vt tandem iudex comperta vtilitate viri & vxoris, decretum decernat, quo alienationem cum vxo

ris

ris iuramento permittat: alioqui absque hac solennitate alienatione facta, etiam cum iuramento, ipsum contractum nullum esse propter fraudem, & metum à iure in hac specie præsumptum, nulla probatione in contrarium super libero consensu admittenda. Posset item lex statuere, contractum alioqui celebratum, ratione solius metus reuerentialis, rescindendum fore, ac si metus cadens in constantem virũ causam contractui dedisset. Nam per hæc constitutioni Pontificiæ satis fit maxima cum Reipublicæ vtilitate, ob mille fraudes, quæ hodie à viris vxoribus fiunt super rerum dotalium alienationibus.

Verùm quia hac in parte, dum Bar. assertiones examinamus, adducitur præcipuè decisio. text. in dicto capitul. cùm contingat. oportet, vt illius capitis responsio apertiùs intelligatur, aliquot adnotare ad expeditiorem eius interpretationem.

Primum equidem obseruandum erit: an ea constitutio sit necessaria, in alienatione rerum paraphernarũ ita quidem, vt res paraphernæ possint alienari per vxorem absq; iuramento. Et Ioann. Faber *in princip.* Instit. quib. aliena. licet vel non. numer. 11. tenet, prohibitionem alienationis fundi dotalis minimè obtinere in rebus paraphernis, quarum alienatio prohibita iure nõ est: idem respondit Angel, in. l. iubemus. C. ad Velleianum. citatur a Fabro Innocenti. in capit. ex parte de consuetudin. ad finem, quasi is sit huius opinionis auctor: & tamen Innocent. solúm tractat, an teneat alienatio rerum paraphernarum facta per maritum: ac distinguit: an sit translatum dominium in ipsum maritum, an non. vt priori casu teneat alienatio: posteriori verò sit nulla. Sed in fauorẽ opinionis Ioan. Fabri sunt duo consideranda. Primum quantum differant in priuilegijs res paraphernæ à rebus dotalibus: cùm res paraphernæ etiam si habeant priuilegium hypothecæ: non tamen habent priuilegium prę lationis: quemadmodùm ipse adnotaui libr. 1. Varia. Resolutio. capit. 7. in princip. post gloss. in. l. si ego. verb. sed condici. ff. de iure doti. secundum, quod huic sententiæ plurimum patrocinatur, deducitur ab ea conclusione, quæ dictat, constante matrimonio procedere præscriptionem contra vxorem in rebus paraphernis: licet ea non procedat in rebus dotalibus: sicuti distinximus eodem lib. 1. Var. Res. c. 8. nu. 8.

Secundò est adnotanda constitutio Authent. siue à me. C. ad Velleia nũ. vbi probatur, res vxori donatas propter nuptias, non posse alienari per maritum, etiã ex cõsensu vxoris, nisi vxor ipsa post bienniũ à tẽpore contractus iterùm alienationi consentiat, & eo tempore marito super sint alia bona, quæ sufficiant solutioni dotis. Hæc etenim decisio admodum distincta est ab his, q̃ fundi dotalis alienationem prohibuerũt. cùm in

in alienatione fundi dotalis minimè sufficiat consensus post biẽnium geminatus, ac repetitus in reb⁹ immobilibus secundũ glos. & Docto. in Auth. siue à me. Bart. in. l. 1. ff. solut. matri. & ibi Alex. colum. 8. vbi Ripa num. 103. scribit, hãc opinionem communem esse: idem fatetur Bal. Nouel. in tractat. de dote. 7. parte. priuileg. 1. colũ. 4. At in rebus propter nuptias donatis procedit alienatio facta per maritum consentiente vxore, modò post biennium consensus repetatur, & eo tẽpore supersint bona, quæ sufficiant solutioni dotis: quemadmodum tradit Imol. colũ. 4. in dict. capi. cùm contingat. Docto. in dict. Authent. siue à me. & in cap. peruenit. de emptio. & vendit. vbi Antoni. Burg. colum. 1. & vlt. eandem resolutionem probat. Attamen alienatio rei donatæ propter nuptias, si fiat vxore consentiente, & iurante, valebit profectò: sicut valet alienatio rei dotalis facta cum iuramẽto secundum gloss. & communem in dicto capi. cùm contingat: vbi gloss. sentit, iuramentum habere vim duplicis, ac repetiti consensus eandem glos. & eius conclusionem quo ad alienationem arrharum, & donationis propter nuptias tenent Hostiens. & Imol. in dic. cap. peruenit. Bald. & Salicet. in dict. Authent. siue a me. & in Authent. si qua mulier. C. ad velleia. Ioan. Lupi, in Rubric. de donatio. inter vir. & vxor. §. 17. nume. 14. tametsi vlterius ista consideratio examinanda sit. Nam maiorem vim habet iuramentum quam repetitus consensus: cùm tẽpore repetiti consensus necessarium sit vt alienatio rei donatæ propter nuptias valeat, maritum habere bona, quæ sufficiant solutioni dotis: nòn sic in alienatione iurata, quæ valida omninò est, etiam si tempore iuramenti non supersint hæc bona apud maritum: sicuti Docto. communiter fatentur. Deinde errat glo. in dict. capit. cùm contingat. dum notat, alienationem fundi dotalis perpetuò non prohiberi, eiusq; prohibitionem non esse perpetuam: ex eo, quòd valida sit ex consensu vxoris, modò is fuerit post biennium repetitus: Authen. siue à me. C. ad Velleian. quæ quidem constitutio tantùm locum obtinet in alienatione rei donatæ propter nuptias: non in alienatione fundi dotalis: sicuti paulò antè explicuimus.

Tertiò animaduertẽdum est, glo. in dict. capit. cùm contingat. dum conatur soluere obiectionem. l. nõ dubium. C. de legib. errare quidem primò cùm constituit hac in re discrimen inter ius Pontificium, & Cæsareum: quod constituendum non est: siquidem & apud forum sæculare iurata dotis alienatio valida est, & seruari debet. cap. licet. de iureiurand. in. 6. Nam & ius ciuile hanc vim iuramento tribuit. Authent. sacramẽta puberum. C. si aduers. vendit. præsertim quòd licet gloss. asseueret, finem principalem

iuris

iuris Canonici tendere ad animarum ſalutem: finem autem principalem iuris ciuilis ad humanã fœlicitatem, & Reipublicæ quietem, & tranquilitatem. idemq; adnotauerit Cald. Abb. & aliſ in proœmio Gregoriano: non omninò id certum eſt. Nam & finem principalem iuris ciuilis dirigi in animarum ſalutẽ cõtẽdit Fortu. in tract. de vlt.fine iur.col.4. & ſequẽtibus, ex Ariſtotele, Cicerone, & aliſs: atq; item ex eo, quòd humana, ac ciuilis lex ſit correctio peccatorũ.l.2. ff. de legib. Thom.1.2.q.92.art. 1. &.q. 85.art.1.Iuſtiniano in Auth.vt nõ luxuri.cõtra nat. collat. 6. quæ quidẽ opinio maximè cõuenit legibus ciuilibus principũ Chriſtianorũ: qñ quidẽ leges ciuiles principũ Gentiliũ, & eorũ, qui nondũ cognitionẽ habuere ſummę illius fœlicitatis ſupernaturalis: quæ Chriſti fidẽ colentibus promiſſa eſt, tantũ in hoc tendunt, vt quieta ac trãquilla Reſpublica ſit, bonisq; moribus inſtituta: & vt moraliter bona opera prẽmiũ cõſequantur, illud quidẽ, quod naturaliter intelligi, ac cognoſci poteſt. Sic deniq; tẽperanda ſunt quæ hac de re pro Fortunio, & aduerſus eũ adduci poſſunt. Præmiũ vero ſalutis æternæ, & illius fœlicitatis, quæ ex æterna gloria Chriſtianis promiſſa extat, ſola lege naturali cognoſci non potuit: quod eleganter diſputat egregius vir Domini.à Soto lib.2. de natu. & grati. capit.11. & Melchior à Cano eiuſdẽ profeſsionis, eruditione & cẽnſura celebris in. 2. parte Relectionis de ſacramẽtis. atque hæc quidẽ ſufficiant de quarta Barto.concluſione.

Ex.§.ſequenti.

1 *Contractus à lege prohibitus cõceptis prohibitionis verbis in ipſam perſonam non confirmatur iuramento.*
2 *Alienatio rei dotalis non confirmatur iuramento, vbi mulier priùs iurauerat, dotem nõ alienare. & inibi expenditur gloſ. in capit.licet.de iureiur.in.6. & per totum.§.*
3 *Iuramento promittens nõ reuocare procuratorem, ſi eum reuocauerit, reuocatio tenet: licet periurus ſit.*
4 *Intellect.c.intellecto.de iureiur. & an Rex poſsit alienare res ipſius regni?*
5 *Actus ſpiritualis contrarius iuramento an valeat?*
6 *An poſsit quis renũtiare clauſulæ Decreti irritantis in eius fauorem appoſitæ?*
7 *An agens contrarium prohibitioni legis humanæ peccet mortaliter vel venialiter, an nõ: & ibi rurſus de opinione Bart. quo ad primam huius.§.concluſionem.*
8 *Promiſsio arrharum vltra ſummã lege præfinitam non confirmatur iuramento.*
9 *Fideiuſsio prohibita accedere promiſsioni dotis reſtituendæ iuramento confirmatur.*

§.Secundus.

Adem Bart. commentaria examinaturi quintam ex eo concluſionẽ adnotamus in hũc quidem ſenſum. Iuramentum nequaquam confirmat contractum prohibitum

hibitum à lege, quæ prohibitionem in ipſam contrahentis perſonam direxit. Hæc colligitur concluſio ex Barto.in dicta.l.ſi quis pro eo. ff.de fideiuſſo.numer.9.verſ.aduerte.vbi Angel.idem tenẽt Bartol. in authẽ. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit.Calderi. & Anchar.in dicto capitul.cùm contingat. rurſus ipſe
1 Angel.in conſil.160.quorum opinionem ſequuntur Legiſtæ communiter ſecundum Imolam in dicto capitul.cùm contingat.numer.36.& Rodericus Xuares in.l.1. titul. de las arrhas, libr.Fori.quæſt.3.Huius opinionis ea eſt ratio, quòd in hac ſpecie agens contra legem iſtam mortaliter peccet: quia legiſlatori refragatur, cui obedire tenetur.capit.2. de maiorita.& obedien. atq; ideo cum iuramentum nõ debeat eſſe vinculum iniquitatis, conſtat planè, non confirmari contractum lege prohibitũ ex iuramento iniquè præſtito. ad huius ſententiæ confirmationem adducit Barto.gloſſ.in cap. licet mulieres.de iureiuran.libr.6.quæ aſſeuerat alienationem rei dotalis, etiam præſtito iuramento factam minimè valere, vbi mulier priùs iurata promiſerat, ſe nõ alienaturam dotem, nec aliquam rem dotalem: non alia ratione quàm quòd hoc ſecundum
2 iuramentum iniquum ſit, nec poſſit ſeruari abſq; interitu, & periculo ſalutis æternæ. Eam gloſſ. ſequuntur Docto. ibi, præſertim Francus, & Imola in dict.capit. cùm contingat.numer.81. & inibi Alciat.nume. 43. Chaſſanæ. in conſuetudinibus Burgundiæ, Rubri.4.§.16.nume.5.& Abb.per text.ibi in capitu. intellect. de iureiur. quorum opinio communis eſt, ſicuti teſtatur Imol.nume. 81. & Andr.Alci. in dict.num.43.Ioan. Crot.in.l.filius familias.§. diui. colũ. 25.& ibi Ferdi.Loazes numero. 431.ff. de lega.1. eandem opinionem ſequitur Ioan.Lupi in rub.de donat.§. 45. numero.6.

Verum, vt hæc opinio Barto. diligentiùs examinetur, oportet primũ expendere rationes, quibus eã Bart. probare conatur: maximèſtatim erit congruum perpendere gloſſ. in dicto.c.licet.cui plurimũ obſtat altera gloſſ.in.c.vltim.de procu. in.6.quæ aſſerit, promittentem cum iuramento nõ reuocare procùratorem ab eo conſtitutũ, poſſe nihilominùs eum reuocare adhunc ſenſum, vt reuocatio teneat, licet periurus ſit qui reuocauerit. Hanc gloſſ. plurimum commendant eam ſequuti Abb. Feli. nume.12.& Deci.nume.7.in capi. cum
3 acceſsiſſent.de conſtit. idem Felin.in ca.ſi diligenti.de foro compe. col.6. Iaſon in.l.ſi nõ ſortem. §. ſi certum. ff.de cõdict.indeb.col.3.Soci.conſil. 58.libr.3.Deci.in capit.ad noſtram.de confir.vtili.colum. vltima. Rochus Curti.in tracta.de iure patrona. ver. honorificum. q.12. quorum opinio dubio procul cõmunis eſt. Igitur actus contra primum iuramentum geſtus valet, & tenet, tametſi periurus ſit, qui actum illum egerit. idcirco & in caſu glo.in dic.c.licet.ſecun

da alienatio rei dotalis valida cenſeri debet, aduerſus vulgò receptam ſententiã. his accedit tex. ſingu. in. c. ſicut ex literis. de ſponſa. quo appareret, ſponſalia quæ de futuro dicuntur, etiã iurata diſſolui per ſponſalia de præſenti. Cuius deciſionis nos meminimus in Epitome de ſponſalibus. parte. 1. ca. 5. nume. 9. ergo iuramẽtum primum nõ impedit, quin actus contra ipſum poſteà factus validus ſit. Quamobrem admodum dubia redditur concluſio gloſſ. in dict. ca. licet. Præſertim quia ea nullo modo probatur in dict. c. intellecto. de iureiuran. quod manifeſtiſsimum fiet, ſi animaduertamus in ſpecie illius. ca. nõ ideo reprobari alienationẽ præſtito iuramento factã à Rege rerum quidẽ ad ipſam Regiã dignitatem pertinentiũ, quòd ea facta fuerit contra primũ iuramentũ à Rege præſtitũ de non alienandis rebus ad Regiam dignitatẽ pertinentibus. Nam actus contrarius iuramento primo, etiã ſi iuratus nõ ſit, valet, ac tenet, tametſi agẽs periur⁹ ſit, & peccet: vt colligitur ex gloſſ. in dic. c. vlti. de procurat. in. 6. & ex dict. cap. ſicut. de ſponſa. lib. deinde illud eſt a-
4 pertiſsimi iuris, quod in caſu capit. intellecto. alienatio, etiam iurata nõ valeret, quãuis rex ipſe nullũ præſtitiſſet iuramentũ de nõ alienandis rebus ad Regiã dignitatẽ pertinẽtibus meminit ergo Romanus Pontifex inibi prioris iuramẽti ad periurium notandum in ipſo Rege: & ad crimis maiorem culpam non quòd rationem potiſsimam cõſtituerit propriæ deciſionis in priori iuramento. Eſt etenim alienatio facta à Rege rerum ad Regiam dignitatem pertinẽtium in maximũ præiudiciũ Reipublicæ, cuius ipſe adminiſtrator eſt, non dominus: atq; ideo etiam iurata alienatio in præiudicium tertij non tenet: ca. cùm contingat. de iureiur.

Quòd autem Rex non poſsit alienare bona, & res ipſius Regiæ dignitatis: quia ipſa potiùs ſunt regni, quàm Regis, notant latè Abb. & alij in dicto capit. intellecto. Hoſtiẽſ. & Felin. in capi. dilecti. de maior. & obedien. Ioan. Lupi in. c. per veſtras. 2. notabil. §. 1. nume. 40. Regia. l. 1. titu. 17. & l. 4. titul. 15. part. 2. l. 2. & 3. titulo. 9. libr. 5. ordinamen. quæ omnia intelligenda ſunt, vbi alienatio tenderet in maximum præiudicium Regni: alioqui ſi in modicum profectò valeret ſecundum Abba. & cõmunem in dicto ca. intellecto. Bar. in. l. prohibere. §. planè. ff. quòd vi, aut clam. Corſet. latè in tracta. de excellent. Regis. q. 4. Felin. in cap. ad audientiam. 2. colũ. de præſumption. Matthæ. Afflict. in conſtitutio. Neapolit. in principio. q. 24. ad quam diſtinctionem multa referri poſſunt, quæ hac de re tradit Franciſ. à Ripa libr. 1. reſponſ. capit. 1. nume. 51. Ioan. Igne. in repeti. l. donationes, quas diuus. numer. 26. C. de donat. inter virum & vxor. Et Aymon Crauetta conſil. 241. libr. 2. huc etiam pertinet, quod quidam adnotarunt, nempe poſſe Regem cauſa remunerationis rem aliquam ad dignitatem Regiã pertinentem donationis titulo in aliquem transferre, qui de ipſa Republica ſit benemeritus: optimus tex. in. l. cum plures. §. cum tutor. ff. de adminiſt. tuto. Sic etiam obtinet Regia. l. 9. titu. 4. part. 5. ſtatuens, quòd ſi Rex aliquam ciuitatem, vel caſtrũ Regiæ dignitatis iuſta ex cauſa alienauerit, excepta intelliguntur iura exigendi gabellas, publica veſtigalia, atque puniendi aliquem ſanguinis pœna: niſi & hæc iura expreſſa fuerint: atq; tunc adhuc ſuprema iuriſdictio, & quod ad Regem appelletur exceptum intelligitur. Imò ſi quis ſuperiorem in temporalibus recognoſcens habeat villam, aut ciuitatem cum iuribus regalibus, non poterit iura illa regalia alienare: ſicuti reſpondet Socinus in conſi, 7. in. 3. lib. ciuitas autem, aut villa alienari nõ poteſt inuitis hominibus ipſius ciuitatis: & ſi dominus ex cauſa neceſsitatis velit eam alienare admittendi ſunt homines hi ad emptionẽ libertatis, ſi tantũ dem domino dare velint, quantum ab alio emptore pollicitum fuerit: quod tradunt Hoſtien. & Felin. in dicto capit. dilecti. de maior. & obedien. & Hippol. in. l. 1. §. cùm quidam deponere nume. 10. ff. de quæſtio. qui alios huius opinionis auctores allegat. Hæc tandem obiter adduximus, vt oſtenderemus, non probari gloſſ. in cap. licet. in dicto capit. intellect. de iure iurand. atque ea ex cauſa dubiã reddi eius concluſionem, niſi ex radice ampliùs eius intellectus exquiratur.

Eſt igitur conciliauda gloſſ. in dicto capit. vltim. cum gloſſ. in dicto cap. licet. eo quidem modo. vt quoties quis promiſerit iuramento præſtito ſe non acturum id, quod iure facere non poterat, procedat gloſſ. in dicto capi. licet. & ideo actus contrarius huic iuramento, etiam ſi iuratus ſit, non teneat: quia eſt contrarius iuri, & præterea priori iuramento, quòd fuit omninò cõforme iuri communi. at ſi proponamus iuramẽtum prius continere id, quod erat iuri contrarium, imò quod iuramẽto promiſſum eſt, nè fieret, fieri poterat iure permittẽte: ſaltem nõ refragante: tunc obtinebit gloſſ. in dict. capit. vltim. de procurat. in. 6. hãc diſtinctionẽ vidẽtur vtriq; opinioni aptare Franc. in dict. cap. licet Imol. in dict. capit. cùm contingat. nume. 81. & ibi Alcia. nume. 43. Iaſo. in Authen ſacramẽta puberum. C. ſi aduer. vendit. nume. 60. idem. in. l. non ſolùm. §. vlti. 7. colũ. ff. de noui operis nuntiatio. Alexand. in conſil. 16. lib. 3. 2. colum, Ioãnes de Selua in tracta. de iureiurand. 3. parte. 15. Fallenti. Ioannes Crottus in dicta. l. filius familias. §. diui. ff. de legatis. 1. colum. 25. & ibi Ferdinan. Loazes, nume. 431. quorum interpretatio communis eſt: & tamen vlteriùs aperienda. Nam cùm lex ciuilis prohibuerit alienationem fundi dotalis, ſi mulier iuxta hanc prohibitionem promiſerit, & iurauerit, non alie-

naturam dotem, nec rem aliquam dotalem, addit iuramenti vinculum ipsius legis prohibitioni, quæ irritam facit alienationem in contrarium factam: idcirco nè secundum iuramentum legi prohibenti, simul & priori iuramento præiudicet, actus posterior non valet. Nam etiã si legis prohibitioni principaliter priuatum fauorem concernenti cum iuramento renuntiare quis possit, priori tamen iuramento quod Deo præstitum fuit, nullo pacto nec renuntiare, nec refragari valet. Huic tamen distinctioni obijcitur adhuc text. in capit. sicut. de sponsal. vbi actus cõtrarius priori iuramento validus est, & tenet: quãuis iuramentum prius idem cõtineat, quod ius commune, & denique fuerit iuramento promissum, iurantẽ ipsum nõ acturũ, quod iure prohibitum est fieri. Etenim post sponsalia iure prohibetur matrimonij contractus cum alia, quàm sponsa: licet contractus tencat: quod satis manifestum est. Et tamẽ si sponsus iurauerit sponsalia, & iuramẽto promiserit, se non contracturum cum alia matrimonium, quàm cum sponsa: posteaq; matrimonium cum alia contraxerit, etiam sine iuramento, tenet hic vltimus cõtractus: qui quidem contrarius est priori iuramento, quod fuit conforme iuri cõmuni eandem prohibitionem continens. Vnde prædicta interpretatio ad glossam in dicto capit. vltim. de procurat. in. 6. non omnino cõgrua videtur. Et nè quis dicat, id speciale esse in matrimonio, quod semel contractum rescindi non potest, illud item adducitur, quod idem sit in alijs quibuscunque contractibus: in quibus valet quidem quod posteriori loco actum est, etiam si sit contrarium priori iuramento, quod erat conforme juri communi: vt in casu. l. quoties. C. de rei vendi. cuius ipse mentionem feci in Epitome de sponsa. 1. part. capit. 5. numer. 10. deinde si quis rem istam penitiùs consideret nõne comperiet, iuramentum continens idem quod ius commune, etiam si Deo præstitum sit, continere itidem fauorem priuatum iurantis, si lex ipsa, cui consonat iuramentum, priuatam vtilitatem respiciat? profectò id satis arridet: & tamen iuramentum, quanuis Deo præstitum semper sit, remitti potest ab eo, cuius fauore fuit iuratum, cuiusq; intercessor Deus ipse fuit constitutus. Ergo sicut per iuramẽtum appositum alienationi fundi dotalis remitti potest, & remittitur fauor priuatus ipsius legis, ita remittitur priuatus iurantis fauor ei per prius iuramentum adquisitus. Quam ob rem quidam existimarunt, gloss. in dicto cap. licet. tunc procedere, cum iuramentum prius fuit alicui, cuius intererat, præstitum: alioqui si præstitum sit ipsimet iuranti mulieri, vel alteri, cuius non interest res dotales non alienari, valebit secunda alienatio cum iuramento, aut seruandus erit contractus alienationis nis iuramento secundo confirmatus: quod visum est Baldo, in. l. duobus. §. vlti. ff. de iureiuran. & in cap. veniens. in fine, eod. titul. Alexand. in consil. 16. lib. 3. nume. 6. Deci. in cõsil. 536. nume. 13. Alciat. in dict. capit. cùm contingat. nume. 46. ea ratione quia per prius iuramẽtum nemini fitius quæsitum. l. si repetendi. C. de condict. ob caus. & l. filius familias. §. diui. ff. de legat. 1. vnde solet deduci intellect. ad text. in dicto ca. cùm contingat. dum dixit, iuratam alienationem dotalis rei validam esse, & seruandam fore, modò alteri, quàm iuranti non præiudicet: potest equidem hoc præiudicium confiderari eo casu, quo mulier priùs promiserat præstito iuramento eandem rem alteri vendere. Imò & si hæc promissio facta fuerit absque iuramento idem erit dicendũ. Quia venditio alteri facta cum iuramento non teneat ea quidẽ ratione, quòd contraria sit priori promissioni & alteri præiudicet: quod in specie tenẽt Imola nume. 17. & Alcia. 4. notabi. in dicto cap. cùm contingat. & nume. 45. quain re illud est animaduertendum. quod per priorem promissionem tãtùm fuit adquisitum ius personale: nec ille, cui est facta promissio aliam actionem, quã personalem habet aduersus mulierẽ promittentem: aduersus verò rem ipsam, aut emptorem secundum nullum ius habet reale, nec personale. quod argumento fortiori constat in. l. quoties. C. de rei vendicat. quã obrem hæc opinio Imolæ, & Alciati dubia videtur.

Cæterùm, quo res ista apertior fiat est adhuc considerandum, alienationem rei dotalis alioqui prohibi tam iure ciuili, tunc confirmari per iuramentum auctoritate iuris Pontificij: cùm iuramentum ciusmodi sit, quod possit seruari sine interitu salutis æternæ, text. hoc ipsum probat in dicto capit. cùm contingat. iuramentum autem contrarium nõ tantũ priori iurationi, sed promissioni simplici seruari nullo modo potest absque animæ periculo, & peccato mortali. capit. veniens. vbi Innocen. & docto. de iureiuran. Ergo licet alioqui alienatio facta contra promissionem, aut contra aliam alienationem teneat: quia iure prohibita nõ est ipsius rei alienatio: quãvis qui alienat male fatiat. l. quoties C. de rei vendicat. attamen alienatio iure prohibita non potest confirmari iuramento, quoties qui alienat, id iuramentum non potuit, nec potest seruare absque salutis spiritualis periculo, & detrimento: sicut in dic. ca. cùm cõtingat. probatur. non enim æquũ est, iuramentum iniquũ hanc vim habere, vt contractum iure prohibitum confirmet. vnde inferuntur duo.

Primum vera defensio gloss. in dicto ca. licet mulieres: nam cũ secundum iuramentum illicitum sit non poterit confirmare alienationem iure prohibitam. quod in hac specie adnotauit Ripa in ca. cùm. M. de constitu.

ſtitu. nume. 83.

Secundũ, eandẽ gloſſ. opinionem dubio procul verã eſſe, vbi primum iuramentum præſtitum fuerit in fauorem alicuius, cuius intererat, non alienari rem dotalem. atq; hoc probari in dict. cap. cùm contingat. vbi Imol. & Alciat. hoc ipſum adnotarunt, ex eo text. dum excipit præiudicium alterius quàm iurantis. Sed & idem erit, vbi mulier iuramẽtum ſibimet præſtiterit: quaſi timens à viro requirẽdum fore conſenſum, & iuramentum ipſius ad alienationem rei dotalis, cupiens iuxta iuris ciuilis prohibitionem dotem cõſeruari, & ſaluam manere, iurauerit, ſe non alienaturã dotem, nec rem aliquam dotalem. Hoc autem iuramẽtum Deo tantũ præſtitum fuit: nec ei poterit iurans refragari abſque abſolutione. Siquidem licet iuramentum præſtitum in fauorem alicuius priuati remiſſum eſſe cenſeatur eo ipſo, quòd ipſe priuatus illud remiſerit: tamẽ vbi iuramentum nullius quàm iurantis propriũ cõmodum ſpectat, Deo principaliter emiſſum eſt: nec põt iurans abſque abſolutione eidem refragari, ſaltem vbi præter vtilitatem principalem ipſius iurantis, ex ipſo iuramento attendi, ac deduci poſsit vtilitas aliqua, etiã minus principalis, quæ ſufficiens erit ad hoc, vt iuramentum liberè non poſsit à iurãte violari. maximè quia hæc iuramenta de non alienandis rebus dotalibus etiam fieri videntur propter vtilitatem hæredum ipſius mulieris, parentum, filiorum, & cõſanguineorum, qui alioqui non præſtito hoc iuramento minimè forent cenſendi inter eos, quorum intereſt. Sic ſanè Alexand. in dicta. l. duobus. §. vltimo. ff. de iureiurando. dubitat de ſententia Baldi ibidem, & meritò. Nam ſi vera eſt gloſſ. in dicto cap. licet mulieres. profectò non video, qua ratione defendi poſsit Baldi diſtinctio: tametſi exiſtimem, eam communem eſſe.

Satis etiam controuertitur, an opinio gloſſ. in dicto capit. licet mulieres. procedat, quando ille, cui eſt facta ſecunda vẽditio rei dotalis cum iuramẽto, ignorabat tẽpore contractus, prius iuramentum à muliere præſtitũ fuiſſe: non enim æquũ eſt, in hac ſpecie opinionem prædictæ gloſſ. admitti ob iuſtam ignorantiã emptoris: quod reſponderunt Imola in. l. cùm vir. ff. de vſucapio. penul. fol. Alexan. in dict. conſil. 16. lib. 3. col. 2. & 3. Bald. in dict. cap. cùm contingat. colum. 5. nume. 14. idem Bald. in repetitione. l. 2. ff. de iureiurando. columna. 41. & conſil. 133. libro. 1. Iaſon in. l. duobus. in fine. ff. de iureiurando. idem Iaſon in. l. non ſolum. §. morte. ff. de noui operis nuntiatio. quem Ripa allegat in capit. cum. M. de conſtitution. numer. 83. quorum opinio magis recepta eſt: ſed apud me falſa, ſi vera eſt opinio gloſſ. in dicto capitul. licet mulieres. parum enim refert ſcientia, vel ignorantia ſecundi emptoris, ſi iuramentum appoſitum alienationi, non poteſt eam confirmare: quia ſeruari non poteſt abſq; interitu ſalutis æternæ: vnde Andreas Alciatus. in dicto capitul. cum contingat. numer. 48. ab opinione Imolæ diſcedit, veriorem exiſtimans cõtrariam ſententiam, niſi mulier doloſè fecerit primum iuramentũ, vel id tacuerit tempore alienationis, cauſa circunueniẽdi emptorem: nam in his caſibus valet ſecunda alienatio cũ iuramento: quod etiam notat Imola in dict. ca. cùm contingat. num. 82. ita intelligens quæſtionem iſtam & eius reſolutionem.

Sed & in gloſſ. in dict. cap. vltim. de procurat. in. 6. non videtur habere congruam deciſionis rationẽ eã, quam illi eius interpretes aptare conantur: ſcilicet vt procedat quia quod quis per iuramentum non facere promiſit, poterat optimè agere iure permittente. Etenim id verũ eſt ante præſcriptam promiſsionẽ: poſteà verò iure nõ licet ei abſq; per iuriſ crimĩe id agere: imò nec liceret, ſi ſimpliciter promiſiſſet. vt in ca. veniens. de iureiur. & ibi Innocẽ. & aliſ: quemadmodũ & paulò antè adnotauimus. idcirco illius gloſſ. ratio ea eſt, quòd ſimplex promiſsio, & iuramentum eum habent intellectum: quem ex iuris ſanctionibus actus ipſe patitur: vt tandem iuramẽtum qua ex parte id fieri poſsit, habeat interpretationem ſecundum naturam actus cui apponitur, quod latiùs alibi probatum fuit. Sic ſanè qui iurat non reuocare procuratorem, periurus erit, ſi eum reuocauerit, & tamẽ reuocatio tenet: quia hæc eſt huius actus conditio, & natura, vt libera ſit procuratoris ad negotia, vel lites reuocatio. cum nemo poſsit me inuito nomine meo quid quam agere. nuſquã enim procuratoris conſtitutio perfecta, & irreuocabilis eſt, ſi propriã eius naturã conſideremus. Item ſi promiſero cum iuramento domum Titio vendere, non alteri: & demum alteri eam domum vẽdidero, eiq; tradidero: profectò malè feci, ac periuriſ reus ſum & tamen nihilominùs ſecũda venditio valet: quia hæc eſt natura huius actus promiſsi, vt ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis ſit, ſaltem in hoc ſenſu vt contrarius actus teneat, ſi is perfectè fiat. l. quoties. C. de rei vẽdicat. eadem eſt ratio in caſu capit. ſicut ex literis. de ſponſalib. Nam ſi quis etiam iuratus promiſerit Semproniam in vxorem ducturum, & demum accipiat ĩ vxorem Mariam, periurus eſt, & nihilominùs matrimonium cum Maria ſponſalia prima omninò diſſoluit. Eodem modo qui teſtamentum fecit, & iurauit illud non reuocare: ac tandem ſecundum teſtamentum condiderit, per quod prius reuocatur: certè periurus erit, & tamen ſecundum teſtamentum præfertur primo: quade re latiús diſputaui in Rubric. de teſtament. 2. part. Idcirco hac in cõtrouerſia oportet diſtinguere vtriuſque gloſſ. concluſiones, & vnicuique

cuique veram, atque congruam rationem aptare, quo facilius quæstio dissoluatur: & intelligantur multa, quæ ad hoc tradit Iason in. l. si quis promiserit. §. ea lege. nu. 23. ff. de verborum obliga.

Prædicta verò conclusio gloss. in dict. ca. vlti. de procura. in. 6. quæ voluit, actum contrarium iuramento validum esse, licet agens periurus sit, procedit vbi iudex adiri non debet ad illum actum: alioqui si actus ille requirat iudicis authoritatem, aut quòd ipse sit præsens: tunc iudex ipse non debet admittere, nec probare actum contrarium iuramento: imò illum omnino reprobare tenetur, & potest. quod Paul. Castrensis. respondit in consi. 361. num. 9. & consil. 339. numero. 11. libr. 1. inferens ex hoc, ad patroni quandã præsentationem. Etenim patronus quidam iurauerat non reuocare præsentationem cuiusdam clerici ad beneficium ecclesiasticum per eum factam. Nam licet alioqui posset variare, in hac tamen specie variatio nõ est admittenda: quippequæ apud iudicem, & superiorem fieri debet: eamq; ipse reprobabit ex eo, quòd contraria sit iuramento. Idem notant Rochus Curtius in tracta. iuris patronat. verb. honorificum. quæst. 12. & Cæsar Lambertinus de iure patronat. 2. lib. parte. 1. quæst. 4. princip. arti. 13. & 2. parte eiusdem libri. qõ. 7. princip. arti. 16. Idem quod Paul. scripsit, sensit Barto. in. l. si quis in principio. ff. de legat. 3. colum. vltim. licet Alexand. Imol. in dict. cõsil. 16. libr. 3. contrarium senserit: cuius opinio obtinebit, si iudex, coram quo secunda præsentatio fit, eam præsentationem expresse, vel tacitè receperit, & probauerit: alioqui opinio Pauli æquissima est, & iure verior.

Secundò potest intelligi opinio gloss. in dicto capit. vlti. in actu temporali. Nam actus spiritualis factus contra iuramentum non tenet: imò nullus est secundum Innocent. in capit. dilecto. de præben. per text. ibi quo in loco Hostien. idem tenet, & Antoni. in capit. cum M. colum. 2. de constitu. pro qua sententia adducitur text. in dict. cap. dilecto. versi. nisi forte. vbi constat, canonicos ecclesiæ Cathedralis non posse, etiam communi consensu augere numerum Canonicorum statuto præfinitum: nisi id statutum fuerit iuramento confirmatum. Hoc etenim casu minimè possunt agere contra iuramentum: nec valet actus iuramento contrarius, & si iure ordinario mutatio numeri subsit voluntati, & consensui canonicorum ad hoc, vt eum possint augere: præsertim hoc probatur in dicto versi. nisi fortè. qui paria facit statutum de certo numero iuratum, & habens clausulam decreti irritantis: & tamen absq; vlla controuersia, actus factus contra clausulam Decreti irritantis, etiam alioqui subiectus libere agentis voluntati non tenet: igitur nec tenebit actus contrarius iuramento. Et quia Panorm. in dicto cap. di cap. dilecto. tenet contra Innocent. dicens eius opinionem communi omnium sententia reprobari. & quia text. in capit. sicut ex literis. de sponsalib. tractat de actu spirituali: quidam conantur intelligere opinionem Innocent. in actu spirituali, qui tantùm clericis, non autem laicis conueniat. Qualis est actus cuius mentio fit in dicto capi. dilecto. & huic similes. Sic etenim Innocent. interpretantur Antoni. in dict. cap. cum. M. col. 2. Rota in antiquis. 104. Alexand. in di. consil. 16. lib. 3. colũ. 2. Imola in dict. cap. dilecto. col. 7. idem in dict. cap. cùm cõtingat. de iureiuran. nu. 81. quorum distinctio ea ex parte, quæ Innocentij assertioni cõuenit, authoritatem habet à prædicto cap. dilecto. versi. nisi fortè. Idem notat Deti. in capit. cùm accessissent. de cõstit. num. 7. Nihilominùs Panor. in dicto cap. dilecto. etiam quo ad actum spiritualem clericis tantum conuenientem testatur opinionem Innocent. communiter esse reprobatã: idem asseuerat, Andre. Alciat. in dict. cap. cùm cõtingat. num. 180. vterq; quidem hanc communem aduersus Innocenti. sequutus. Eandẽ sequitur Ioan. de Selua in tract. de beneficio. 3. part. q. 27. dicens ex ea, quòd si quis iurauerit, beneficium ecclesiasticum, cuius libera collatio ad eum pertinet digniori se daturum, & postmodum id contulerit alicui digniori prætermisso, periurus erit: collatio tamen valet: huius sententiæ nos meminimus in relectione Reg. peccatum. de regu. iur. in. 6. 2. parte. §. 6. nu. 4. ad text. autem in dicto capit. dilecto. respondetur, eam esse allegationem litigantium non Romani Pontificis responsionem: quod mihi non placet. Est etenim ea pars illius capit. quæ opinionem Innocent. probat, præcipua ratio responsionis Romani Pontificis: atq; ideo non potest congruè tolli obiectio illius cap. quæ pro Innocentio aduersus communem fit.

Ego verò non omninò sequar in huius quæstionis resolutione Innocentij opinionem, vt ea vniuersalis sit ac sensum habeat vniuersalem siquidem iuxta communem sententiam opinor, actum cõtrarium iuramento, etiam in spiritualibus, quæ laicis non conueniunt, validũ esse: tametsi agens periurus sit: quoties per iuramentum non est sublata libera disponendi potestas quo ad actus vim, & perfectionẽ: quod in dubio præsumendum est. aut quoties natura actus dictat, adhuc manere potestatem apud iurantem etiam si cum periculo periurij. Sed existimo distinguendum fore, an ex natura actus, & eius qualitate appareat, vel presumi possit, non fuisse per iuratam promissionem sublatam potestatem iuranti agendi actum contrarium iuramento: licet periculum periurij, si egerit, ei immineat: An ex contrario possit colligi ex inspectis circunstantijs, & negotiorum qualitatibus, penes

iurantem nullam agendi contrarium manſiſſe poteſtatem, atq; ab eo abdicatam fuiſſe: vt tandē priori caſu procedat communis ſententia, ex qua actus cōtrarius iuramento, valet, ac tenet, etiam in ſpiritualibus: tametſi agens periurus ſit. At in poſteriori ſpecie vera eſt opinio Innocentij: imò in vniuerſum hoc in ſenſu procedit, idcirco tūc actus cōtrarius iuramento nullus omninò erit. Quod probatur expreſsim in dicto cap. dilecto. de præb. verſ. niſi fortè. ad cuius interpretationē oportet animaduertere, ſtatutum canonicorū de certo numero præbendarum iuramento confirmatū eam vim habere vt Canonici vnanimi etiam conſenſu minimè valeant contra iuramentum ire, nec aliquem admittere in canonicum vltra numerum: atq; ideo ſi admiſerint periuri ſunt, & eſt receptio nulla. tex. eſt ità communiter intellectus in dict. cap. dilecto. qui probat, idem eſſe ſi certus ſit numerus canonicorum ſtatutus. & cōfirmatus à Romano Pontifice cum clauſula decreti irritū decernentis quic quid actum fuerit in contrarium. vtriusq; quidem cōſiderationis, & concluſionis ea eſt ratio: quòd ſtatuentes per ſtatutum ſimul & iuramentum ſibi ipſis abdicauerint poteſtatē agendi cōtrarium: eodemq; modo eandem poteſtatem Romanus Pontifex appoſita clauſula prædicta decreti cenſetur ab eis tollere, ſtatutumq; ipſum in vtilitatem ecclesiæ, non ipſorum met Canonicorum cedere ſignificans: quorum prius Andre. Alciat. obſeruauit in dict.cap. cum contingat. nume.181. poſterius autem Deti. adnotauit in dict. cap. cùm acceſsiſſent. nume.3. Ex quibus deducitur, etiam in ſpiritualibus actum contrarium iuramento, etſi agens periurus ſit, validum fore ſecundū cōmunē, licet eis clericis tantùm, nō laicis conueniat: niſi materia ſubiecta, aut ipſius negotij qualitas dictet, per iuramentum ipſum iurātem poteſtatem agendi cōtrarium ſibi ipſi abdicaſſe.

Infertur item ex hoc, quod licet alioqui ſtatuentes poſsint renuntiare, & agere contra ſtatutum in eorum fauorem conditum, etiam confirmatum per Romanum Pontificem: text. optimus vbi Abb. & Docto. in cap. cùm acceſsiſſent. de conſtit. l. omnium. C. de teſtamen. attamen ſi confirmatio habeat clauſulam huius decreti decernentis irritum quicquid in contrarium actum ſit: non poterunt ſtatuentes ab ſtatuto recedere, quāuis id in eorum tantùm fauorem tēdat: quòd 9 probat text. elegans in dicto cap. dilecto. verſic. niſi fortè. & ibi gloſſ. verb. clauſula: quem inibi multum ad hoc extollunt Abb. Antoni. & Imola. Felin. in dicto capit. cum acceſsiſſent. col. 4, idem in capi. vlti. §. is autem. de offi. delegat. Corſet. in ſingul. verb. clauſula. Quorum opinio communis eſt, & in hoc tendit, vt ſciamus, neminem poſſe renuntiare his, quæ in eius fauorem ſtatuta ſunt, ſi ſtatutum, aut lex habeat clauſulam decreti irritum decernentis quicquid in contrarium actum fuerit. Huic verò ſententiæ primum obiſcitur text. celebris in. l. filio præterito. ff. de iniuſto rupto. vbi conſenſus filiſ præteriti teſtamentum patris comprobat, & impedit nè omninò extinguatur ex iure ciuili in eius fauorem ſtatuto, & habente clauſulam iſtam & decretum cuius modò meminimus. Itē oberit text. in capit. vlti. §. 1. de off. de lega. vbi conſtat, poſſe quem renuntiare formæ inductæ in eius proprium fauorem: & tamē quicquid eſt inductum pro forma, decretum hoc omninò habet iuxta not. in capit. cùm dilecta. de reſcript. atque ità Abb. Imol. & docto. in dicto §. 1. ex eo adnotarunt, poſſe formæ renuntiari, ſi data ſit in priuatam vtilitatem. & licet gloſſ. in capit. quanuis. de præb. in. 6. verb. in penſione. voluerit. non poſſe quenquam renuntiare formæ mandati, etiam ſi ea data ſit propter eius fauorem ex authoritate illius text. & ad hoc eam dixerit notabi. Areti. in. l. nemo poteſt. colū. 4. ff. de legat. 1. profectò parum obſtat illa gloſſ. quippe quæ falſa ſit, dum exiſtimat formam, cuius ibi mentio fit, dari in priuatam vtilitatem: cùm verè data ſit, ac concernat fauorem ordinariorum, & eccleſiarum. Literæ etenim ad beneficia reſtringendæ ſunt ob præiudicium Epiſcoporum & Eccleſiarum.

Tertiò communi opinioni refragatur ratio, quæ dictat præceptum factum alicui in eius tantum vtilitatem cōſilium eſſe propriùs quàm præceptum. l. cum pater. §. mando. ff. de legat. 2. l. 2. §. vltim. ff. mandati: Paul. Caſtrenſis hoc notat in. l. legis virtus. ff. de legibus. Quibus tandem rationibus hæc pars verior apparet, vt ſtatuto, vel his, quæ ſint in fauorem alicuius ſtatuta, poſsit is renuntiare, etiam ſi habeant clauſulam decreti, vt aiunt, irritantis. Cui ſententiæ ſuffragatur tex. in cap. ſtatutum. §. in nullo. &. §. vlti. de reſcript. in. 6. vbi, licet ea conſtitutio decreti huius clauſulam habeat, attamen conſenſu illorum, quorum fauorem reſpicit, permittitur eius derogatio, aut illius formæ remiſsio. Sic denique hanc opinionem quòd quis poſsit renuntiare clauſulæ decreti irritantis in eius fauorem appoſitæ, tenuerunt Aretinus in dicta. l. nemo poteſt. colum. quarta. Felin. in capi. cum dilecta. num. 7. de reſcript. Deci. in capitu. cum acceſsiſſent. numero. 3. de conſti. idem in capi. olim. de exceptioni. idem in. l. poſthumo. numer. 9. & ibi Curti. Iunior. nu. 46. C. de bonor. poſſeſ. contra tabul. Ludoui. Gomeci. in capit. 1. de reſcript. in. 6. num. 59. Quibus accedit gloſſ. in dicto capit. ſtatutum. §. i. verb. committatur. ea in parte, qua ſentit. ſecus eſſe, ſi in fauorem partium illud eſſet ſtatutum: poſſent enim ei fauori renuntiare, tametſi ea conſtitu

tio

tio clauſulam iſtam decreti irritantis habeat. Vnde Petrus Anchar. in dict.capit.ſtatutum.in fine eandem opinionem,quam hic contra cõmunẽ probamus, expreſsim tenet. Et itidem Andre. Tiraquel. in. l. ſi vnquam. verb. reuertatur. C.de reuoc.donat.nu.282.optima gloſ. quã ſequuntur Abb.& Feli. ibi in capit. cùm olim.de off.deleg.verb. protinus. quæ probat, poſſe iudicem ex tacito conſenſu partium mandati formam excedere. Non ob eſt text. in dicto capit.dilecto.de præb.nam eo ipſo, quòd Papa confirmat ſtatutum de certo numero canonicorũ & præbendarum: atq; addit clauſulam iſtam decreti irritantis. videtur facilitati canonicorum, qua vti ſolent in augendo numero occurrere,& eccleſiæ vtilitati cõſulere: atq; ideo in eccleſiæ vtilitatem clauſulam præſcriptam addidiſſe vt explicant Abb.in dicto capit. dilecto. & Deci.in dict. capi.cùm acceſsiſſent. nume.3.de conſtit.

Hæc equidem dicta ſint de ſecunda ratione Bart. in dict.l. ſi quis pro eo.dum allegat notata per gloſſ. in dict.capi.licet mulieres.de iureiurã. in. 6. id enim procedit his rationibus, quæ modò traditæ fuerunt: & ideo nihil conducit ad opinionem Barto.

Prima igitur Bart.ratio ſemper fecit dubiam quæſtionem iſtam: ſiquidem eius cauſa Andre.Alciat. in dicto capitu.cùm contingat.nu.94. ſex retulit reſponſiones, quibus vtuntur qui Barto. opinionem conantur improbare. ipſe tamen breuiùs hac de re agere conabor. Primùm etenim, ni fallor, exiſtimo in præſenti controuerſia parum conducere,quòd lex prohibens contractum fieri, dirigat prohibitionem in rem, aut in perſonã. Cauſa enim prohibitionis potiùs, quàm verba, conſideranda eſt. Quis enim obſecro poterit vnquam dubitare, minimè confirmari iuramento contra ctum à lege ob publicam vtilitatem principaliter prohibitum, etiam ſi prohibitionis verba in rem, non in perſonam contrahentis dirigantur? certè nemo, qui ſano ſit præditus intellectu. Cùm hic tractemus de publica vtilitate, cui priuatorum iuramenta nec obſtant, nec obeſſe poſſunt. Sic ſanè quoties lex contra ctum prohibens principaliter priuatam vtilitatem reſpicit, etiam ſi minus principaliter publicum commodum reſpexerit, profectò nihil huius qualitatis mutat, ſi concipiat prohibitionẽ directam in rem, vel in perſonam contrahentis. Siquidẽ principalis ratio, quæ legiſlatorem mouit quo ad vtilitatem à lege inductam, nequaquam mutatur ex verborum conceptione per Barto. tradita. Et planè fateor, me nullo pacto poſſe percipere quid diſcriminis quo ad effectum iuramenti inducat forma verborum, qua Barto. diſtinctionem inducit. tametſi fortaſsis alia in ſpecie hæc verborum diſtinctio poſsit effectum aliquem afferre

afferre quemadmodum idem Bart. docet in. l. cùm lex. ff. de fideiuſſori.vbi Paul. Caſtrenſ. & Fortu.in.l. veluti.ff.de iuſt.& iure. 4. colũ. Secundò illud eſt conſiderandum, iuramentum tunc confirmare contra ctũ iure prohibitum: cùm id ſeruari poſsit abſq; periculo ſalutis æternæ.text.eſt ſingul.in dict. capit.cùm contingat.Nec enim par eſt, ius canonicum, nec ciuile hanc vim tribuiſſe iuramento illicito, aut quod ſeruari abſq; peccato minimè poſſet. Maximè enim eſſet inconueniens, hanc virtutem & hunc effectum concedi, vt iuramentum ſeruetur, ei iuramento, quod ſecundùm Canonicas ſanctiones ſeruandum non eſt. Hoc ipſum obiter ſuperiùs admonuimus,& id Bart. rectè admonet in dict. l. ſi quis pro 7
eo.num.9.in quo quidem minimè reprobatur. Tertiò hinc conſtat, nõ tantum contractum lege prohibitum non confirmari iuramento, quoties qui cõtrahit, & legi aduerſatur mortaliter peccat: quod Bart. ſcripſit hanc conſiderationem magni faciens: ſed etiam vbi qui contrahit venialiter peccaret: non enim poteſt actus venialem habens culpam iuramento comprobari, & ex eo vires adſumere: cùm iuramentũ inducens venialem culpam, & habens pro materia actũ venialis culpæ minimè ſit ſeruandum, nec ſeruari poſsit abſq; periculo animæ, ſicuti tradidimus in hac relectione dum examinauimus, iuſtitiam comitem eſſe iuramenti.

Quartò illud apud me nullam habet dubitationem, ſcilicet, in ſpecie capit, cùm contingat.& ſic in alienatione fundi dotalis, mulierem alienantem nec mortaliter nec venialiter peccare nam ſi venialiter peccaret, minimè hic actus venialẽ culpam habens confirmaretur iuramento, nec quidem valeret: non ratione ipſius ſimplicis alienationis: quia ea per legem prohibentẽ efficitur nulla nec ratione iuramenti: quia id non eſt ſeruandum præmiſſa ſaltem culpa veniali in eius obſeruatione.

Quintò aduertendum eſt: idem reſpondendum fore, ſi lex de fundo dotali verba conciperet directa in mulieris perſonã: eadem etenim ratione confirmaretur alienatio per iuramentum, & minimè peccaret alienans etiam venialiter. cuius rei ea eſt ratio. Nam licet ex verbis præceptiuis ipſius legis ſoleat præſumi legiſlatorem voluiſſe obligare tranſgreſſores ad peccatum quandoque mortale, quandoque veniale: quem admodùm eleganter explicat Alfonſus à Caſtro lib.1. de pote. legis pœnal.cap.4.&.5.attamen priùs ni fallor attendenda eſt materia legis, quæ ſi principaliter pertineat ad publicum commodum, tranſgreſſor eius peccabit mortaliter, vel venia litet, attenta ac perpenſa qualitate, vel quantitate vtilitatis, aut damni publici: ſicuti colligitur ex Cle. exiui. verſi. item quia præter. de verborum

borum ſignificat. Detio poſt alios in capi. Nam & concupiſcentiam. de conſtit.vlt.col.Thoma.1. 2.q.96. arti.4.& ibi Caieta. Anto.& Abb. in capit.2.de maiorit. & obed. præſertim ex Adriano quodlib.6.art.2. & Ioan.Driedonio in libro. 1. de libert. Chri. pagina.166. qui latè improbat opinionem Gerſonis ſcribentis ratione tranſgreſsionis legis humanæ non poſſe comittti peccatum mortale:quam etiam ſententiam reprobat poſt alios Alfonſus à Caſtro in dict.lib.1. capit.4. & tamen quoties lex humana principaliter priuatam vtilitatem reſpexit, atq; ea ex cauſa nullum eſſe cenſet actum prohibitioni contrarium: nihilominus conſiderans minus principaliter publicum commodum,priuatus is,qui legem in eius vtilitatem principaliter ſtatutã violauerit,nullum cõtrahit peccatum: quod probatur in dicto capi. cum cõtingat.ac ſatis erit tunc legi actũ ab ea nullum cenſeri ob illam minus principalem Reipublicæ vtilitatem: ſiue lex vtatur verbis directis in rem ipſam, vel in contrahentis perſonam.quamobrem aliquot ex his inferenda ſunt.

Primum,falſam eſſe Bart. opinionem in dict.l.ſi quis pro eo. de qua modò diſputamus: imò reſpondẽdum fore in hac controuerſia iuramentum contractum confirmare, etiam prohibitũ lege humana dirigente verba prohibitionis in ipſam perſonam: modò lex fuerit ſtatuta principaliter invtilitatem priuatam. quam opinionem aduerſus Barto. veriorem eſſe exiſtimant Antoni. Abb.num.6.& Imola, nu. 36. in dicto cap.cum contingat. Anchar. in cap.1.de conſtit.in rep. fol.12. colũ.1. Feli.in capit.2.de maiorit. & obedi. Deti.in dict.capi. Nam cõcupiſcentiam.de conſtit. 1. lectio. Paul. Caſtrenſ.in dict.l. ſi quis pro eo. idem in Auth.ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit. quam ſententiam etiam ſequuntur dicentes communem eſſe Corne.in dict.Authen.ſacramenta puberum.nume. 23.&.25. & ibi Iaſon,num. 51.Alexan.in conſi.27.lib.1.fatetur eam communem Alciat.in dicto capitu.cùm contingat.nu.94. dubius quidem de eius veritate: & tandem eam ſequitur propoſitis quibuſdam interpretationibus,quæ ſunt apud ipſum legendæ.

Secundum,ex his infertur,Antoni. Butrium ,Paul. Caſtrenſ. Abb. & alios huius opinionis authores optimè reſpondiſſe rationi Barto. dum exiſtimant in hoc caſu,contra hẽtem minimè peccare: ea quidem ratione, quòd lex humana etiam præcepti verba in perſonam dirigens, reſpiciens tamen ipſius priuati vtilitatem principaliter,non obligat in vim præcepti ipſum tranſgreſſorem, cuius vtilitatem lex inducit.argu.l.cùm pater.§.2.ff. de legat.2.

Tertiò patet,minimè poſſe defendi, quod Imola in dicto cap. cùm con

contingat.nu.36. ſcripſit exiſtimans, legem humanam ciuilem etiã præceptiuam nuſquam obligare tranſgreſſorem ad peccati culpam ſaltẽ mortalem:cùm hæc obligatio propria ſit legis naturalis, vel diuinæ, aut Pontificiæ,non ciuilis.Quæ quidem opinio Gerſonis fuit:à quo,vt modò adnotaui,cæteri Theologi,& canoniſtæ communi omnium conſenſu diſceſſere.

Quartò conſtat,Panormi. non rectè Bartoli rationi reſpondiſſe: cum dixit,iuramentum contractum confirmare in præſenti quæſtione, etiã ſi contrahens mortaliter contrahendo peccauerit: contrahendo inquã, id eſt aduerſus prohibitionem legis alienando rem dotalem. Nam etiam ſi verum ſit plerunq; contractus humanos validos fore, etiam in vtilitatem eorum,qui contrahendo peccauerint: quod modò non vacat examinare:attamen id verum eſt, quoties contractus ipſi ex propria vi & natura vim, ac valorem habent:at vbi contractus minimè valet ex propria vi, imò prohibitus & nullus eſt, niſi ex iuramẽto vim, & confirmationem accipiat: tunc non aliter confirmatur iuramento:quàm ſi iuramentum ipſum pro materia habuerit, & pro ſubiecto actum immunem à culpa mortali, vel veniali. Nam vt iam in hac diſputatione nõ ſemel admonuimus hic effectus confirmandi contractum non conuenit iuramento, quod ſeruandum non eſt, nec ſeruari debet, aut poteſt abſque periculo ſalutis ſpiritualis. Quale quidem eſſet iuramentum iſtud, ſi præmitteremus alienantem peccaſſe mortaliter alienando rem ipſam lege alienari prohibitam: atque ità paucis verbis, ac breuiùs quidem Andre.Alciat.in dicto capitu.cùm contingat.num.96. Abbatis opinionem reprobat.

Quintò libet ex hac controuerſia inquirere intellectum Taurinæ conſtitutionis, quæ quinquageſima eſt: & de arrhis tractat, prohibens poſt veteres huius regni leges, maritum vxori arrhas conſtituere excedentes decimam partem bonorum mariti, addit, huic legi maritum minimè poſſe renuntiare, puniens grauiſsimis pœnis tabellionem, qui hanc renuntiationem contractui arrharum adſcripſerit. Eſt etenim hac de re lex Fori. 1. titulo.de las arrhas. libr.3. & dubitatur, an ſi fuerit arrharum promiſsio, & conſtitutio iuramento præſtito facta: valeat vltra decimam bonorum partem, & teneat renuntiatio? & Ioan. Lupi in rubri.de donatio.inter virum. & vxor.§.24. in ea eſt ſententia, vt opinetur, hanc arrharum promiſsionem, etiam vltra quantitatem lege Regia præfinitam iuramento confirmari, ac validam eſſe. Nam Regia lex, quæ prohibuit hunc contractum principaliter prohibitionem conſtituit in fauorem mariti: tametſi minùs principaliter publicum fauorem reſpexerit: vt conſtat:

ergo

ergo cum iuramento potuit optimè fieri hic prohibitus contractus iuxta Bart. concluſionem communiter omnium conſenſu probatam in dict. l. ſi quis pro eo. numero. 8. Et præterea donatio inter virum & vxorem conſtante matrimonio
8 prohibita iuramento confirmatur: quemadmodùm ex communi reſolutione nos tradidimus in rubri. de teſtament. 2. part. nume. 10. Ergo & conſtitutio arrharum quacunq; in quantitate, licet prohibita ſit vltra decimam bonorum partem, iuramento confirmabitur: cùm nulla ſit maior ratio prohibitionis arrharum, quàm donationis inter coniuges. Sed cõtraria ſententia, quòd conſtitutio arrharum vltra decimã partem minimè confirmetur iuramento tenent Vincent. Epiſcopus, Montaluus, & Roderi. Xuares in dict. l. i. titul. de las arras. q. 3. præcipuam rationem adſumentes à deciſione Barto. in dict. l. ſi quis pro eo. cuius veritatem paulò antè examinauimus: quia Regia lex verba prohibitionis dirigit in ipſum maritũ: vnde iuxta ſententiam Bar. non poteſt contractus iuramento confirmari. Hæc verò ratio ceſſat ex eo, quòd opinio Bart. non poteſt iure procedere: ſicuti paulò antè tractauimus: & tamen nihilominùs ego cenſeo hanc interpretationem Vincentij, & aliorum ad. l. Regiam veriorẽ eſſe duabus rationibus, quarum prior adſumitur ab ea concluſione, quam probauimus ſuperiùs in. §. præced. nu. 8. verſi. cæterùm. dum diximus, minimè confirmari iuramento contractum prohibitum iure ciuili principaliter ob vtilitatem priuatam, quoties ipſa lex non tantùm prohibet contractum ſed etiam prohibet eidem apponi iuramentum, ac tandem eundem contractum adhuc appoſito iuramento improbat, & decernit nullum eſſe. Sic ſanè Regia. l. 1. titulo, de las arrhas, libro. 3. Foro juzgo. expreſsim ſtatuit, promiſsionem aut cõſtitutionem arrharũ vltra quantitatem Regia lege præfinitam, etiam appoſito iuramento probiberi: idem de renuntiatione non iurata, ſed ſimplici, ſancitum extat dicta Regia & Taurina. l. 50. Idcirco nec iuramẽtum contractum iſtum confirmat. Poſterior ratio procedit ab eiſdem conſtitutionibus Regiſs, quæ prohibentes dationem arrharum vltra præfinitam quantitatem, contractum hunc nullum eſſe decernunt in fauorem non ipſius promittentis arrhas, ſed eius conſanguineorum, quibus Regia lex defert ius repetendi arrhas iſtas, quæ fuerint promiſſæ, aut datæ vltra quantitatem lege definitam. Qua ratione locus eſt vltimæ parti reſponſionis Romani Pontificis in dict cap. cùm contingat. dum ab hoc iuramento contractum prohibitum confirmante, excepit cuiuſcunq; alterius à iurante præiudiciũ. Vnde apparet, hanc vltimam opinionem veriorem eſſe.

Sextò

Sextò ex præmiſſa reſolutione deducitur veritas illius opinionis, quã
9 in dicta. l. ſi quis pro eo. numero. 9. Barto. explicat dicens, non poſſe confirmari iuramento contractum fide iuſsionis dotis receptioni accedentis: ea quidem ratione, quòd lex prohibens dationem fideiuſſoris pro dote reſtituenda verba direxerit in ipſam perſonam, non in rem: atque ideo hic contractus iuramento minimè confirmabitur. Eandem opinionem ſequuntur Antoni. & Andre. Alciat. in dicto capitulo. cùm contingat. de iureiurand. numero. 218. qui aliam item rationem addidere, cenſentes, eſſe dationem iſtam fideiuſſoris contrariam bonis moribus propter perfidiam, quæ inter cõiuges oriri poſſet: contingeret etenim odium viri in vxorem ex eo, quòd ipſa, vel eius parentes minime exiſtimauerint eum idoneum eſſe, eiusq; fidei, vt ei poſſet tutò dos committi & credi. Eandem opinionem præſenſit Bald. in repetitio. l. ſecundę. ff. de iureiurando. columna. 48. verſicu. ſed contra. Cæterùm quò res iſta penitiùs intelligatur, ipſe opinor, prohibitionem iſtam: nè dentur fideiuſſores à viro pro dote reſtituenda, proceſsiſſe quidem à quadam honeſtate congrua, & æquitate, quæ dictat ab eo, cui vxor committitur, cuiuſque poteſtati traditur abſq; vlla alia cautione, quàm quæ à natura ineſt, non eſſe fideiuſſoriam cautionem dotis, & rerum dotalium exigendam: cùm hæc ſint multò minoris æſtimationis, quàm ipſius vxoris perſona. Item nè forſan contempta viri fides cauſa ſit, vel ſaltem occaſionem præbeat alicuius odij inter maritum, & vxorem. Quæ ſanè rationes non adeò vrgent, quin à Republica contrariũ ſtatui poſſet, ac fortaſsis ità fieri oporteret præſertim eo tempore, quo facillimè vxores ob maritorum culpam dotibus iniquiſsimè ſpoliantur. Etenim prior ratio congrua licet ſit, non tamen eſt neceſſaria. Siquidem vxoris perſona apud virum tuta eſt ob cõiugalem dilectionem, & ob timorem punitionis imminentis viro à Reipublica, ſi male vxorem tractauerit. Deinde ſecundæ rationi ſatis fit, dum quilibet recto præditus iudicio exiſtimauerit, neminem vlla eſſe dignum culpa, ſi proprium patrimonium abſque tutiori cautela nolit alteri tradere. At que ideo arbitror, non eſſe bonis moribus contrariũm, quòd à viro dentur fideiuſſores pro dote reſtituenda, & conſeruanda. Idcirco licet æqua ſit prohibitio: honeſtati & dilectioni coniugali conueniens: non tamen ità eſt in Republica neceſſaria, vt non poſsit lex in contrarium ſtatui: & deinde ſit bonis moribus contraria datio fideiuſſorum pro dote reſtituenda. Sic denique ceſſat ratio Antoniſ de Butrio, & Alciati. ratio autem Barto. vera non eſt: nec conuenit huic quæſtioni: quia lex non direxit prohibitionis verba in fideiuſſores: ſed in ipſum

virum: vnde quòd datio fideiussorum pro dote seu ipsa fideiusio iuramento præstito confirmetur, notant Abb. in fine, & Imola in decimo & vltimo membro in dicto capitu. cùm contingat. versicu. circa secundum aduerte. Angel. & Paul. in dicta.l.si quis pro eo. Salicet. Fulgo. & Corneus in Authenti. sacramenta puberum. quæstione. 17. versicu. 3. Bald. in.l. iuris gentium. §. si paciscar. ff. de pactis. Bald. Nouel. in tracta. de dote. 6. part. priuileg. 21. limitatione. 12. Ioan. Campeci. de dote. in. 3. parte. quæstio. 174. quorum opinionem dicens communem esse sequitur Ioan. Lupi in repetitio. capit. per vestras. de donatio. inter virum & vxorem. 5. notabi. numero. 10. quo in loco tractat latè intellectum. l. 1. C. nè fideiusso. doti. dentur post Baldum. vulgo Nouellum in dicto priuilegio. 21.

Ex. §. sequenti.

1 *Contractus à lege in odium creditoris prohibitus minimè confirmatur iuramento: licet ipsum iuramentum seruandum sit.*
2 *Latè examinatur intellect. capit. debitores. de iureiuran.*
3 *Intellect. capit. significante. de pignoribus. & inibi de pacto legis commissoriæ in pignoribus.*
4 *Filiusfamilias, qui iuramento præstito mutuum contraxit: an possit opponere exceptionem Senatusconsulti Macedoniani?*
5 *Fœmina an possit esse fideiussor iuramento præstito, non obstante beneficio Senatusconsulti Velleiani?*
6 *Contractus prohibitus fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in personam creditoris, an confirmetur iuramento?*
7 *Prohibitus exigere, an censeatur prohibitus accipere ab sponte soluente.*
8 *Contractus prohibitus alioqui cum prodigo, an eiusdem prodigi iuramento confirmetur.*

§. Tertius.

SEXTA principalis cõclusio ex Bartol. in dicta.l. si quis pro eo. numero. 10. in hunc modũ colligitur: Contractus à lege in odium creditoris, aut eius, cuius vtilitatis causa fit, prohibitus, minimè iuramento confirmatur: licet iuramentum ipsum seruandum sit. probatur hæc conclusio in capitu. debitores. de iureiuran. capitu. 1. eodem tit. capi. significante. de pignorib. Nam si quis vsuras soluere creditori promiserit, in cuius odium ratione naturali vsuræ prohibentur, & denique iurauerit, soluere tenetur: licet ex iuramento contractus minimè fuerit confirmatus. Hanc conclusionem Barto. sequuntur Docto. communiter: vt testatur Philippus Corneus in dicta Authentica. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. numer. 31. de eus tamen intellectu quo ad eius sensum agendum est, nè per peram intellecta præter iuris, & authoris intentionem extensiones accipiat. Solet etenim Bart. in hoc sensu in-

su intelligi, vt velit iuramentũ non confirmare contractum lege prohibitum: quoties ea prohibitio facta fuerit in odium creditoris: quia illicitè, & iniquè ex eo contractu acciperet. hoc ipsum probant text. in dicto capit. debitores. & capitu. significante. notant, & sic interpretari videntur Bartol. verba Paul. Castrens. & Angel. in dicta.l. si quis pro eo. Antonius, & Imola in dicto capitu. cùm contingat. 4. casu principali: & Corneus in dicta Authentica. sacramenta puberum. numero. 31. imò fortasis, vbicunque iuramentum ex parte eius, cui præstitum fuerit illicitum est, iniquè quidem extortum, vel ratione materiæ subiectæ iniquitatem præmittens, profectò opinor alienum esse à mente Canonis, quòd velit hoc iuramento contractum confirmari: tametsi ipsum ob religionem sacramenti à iurante seruandum sit. Quòd rationem habet ab eodem capitu. cùm contingat. vbi hanc vim confirmandi cõtractum iure prohibitum noluit Romanus Pontifex tribuere iuramento vi, metu, vel dolo extorto: idq; maximam æquitatem habet.

Effectus autem, qui ex hac conclusione sequitur, optimè explicatur à Barto. Nam, vt nos etiam adnotauimus libr. 1. Variar. Resolut. capitu. 4. numer. 5. qui iuramentum hoc præstiterit, poterit petere à iudice ecclesiastico, quòd compellat creditorem hoc iuramentum eiusq; vinculum, & religionem iuranti remitte re. text. in capitu. 1. de iureiur. Idemq; peti potest à iudice seculari secundùm Frederi. consil. 272. Felin. in dicto capit. 1. numero. 22. aut deniq; ipse, qui iurauit, petet ab ipso Episco- 2 po absolutionem huius iuramenti, quæ facillimè præstanda est eo ipso, quòd iuramentum ex parte recipiẽtis iniquitatem habet. capit. si verò. de iureiurand. Abb. in capitu. ad aures. de his quæ vi. Felin. in dicto capitul. 1. numero. 16. quod & Bartol. notat in dicta.l. si quis pro eo. num. 10. adiściens, quod obtenta hàc absolutione manet ipse debitor liber à contractu omnino, nec tenetur ex eo quicquã soluere creditori, quod si ante absolutionem obtentam soluerit, poterit pecuniam solutam repetere, nec ad hanc repetitionem est necessaria absolutio à iuramento: text. in dicto capit. debitores. nisi etiam iurauerit debitor non repetere vsuras etiam post earum solutionem: tunc etenim ad repetitionem præmittenda est absolutio: aut sanè locus erit auxilio text. in dicto capitul. 1. de iureiurand. vbi hoc notant gloss. & Doctor. text. item & gloss. in capitul. tuas. de vsuris. Sed & si debitor iurauerit, non repetere vsuras solutas, nec petere ab hoc iuramento absolutionem: nihilominùs poterit absolutionem petere. Nec enim iuramentum, aut votum de non petenda absolutione, vel relaxatione ligat, quoties melius est, ac Reipublicæ, vel saluti priuatorum conueniat, eam peti. notant

Felinus in capitulo constitutus. 4. columna, de rescript. idem in capitulo secundo de sponsalibus columna sexta. Florent. secund. partit. titulo. 11. capitulo secundo. §. 9. colum. 5. Et vt tutius res agatur, poterit peti absolutio ab hoc iuramento præstito de non petenda absolutione secundùm communem. Imò præter hæc debitor, si nolit vti præscriptis auxilijs, denuntiabit apud iudicem ecclesiasticum peccatum creditoris vsurarij, denuntiatione quidem Euangelica: capitul. nouit. de iudic. quòd si iurauerit, non denuntiare. id iuramentum minimè obligat tanquam illicitum: sicuti notat Thomas in. 3. sentent. distinct. 39. articul. 3. ad finem.

Hæc autem, quæ de absolutione, aut remissione iuramẽti præstiti circa solutionem vsurarum diximus, procedunt priusquam debitor periurus sit ex mora commissa in soluendis vsuris: nempe quia dies non dum præterijt, intra quem soluere promiserat. Nam si periurij crimine hac ex causa iam est irretitus, præcisè soluere debet, ac demum poterit repetere: & præterea pœnitentiam aget commissi periurij: secuti notant Frederi. in consil. 300. in fine. Roman. in singul. 493. Cœpola consil. ciuili. 18. colũ. 2. Nec ipse, cuius fauore præstitum est iuramentum, licet possit illius vinculum remittere, periurium tamen iam commissum remittere valet: Bartol. in l. Labeo. ff. de iureiur. Bald. in Authen. quod eis. C. de nuptijs. Aymon consil. 151. colum. 3. aduersus Socin. in. l. 1. colũ. penult. ff. solu. matr. qui contrarium tenuit, cuius opinio posset obtinere quo ad pœnam per iurij, quæ ipsi parti remittenti competeret. Igitur debitor postquam in soluendis vsuris periurium propter moram incurrerit, non obtinebit absolutionem: sed præcisè soluere debet in pœnam periurij: ac post eà repetet vsuras solutas: quod etiã tenet Abb. colum. 2. &. 5. in dicto capitul. 1. vbi Felin. numer. 28. & Alex. consil. 17. lib. 3. colum. 2. fatentur, hãc esse communem opinionem eam sequuti.

Quin & illud obseruandum erit in hac specie, quam tractamus circa intellectum ca. debitores. de iureiu. de illo, qui vsuras soluere, & non repetere promiserit, iudicem posse nemine petente ex officio procedere aduersus creditorem, & eum cõpellere, vt remittat iusiurandum debitori, vel ei restituat vsuras extortas: aut tandem absolutionẽ eidem exhibere à iuramẽto. text. sing. in di. ca. tuas. de vsur. vbi Abba. & Anania. idem Abb. Anton. & Felin. in dicto ca. 1. de iureiur.

Superest tamen examinare, quanã ratione q iurauit vsuras soluere creditori, teneatur oĩnò eas soluere sub reatu periurij: iuxta tex. in dic. c. debitores. Etenim nõ possumus diffiteri iuramẽtum istud ex parte iurantis licitum esse, ac seruari posse absque periculo salutis spũalis. Vnde dubio

dubio procul in casibus, quibus vsurarum solutio esset crimen mortale, vel veniale, minimè teneretur debitor eas soluere: quod notatur i capitul. super eo. de vsuris. atque eadem ratione si quis causa pactionis symoniacæ aliquid dare iuramento promiserit, nequaquam tenebitur seruare iuramentum: cùm illud etiam ex parte iurantis illicitum sit: quemadmodùm in specie notat Ioan. Staphy. de literis gratiæ & iustitiæ. folio. 184. asseuerans iuramentum istud nullum esse, nec absolutione indigere. At iuramentum de vsuris soluendis ex parte creditoris, cui præstatur, illicitum est: necenim absque peccato mortali potest is vsuras accipere: imò turpiter eas adstipulatur, iuramentum & promissionem de eis soluendis iniquissimè exigit. Qua ratione, si consideremus rationem text. in. l. si ob turpem. ff. de condition. ob turp. caus. & prohibitionem iuris naturalis, diuini, & humani circa vsurarum exactionem, ac conuentionem de eis soluendis, planè constabit ex hoc iuramento nullam adquiri obligationem, nec actionem ipsi creditori: Nam & in dicto capitul. cùm contingat. de iureiuran. animaduertit summus Pontifex, vt iuramentum seruetur, nullam commissam fuisse turpitudinem in eiusdem iuramenti exactione. Ex ipsa verò promissione simplici absque iuramento palam est creditori nullam adquiri obligationem, nec actionẽ. Igitur iniquum videtur quod in dicto capitu. debitores. responsum extat: nempe, cogendum fore debitorem petẽte creditore vsuras soluere, quas iuramento præstito promisit.

Idcirco aduertendum est, in hac specie ratione iuramenti obligationem & actionem Deo principaliter adquiri in fauorem tamen, & vtilitatem creditoris: tãquam is fuerit solutioni adiectus. Hoc probatur in dicto capitu. debitores. dum statuitur, debitorem reddere debere iuramentum Deo. ipse autem creditor, vt adiectus solutioni Dei nomine aget equidem, vt iuramẽtum obseruetur: & poterit remittere illius obligationem, & vinculum. Siquidem adiectus solutioni ad propriam vtilitatem potest, si sibi fuerit quoquo modo satisfactum, remittere obligationem. §. planè. Inst. de inutilib. stipulat. ex quo apparet, posse fieri adiecto solutionem inuito stipulante: atq; ità ratione ista procedit text. in dicto capit. debitores. & in dict. capitu. 1. de iureiu. sicuti eleganter explicat Fortu. in capi. 1. de pact. numer. 27. ex quo possunt plura deduci.

Primùm ex hoc intellectu cõstat, nec principaliter, nec, vt aiunt, secundariò adquiri obligationem creditori ex promissione iurata de soluendis vsuris. quod notant Anto. & Imol. 2. colũ. in dict. capit. debitores. Fortu. in dict. numer. 27. tametsi

Abb.in dicto capitu.1. de iureiuran. 1.& penult.colum.Card.Felin. & aliſ frequentiori conſenſu exiſtimauerint ex promiſsione iurata de ſoluendis vſuris Deo principaliter, ſecundariò creditori adquiri obligationẽ: quod ex præmiſſa ratione non poteſt congruè defendi.

Secundò infertur, Bartol. non rectè loquutum fuiſſe hac in materia in.l.Seius Augerius. ff. ad legem Falcid. dum dixit, contractum à lege prohibitum in odium creditoris, cõfirmari iuramento: licet detur debitori repetitio poſt ſolutionem: hoc etenim falſum eſt. Nam iuramentũ in hoc caſu minimè confirmat contractum: multis quidẽ rationibus. Et præſertim, quia iure naturali hic contractus nullus eſt omninò, nec vllam inducit obligationem, non tantùm iure humano: atq; ideo impoſsibile eſt quòd iuramento confirmetur. Deinde iuramentum illicitũ ex parte eius cui præſtatur, nuſquam confirmat contractum: quod iam non ſemel admonuimus. Quòd ſi contractus hic iuramento confirmaretur, nuſquam eſſet locus repetitioni: & tamen Bart. fatetur, dari debitori repetitionem. Sic ſanè rectius Bar. idem in dict.l. ſi quis pro eo. dixit, iuramentum ſeruandum fore: non tamen contractum cõfirmari: atq; ideo repetitionem poſt ſolutionem debitori competere.

Tertiò hinc tollit difficultas, quæ circa textum in dicto capitul. debitores. paſsim adducitur: nempe quatione ibidẽ acceſſorium, id eſt iuramẽtũ, nõ ſequatur naturam principalis: cùm contractus principalis ibi nullus ſit, iuramentum autem omnino ſit validum & ſeruandum. Et enim Hoſtien. Panor. & Doct. communiter exiſtimãt regu. acceſſoriũ. de regu. iuris. in. 6. parum obeſſe deciſioni tex. in dicto capit. debitores. quia eſt diuerſa ratio principalis, & acceſſorij: cum principale tendat in fauorem partis iniquè exigentis: acceſſorium in reuerẽtiam diuinæ maieſtatis: cui reddenda ſunt iuramenta. Hæc verò ſolutio etiam ſi vera ſit, non tamen conuenit, nec eſt neceſſaria ad intellect. huius obiectionis: Siquidem in hac ſpecie nulla datur principalis obligatio, cui iuramentum accedat. Nam & ipſe Panor. in ca.1. de iureiurã. col. penult. ſcribit in hoc caſu principalem obligationem Deo adquiri: ſecundariam parti. Ex quo, etiam ſi eius opinionem aliqua ex parte paulò antè reprobauerim[9], colligitur, iuramentũ eſſe hic principale: non acceſſorium. Quamobrem cum iuramentum hic principaliter extet, & valeat, fruſtra quæritur: cur acceſſorium non ſequatur naturam principalis: quod Fortuni. admonet in dicto cap. 1. nume. 27.

Quartò ex hac interpretatione poterit lector facillimè plures tollere obiectiones, quæ à gloſſ. & doctoribus opponuntur dictæ deciſioni, quæ in capit. debitores. continetur: omnia enim illi reſponſioni oppoſita ceſſant, ſi conſideremus, ratione iuramenti

iuramenti ſeruandi ſoluendas eſſe vſuras abſque aliqua obligatione principali: nec poſſe ante abſolutionem aut remiſsionem iuramenti ipſum debitorem aliqua cõgrua vti defenſione, vt non teneatur vſuras creditori ſoluere.

Quintò ex his manifeſtum fit, tex. in dict. cap. debitores. admittẽdum fore, etiam ſi conſtet contractum vſurarium eſſe ſecundum Cardi. Felin. & Docto. ibi. imò ſi expreſsim debitor iuramento præſtito promiſerit pro decem ſibi mutuatis dare, ac ſoluere creditori duodecim: vbi manifeſta eſt vſura, obtinebit illius cap. deciſio: quod ità verum eſſe cẽſent inibi Cardi. & Felin. col. 1. quòd ſi debitor iuratus aſſeuerauerit in cõtractu ſe creditori debere duodecim pro decem ſibi mutuo datis: tunc non eſt locus huic decretali reſponſioni: quia promiſsio cenſetur erronea, et impoſsibilis quo ad duo: eſt etenim impoſsibile, quòd pro decem mutuo datis ſtatim debeantur duodecim: atque ideo propter errorem præſumptum non eſt in hoc caſu admittenda deciſio text. in dicto capitu. debitores. quemadmodùm viſum eſt Aretino. 1. colum. & Franciſco Purpurato numero. 35. in l. Rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi certũ peta. potiùs equidem præſumendus error eſt, quàm delictum vſuræ. l. merito. ff. pro ſocio. Hæc autem dicta ſint de intellectu text. in dicto capit. debitores. quem Barto. adducit pro eius concluſione comprobanda.

Adducit præterea idem Barto. deciſionem tex. in capitu. ſignificante. de pignorib. quaſi velit ex eo probare, quòd pactum legis commiſſoriæ in pignoribus alioqui maximè improbatum, minimè confirmetur iuramento: tametſi iuramentum ſeruandum ſit, donec abſolutio ab eo detur: vel remittatur à creditore. Et ſanè de pacto legis cõmiſſoriæ qua ratione ſit in pignoribus improbatum, tradidi latè lib. 3. Variarum Reſolution. capitu. 2. num. 6. & ſequentibus. atque præter ibi adnotata erit hoc loco animaduertendum, pactũ legis commiſſoriæ in pignoribus minimè confirmari iuramẽto: cum id reprobatum ſit in odium creditoris ex eo, quòd vſuræ vitium habeat: ſed tamen iuramentum hoc erit ſeruandum donec vel remittatur à creditore, vel detur abſolutio ab Epiſcopo. argu. dict. capitu. debitores. & eſt optimus tex. in dicto capit. ſignificante. quo in loco hoc adnotarunt Innocen. Abbas & Doct. Barto. in dict. l. ſi quis pro eo. nume. 10. Guido Papæ. qõ. 6. Delphinat. Antoni. Fanenſis de pignoribus. 4. parte, numero. 4. Andre. Tiraquel. libr. 2. de retract. in fine. numero. 119. Fortaſsis iuramentum appoſitum in pignoribus pacto legis commiſſoriæ habebit eum effectum, vt res pignori data, maneat poſt redemptionis tempus penes creditorem vendita, non equidem pretio mutuatæ pecuniæ ſed iuſto arbitrio boni viri definiẽdo: ità vt creditor poſ-

sit rem ipsam retinere adiscíens eam pecuniam, quæ iuxta boni viri arbitrium deficiat quo ad iustam ipsius rei æstimationem: quod ipse colligo ex his, quæ Antoni. Rubeus scribit in consil. 134. ad finem.

Ex eadem principali conclusione Barto. infert ad Senatusconsultum Macedonianum, vt tandem si filiusfamiliàs Macedoniano renuntiauerit præstito iuramento, teneatur soluere mutuo sibi datam pecuniam creditori, vel absolutionem petere à iuramento: tametsi non confirmetur cõtractus mutui iuraméto isto: imò post solutionem poterit à filio familias repeti soluta pecunia. Hæc sunt ferè Bar. verba. cuius ea est ratio quia contractus mutui dati filiofamiliàs prohibitus est lege ciuili in odium ipsius creditoris. l. 1. ff. ad Macedo. l. 4. titu. 1. part. 5. Huius etenim Senatusconsulti auctor fuit Vespasianus Imperator, vt tranquillus testatur in Vespasiano capitu. 11. Causam ei dedit Macedo, qui inter alias sceleris causas, quas illi natura administrabat, auctore Vlpiano, etiam æs alienum adhibuisset, & sæpè materiam peccandi malis hominibus præstaret, qui pecuniam, nè quid amplius dicatur, incertis hominibus crederet. Ea etenim ratione placuit, nè cui, qui filiofamiliàs mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis eius, cuius in potestate fuisset, actio, petitioq; daretur: vt scirent qui pessimo exemplo fœnerarent, nullius posse filiisfamilias bonum nomẽ expectata patris sui morte fieri. Hactenus Iurisconsultus in dicta. l. 1. cuius auctoritate Bartol. præmissam adnotauit conclusionem, quæ quibusdam dubia videtur. Nam Panormi. in dict. capitu. cùm contingat. nume. 22. censet, iuramentum in hoc casu omninò nullum esse, nec indigere absolutione: ea ratione quòd contractus hic occasionem peccandi præbeat. Anton. autem, & Imola in dicto capitul. cùm contingat. numer. 67. tenent, iuramentum validum esse, absolutionem tamen ab eo præstandam fore vbi in ea prouincia multa mala contingere soleant ex his mutuis, quæ filiisfamilias fiunt: præsertim circa vitam parentum, quibus insidias quandoq; parauerint. idem notat Corne. in Authenti. sacramenta puberum. numero. 31. C. si aduers. vendit.

Ego vero difficilem esse existimo hanc Barto. conclusionem, cuius examini præmitto iuxta communẽ sententiam, filium familias absq; iuramento non posse renuntiare huic exceptioni quæ sibi competit ex Senatusconsulto Macedoniano: cũ ea exceptio non tantùm concernat vtilitatem ipsius renuntiantis, sed etiam parentis, & deniq; publicam ferè ob euitanda pericula, quæ parentibus solent imminere ex his mutuis: quemadmodùm constat in dicta. l. 1. tametsi aduersus communem Zasius lib. 2. singu. respons. ca. 28. conetur probare, posse filium familias

familias absq; iuramento renuntiare huic exceptioni, quæ ex Senatusconsulto Macedoniano sibi competit. Deinde illud sit hac in re constitutissimum, quòd filius familias, etiam si habeat hanc exceptionem, si tamen soluerit mutuo datam sibi pecuniam ipsi creditori, minimè possit repetere solutam pecuniam l. qui exceptionem. ff. de condict. indeb. text. insignis in. l. sed & si pater. §. viti. ff. ad Macedon. quia hi demum, inquit Vlpianus, solutũ non repetunt, qui ob pœnam creditorũ liberantur actione: non quoniam exonerare eos lex voluit. Ex quibus verbis item apparet, filium familias nõ obstante Macedoniani exceptione in animæ iudicio vere teneri ad solutionem mutuatæ sibi pecuniæ & quidẽ ipsi creditori. Est etenim manifesti iuris creditoribus denegare iure ciuili actionem in pœnam: non tamen ex hoc ipsos debitores ab ære alieno liberari, nec ipsos creditores propria pecunia a lege priuari: tantùm sanè actione apud iudicem exteriorem proponenda priuantur: atque ita hæc opinio verior est, & eam sensit Fortuni. in. l. veluti. ff. de iust. & iure. colũ. 8. vt certè hinc appareat quo ad forũ animæ hac in quæstione plurimùm à vero diuertisse Innocent. & Panormi. in cap. quia plerique. nu. 26. de immunit. eccles. Iasonem in. §. actiones. numero. 35. Inst. de actioni. Adrian. quodlib. 6. vers. infertur primo & Alciat. in cap. nouit. de iudic. num. 16. qui quadam vtuntur distinctione in hac quæstione: quasi velint, tunc animæ iudicio filium teneri ad solutionem pecuniæ sibi mutuo datæ, cùm nullum ex his malis, quæ lex præsumit, ex mutui datione contigerit. Nam etiam si hoc euenerit, non apparet creditorem à lege priuari propria pecunia nec filium familias debitorem ab eius solutione liberari. Sic & Barto. in. l. si pœna. ff. de condictio. indeb. scribit, liberationem iure pœnæ causa contingentem minime liberare debitorem in animæ iudicio. Cuius opinionem sequitur ibi Alexand. dubitat tamẽ de eius veritate Paul. Castrensis. in ea. l. si pœnæ. & eam opinionem reprobat Panor. in. ca. vlt. de præscript. col. 3. idem in capi. nouit. de iudic. nume. 33. Fortuni. in l. veluti. colum. 7. ff. de iust. & iure. Nec tamen eorum opinio his, quæ modò diximus, aduersatur: Aliud etenim est quòd lex ciuilis in pœnã & odiũ creditoris ab actione iudiciali tãtum liberet ipsum debitorẽ, & tunc nihilominùs tenebitur in animæ iudicio debitam pecuniam soluere. Quia lex ciuilis noluit exonerare debitorem, licet actionem negauerit creditori in pœnam: & hoc casu obtinet sententia Bart. quę in hunc sensum accipiẽda est: aliud quòd lex ciuilis debitorem in pœnam creditoris à debito exonerare voluerit, ac liberauerit: & planè in hac specie auctoritate legis humanæ, iustæ etiam in animæ iudicio de

bitor ipſe liber erit, nec tenebitur quidquam creditori in conſcientiæ foro ſoluere, vtroq; tñ caſu ſi debitor creditori ſoluerit, minimè habebit ius repetendi per condictionem in debiti: quia per eam ſolutionem viſus eſt renũtiare legi pœnali, quæ cum actione, vel debito liberat: nolleq; ea vti: quod in dict. l. ſi pœnæ. probatur: & explicat optimè Fortuni. in dicta. l. veluti. colũ. 7. ex quibus ad Bart. concluſionem ipſe infero, falſum eſſe quod ipſe Bart. ſcribit, dum aſſeuerat, filium familias, qui mutuo ſibi datam pecuniã ſoluere iurauerit, ſi ſemel is iuramẽtum ſeruauerit, ac ſoluerit, poſſe eã pecuniam repetere. Nam etſi abſq; iuramento ſoluerit, minimè habebit repetitionẽ: vt modò diximus: igitur fortiori ratione nec repetere poterit ſi contractũ iurauerit, cum multo maior ſit tunc vis ipſius contractus. Et prætereà non opinor eſſe congruam Bartol. illationem ex eius concluſione principali ſiquidem illa tunc vera eſt, quando creditor iniquè, & illicitè ex cõtractu acciperet, & contraheret. At in præſenti caſu, etiam ſi creditor iniquè contraxerit ob prohibitionem Senatuſconſulti: non tamen iniquè accipit pecuniam à filio familias ſibi mutuo datam, quod ſatis ex præmiſsis conſtat. Vltimò exiſtimo ab hoc iuramento non eſſe dandam abſolutionem ad effectum, vt poſſit filius familias opponere exceptionem Macedoniani: niſi admodùm vtile eſſet quieti Reipublicæ propter multa mala, quæ ex his mutuis in ea prouincia contingere ſolent, ſecundum Anton. Imol. & Corne. qui ſimul & aliĵ abſq; vlla controuerſia fatentur, ante abſolutionem obtentam non poſſe debitorem filium familias aduerſus creditorem exceptionem Senatusconſulti opponere. Qua ratione perpenſa opus non eſt in hac quæſtione tractare, an contractus hic confirmetur iuramento.

Septima concluſio, quæ ex Bart. commentariĵs colligitur, eadem ferè eſt, quam ſuperiùs tertiam conſtituimus in hunc ſanè modum: Contractus lege ciuili prohibitus fauore debitoris, eius iuramẽto cõfirmatur. Authẽ. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend. quam concluſionem non aliter probare conabor, quàm his, quæ ad probationem tertiæ principalis concluſionis adduximus. Ex ea vero Bartol. infert ad contractum fideiuſsionis per fœminam geſtum, qui Senatuſ conſulto Velleiano improbatur in fauorem fœminarum, quas ob earum facilitatem noluit pro aliĵs intercedere fideiuſsionis cauſa. Nam ſi fideiuſsionis contractum fœmina iurauerit, còntractus is iuramento confirmatur. Huius quæſtionis examinatio exigit, vt præmittamus, mulierem in iudicio poſſe renuntiare expreſsè abſq; iuramento beneficio Velleiani, ſi certa ſit de eius auxilio. l. vlti. §. penul. ff. ad Velleian.

leian. extra iudicium autem non poteſt expreſsè adhuc renuntiare, etiam ſi certa ſit: quia eadem facilitate, qua inducitur ad fideiubendũ eadem ad renuntiandum. l. doli. §. diuerſum. ff. de nouat. notant Docto. in. l. vlti. C. ad Velleian. quam diſtinctionem dixit eſſe cõmunem Imola in capit. ex reſcripto. de iureiurand. quibus quidem præmiſsis illud certo conſtituendum eſt, etiã extra iudicium valere renuntiationem expreſſam huius beneficiĵ ſi mulier hanc renuntiationem, vel contractum iurauerit: quod cõmuni omnium ſententia receptum eſt. Imò ſecundum cõſuetudinem ſufficit renuntiatio expreſſa huius beneficiĵ, etiam ſine iuramento, etiam extra iudicium: vt teſtãtur Imola & Felin. in dicto capit. ex reſcripto. colum. 4. & Docto. in l. vlti. C. ad Velleian. Dubium verò in hoc vertitur, an fideiuſsio mulieris iurata ſimpliciter abſq; renuntiatione Velleiani, ſit ſufficiens adhoc, vt huic beneficio renuntiatum eſſe videatur. & ſanè iuramentum hoc ſufficere & habere vim certiorationis, vt aiunt, id eſt certæ ſcientiæ apud fœminam, quod hoc auxilium habeat, tenuerunt Bartol. in dicta. l. ſi quis pro eo. numer. 11. idem Bartol. in Authent. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vendit. & ibi Angel. & Paul. Caſtrenſ. Abb. Imol. & Felin. col. 4. in dict. cap. ex reſcripto. idem Felin. in capitul. ſi diligenti. de foro comp. poſt Anton. ibi. Alexand. & Iaſon in. l. in repudianda. ff. de acq. hæredit. Roman. & Alexand. in. l. ſciendum. numero 30. ff. de verborum. obligationibus. eandem opinionem ſequuntur, dicentes cõmunem eſſe Antoni. Burgenſ. in capitul. penultimo. numero 36. de emptione & venditione. Alexand. in conſ. 27. lib. 1. col. 3. Curti. Iunior conſil. 47. colum. vlti. cui ſententiæ & aliĵ plures ſubſcripſere, quorum meminit Andre. Tiraq. in. l. ſi vnquàm. C. de reuocã. donat. in prin. nu. 131. & in tracta. de legib. connubialib. in gloſ. 5. num. 148. huius opinionis præcipua ſumitur auctoritas ex dict. cap. ex reſcripto. vbi probatur, poſſe fœminam fideiubere iuramento præſtito, atq; hanc fideiuſsionem validam eſſe, non obſtãte beneficio Velleiani. eandem ſententiam fatentur communem eſſe Iaſon in dict. Authent. ſacramenta puberũ. nu. 56. & Imo. in dict. capi. penult. contraria tamen opinio nec auctoribus, nec rationibus deſtituta eſt. Nam iure verius quibuſdam videtur, fœminam etiam præſtito iuramento fideiubentem non ex hoc renuntiaſſe beneficio Velleiani, ea quidem ratione, quòd iuramentum minimè extendatur ad incognita, vel incogitata. cap. veniẽs. cap. quintauallis. de iureiuran. propter defectum conſenſus. l. vlti. C. de non numerat. pecunia. fœmina verò præſumptionem habet, quod hoc beneficium ignoret ob ſexus fragilitatem. l. ſi emancipata. C. de

iuris

iuris & facti igno. l. in bonorum. ff. eo. titul. not. in. l. iuris ignorantia. C. quia admitt. Sic deniq; hanc posteriorem opinionẽ sequuntur Ioã. Andr. in additionibus ad Speculum, titu. de renunt. & conclu. col. 3. Imola & Areti. in dict. l. sciendũ. col. 11. Hippo. in Rub. ff. de fideiussori. nume. 38. Imola in dict. cap. penulti. de empti. & vendit. Iason in dict. Authent. sacramenta puberũ. nume. 56. Imò & hanc opinionem sequutus dixit communẽ esse Bald. in consil. 47. lib. 1. eandem & plures alij sequuntur, quos citat Andre. Tiraq. in dict. l. si vnquàm. in princip. nume. 146. à quo tamen cauendum est, nam in allegandis auctoribus hac in quæstione quandoq; fallitur. Et sanè si vera est communis sententia, quæ adseuerat, extra iudicium nõ posse fœminam renuntiare beneficio Velleiani: satis operabitur iuramẽtum, vt confirmet expressam, & specialem renuntiationem: nec tamen efficiat renũtiationem vbiq; subintelligi, eamq; validam fore. Nec oberit text. in dict. capitu. ex rescripto. Etenim eo ipso, quòd Romanus Pontifex inibi statuit fœminam compelli ad solutionem pecuniæ, pro qua fideiusserat, præsumẽdum est, fœminam vel expressim renuntiasse beneficio Velleiani. vel eo tempore, quo fideiussit, certã fuisse huius auxilij. Quod ita verisimile est, si consideremus cautissimè propriũ negotiũ in specie illius cap. creditorem egisse. quãobremetiam si prior opinio communis sit, hæc tamen posterior magis iuri, & rationi consona est.

Octaua conclusio ex Barto. colligitur. Contractus nequaquam iu- 6 ramento cõfirmatur, quoties id prohibitus fuerit fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in personam creditoris. cuius rei exemplũ sit, si lex ita prohibuerit: Nemo cũ minore contractum facit: nemo eum fœmina hunc, vel illum contractum gerat. Nam & si fœmina, vel minor iurauerint contractum istum prohibitum a lege minimè is confirmabitur: cùm nec minor, nec fœmina prohibeantur contrahere: sed ipse creditor etiã fœmina, vel minore volente prohibetur accipere. adducit Bart. glos. in. l. inuitus. §. vlti. ff. de regul. iur. quæ probat, prohibitum accipere, nõ posse etiã ab sponte soluẽte adsumere: quod 7 frequentissimi iuris est in salarijs, stipendijs, & sportulis iudicum, tabellionum, & aliorum, qui publicis fungũtur muneribus, optimus tex. iuncta glo. ibi verb. volente. in cap. exigit. de censib. in. 6. & in cap. statutum. §. assessorem. de rescript. in. 6. qua in re illud est obseruandũ, regulariter prohibitum exigere posse recipere ab sponte soluente. text. in capit. dilectus. in. 2. ad finem de simonia, nisi & is prohibitus sit accipere: tunc etenim verum est, eum non posse ab sponte soluente quidquam adsumere, text. singul. in. l. 1. §. proinde. ff. de varijs & extra cognit.

gnit. glo. in. l. 2. verb. sed præstari. ff. de orig. iur. glos. in dict. cap. exigit. verb. volente. Bart. & Deti. in dict. l. inuitus. §. vlti. glos. & ibi doct. in cap. 1. de simo. Florenti. 2. part. titu. 1. cap. 5. §. 6. Ioan. Maior in. 4. sentent. distin. 25. q. 4. quòd si ob publicam vtilitatem quis sit prohibitus exigere, profectò etiam ab sponte soluente accipere non poterit. Hoc etenim probatur in dicto. §. assessorem. & in dicto cap. exigit. notat Deti. in dict. l. inuitus. §. vltim. idem Regijs constitutionibus constat: quibus iudices, aliíq; publica munera obtinentes prohibentur ob publicam vtilitatem exigere aliquid præter salaria, & sportulas consuetas, iureq; definitas: atq; eodem modo puniuntur, si ab sponte dãtibus acceperint. Interest enim Reipublicæ, iudices, tabelliones, & quoscunq; alios, penes quos iustitiæ cultus, & ministerium tractatur, omninò immunes esse à muneribus: vt quidquã etiam à volentibus minimè accipiant: nè iustitia periclitetur vel pretio præsenti, vel spe futuri, etiam spõte præstandi. Non diffiteor in animæ iudicio ab obligatione restituendi excusari eum, qui post actum perfe- 8 ctum aliquid ab sponte, & omninò liberè dante receperit, quoties lex humana exigere prohibuit ob quancunq; causam: quod sensit Ripa in tract. de peste. vltima parte. §. de Medicorum. nume. 13. tametsi in foro exteriori hæc vltima opinio non admodùm congrua sit, nec ita facilè admittenda: quidquid idem Ripa & in hoc casu senserit.

Verùm quo ad Bart. opinionem, si lex in fauorem debitoris, etiam creditorem ipsum contrahere prohibuit, in ipsum prohibitionem diri gens: non tantùm iuramentũ contractui accedens seruandum erit, quod Bartol. fatetur: sed & contractus ipse cõfirmabitur. Etenim iuramento præstito debitor potuit, & visus est renunciare prohibitioni in eius fauorem inductæ: atque hæc renuntiatio propter vim iuramenti effectum habet confirmandi contractum. capit. cùm contingat. capit. quanuis pactum. de cuius interpretatione modò agimus. Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. nec oberit quod Barto. adduxit ex. l. inuitus. §. vlt. quia in hac specie, quàm modò examinamus, creditor in fauorem principalem debitoris prohibetur accipere: atq; ideò virtus iuramenti efficit, vt contractus confirmetur.

Nona conclusio. Contractus à prodigo gestus minimè confirmatur iuramento. Hæc assertio tractata fuit à Bart. obiter in dict. l. si quis pro eo. col. penul. sed ab eodem expressim probata in. l. is cui bonis. ff. de verbo. obliga. vbi eam tenent Bald. Angel. Paul. Alexand. & Iason: quorũ ratio potissima est, quia iuramentum præstitum à prodigo iudicio quodammodò caret: atque ideo non tenet, aut saltem non potest hunc effectum habere, vt confirmet

firmet contractum, quem lex ratione deficiētis iudiciſ improbat. capit. & ſi Chriſtus. de iureiuran. & præterea contrahens cum prodigo certè in mala fide quaſi cōſtituitur, ex eo, quòd contraxerit cum eo, qui ob defectum iudiciſ, & diſcretionis contrahere prohibetur atq; ita hæc opinio communis eſt ſecundum Alciat. in dict. capit. cùm contingat. nume. 18. Alexand. Iaſonem & Ripam in dict. l. is cui bonis. nu. 57. quo in loco latè quæſtionē iſtam diſputauit Ripa. His accedit, quòd prodigus, cui bonis interdictū eſt, furioſo æquiparatur. dic. l. is cui bonis. l. 1. C. de curat. furioſi. l. Fulcinius. §. adeò. ff. ex quibus cauſ. in poſſe. eat. l. his qui. §. diuus. ff. de tutor. & curato. dat. ab his. §. furioſi. Inſt. de curator. ſic ſanè Frederic. conſil. 31. eandem opinionem communem ſequitur: ac Bertran. conſ. 47. lib. 2.

Contrariam ſententiam, quòd cōtractus à prodigo, cui bonis interdictum eſt, factus iuramento confirmetur, probare conantur Anto. à Butrio & Imola in cap. cùm contingat. Roman. & Aret. in dict. l. is cui bonis. Capella Toloſana. 498. ea quidem ratione, quòd contractus prodigi prohibeatur in eius vtilitatem, & fauorem: ergo iuramento confirmari poterit: Authent. ſacramenta puberum: cum his, quæ ad idem ſolent allegari. Hæc tamē ratio parum vrget. Quia non tantùm prohibetur prodigus cōtrahere propter eius fauorē ſed & propter defectum iudiciſ: ſicuti furioſus. Etenim in rebus propriis adminiſtrandis qui prodigus eſt dubio procul quo ad hoc iudicio carere videtur. Adducitur & contra communem altera ratio. Nam prodigus adulto curatorem habenti comparatur. l. ſi curatorem. C. de in integr. reſtit. Sed adultus etiam curatorem habens iuramento obligatur efficaci quidem obligatione in dict. Authentic. ſacramenta puberum. igitur & prodigus. Huic argumentationi reſpondetur facillimè: ſiquidem prodigus cùm alienat curatoris auctoritate æquiparatur adulto habenti curatorem. at cùm alienat abſque auctoritate curatoris ſimilis eſt furioſo. Et ideo eius alienatio etiam cum iuramento indiſcreta eſt, & iudicio caret: eaque ratione mirum non eſt, eam nec tenere, nec confirmari iuramento. Vnde communis opinio verior eſt. Cui etiam ſuffragatur, quod cum non careat præſumpta fraude is, qui cum prodigo contrahit, l. ſi quis cùm ſciret. ff. pro empto re, videtur iuramentum ab eo præſtitum dolo extortum fuiſſe: idcirco minimè confirmat contractum dict. capit. cùm contingat. cum ſimilibus. Et præterea contractus a lege prohibitus ratione fraudis præſumptæ non confirmatur iuramento: vt Barto. explicat, quem aliſ frequentiori ſuffragio ſequuntur in. l. omnes populi. ff. de iuſtiti. & iure.

iure. 2. q. 3. q. principal. Cardina. Imola, & Panormita. in dicto cap. cùm contingat. argumen. l. vltim. C. de non numera. pecunia. quaſi dolus, & fraus conſenſum ſaltem liberum impediant præſertim quia prodigo adminiſtratio interdicitur propter faciles, ac admodum frequentes deceptiones, que fieri poſſunt his qui hoc vitio laborant ex defectu integri iudiciſ, qui contingit, ac procedit ab ipſa prodigi cupiditate, quæ eius iudicium cæcū reddit: quemadmodùm & in hac ſpecie Panormita. explicat in dicto cap. cùm contingat. colum. 2. verſ. in eo tamē, quod dominus Antonius. quibus tādem effectum eſt, vt opinio Bart. æquior, ac verior ſemper viſa fuerit.

8 *Naturalis obligatio quæ ſufficiat ad impediē dam repetitionem ſcienter ſoluti per iuris errorem?*
9 *Variè poteſt cōcipi ſtipulatio, quæ alteri per alterum fit.*
10 *Ius ciuile nec adſiſtit, nec reſiſtit ſtipulationi, quæ alteri per alterum fit.*
11 *Stipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida fit, & confirmatur.*
12 *Pactum nudum quod ſit, & vnde eo nomine appelletur?*
13 *Pactum nudum iure ciuili nec obligationē nec actionē producit: quid ſi ſit iuratū?* 15.
14 *Iure Pontificio pactum nudum obligationē & actionē habet: & inibi quid de pacto nudo à cauſa?*
15 *Pollicitatio an iure Canonico obligationē, & actionem inducat?*
16 *Iuramentum an operetur quòd ex pollicitatione oriatur iure Ciuili obligatio, & actio detur?*

Ex. §. ſequenti.

1 *Confeſsio abſente parte facta iure Canonico præiudicat confitenti.*
2 *Promiſsio facta alteri per alterum iure Canico valida eſt. & num. 4. & 9.*
3 *Stipulationi, quæ alteri per alterū fit, an reſiſtat ius ciuile, & an oriatur ex ea naturalis obligatio? & num. 4. 6. & 10.*
4 *Pœnæ adiectio nulla eſt, ſi principalis ipſe cōtractus ſit nullus.*
5 *Naturalis obligatio dupliciter conſideratur quo ad intellectum iuris humani.*
6 *Humana lex poteſt cōtractus quoſdam pro cōmunitatis vtilitate prohibere, qui iure naturali non ſint improbati.*
7 *Rei dotalis prohibita alienatio impedit naturalem obligationem oriri: & tamen alienatio iuramento confirmatur.*

§. Quartus.

DAndem materiam Bartol. examinans proponit aliam cōcluſionem, quæ iuxta ordinem præſcriptū Decima eſt. Cōtractus, cui nec lex aſsiſtit, nec reſiſtit, iuramento cō firmatur. Huius concluſionis probatio ea eſt, quòd in hac ſpecie nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte illius, cui fit, vllam turpitudinē habeat: nullus etènim quidquam contra legem contrahendo cōmittit: idcirco locus eſt regulæ traditæ in dict. cap. cùm contingat. quam in tertia cōcluſione ſuperiùs explicuimus

explicuimus..Quamobrem non video aliquam ſuper hac Bartol. ſententia tractari controuerſiam, quæ ipſam dubiam efficiat: tametſi illationes à Bart.traditæ dubiæ pleriſq; videantur:quas ob id oportet expẽdere diligentiùs.

¶Prima Barto. illatio fit ad intellectum.l.ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verbo. obligat. Etenim ſtipulatio alteri per alterũ facta,licet iure ciuili effectum nõ habeat, tamẽ ſi iuramẽtum ei acceſſerit, valida eſt: quia eidem ius non reſiſtit,& ſi non adſiſtat.hãc opinionem Bartoli probat gloſ. celebris in cap.quoties cordis oculus.1.q.7.quæ ſatis in ſpecie vult, iure Canonico, maximè ſi acceſſerit iuramentum, ſtipulationem alteri per alterum factam validam eſſe.ex cuius gloſ.verbis duo colligũtur.Primum, iure Pontificio ſtipulationem alteri per alterũ factã præſenti actionem adquirere. atq; ideo licet alias iure ciuili confeſsio facta
1 parte abſente ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium non valeat quo ad probationem plenam. l. certum. §. ſi quis abſente. ff. de confeſſ. glo. in cap.vlt:eo.tit. vbi Abb. nume. 15. & Doct. cõmuniter in. l. generaliter. C.de nõ num.pecunia. tradunt Fel. in cap.ſi cautio.de fide inſtru. Hippo. in Rub. C. de probatio. nume. 89.idem in ſingul.202. quo ad ſemiplenam verò probationem valet, etiam facta extra iudicium. Bart. in l. admonendi. nume. 48. ff. de iureiur. Abb.per text.ibi in capit. vlti. de ſucceſſ.abinteſt. idem Abb.numer 7. Imol. & Felin. num.30. in dicto. capi.ſi cautio. Attamen iure Canonico hæc confeſsio etiam extra iudicium facta abſente parte valida eſt,& quo ad plenã probationẽ præiudicat confitenti,etiam ſi verba in abſentem dirigantur: ſic deniq; ex dict. gloſſ. adnotarunt Antoni. & Imola in dict.capi.ſi cautio.vbi Feli.num. 27: aſſerit, hanc opinionem tanquam plurium auctoritate comprobatam tenẽdam eſſe:quam etiã ſequitur Hippo.in dict.Rub. C. de probatio.num.92. & in dict. ſingul. 202.& Alciat.in dict. cap. cùm contingat.nume.228.fallitur tamen d ũ requirit quòd hæc confeſsio iurata ſit.Procedit etenim gloſſ. & communis opinio ab ea deducta, etiam in confeſsione, quæ iurata non ſit. nec id mirum cuiquam videri debet: quia confeſsio ius nullum tribuit: ſed iam inductum probat. l. Publia. ff. depoſit. & ibi Paul. Caſ. Nec tamen omninò deducitur ex dict.glo.quia illa non tractat de cõfeſsione:ſed de promiſsione & ſtipulatione: & prætereà loquitur in eo caſu, quo verba obligationis dirigũtur in præſentem,licet exequutio in abſentem concipiatur.

Ipſa autem concluſio principalis, quæ ex dict.gloſſ. colligitur: nempe iure Canonico validam eſſe promiſsionẽ alteri per alterum fa-
2 ctam: recepta quidem eſt per Antoni. & alios in dict. cap. ſi cautio. Bald.in.l.illud. C.de ſacroſanct. eccleſi.

cleſi. quibus accedit ratio gloſſ. in l.1.ff. de pactis. quo in loco gloſſ. & Bartol.tenent, ſtipulationem alteri per alterum factam pactum quidem eſſe:etiam ſi nudum ſit. Sed ex
3 pacto nudo iure Canonico actio oritur capit.1.de pact.igitur & ex hac ſtipulatione obligatio,& actio quæritur:atque ita hanc opinionem defendit Fortun.in dicta,l.prima.ff.de pactis. numer.23.qui latè eius rationes conſiderat: eam præcipuè, quæ dictat naturalem obligationem adquiri ſtipulanti ex hac ſtipulatione alteri facta:ſicuti probat gloſſ. in dicta.l.ſtipulatio iſta.§.alteri. verbo.intereſt.vbi Bartol. & Docto.eam ſequuntur. idem Barto. in.l. cùm lex. & in dict.l.ſi quis pro eo.colum. penult.ff.de fideiuſſo.quorum opinio quo ad hanc rationem communis eſt,ſecundũ Iaſonem in dicto.§.alteri.num.20.&Fortu.in dict.l.1.nume. 24. ff. de pact. qui pro hac communi hac item ratione vtitur. Nam ſtipulationes in hoc ipſum iure ciuili inuẽtæ,ac inductæ ſunt, vt quis ſibi ſtipuletur quod eius interſit.l.ſtipulatio.§.alteri. cum ſimilibus. de verborum obligationib. & ideo inutilem iura ciuilia eſſe cenſent ſtipulationem, quæ alteri per alterum fiat. Hæc verò ratio iure naturali ceſſat: ſecundũ quòd tantùm in pactis, & conuentionibus cõſideratur, quòd fides data ſeruetur. Igitur iure naturali,& item iure Canonico ſtipula-
4 tio alteri per alterum facta valida eſt, & ius ſtipulanti adquirit: licet ius ciuile obligationem ciuilem & actionem ei negauerit,ne qui ſtipuletur quod eius minimè interſit. Multa poſſent in fauorem huius opinionis adduci,quæ miſſa facimus: quia omninò expedita non ſint,nec admodum vrgeant pro eius probatione. Illud tamen omittendum non eſt, quod huic diſputationi cauſam dedit: nempe ratio Bartol. in dicta.l.ſi quis pro eo,dum ſcribit huic ſtipulationi ius ciuile nec adſiſtere;nec reſiſtere: imò ipſam vires iuris naturalis habere. quod adnotarunt gloſ. in dic.§.alteri.verb. conueniat.gloſſ.in.l.cùm principalis. ff. de regu. iuris. & in.l.non dubium. verb.ob id.C.de legib.vbi Bart.idẽ Bartol.& Docto.communiter, teſte Iaſone ibidem in dic.§.alteri. nu. 16.quibus ſuffragatur text.in dict.§. alteri.cũ ſimilibus,quibus probatur ſtipulationem alteri per alterum factam validam eſſe appoſita pœna. Et tamen ſi ſtipulatio prædicta eſſet contra legẽ,minimè valeret adiectio pœnæ: nã vbi principalis cõtractus nullus eſt,& legi contrarius,etiam appoſitione pœnæ nõ tenet. l. Seius & Augerius. l. quod de bonis.ff.ad.l.Falc.l.non dubium. C.de legib.l.vlt.ff.de conſti.pecu.capi.P. &.G.dẽ officio delega.gloſſ. & Fili. in cap.ſignificãtibus.col.vlti. eo.tit. vbi etiam hoc notant Abb. Bald.& Barba.Feli.in cap.tua.colũ.3. de iure iurand.idem in cap.nobis. de ſimonia. l. ſi homo mortuus. l. ita ſtipulatus.in magna.ff.de verbo.obligat.

vbi Ripa numer.36.Alexand. consil. 32.lib.2.& ibi Carolus Molinæ.glos. singu.in.l.si patronus.§. patronum. ff. si quid in fraud.patron. Iason in l.impossibilis.colum. vlti. ff.de verborum obligatio. ex quibus deducitur hæc communis sententia, quæ asserit, pœnæ adiectionem nullam esse,vbi & contractus nullus sit,à lege q̃ reprobatus. Vnde maximum signum est,stipulationem alteri per alterum factam non esse lege reprobatam nec legi resistenti cõtrariam: quia appositio pœnæ eidem stipulationi accessoriæ valida est. idem notant glos.in.l.pacta quæ contra. C. de pactis.& in regu.accessorium.de regul.iur.in.6.Innocent.in capit. penult.de pactis.Henri.in capit.vltim. colum.3.eod.titu.

Sed aduersus hanc cõmunẽ sententiam,quòd stipulatio alteri per alterum facta sit cõtraria legi resistenti,& omninò nulla, ita vt nec ex ea oriatur naturalis obligatio,probatur iuxta quorundam opinionem in dicto.§.alteri.dum in eo dicitur,Alteri stipulari nemo potest.Etenim negatiua dictio præposita verbo, potest, præcisam inducit necessitatem,ac significat actum esse impossibilem. glos.celebris in capit.1. de regu. iur. in sexto.Abb.in capit.1.notabi.4. de caus.poss.& propriet.idem in capit. 1.2.notab.de fide instrumẽ.Barto.& Docto. communiter secundum Iaso.ibi numero.23.in.l.Gallus. in princip.ff.de liber.& posthum. latè Andre. Tiraqu. post leges connubiales glos.2.in principio.& numer.8.Fortuni.in dict.l.Gallus.colũ.14.Carol. Molinæ.in consuetu.Parisiensi. tit.1. §.1.in glos.3. Corasius in.l.1. colum: 2.ff.de verb.obligatio. Alciat. libr.3. parad.capit.4.idem in.l. Nepos Proculo.ff.de verbor.significatio.Ergo stipulatio ista alteri per alterum facta nulla omninò est,& iure impossibilis,eo q̃ resistente concepta.Huic verò rationi respondet Bartol.in dicta.l.cùm lex.ff.de fideiussorib. colum.3.eam esse admittendam, quoties lex dictionem negatiuam præmisit verbo,possit, futuri temporis: quasi aliud sit, cùm negatiua fuerit præposita verbo,potest,præsentis tẽporis. Quæ quidem distinctio minimè placet Iasoni in dict.§. alteri. nu. 37. & in dicta.l. Gallus. Et meritò: non enim video rationem congruã huius discriminis:maximè quia frequentissimè,negatiua præposita verbo,potest,præsentis temporis inducit præcisam necessitatem. l. nemo potest.ff.de legat.1.

Deinde contra communem sententiam sunt verba responsionũ iuris ciuilis satis aperta. in.l.1. §. quod seruus.ff.de stipula.seru.ibi, nullius momẽti. & in.§.si quis alij.Instit.de inutilib.stipul.& in.l.1.§.1.ff.de stipulat.seruo.ibi,nihil agit.& in.l. ita stipulatus.§.Chrysogonus,ibi,nullam obligationem,ff.de verborum obligatio. quibus in locis Iurisconsulti de hac stipulatione tractãtes his verbis vtuntur: quæ videntur apertissimè abea excludere naturalem obligationem, gationem,& ostẽdere, eam iuri resistenti contrariã esse. Quãobrem, sti pulationem istam, de qua disputamus,esse cõtrariã iuri resistẽti cõtendit Iason in dict.§.alteri.num.16. idẽ Iason in.l.non dubium. C.de legib. colũ.penulti. Nec oberit,si velimus tenere cõtra communem,ratio,quę de adiectione pœnæ valida quidem adducta fuit. Siquidem non ex eo valet in hac stipulatiõe adiectio pœnæ,quòd stipulatio ista non sit contraria iuri resistenti: sed quia ratio iuris ciuilis denegantis huic stipulationi actionem,& obligationem, deficit vbi pœna eidẽ adiscitur. Etenim alteri stipulari nemo potest: quia eius non interest, quòd alteri detur. Hæc autem ratio satis deficit, si pœna apponatur stipulationi: nam illa pertinet ad ipsum stipulantem,& ei soluenda est, idcirco valet adiectio pœnæ:licet stipulatio minimè sit valida secundum Bald. in dicta.l. non dubium.14.opposit.& ibi Iaso.colũ. penulti. Bartol.in.l.ita stipulatus. in magna. 12. oppositio. & ibi Ripam nume.38.ff.de verbo.obligat. Curti. Iuniorem in dicta.l.pacta quæ contra.C.de pactis.

Sic & quòd stipulatio ista nullam producat obligationem naturalẽ in fauorem quidem stipulantis tenent Rainer. de Forliuio. Cuma. Paul.de Castr. & Alexã.in dict.§.alteri.quos ibi Ias.sequitur nu.20. & Cuma. idẽ in.l.1.ff.de pact.quorum rationes aduersus cõmunẽ ferè sunt illæ, quas modò adduximus ad probandum huic stipulationi ius resistere. Nec diffiteor quidẽ ambiguam esse hãc controuersiã,multisq̃ difficilem visam fuisse. Nam & iure Pontificio alteri per alterũ stipulationẽ factam nullã esse probat tex.in.c.quãquam. de vsur.in.6.vbi probatur, non posse alteri quenquam adquirere nisi persona publica sit,vt notarius, vel sacerdos parochialis, qua ratione satis deducitur, naturalem obligationem minimè ex hac stipulatione oriri:nam si ea oriretur,profectò iure Pontificio seruanda foret:capit.1. capit.qualiter.de pactis.cum his, quæ inibi traduntur.

Hanc opinionẽ,quòd iure Pontificio stipulatio alteri per alterũ facta nõ habeat maiorẽ effectum, quàm habet iure ciuili: veriorem esse censent Panor.& Felin.num.23.post Antoni. ibi in proœmio Gregoriano. idẽ Abb.in capi.si cautio.3.col.de fide instrum. & in capit.constitutus. de procurat.& in capit.vltim. colũ. 7.de confess.Ioan. Faber in. §. alteri. Institu.de inutili.stipulat.Imola,Roman.Alexand.& Iason in.l. stipulatio ista.§.alteri.numero.5.Roman.in Authentic.similiter.C.ad legem Falcidiam.5.speciali piæ causæ inter contractus. quorum opinio, nisi & in hoc fallor, magis communis est. Quidam tamen, vt ex Felino constat, existimant, iure Cànonico esse aduersus promittentem locum remedio Euangelicæ denuntiationis iuxta capit.nouit.de iudic. & id habere locum quoties verba stipula-

tionis fuerint directa in ipsum stipulantem: licet exequutionis formula concepta sit in absentem: quo casu loquitur gloss. in dicto capit. quoties. Eodem modo Alexand. & alij in dict.§.alteri.censent, esse intelligẽdam eã opinionem, si vera est, quã paulò antè retulimus: nempe ex stipulatione ista naturalem obligationem oriri. Quibus tandem effectum est, vt satis sit hæc controuersia difficilis, præsertim circa ius Pontificium, & deinde ad intellectum legis Regiæ, quæ hac in materia solet adduci: idcirco aliquot exponam ad faciliorem huius quæstionis expeditionem.

Primùm existimo duplicem esse naturalem obligationem: vnam quidem, quæ insurgit ex honestate, ac debito morali: alteram quæ ex legis 5 ac iuris naturalis vinculo oritur. Hæc distinctio colligitur ex Baldo in.l.prima.C.de sacrosan.eccles.nu. 6 55.& Thoma. 2.2.qõ. 106. articul.4.5. &.6. Prior pertinet ad honestam quandam obseruationem, quæ tamen necessaria non est ex vi legis, sed ex vi honestatis moralis. Posterior vero ex vi præcepti legalis necessaria est, nec absque peccati reatu omitti potest: quemadmodũ Thomas ipse tradit. Nos item admonuimus hãc distinctionẽ vtilem admodùm esse in ca.cum in officijs. de testam.nu.10.& in cap.cum esses.eod. tit.num.9. qua ratione effectũ est, vt apud ius ipsum ciuile prior naturalis obligatio effectus aliquot habeat quippe quæ repetitionem soluti ex errore iuris impediat secũdum Fortuni.in.l.1.§.ius naturale.ff.de iust.& iure.illat.10.& sufficiens sit adnouationem.l.1.ff. de nouationi. atque alios, quos modò exponere non vacat. Posterior autem maiorem vim habet: nam exceptionem,& retentionem inducit: qui effectus maximi censentur à iuris vtriusque interpretibus: atque item in animæ iudicio necessitatem soluendi, & restituendi omninò imponit sub peccati pœna quos equidẽ effectus prior illa obligatio non habet: quẽadmodũ ex his, q̃ in specie statim inferam manifestè cõstabit: etenim ad multa hãc primã assertionẽ præmittimus.

Secundò est maximè obseruãdũ, legem humanã posse dubio procul quosdã contractus, pacta quædã & cõuentiones ita irritas facere, ac prohibere, vt minimè ex eis oriatur posterior naturalis obligatio, quę ex debito legali, ac legis vinculo procedit: prout Reipublicæ expedire viderint ipsi legumlatores. probatur hęc conclusio. Nam licet ius humanũ tollere non possit iura naturalia quo ad prima principia: scilicet, ratione viuendum est: nec quo ad ea, quæ ex primis principijs necessariò sequũtur: qualia sunt Decalogi præcepta: conclusiones tamen, quæ ex primis principijs iuris naturalis oriuntur, frequentiùs non tamen in vniuersum iuris humani dispositioni qua ex parte id vtile Reipublicæ & communitati sit submittitur. Hoc ipsum & ratio naturalis dictat, vt leges humanæ, & hominum instituta mutentur iuxta vtilitatem ipsius humani conuictus. quod tradit Thomas.1.2.quæst.54.articu.5.& 2.2.q.60.articul.5.& rursus.1.2.quęst. 96.articul.4. Ex quo apparet, humanas constitutiones in his, quæ sunt præter ius naturale: id est, quæ necessariò non sequuntur ex primis principijs iuris naturalis, potestatem habere statuendi quod in Reipublicæ vtilitatem cessurum sit, siue præcipiendo siue prohibendo. His accedit quòd humana lex si ea iusta sit, etiam ciuilis obligat,& seruanda est in animæ iudicio,& in diuino tribunali. glos. insignis in capit. quæ in ecclesiarum. de constit. cuius rationẽ, & alia, quæ ad eius comprobationẽ fuere necessaria, ipse tradidi in dicto capit. cum esses. At si lex, quæ contractum prohibet & ei resistit, iusta est & in animæ iudicio seruanda: profectò necessariò præmittit, naturalem obligationem iuxta posteriorem sensum non oriri ex eo contractu: nã si ea oriretur in animæ iudicio seruandus foret cõtractus hic à lege prohibitus. Quod apertissimè repugnat ipsius legis virtuti,& iustitiæ. Deinde, vt ex Thoma colligitur in dic.q.60.artic.5. lex humana aut est iusta, aut iniusta. si iusta: omninò seruanda est. Si iniusta non alia quidẽ ratione iniustitiam habet, quã quòd sit legi naturali contraria. Igitur humana lex si ea iusta sit, minimè repugnat, nec est contraria legi naturali: idcirco nequaquam verè dici poterit, eam tollere naturalia iura. nec naturales obligationes: tametsi impediat oriri obligationem istam naturalem, quæ efficax sit ad excipiendũ & retinendum, item & ad exequutionem in foro animæ exigendam: diceretur autem iniqua lex, si naturalem obligationem tolleret, quippe quæ iuri naturali refragaretur. Præterea. aut lex humana potest contractum aliquem prohibere & ei resistere aut non. Si potest eadem quidem impedit naturalem obligationẽ ex vinculo consensus oriri: quia consensum illum irritum facit in foro exteriori & interiori, vt superiùs dictum est. Si non potest tollitur profectò vbiq; gentium illa vera & hominũ consortio necessaria Reipublicæ institutio, quę iuxta tempus & locum debet aliquot conuentiones prohibere & improbare.

Tertiò hinc constat ex contractu, quẽ lex prohibet ei resistẽs, minimè oriri naturalẽ obligationem. quod notat Barto.in dict.l. si quis pro eo. col.pen.& in.l.cũ lex.col.1.ff.de fide iusso. probat text.in.l.non dubium. C.de legibus. quam opinionem latè defendit Fortunius in dict.l.veluti. col.7.ff.de iusti.& iure,

Quartò ab eadem radice deducitur, posse contingere contractum aliquem lege humana reprobari ita, vt ei lex resistat, nec ex eo producatur naturalis obligatio: & tàmen ex eodem efficacem naturalem, & ciuilem obligationem oriri

in his prouincijs, vbi eadē humana lex ſtatuta non fuerit: poteſt etenim humanis conſtitutionibus contractus quidā prohiberi ob vtilitatem Reipublicæ, vel quia ita cōueniat ea in prouincia ſtatui: qui tū ceſſante lege, aut in alijs prouincijs fieri commodè poſſet, & factus valeret vtique, & haberet obligationem naturalem & ciuilē. Saltem eam naturalem, quæ ex cōſenſu legibus nō improbato ſufficiēs eſt. huius rei poſſunt proponi varia exempla. Apud Hiſpanos vxor non poteſt contrahere ſine licentia mariti: & ſi contraxerit, cōtractus omninò nullus eſt, eiq; lex Regia, eademq; iuſta reſiſtit: idcirco nec naturalem producit hic contractus obligationem: naturalem inquam in eo ſenſu, quo efficacem eſſe diximus, vt naturalis obligatio ſeruanda ſit in animæ iudicio, ac procedat à debito legali. Et tamen hic contractus apud Italos, apud Germanos, atque apud ipſos Hiſpanos olim ante Regiam conſtitutionem vim haberet & effectū illum quidē, qui pactionibus ex legitimo conſenſu geſtis adeſſe ſolet: atque naturalē obligationem à legis naturalis vinculo productā: quòd ſi dixeris, non tollinec impediri obligationem iſtam naturalem per legem Regiam: fateri oportet, apud omnes gentes contractum iſtū non producere obligationem naturalē, quæ procedat à legis vinculo: quod falſiſsimū eſt. ipſe fateor obligationem naturalem lege humana proprie, non tolli: ſed impediri nè oriatur: cùm ea producatur à conſenſu paciſcentium legitimo, id eſt lege humana minimè reprobato.

Quintò ex præmiſsis apparet, maximè referre quid humana lex in his & aliſs conuentionibus dicernēdis conſtituerit. Nam ſi lex ipſa contractui reſiſtat, & eū reprobet: non producit ex eo naturalis obligatio, quæ vinculo iuris naturalis, & legis fulcitur: tametſi qñq; adſit quædā naturalis obligatio ab honeſtate morali procedens: text. optimus in dict. l. 1. ff. de nouationi. At ſi lex ipſa humana cōuentioni & cōtractui non reſiſtat, nec adſiſtat: quippe quæ nec ipſum contractum reprobet, nec expreſsim approbet ei actionem tribuens & obligationem: imò quandoq; expreſsim eas denegauerit: tūc contractus hic manet deſtitutus auxilio iuris ciuilis ſub fomento tantū legis naturalis: atque ideo ex eo oritur naturalis obligatio: nō tantum ea, quæ ad moralem honeſtatē pertinet: ſed & illa, quæ à debito legis producitur.

Sextò patet ex proximè dictis, rei dotalis alienationē minimè producere naturalem obligationē. Lex etenim iuſta, q̄ de fundo dotali lata eſt, hunc contractū prohibet, eiq; reſiſtit nec tantū denegat actionē. quod patet in. l. 1. ff. de fundo dotali. Quam obrem illa naturalis obligatio, quæ à debito legis procedit, hic omninò impeditur: & tamen vbi lex iſta lata non foret. valeret quidē hic contractus propter conſenſum vtriuſq; contrahentis minimè lege humana impeditum. quòd ſi dixeris, ex hoc contractu naturalem obligationem oriri ex debito legali: fateri neceſſe eſt, alienantem rem dotalem in iudicio animæ teneri ad obſeruationē contractus, & eſſe locum exceptioni. ac retentioni, quæ omnia procul à vero abhorrent: nec iure defendi poſſunt.

Septimo hinc deducitur, non eſſe neceſſarium, vt contractus lege ciuili prohibitus poſsit iuramento confirmari, quod ex eo oriatur naturalis obligatio. Nam etſi contractus omnino nullus ſit, eiq; lex reſiſtat & impediat oriri obligationē naturalem à debito legis procedentem, nihilominus confirmari poterit iuramento: quemadmodum probatur in dicto capitu. cùm contingat. iuncta proxima illatione. & in hoc capitu. quanuis pactum. atque ideo etiam nō eſt omnino neceſſaria probatio Barto. in dicta. l. ſi quis pro eo. dum agens, an ſtipulatio alteri per alterum iuramento præſtito ſit valida, vtitur ea ratione: quia ex hac ſtipulatione abſque iuramento naſcitur obligatio naturalis.

Octauò libet ad planiorem eorū, quæ iam præmiſimus, intellectum itidem adnotare, nec eam eſſe ſufficientem argumētationem: qua quis probare conetur, naturalem obligationem ex debito legali procedere ab aliquo contractu: ſi ſcienter facta ſolutio repetitionem non habeat iuris errore. Nam hunc effectum quandoque operatur naturalis obligatio ab honeſtate morali procedens: quod probatur in. l. ſi pœnæ cauſa. ff. de condiction. indebit. Etenim in. §. præcedenti diximus, liberatum à ſolutione pecuniæ, quam ſoluere alioqui tenebatur, cauſa pœnæ, & ad punitionem creditoris, minimè teneri in animæ iudicio naturaliter ex debito legali ad illius pecuniæ ſolutionem: & tamen ſi ſoluat, non poterit condictione indebiti repetere text. in dicta. l. ſi pœnæ cauſa. Hic enim effectus procedit ab obligatione quadam naturali, quæ pertinet ad moralem honeſtatem. Sic & in eo, qui alteri remunerationis cauſa tenetur moraliter obligatione naturali ad antidora: ſicuti in dicto capitul. cum inofficijs. de teſtamen. probauimus. Eadem ratione conſtat intellectus ad legem primā. l. error. C. ad legem Falcidiam. cum his, quæ notantur in. l. prima. ff. de condictio. indebiti. quibus ſatis manifeſtum fit, hæredem ſoluentem integra legata errore iuris non retenta Falcidia, minimè poſſe quartam repetere, id enim procedit propter illam naturalem obligationem, quæ ab honeſtate morali procedit, quo plenior fides erga teſtatoris voluntatem ſeruetur dict. l. 1. C. ad legem Falcidiam. Nec enim hæres tenetur naturali obligatione, quæ ex debito legali oritur, integra legata ſoluere nō retenta Falcidia. Cùm eum lex ipſa liberum efficiat à quarta quæ lege

iusta permittente per hæredem retineri potest: & poterat olim etiam testatore prohibente falcidiam detrahi: sicuti iuris est apertissimi: ita quidem, quòd nec pœna adiecta prohibitioni valida foret. l. quod de bonis. §. primo. ff. ad legem Falci. ex quibus duo subinfero: primum, legem ciuilem permittentem Falcidiam & prohibentem, nè testator eam vetaret, huic testatoris prohibitioni resistere. quod notat gloss. in dicta. l. stipulatio ista. §. alteri. verbo, conueniat. quicquid ibi Iason num. 18. dixerit. Secundum, quòd olim etiam testatore prohibente deductionem falcidiæ, hæres minimè tenebatur naturaliter obligatione debiti legalis legata integra soluere nõ deducta Falcidia. licet Iason in dict. numer. 18. contrarium notauerit: & idem in. l. cùm quis. post gloss. ibi. C. de iuris & fact. ignorantia. Est enim falsa Iasonis opinio: vel intelligenda de naturali obligatione, quæ ab honestate morali procedit. Et sanè si verum esset, legem humanam in hoc casu non resistere prohibitioni Falcidiæ, dubio procul daretur naturalis obligatio legalis vinculi. Quòd si ea detur, necessariò sequitur, hæredem in animæ iudicio non posse Falcidiam olim retinere ea prohibita per testatorem: possécp legatarios iure Falcidiæ prohibitæ retentione vti. Quorum posterius falsum est etiam in iudicio exteriori: nisi hæres iuris errore legata integra soluerit. Prius vero itidem est à veritate admodum alienum: cùm authoritate legis iustæ legatarij à Falcidia excludantur, & hæres eam possit retinere. Deinde si hæres naturaliter teneretur debito legali soluere integra legata prohibita Falcidia per testatorem, profectò non posset eam quantitatem, quam per errorem facti soluisset, repetere nec in foro exteriori: cùm legatarij habeant exceptionem, ac retentionem ex dicta naturali obligatione: nec in animæ iudicio: & tamen falsum id est: quia si soluit hæres errore facti existimans bona hæreditaria integris legatis soluendis sufficere, posset repetere secundùm communem in dicta. l. error. est & aliud huius illationis, & conclusio nis exemplum in hærede soluente legata ex minùs solenni testamento: illa etenim si soluerit per errorem iuris, repetere non poterit. l. fidei commissum. C. de condictione indebiti. gloss. Barto. & Doctor. in dicta. l. cùm quis. C. de iuris & fact. ignoran. gloss. in. l. prima. ff. de condictione indebi. optimus text. in. l. vlti. C. ad legem Falcid. Quibus in locis communi omniũ consensu probatur, ex minùs solenni testamento naturalem obligationem oriri. Hæc verò naturalis obligatio solùm procedit à morali honestate, secundum quam deferendũ est voluntati testatoris: iuxta. l. 1. C. ad. l. Falci. atcp ideo repetitionem impedit soluti per iuris errorem. Non tamen est hæc naturalis obligatio debiti legalis, quæ retentionem & exceptionem habeat: & quæ omnino cogat in animæ iudicio ad solutionem: sicuti nos latiùs probauimus in dicto capit. cùm esses. de testament.

Nonò præmittendum est, hanc stipulationem alteri per alterum factã posse variè concipi. Nam si ita formula concepta sit, vt nomine absentis quis stipuletur, fiatcp tota stipulatio absentis noíe: tunc sanè stipulatio valet, nec ista prohibetur in dicto. §. alteri, quemadmodum voluerunt gloss. & Docto. per text. ibi in. l. huiusmodi. ff. de legat. 1. gloss. in. §. alteri. Instit. de inutilib. stipula. & in. l. penulti. ff. de negot. gest. & in. l. quæcunque gerimus. ff. de action. & obligat. ex quibus illud apertè colligitur, hanc stipulationẽ validam esse, etiam nullo præcedente mandato: tenebiturque hic stipulator post ratihabitionem absentis ciactiones cedere: quod probatur in dicta. l. penulti. & est hæc opinio communis, vt constat ex Iasone in dicto. §. alteri. sub. l. stipulatio ista. nume. 11. cui addenda sunt quæ ipse notaui lib. 1. Variarum Resolut. capitul. 14. num. 13. Quandocp stipulatio concipitur simpliciter verbis principalibus directis in personam stipulantis: hunc in modum: Promittis mihi dare Titio centum: Et in hac specie intelligenda sunt iuris ciuilis responsa, quæ de stipulatione ista tractauerunt: idcp multis necessariò probatur. Siquidem vbi verba obligationis in absentem diriguntur: præsens nec dicitur stipulator, nec dicitur stipulari. Deinde in prædictis iuris ciuilis respõsis, maximè in dict. l. stipulatio ista. §. alteri. & in dicto. §. alteri. de inutilib. stipula. hæc stipulatio improbatur eo, quòd ipsius stipulantis nihil interfit, non autem ex defectu formulæ cõceptæ. Qua ratione foret reprobanda, si verba ipsius promissionis non dirigerentur in præsentem: tex. in dic. l. stipulatio ista. §. si quis insulam. & est ab omnibus receptum. Præsertim quia gloss. in dicto. §. alteri. & in. l. j. ff. de pactis. ver. in idem. has iurisconsultorum authoritates ità intellexere, vt verba promissionis in præsentem dirigantur: exequutionis autem in absentem. Idcirco ea, quæ de stipulatione alteri per alterum facta dicta fuere, necessariò intelligenda sunt siue quo ad ius canonicum, siue quo ad ciuile in ea specie, qua verba promissionis in præsentem diriguntur. Tertiò potest contingere quòd verba ipsius promissionis in absentem dirigantur: & in hoc casu nihil curandum est de iuris ciuilis responsis, quibus agitur, neminem alteri posse stipulari: aut sanè & in hac specie receptis iurisconsultorum sententijs, dicendum erit, hanc stipulationem omninò nullam esse, nec aliquem habere effectum: cùm omnes ferè iuris vtriuscp interpretes naturalem obligationem, & iuris Pontificij æquitatem huic negauerint: atcp senserint legẽ ei resiste-

re:quod ex præmiſsis apparet. Potiùs forſan dicetur hæc promiſsio acçeptilatio:de qua paulò poſt agemus. Nam &gloſſ. in dicto capit. quoties cordis oculis. præmittit in ea ſtipulatione,cui vires iure Pontificio tribui contendit,verba in ipſũ præſentem quo ad obligationem eſſe directa.

Decimò, vt ad propoſitam quæſtionem accedamus,ipſe opinor iure Pontificio alteri per alterum poſſe ſtipulari verbis promiſsionis in præſentem directis: ſecundùm authoritatem gloſ.& eorum,qui eam ſequuntur in dicto ca. quoties cordis oculis . Ea præterea ratione, quòd iure canonico ex pacto nudo actio oriatur: cap. 1. de pact. atque ideo ob eandem æquitatẽ hæc ſtipulatio erit iure Pontificio admittenda in hoc ſenſu,vt valida ſit, & ſequuta abſentis acceptatione,eiusq; præſtito conſenſu teneatur præſens ſtipulator ei actionem cedere. Sic etenim intelligo gloſſ. in dicto capitul.quoties. ex his, quæ ipſe adnotaui in dicto capitul.14. lib. 1.Variarum. Reſolut.nume.13.idemq;& iure Regio reſpondendum erit propter.l.3.titul.8.lib.3. ordi. Nec quicquam oberit deciſio text. in capitu. quanquam. de vſu.in. 6. quicquid enim aliſ reſponderint,ille text. exigit ad cautionem abſentis publicã perſonam, vt abſenti ſequuta ratihabitione, aut acceptatione actio competat,& adquiratur ſine ceſſione.ſicuti de notario tradidimus in dicto capitu.14. num. 13. vnde iuxta opinionem iſtam non tantum denuntiatio Euangelica eſt admittenda,ſed & actio aduerſus eum, qui alteri per alterum promiſit.

Vndecimò hac in eadem controuerſia opinamur,ius ciuile nec adſiſtere,nec reſiſtere huic ſtipulationi,quæ alteri per alterum fit: quod vt iam tradidimus, communi ferè omnium iudicio definitum eſt.Cui minimè oberunt quæ aduerſus hãc ſententiam adducta fuere: ea etenim procedunt quo ad ciuilem obligationem:non quo ad naturalẽ: ſi quidem nè ciuilis actio ,& nè obligatio ciuilis oriantur & dentur, verum eſt,ius ciuile hanc ſtipulationem prohibere: & quo ad effectus ciuiles actionis & obligationis ſicuti Fortuni. explicat in dicta.l.1.ff. de pactis numer. 25. Huic ſanè reſponſioni plurimum adſtipulatur, quòd dictio,poteſt,præmiſſa negatione non ſemper præciſam induceit neceſsitatem,nec tollit omnem potentiam, imò ſecundùm ſubiectam materiam eſt intelligẽda. text. optimus in capitul. quanto. & ibi Abb.& Felin. de præſumption. & in cap.literas.de reſtitu.ſpoliat.Sicet in.l.obligari.ff.de author.tutor. dictum ſit,pupillum nõ poſſe obligari ſine tutoris authoritate, intelligitur tamen de obligatione ciuili, & legali quoad debitũ præciſum: nõ tamẽ de naturali:nã quo ad eam pupillus proximus pubertati obligatur.l.1.ff.de nouatio.Sic quamuis ius ciuile dicet.neminem poſſe alteri ſtipulari: poterit ea negatiua oratio procedere quo ad obligationem ciuilem de qua lex ipſa tractat: non de obligatione naturali, quæ ex pacto nudo oritur: & quæ lege non reſiſtente iuſtiſsima eſt. Denicq; hæc reſponſio colligitur ex his,quæ tradiderunt Iaſon.nume. 23. & Fortuni. colum. 18.in dicta.l. Gallus.in principio.Carol.Molinæ.in conſuetu.Pariſi.titulo.1.§.1.in glo.3.in princip.Deti,in.l.pacta , quæ contra. C. de pact.colum.2.Ioan.Coraſi. in.l.ſi intercedat.§.ſi vſusfructus.ff,de ſeruitut.ad finem. Quibus in locis expenditur vis,& poteſtas huius orationis, non poteſt. Non me latet, hanc vndecimam concluſionem ſatis dubiam eſſe , & fortaſsis poſſe facilius iure probari, & defendi, ius ipſum ciuile reſiſtere huic ſtipulationi quæ alteri per alterum fiat: qua præmiſſa opinione & illud conſtabit , ex ea promiſsione minimè deduci naturalem obligationem,quæ ad legale debitum pertineat: atque ideo nec iure Canonico eam ſtipulationem validam eſſe, cùm ei deficiat naturalis illa obligatio, à qua iuris Pontificiſ æquitas de pacto nudo procedit: ſitq; maximum inter hæc duo diſcrimen: ſiquidem pacto nudo lex ciuilis nec adſiſtit, nec reſiſtit. tantùm actionem & obligationem ciuiles denegat.Attamen propter rei ambiguitatem lectoribus proponimus tutiores aſſertiones, ne tot authoribus refragemur: nihilominùs quid hac de re ſenſerimus eidem ſignificantes , quò lector ipſe poſsit expendere quàm in uiti quandoque receptis iam diu opinionibus accedamus.quod verò attinet ad legem.1.ff.de nouatio.existimo, legem ciuilem reſiſtere obligationi pupilli abſq; tutoris authoritate: & ideo etiam ſi is ſit proximus pubertati,non oriri naturalem obligationem,quæ procedat à debito legali,& habeat ius excipiendi, ac retinendi,ſitq; in animæ iudicio efficax:adeſt tamen huic contractui naturalis quædam obligatio , quæ ad moralem honeſtatem pertinet, cui competunt effectus nouationis,de quo in dict. l.1. & non repetendi ſolutum ſcienter per errorem iuris.l.ſi pœnæ cauſa.ff. de condict. inde.l.fidei commiſſum.C.eo.titu. Duodecimò ex ſupraſcriptis conſentaneum eſt , oriri naturalem iſtã obligationem,quæ ad honeſtatem pertineat ex promiſsione, & ſtipulatione alteri per alterum facta. Qua ratione hæc ſtipulatio illos effectus habebit, quos habet naturalis obligatio ad moralem honeſtatem pertinẽs:nec in hac concluſione iure poterit controuerti:etiam ſi ſequamur opiniones communi omnium iudicio contrarias, quarum paulò antè meminimus.

Decimotertiò inſpectis communibus ſententiſs , & his , quæ maiori interpretum ſuffragio receptæ ſunt,appatet,adhuc oriri naturalem obligationẽ debiti legalis ex ſtipulatione

tione iſta, quæ alteri per alterum fit: cuius opinionis authores hic omittimus, quia ſuperius eorum mẽtionem fecimus. maximè eſt hæc cõcluſio vera in his regnis propter. l. 3. titu. 8. lib. 3. ordinat.

Decimoquartò, vtcunq; ſit de his quæ in præmiſſam diſputationem inciderunt, mihi veriſsima videtur opinio Barto. exiſtimantis hanc ſtipulationem, quæ alteri per alterum fit, validam eſſe, etiam iure ciuili, ſi iuramentum acceſſerit: non enim eſt prohibita fauore publico, nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte eius, cui iuratur eſt illicitũ: cùm poſsit ſeruari vtrinque ſine diſpendio ſalutis æternæ: ſed eidem ſtipulationi lex ciuilis vel reſiſtit, vel non aſsiſtit, quia ſtipulantis minimè quicquam interſit. Quæ quidem ratio religione iuramenti deficere quodam modo videtur propter diuini nominis interceſsionẽ. Sic denicq; Barto. concluſio communis eſt: eam etenim tenuerunt gloſ. in dict. cap. quoties cordis oculus. 1. q. 7. Bald. in l. Nam & poſteà. §. iuſiurandum. ff. de iureiuran. Anton. & Imola in dicto capitu. cùm contingat. Alexand. & Iaſon. in dict. §. alteri. numero. 4. Abb. in Proœmio. Gregorius. numer. 25. quorum opinionem fatetur cõmunem eſſe Andre. Alciat. in dicto capit. cùm contingat. nume. 221. licet ipſe, & Pan. ibi de hac ſententia dubitauerint, & contrarium tenuerunt, Roma. in cõſil. 440. colũ. vlti. Ioan. Faber. in. §. ſi quis aliſ. Inſtit. de inutilib. ſtipul. colũ. 4. Bald. ſibi contrarius in dict. ca. cùm contingat. conclu. 5. atque ità Philip. Corne. in dict. Authen. ſacra mẽta puberum. nume. 35. multa aduerſus communem conatur adducere, quæ ceſſant, ſi ad amuſsim examinentur hoc. in. §. prænotata. Nec enim vbi agitur de obſeruando iuramento attendimus interſit quicquam vel non ipſius cui iuratũ eſt. text. celebris in capitu. debitores. de iureiuran. Et præterea cũ ex iuramẽto obligatio oriatur: ſicuti in hac prima huius relectiõis parte admonuimus. §. 2. ſatis probatur, ſtipulationem iſtam iuramento confirmari, & validam eſſe. Quam ſententiam in eo ſenſu accipim⁹, vt ſequuta abſentis acceptatione cedenda ſit ei actio per ſtipulantem: quod & paulò antè de iure Pontificio obſeruandum eſſe diximus. Hæc de prima Bart. illatione.

Secundò loco Barto. infert ad pactum nudum, quod licet iure ciuili ſit viril⁹ equidem efficacibus ad agendum deſtitutum, tamen ſi iuratum ſit, vires ad agẽdum habeat. Cui ſanè illationi aliquot item prænotanda ſunt. Atq; erit hæc illatio vndecima principalis concluſio. Primùm, pactum nudum id dici, cui præter conſenſum, & conuentionem nihil extrinſecùs accedit. 12 Quaſi ea pactio, quæ in proprium & ſpeciale nomen contractus minimè tranſierit, nec aliquod extrinſecùs fomentum acceperit, nuda ſit. l. ſit. l. iuris gentium. §. ſed cùm nulla. Et in princip. & in. §. quinimò. ff. de pact. idcirco pacta nuda apud iuriſconſultos dicuntur pacta conuenta: dict. l. iuris gentium. §. prætor ait. &. l. pacta conuenta. ff. de contrahen. emptio. Cicero lib. 2. ad Herennium: & lib. 2. de inuentione: ſunt enim, inquit, pacta, quæ legibus ſeruanda ſunt, ſunt idem pacta quæ ſine legibus obſeruantur ex conuentu, quæ iuri præſtare dicuntur. Hæc Cicero, qui ea pacta iuri præſtare dixit, quæ nuda ſunt, & licet ius ciuile negauerit eis actionem, prætor tamen per exceptionẽ ea defendit. Optimus ad hæc text. in. l. ſi tibi. C. locat. tradunt Bartol. & aliſ in dic. l. iuris gentium. §. igitur nuda. Sal. in. l. legem. C. de pac. Ioan. Coraſi. in libro. 1. Miſcellane. capitu. 1. Sic & conuentiones, quæ proprium, atq; ſpeciale nomen non habent pacta propriè dicuntur: atque in dubio appellatione pacti deconuento, & ſic de nudo intelligẽdum eſt: ſecundùm Bald. & Deti. poſt alios in rubr. C. de pac. vbi Andre. Alciat, hanc opinionem ſcribit communem eſſe. Dicuntur hæc pacta nuda, per metaphoram, quia ſimplicia omniq; legum auxilio, viribusq; ſint deſtituta. His autem ſolẽt extrinſecus multa accedere, quæ hanc nuditatem tollunt: nempe, verborum ſolennis forma, id eſt, ſtipulatio, rei traditio, cauſę expreſsio: vt cauſa donationis: aut alicuius rei agendæ: aut contractus aliquis præcedens, cui pactum nudũ ipſum ex conuentu tantùm acceſſerit. Ex quibus actio vtroq; iure datur, & oritur ſimiliter obligatione ciuili conſtituta: quod latè explicat gloſſ. in dicto. §. igitur nuda. & ibi Docto. Panormit. in cap. 1. de pactis. col. 2. quibus in locis hæc traditur materia.

Secundò principaliter conſtituendum eſt, iure ciuili ex pacto nudo nec naſci ciuilem obligationem, nec itidem actionem ciuilem dari. l. iuris gentium. §. ſed cum nulla. verſi. igitur nuda pactio obligationem 13 non parit. ff. de pactis. cuius loci authoritate iam diu eſt hæc opinio recepta. Rationem autem huic iuris ciuilis reſponſioni conantur quidam aptare ex eo, quòd lex ciuilis præſumat animo indeliberato, & ex leuitate pactum iſtud nudum proceſsiſſe: atque ideo nòluit ius ciuile ei actionem dare. l. ſciendum. §. ea autem. ff. de ædilit. edicto. Huius rationis poſt alios meminit Alexan. Imolenſ. in rub. ff. de verb. obligat. eritq; hæc præſumptio iuris, & de iure: quia lex ciuilis ſuper hac præſumptione ſtatuit denegans actionem dict. §. ſed cùm nulla. qua ratione adhuc actio minimè dabitur, etiam ſi conſtiterit, deliberato animo pactum conuentum fuiſſe iuxta cõmunem omniũ ſententiam Verùm huic rationi plura obſtant. Primùm quidem, quod iſthæc præſumptio conſtituatur, & colligatur à iure ciuili ad denegandã actionem:

nem contraria verò nempe animi deliberati ab ipso prætore ad exceptionem, retentionem, & alios similes effectus, vt constat ex dict. §. sed cùm nulla. Sed tamen id mirũ videri non debet: quandoq; etenim præsumptio datur à iure quo ad vnum effectum: non tamen quo ad alium: sicut colligitur ex notatis in capitul. afferte. de præsumptionib. præsumitur equidem delictũ quo ad pœnam extra ordinariam: non tamen quo ad ordinariam. Nec item inconuenit ex eodem facto aliquid præsumi iure Pontificio, quod non præsumatur iure Cæsareo: imò contrarium potiùs. ius ciuile ex cohabitatione maris, & fœminæ data æqualitate matrimoniũ præsumit. lege in liberæ. ff. de ritu nuptiarum. non sic ius canonicum, quod ex ea cohabitatione præsumit fornicationem. capitul. 1. 30. quæst. 5. cuius discriminis nos meminimus in Epitome de sponsalibus. 2. part. ca. 1. nume. 5. Adhuc tamen hæc ratio Alexand. & aliorum minimè satisfacit: quippe quæ conuinceret, si vera foret, actionem iure ciuili dari ex pacto nudo, vbi per paciscentis confessionem constaret animus deliberatus: cum præsumptio iuris, & de iure in contrarium admittat confessionem illius pro quo præsumitur secũdùm communem in capitu. is qui fidẽ. de sponsalib. glo. in Authen. de æqualit. doti. §. aliud. versic. scribat. & in. l. in contractibus. versi. nullo modo. C. de non numerata pecunia. & verè, si communi omnium sententiæ standum est, & ipsis quidem iuris ciuilis responsis, planè dicendum erit, etiam in hoc casu actionem ex pacto nudo minimè dari, nec obligationem ciuilem oriri. Præsertim ratio Alexan. ex eo deficit, quod ius ipsum ciuile fatetur ex pacto nudo oriri naturalem obligationem debiti quidẽ legalis ad retinendum, ad excipiendum, & compensandum: Quæ profectò minimè oriretur præsumptione cõstituta non deliberatę promissionis. Nam prætor ipse aduersus iuris ciuilis præsumptionem nõ defenderet pacta nuda ratione consensus minus perfecti non præmissa animi integra deliberatione: imò præsumpta leuitate quadam: quo casu si de hoc constet, nec iure Pontificio, nec in animæ iudicio pacta nuda seruanda sunt, cum deficiat consensus ad conuentionem necessarius. l. 1. ff. de pactis.

Quidam autem aduersus communem opinantur, etiam iure ciuili ex pacto nudo obligationem ciuilem nasci, & actionem competere: idq; probare conantur: primò, quia in materia peccati adhuc in foro ciuili standum est iuri Pontificio, quo datur ex pacto nudo actio, non ciuili: capit. vlt. de præscrip. ca. nouit. de iudic. at in obseruandis pactis nudis agitur de peccato mortali, quod committitur ab eo, qui pactum nudum violat: gloss. communiter recepta in dict. cap. 1. de pact.

vbi For

vbi Fortuni. non semel hanc opinionem tenet, quam fatetur communem esse Andre. ab Exea de pactis-nume. 374. aliquot friuolas rationes aduersus eam indicens, qui tamen à nume. 354. multa tradit in fauorem communis sententiæ, cui palàm suffragatur ratio naturalis obligationis à debito legali procedens, quæ cogit præcisè ad pacti nudi obseruationem in animæ iudicio: cũ iure naturali teneatur quis eidem pacto stare. Igitur & in foro sæculari apud iudices laicos non est actio neganda ex pacto nudo agenti. Huic rationi respondetur, verum esse iuri Pontificio in vtroq; foro standum esse, quando tractatur, an aliquid sit permittendum approbatione quadam: nam si ius Canonicum id prohibeat ea ratiõe, quod peccatum sit, ius ciuile non poterit id permittere. & si permiserit, iuri Pontificio cedere debet. At in præsenti tractatu pacti nudi non permittit ius ciuile approbatione quadam, quòd promissor licitè retineat quantitatem, aut rem pacto nudo promissam, nec admittit peccatum illud, quod ipse promissor commiserit peccatum ipsum effringens.

Quid ergo ius ciuile hac in re statuit? profectò id explicabitur ad rationem huius propositæ quæstionis. Ius etenim ciuile, etiam si prætor pacta nuda per exceptionem, retentionem, & compensationem defenderit ex æquitate iuris naturalis, noluit actionem pactis nudis ciuilem tribuere: imò eam negauit ad vtilitatem Reipublicę, vt tot lites, quæ ratione pactorum simplicium contingere frequentissimè possent, foris cederent, & ab his exterminarentur: hoc palàm est ex ipsis iurisconsultorum responsis multaq; similia exempla possunt huic negotio aptari: maximè illud, quod ex tractatu. l. 2. C. de rescinden. vendi. obuium est, & singulare. Etenim licet decepto intra iusti pretij dimidiam teneatur alter læsionem illam resarcire in animæ iudicio sub peccati mortalis reatu, & culpa: lex tamen ciuilis actionem decepto negauit ad huius læsionis reparationem: qua de re nos multa tradidimus libr. 2. Variarum Resoluti. capitul. 4. numer. 11. Deinde & his accedit, quòd fornicatio simplex, atque item ea, quæ in publicis lupanaribus exercetur, peccatum est mortale: & tamen nec lex ciuilis, nec Pontificia huic malo medetur, nec eam punire curat: quod in Epitome in quartum explicuim⁹. 1. parte, capitu. 3. numero. 9. Sic & licet quis quandoq; teneatur sub peccati mortalis culpa benefacienti remunerari: attamen humana lex ciuilis nullam actionem aduersus ingratum dedit ad hanc remunerationẽ, nec ea iure competit: sicuti meminimus in capit. cùm in officijs. de testament. Hæc sanè sunt, quæ possunt comprobare similitudine quadam rationem istam, quam exposuimus, ad humanas ac ciuiles leges pa

ges pacto nudo negãtes actionem. Vnde manifestè errare videtur Andre. Alciat. in rubr. ff. de verb. obligat. numero. 13. & lib. 5. parad. cap. 5. dum scribit, ex pacto nudo iure etiam ciuili actionem oriri in his casibus, quibus eiusdem pacti violatio mortalẽ culpam habet. Falsa si quidem est hæc opinio ex præmissis.

Secundò aduersus communem Fortuni. in dicto capitu. 1. nume. 10. alia vtitur ratione, existimans adhuc iure ciuili post iuris Canonici statuta ex pacto nudo actionem dari. Nam si quid omissum sit iure ciuili, standum est in eo iuri Pontificio: quemadmodùm communi sententia traditum est in cap. clerici de iudic. capit. 1. de noui oper. nuntia. Authẽ. quomodò oporteat episcopos. collat. 7. in princi. Sed licet iure ciuili omissus sit casus pacti nudi, cui actionẽ dare iura ciuilia omiserunt. ius tamẽ canonicum palàm eidem actionem dedit igitur actio in foro Cæsareo pacto nudo competit. Sed hæc rõ manifestè deficit, quippe quæ falsum præmittat: cùm hic casus non sit à iure ciuili omissus: imò expressim decisus: siquidem in dicto. §. sed cùm nulla. responsum est, nudam cõuentionem minimè parere actionem ciuilem. Etenim si ius ciuile actionem dedisset pactis solennibus, omittens pacta nuda. potuisset dici, hunc casum omissum fuisse: at cùm palàm responderint iurisconsulti, pacta nuda non habere actionem ciuilem: sequitur statim, nõ esse hunc casum omissum, sed omnino decisum. Tertio nihilominús, quod iure ciuili pactum nudum actionem producat, probatur hac argumentatione. Pactum nudum præsumitur animo donandi conceptum, & itidem donationis causa. l. Campanus ff. de operis liber. vbi constat, quod qui sciens, se non teneri, promittit centum alteri, donasse videatur. Sicuti ex eo loco adnotarunt Abb. in cap. si cautio. 3. col. de fide instrum. gloss. in. l. 2. §. circa. ff de doli exceptio. Iason. in. §. si minùs. numero. 8. de action. idem Iason. in. l. iuris gentium. §. sed cùm nulla. ff. de pactis. nume. 28. donatio autem hodie fieri potest pacto nudo. l. si quis argentum. §. vlt. C. de dona. Ergo quodlibet pactum nudum iure ciuili producit actionem. Huic argumentationi respondetur, donationem tũc præsumi ex promissione scienter facta quando ea fit per solennem stipulationem secundùm Paul. de Castro in dicto. §. sed cùm nulla. vbi Iason refert alios idem tenentes: nõ autem vbi facta fuerit per pactum nudum. Et præterea, dict. l. si quis argentum. obtinet in donatione vera: non in præsumpta: qualis est ista, nè dentur duo specialia in vna, & eadem re aduersus. l. 1. C. de dotis promiss. Sic denique fit, vt iure sit constitutissimum, lege ciuili actionem pacto nudo negari: idq; fieri potuit, cùm actiones iure ciuili fuerint inductæ. l. 2. §. exactis. ff. de origine iur.

Tertiò hoc in tractatu constituendum est, iure Pontificio pactum nudum actionem efficacem ad exigen-
14 dum producere. text. est ità omniũ consensu intellectus in dicto capitul. primo. de pactis. quam illius capitis interpretationem Fortuni. in eius relectiõe omnium latissimè defendit aduersus aliquot rationes, quæ solent adduci in contrarium, maximè per Felinum in dicto capit. 1. & Iason in dicto. §. sed cum nulla. Quibus illud est obiter adiciẽdum quo ad apertiorem intellectum eorum, quæ ab ipsis tradita fuere: nempe, pactum nudum iure Canonico actionem producere, si causam expressam habeat: alioqui pactum nudum à causa etiam iure Pontificio actionem minimè producit: secundùm Abb. in capitul. si cautio. colum. 2. de fide instrumentó. Bald. in. l. si de. diuisione. ad finem. C. familiæ herciscundæ. Felin. in dicto capitu. 1. de pact. colũ. vltima. Fortuni. inibi nu. 34. & Iason in dicto. §. sed cùm nulla. 3. colũ. text. optimus in dict. cap. si cautio. Et probatur ratiõe. Nam pactum nudum iure Canonico non habet maiorem vim, quàm habeat stipulatio iure ciuili: sed stipulatio sine causa non habet actionem quo ad effectum. l. 2. §. circa. ff. de doli exceptio. Igitur nec pactum nudum. Deinde promissio nuda ab expressione causæ, si promissor sciebat se nulla ex causa debere, donatio præsumitur: modò probetur hæc scientia: si verò constet ipsum promittẽtem credidisse causam subesse, quæ non inerat, aut simus in dubio an ità crediderit, vel ne, præsumitur promissio indeliberata, & emissa absq; animo donandi, & obligationis, iocò potius quàm seriò: atque ideo etiam iure Canonico non obligat, nec iure naturali, nec regio, quia deficit consensus: quod in dicto cap. si cautio. frequẽtissimo omnium consensu explicatur: maximè per Abbatem quamobrem plurimum est aduertendum, an donatio in his promissionibus, & pactis nudis, aut simplicibus præsumatur: de quo latè Iason in dicto. §. sed cum nulla. 2. columna. idem Iason in. l. tale pactum. in principio. secunda colum. ff. de pactis. & in. l. diuortio. ff. de verborum obligatio. Bald. & Iason in. l. sicut. C. de repudi. hæredi. Hippoly. in. l. 1. §. præterea. ff. de quæstio. nume. 93. idem in rubri. de fideiusso. nume. 45. Fortuni. in dicto capitul. 1. de pactis. numer. 34. Deci. in consil. 682. nume. 4. latè Barbat. in. l. generaliter. colum. 15. ff. de verbo. obligat. Felin. item in dicto capitu. si cautio. quòd si verum est, iure Pontificio pactum nudum à causa actionem non producere, parum aut sanè nihil refert & conducit asseuerare, iure Canonico pacta nuda producere actionem, cùm si causam habeant iam non nuda: sed vestita sunt vt interim loquendi formula vtar. Nihilominùs non obstat hæc con-

ſideratio: etenim etſi verum ſit, pacta nuda ab expreſsione cauſæ nec iure Canonico actionem producere, & vtroq; iure, ciuili etiam pacta habere actionem ex adiectione cauſæ, conſtat diſcrimen maximum inter iura Pontificia, & ciuilia: quia iure ciuili tunc demum pactum alioqui nudum fomẽtum à cauſa recipit, cùm eius ſit effectus ſequutus, non ex ſimplici tantùm eius appoſitione: & ſic fouetur pactum nudum ab effectu cauſæ, dicta.l.iuris gentium. §. ſed etſi. &. §. & ideo. vt ſi tibi dem pallium, vt eas pro me Romam, vt des mihi equum: hoc caſu iure ciuili actio oritur: at ſi abſque exequutione ſimpliciter adijciatur cauſa in hunc modum, dabo tibi centum, vt eas pro me Romam: ex hoc pacto iure ciuili actio non oritur: bene tamen iure Pontificio: ſicuti explicat Fortuni. in dicto capitul. 1. de pactis. numer. 34. Erit & aliud huius diſtinctionis exemplum. Nam iure Canonico actio oritur, ſi quis ità promiſerit: Promitto donare centum: eſt etenim hæc promiſsio nuda donationis, non donatio: ſed tamen iure Pontificum actio ex ea oritur ſecundùm Abb. in dicto capitul. ſi cautio. 2. colum. argu. cap. 1. de donation. Iure autem ciuili ante. lege ſi quis argentum. §. vlt. C. de donatio. non habebat, nec producebat actionem: Barto. & communis in dicta. l. iuris gentium. in princ. ff. de pac. Iaſ. in. §. in perſonam. de actionib. nume. 60. Eſt item & exemplũ non incongruum: ſi quis ſciens ſe nihil alteri debere. cẽtum ei promittat: eſt nanque tunc cauſa donationis præſumpta: iure autem Canonico actio ex hac donatione præſumpta oritur, licet pacto nudo concepta: non ſic iure ciuili. Siquidem iure Pontificio non contingunt hic duo ſpecialia: cùm iure Canonico ex pacto nudo donationis regulariter actio conſtituta ſit: atque ità hoc exemplum collegimus ex Felino in dicto capi. 1. de pactis: licet Fortuni. inibi nume. 34. exiſtimet, etiam iure ciuili in hac ſpecie dari actionem.

Quartò principaliter eſt hic adnotandum, iure Pontificio actionem oriri, & dari ex pollicitatione, quæ eſt vnius promiſsio abſenti nõ præſenti facta. Hæc concluſio probatur ſecundùm Abb. ibi in capitu. qualiter. de pactis. dum Diui Gregorij reſponſio tranſcripta ex lib. 8. Epiſt. epiſto. 38. generalis eſt. ad idem eſt optimus text. in capitul. iuramenti. 22. qõ. 5. pollicitatio enim promiſsio eſt. l. ſciendum. §. dictum. ff. de ædilit. edict. Quam ſententiam latè defendit Fortuni. in dicta. l. 1. ff. de pactis. colũ. 2. & 3. authoritate tex. in capitul. ſi tibi abſenti. de præbend. in 6. cui facillimè poterit reſponderi, ſi conſideremus eam deciſionem agere de collatione beneficiorum, quæ certa debet eſſe, ac neceſſario à prælatis & Epiſcopis facienda: idcirco nõ eſt ad exemplum donationis iudicanda, dicanda. valetq; collatio abſenti facta nemine pro eo acceptante, nec reuocari poteſt: quod ipſe tradidi libr. 3. Variarum Reſolut. capit. 16. in princip. quam ob rem nõ rectè adducitur ad hanc controuerſiam tex. in dicto capitu. ſi tibi abſenti. Deinde, nè quis exiſtimet certam eſſe Panor. ſententiam de acceptilatione, quam modò retulimus, aduertere oportet iure Pontificio ex pacto, id eſt, ex duorum conſenſu actionem oriri. capitul. 1. de pactis. l. 1. ff. eod. at acceptilatio non habet duorum conſenſum ſed vnius tantùm. Nec diui Gregorij authoritas quicquam vrget: quia is loquitur de pacto conuento ex duorum cõſenſu, vt conſtat ex dict. Epiſto. 38. Sic ſanè Panormitã. parum ſibi conſtans in capit. cùm inter vniuerſas. column. vlt. de elect. aſſeuerat, quòd iure Canonico ex pollicitatione actio minimè oriatur. cuius opinionem ſequuntur Iaſon in dicta. l. iuris gentium. §. ſed cùm nulla. idem Iaſon in rubrica. ff. de verborum obligat. colum. 3. & 4. vbi Lancelot. Galiaula folio. 12. colum. 3. & Alciat. numero. 7. idem probant aſſerentes, hanc opinionem eſſe communem. Cui ſuffragatur gloſſ. in capitul. ſcimus. 12. quæſtio. 1. dicens eſſe ſpeciale, quòd ex pollicitatione facta Deo, vel Reipublicæ oriatur actio. Igitur regulariter etiam iure Canonico ex pollicitatione actio non oritur. Et præterea conſtat hæc opinio ex eo, quòd pollicitatio non producit naturalem obligationem: quæ éx conſenſu duorum oritur. l. prima. ff. de pactis. notat in ſpecie Bartol. in. l. ſi vnus. §. pactus. colum. 5. ff. de pactis. vnde manifeſtè ceſſat æquitas prætoris, & iuris Pontificij ratio: ex quibus pacta nuda fomentum acceperunt. his accedit quod ex vnius promiſsione abſenti facta nihil ei quæritur, & poteſt reuocari promiſsio. l. ſecũda. §. ſed ſi donaturus. & l. abſenti. ff. de donationib. qua ratione dubia profectò eſt huius controuerſiæ definitio: atque ità dubitat Felin. in dicto capitu. 1. de pactis. & fortaſsis etiam lege Regia præmiſſa. quæſt. 3. eſt. titulo. 8. libr. 3. ordinat. non eſſet admittenda opinio prior contra cõmunem, ſi conſideremus eam conſtitutionem tractare de ea promiſsione, quæ abſentis fit vtilitate, alicui tamen præſenti. Aliis videbitur & id iure æquiſsimo, lege Regia probari priorem Abb. opinionem, & ex ea dari actionem pollicitationi, naturalemq; obligationem oriri. Sed duo ſunt obiter adnotandi errores hac in quæſtione animaduertendi: prior Abb. in dicto capitu. cùm inter vniuerſas. de electio. qui præmittens iure Canonico ex pollicitatione non dari actionem, nec oriri naturalem obligationem, fatetur, non ſeruantem pollicitationem peccare. hæc etenim ſibi non conſtat. Nam ſi obligatio naturalis minimè orit, vt ipſe Panor. ſenſit, & ſuperiùs probauimus: cum non detur duorum, ſed vnius tantũ conſenſus, non peccat qui

cat qui pollicitationem minimè ser uauerit. Alter error est Lancelo. Ga liaulæin dicta rubri. de verbo.obliga.fol.11.colum.4.qui existimat, hãc argumentationem sufficiẽtem esse: peccat promissor mortaliter si promissa non seruauerit, ergo iure Canonico datur aduersus eum actio. Etenim nec ius Canonicum, nec ciuile semper actionem dat ad ea, quæ quis tenetur sub peccati mortalis reatu agere: quod notauimus aliàs circa intellectum.l.2. C. de rescind.venditio. & hoc in ipso.§. tametsi detur remedium denuntiationis Euangelicæ.capitu.nouit. de iudic.vbi multa Docto. hac de re tradidere.

Quintò & præcipuè ex præmissis deducitur sententia Barto.in dict.l. si quis pro eo.qui scribit pactum nudum iuramento præstito ità confirmari, vt etiam iure ciuili actionem producat: hæc est communis opinio Docto.vt constat ex Iasone in dicto.§.sed cùm nulla.nume. 21.& Iunioribus in.l.si quis maior.C.de transactio.Felino in dicto capit. primo. de pact. numer.4. & inibi Fortuni. nume. 25. Nam opinionem istam tenuerunt Antoni. & Abb. in dicto cap.cùm contingat.nume.31. Mathesila.notabi.36. Cuman.Roma.Alexã. & Galiaula,fol.6.colum.3. in rub.ff. de verborum obligat. & Alciat. in dicto capitu.cùm contingat.nume. 245.qui expressim fatetur hanc opinionem esse communem, tametsi numero.242. dixerat contrariam sal tem iure ciuili magis communem esse. Idemq; Iason asserit in dicta.l. si quis maior.numer.23.& Corneus in Authenti. sacramenta puberum. q.13.C.si aduers.vendi.post Salic.ibi. Sed pro priori sententia facit, quòd iuramentum habet vim duplicis cõ sensus:gloss.ab omnibus recepta in dicto cap.cùm contingat. cuius mẽtionem fecimus in hac parte. §.1. & tamẽ pactum nudum geminatum iure ciuili actionem producit.l.vlti. C.ad legem Falcid.notant Barto.& Docto.in dict.§. sed cùm nulla.Fortuni,in dicto capit.1.de pact.num.36. & est opinio communis vt fatẽtur Iason.col.4. Ioan. Grottus col.2.Galiaula fol.6.col.1.in rubri. ff.de verb. oblig.tex.optimus in.l.1.§.debitum. ff.de constitu. pecun.& licet contra hanc communem in hoc tenuerint Grottus, Galiaul. & aliꝰ,præsertim Iason in.l.si pacto quo pœnam.3. colum. C. de pactis. & possit optimè responderi ad dict.l.vltim. quòd loquatur in stipulatione: adhuc prior sententia defendi poterit, quam sequitur Ripa in dicta rub. de verbo. obliga.nume.30.Felin.in dicto capi. 1.de pact. numer.4.Et nè quis existimet Barto. in dicta.l. si quis pro eo. nõ esse huius opinionis authorem, oportet eius literam expẽdere: vulgò etenim ità legitur. Sextò dixi: quòd prohibetur contractus, quia lex non adsistit sibi, non autem reprobat: & hic aduerte: exemplum pone in.§.alteri.l.stipulatio ista. ff.de verbo.obligat.tunc quia ex tali conuentione oritur obligatio naturalis, vt ibi notaui. Item in pacto nudo, puto quòd de iure Canonico per tale iuramentum talis conuentio valida datur: sicut pœnalis stipulatio super ea apposita valet:vt dict.§.alteri. &c.Ex quibus,ni fallor,mens Bart. est, quòd in dicta.l.si quis pro eo. cõmentariꝰ semper intendit tractare. an iuramentum confirmet contractus iure ciuili prohibitos, etiã quo ad vim in foro ciuili obseruandam. Huc etenim spectat totius disputationis intentio.Item & in hac parte, qua Barto.hanc quæstionem examinat paria esse censet pactum nudũ, & stipulationem alteri per alterum factam. Et tamen iuxta communẽ sensum constat Barto.tenuisse,stipulationem alteri per alterum præstito iuramento conceptam, validam esse etiam iure,& foro ciuili: cùm alioqui iure Canonico nulla posset contingere dubitatio, & mens Bar. ab his,quæ tradit de appositione pœnæ foret aliena. Igitur Barto. asseuerat,pactum nudũ per iuramentum validum fieri: atque ideo legenda est Barto.litera in hunc modum:itẽ in pacto nudo, quod de iure Canonico validum est: puto quod per tale iuramentum talis conuentio valida datur. Hæc Barto. Idem erit in pacto nudo à causa:nam per iuramentum valet,& tenet vtroq; iure:cùm iurata promissio præsumatur præuia deliberatione concepta.Nam & cautio sine causæ expressione emissa, iurata tamen, probationem efficacem,& obligationem efficit:secũdùm Roma.consil.373.Ioann. Baptistam in.l.admonendi.ff.de iureiurã. colum.30.Hippolyt.in.l.prima.§. prętereà.ff.de quæstio.numero.93.Deci. in consi.683.nume.5.

Sextò principaliter opinamur, ex pollicitatione iuramento præstito confirmata oriri actionem efficacẽ ad agẽdum, etiam in foro ciuili propter vim, & virtutem iuramenti: quæ quidem assertio probatur duabus rationibus, quarum prior adsumitur ab ea opinione, quam in prima huius relectionis parte probare conati sumus.§.2.nempe, iure ciuili ex iuramento actionem, & obligationem oriri. Posterior verò habet fundamẽtum ab ea quæstione, quæ paulò antè differuit, an ex pollicitatione oriatur obligatio, & actio iure Canonico. Etenim vtcunque sit de illa controuersia:si pollicitationi iuramentum accesserit, æquissimũ erit, quòd ex ea obligatio oriatur,& actio detur:idemq; iure verius videtur:si vim iuramenti diligenter consideremus. Nec enim video quid impediat, me naturaliter absenti obligari adhuc nullo cum eo pacto inito: siquidem naturalis obligatio quantum meipsum attinet à meo consensu deducitur: qui consensus perfectissimus est,nisi lex impediat, donec absens ille,cui promisi,expresse, vel tacitè obligationem istam remittat. hoc ipsum est quod Regia l.3.titulo.8. libr.3. ordinat. obseruandum esse præscribit dum tantùm

admonet,& ſtatuit, promiſsionem ſeruandam fore, etiam abſenti factam, modò conſtet animus præſentis ad obligationem.

Ex. § ſequenti.

2 *Promiſsio facti alieni iure Canonico reducitur ad illam, qua quis promittit, ſe facturũ & curaturum.*

2 *Promiſsio facti alieni iuramento præſtito eandem interpretationem habet, vt promiſſor faciat, & curet.*

3 *Promittens ſe facturum, & curaturum circa factum alienum liberatur, poſsibilem diligentiam exhibens, & nume. 4.*

4 *Difficultas an excuſet à mora in obligationibus ad factum, ſpeciem, vel ad genus.*

5 *Promiſſor facti alieni directè concepta & pœna appoſita, an liberetur, ſi fecerit, & diligentiſsime curauerit.*

6 *Quid dicendum ſit in eo, qui promittit, ſe facturum, & curaturum cum effectu?*

7 *In prætorijs ſtipulationibus facti alieni, an ſit ſatis promiſſorem diligenter feciſſe, & curaſſe, quod alter faceret?*

§. Quintus.

HIS proximè accedit quæſtio non inutilis, qua tractari ſolet de promiſsione facti alieni, an ea iuramento præſtito vtilis ſit, & valida? Nam iure ciuili conſtat, promiſsionem facti alieni non inducere obligationem. L. ſtipulatio iſta. in principio. ff. de verborum obligationibus. §. ſi quis alium. Inſtitu. de inutilib. ſtipulat. Regia. l. 11. titul. 11. parti. 5. niſi quis expreſsim promittat, ſe acturum & curaturum, quod alter faciat. l. quoties. ff. de verborum obligationib. aut ſtipulationi fuerit adiecta pœna dicta. l. ſtipulatio iſta. in princip. verſicu. At ſi quis velit. Quibus tandem præmiſsis proponitur concluſio prima.

Promiſsio expreſſa facti alieni iure Pontificio in hunc ſenſum valet. vt promittens teneatur, ſe acturum
1 & curaturum, quòd alter faciat. Hoc enim dictat æquitas Canonica: & probatur authoritate gloſſ. in capit. Eleutherius. 91. diſtinct. quam ſequuntur Antonius, Abb. & Præpoſit. in capit. ex literis. in. 2. de ſponſalib. Felin. in capitu. ex reſcripto. de iureiuran. colum. penulti. Alexand. colum. ſecunda. & Iaſon in dicta. l. ſtipulatio iſta. in principio. quorum opinio communis eſt. Imò in matrimoniali cauſa idem vtroq; iure obtinet ſecundum gloſſ. in capitul. veniens. de eo, qui cogno. conſang. vxor. ſuæ. quam Doctor. inibi ſequuntur, & Præpo. poſt alios in dicto capi. ex literis. atq; ità æquitas illa, quæ ſuadet pacta ſeruari, & huic promiſsioni hanc interpretationem exhibet: tametſi Andre. Alciat. in. l. 4. §. Cato. nume. 139. ff. de verb. oblig. teneat idem fore dicendum iure Canonico, quod modo reſpondimus ex iure Ciuili.

Secunda cõcluſio. Promiſsio facti alieni iuramento præſtito concepta eum ſenſum habet, vt qui iurauit promiſſiſſe videatur, ſe acturum, & curaturum: hanc opinionem pro-
2 bat gloſſ. in cap. ex reſcripto. de iure iurã. & ibi eam ſequuntur Abb. Felin. & aliſ gloſſ. & Doctores in dicto capitulo. ex literis. & in capitu. ſicut ex literis. de ſponſalib. Anton. Corſet. in ſingula. verbo, promiſsio facti alieni. Raphael, Alexand. & Iaſ. in dicta. l. ſtipulatio iſta. in princip. 2. colum. dicens, hãc opinionem communẽ eſſe. idem fatetur eam ſequutus Paul. Pariſi. conſil. 109. lib. 1. nu. 11. horum ratio ea eſt, quòd iuramentum hunc effectum habet, vt actus eo meliori modo, quo valere poteſt ſit intelligẽdus. l. cùm pater. §. filius matrem. ff. de legat. 2. notat Barto. in dict. l. ſi quis pro eo. colum. vltima. ipſe etiam latiùs illius loci interpretationem tradidi in capitu. Raynaldus. §. 3. numero. 10. de teſtamen. Et ſanè licet ius ciuile improbet hanc ſtipulationem, ſaltem eo in ſenſu, vt ei nec obligationem nec actionẽ tribuat, opinor ex ea naturalem obligationem oriri ad hũc effectum, vt promiſſor teneatur curare & facere, quòd alter promiſſum actum exequatur. Qua ratione ius Põtificium promiſsionẽ facti alieni hunc in ſenſum admittit: & præterea vtroq; iure propter vim, & religionem iuramenti eadem aſſumitur interpretatio: ſicuti iam frequentiſsimo omnium conſenſu receptum eſt.

Supereſt tamẽ difficultas in his cõcluſionibus intelligendis. Nam in his caſibus, quibus promittens factum alienum tenetur ſe facturum & curaturum, liberatur ſi diligẽter iuxta proprias vires curauerit, quòd
3 alter faciat: ſicuti adnotarunt in ſpecie Anton. & Abb. in cap. Gemma. de ſponſalib. Prępo. poſt alios in dicto capitul. ex literis. Frederi. in conſil. 122. Felin. in dicto capi. ex reſcript. Deci. in. l. impoſsibilium. ff. de regu. iur. Abb. in conſil. 90. libr. 1. Deci. conſil. 33. Hippoly. in rubr. ff. de fideiuſſ. quæſtio. 20. Areti. conſil. 142. col. 3. & conſil. 80. colum. 6. ſecundùm quam opinionem pronuntiatum fuiſſe refert Matthæ. Afflict. in deciſione. 295. quæ quidem opinio probatur in capitul. breui. de iureiu. cap. ſignificante. de pignorib. gloſſ. in capi. beatus. 22. quæſt. 2. Angel. conſil. 219. Quibus in locis adnotari ſolet, difficultatem excuſare à periurio: idem notant Felin. in cap. teſtimonium. col. 7. de teſtib. idem in capit. P. & G. de offic. delegat. colum. 2. & eſt communis opinio ſicuti conſtat ex Barto. Alex. Socino, Iaſone, Purpurato. num. 58. Curtio Iuniore numer. 35. & Decio. in. l. quod te mihi. ff. ſi cert. peta. Iaſo. in. l. quod ſeruus. ff. de condict. ob cauſam. colũ. penulti. tradit Præpoſit. in capitu. 1. §. licet. ſi de feudo fuerit controuerſ. inter domi. & agnat. poſt Bald. ibi: adeò quidem, vt quanuis qui iurauit aliquid agere ab initio ſcientiam habuerit futuræ difficultatis, aut crediderit, ſe facere non poſſe, minimè periurus ſit, tametſi iuramẽtum fucrit temerariũ: quòd notat Ange. in Summa. verbo, iura

mentum.5.nume.31. cui accedit Purpur.in dicta.l.quod te mihi.numer. 59. His etiam ſuffragatur text. celebris in.l.ſi vehenda. §. idem iuris. ff. ad legẽ Rhodiam de iact.notat Dynus in regu.peccatum. ad finem.de regul.iur.in.6.text.item optimus in dicta.l.quod te mihi. vnde promiſſio facti alieni quoties ea valida eſt, & in hunc ſenſum accipitur, vt promittens curet diligenter,quòd alter faciat, minimè adſtringit promiſſorem,qui fecit iuxta proprias vires & curauit hoc omni conatu, vt alter faceret: ſecũdum eos authores quos modò citauimus.Quorum opinionem fatentur communem eſſe Iaſon in dicta.l. ſtipulatio iſta. numero.10.& in.l.Titia.numer.13.ff.de verborum obligationib. atque omnes ferè Iuniores in.l.4.§.Cato.ff.eo.titu. in.9.oppoſit.maximè Ioan.Grottus in.2.lectione.num.30.Carol. Ruinus & Lancelo.Galiaula in dict.9.oppoſit.Alciat.in numer.129.& Paul.Pariſius in conſil.109.numero.22.& conſil.110.nume.26.libr.1.Philip. Deci.in dicto conſil.313.& in dicta.l.impoſsibilium.Thomas Grammati. quæſt. 2.poſt deciſiones.

Cæterùm hanc opinionem communem conatur euertere Franciſc. Aretin.in.l. ſi ita ſtipulatus fuero te ſiſti.§.poſſum.ff.de verbor.obligat. colum. 2. licet fateatur, eam ſeruari in praxi.eandem improbant falſam eſſe cenſentes Socinus in conſil. 288. libr.2.Carol.Ruinus in dicto. §. Cato.9.oppoſi.& ibi Alciat.numer.139. & præcedentibus. Iaſon in dicta.l. ſtipulatio iſta.in princip. & in dicta l.Titia.nume.13.ff.de verbo.obliga. quorũ ea eſt præcipua ratio, quòd promiſsione facti alieni cõcepta ſtatim ab initio imminet difficultas, quæ omninò præuidetur à promittente. Vnde ſibi imputet,qui ſcienter ad rem difficilem ſe obligauit: quod colligitur ex dicta.l.quod te. dicta.l. ſi vehenda. §. idem iuris. in quibus difficultas poſt promiſsionem contingens excuſat:igitur non quæ ab initio inerat: quod notant Bald. & Salicetus in.l. ſed ſi quis. §. quæſitum. ff. ſi quis cautioni. Bart: in.l.continuus.§.illud.ff. de verbor. obligat. Ad hoc ipſum optimè conducit.l.ſancimus.C.de fideiuſſorib. vbi ſecũdùm Baldum. non excuſat promittentem difficultas, quæ ab initio promiſsionis inerat.Eandem opinionem aduerſus communem probat text. in dicta.l. ſtipulatio. in princip.ff.de verbor.obligat. qua in parte admittit hanc promiſsionem facti alieni, ſi ei pœna fuerit appoſita. Etenim ſi in hac ſpecie promiſſor à pœna liber foret cenſendus ex eo, quòd diligenter curauit quòd alter faceret, profectò inanis,& inutilis ſtipulatio pœnalis eſſet cenſenda: quippe quæ immunem facilli mè redderet ipſum promiſſorem: quod admodùm alienum eſt à mente legis, & ipſorummet contrahentium. Quam ob rem in hac diſceptatione multa ſunt adnotãda ita diſtinctè,vt iuxta vires proprias omnẽ ambi

ambiguitatem explicemus.

Primùm illud eſt prænotandum quod Bartol.ſcripſit in.l. quod te mihi.ff.ſi cert.pet. & in dict. l. continuus. §. illud. ff. de verb. obligat. perillum text.nempe,difficultatem
4 excuſare promiſſorem a mora, pœnaq; in obligationibus ad factum. dic.l.ſi vehenda.§.idem iuris. Et in obligationibus ad ſpeciem : dict.l. quòd te mihi, non tamen in obligationibus ad genus: cùm id perire non poſsit. l. incendium. ſi cert. peta.at perempta ſpecie ante morã debitor omnino liberatur : dicta. l. quod te mihi. hanc Bartoli diſtinctionem ſequũtur Abb. & Doct. in dict.capi.breui. & Doct. in dict. l.quod te.notat Dinus in rep. peccatum de regul. iur. in. 6.ad finem. Nam & Card.in dict. cap. breui. & Iaſon in.l. vinum. ff. ſi cert. pet. teſtantur eam opinionem communem eſſe. Attamen Franciſ.Purpurat.in dict.l.quod te.nume. 64. ſcribit Ante Alexan. fuiſſe communẽ ſententiam Bartolo contrariã : poſt Alexan.vero magis communem eſſe Barto.opinionem.Ego ſanè non cẽſeo prætermittendum fore, quo in ſenſu ſit hæc diſtinctio accipienda: illud etenim apud me conſtitutiſsimum eſt,difficultatem vtcunq; ſummam minimè extinguere obligationem ad genus : dicto.§. illud. tametſi extinctio rei bene obligationem ad ſpeciem perimat, dict. l. quod te. atque ideo in dict. §.illud. non probatur ſententia Barto.in eo ſenſu, quo accipienda eſt. Deinde quanuis obligatio ad genus minimè peremptа ſit propter difficultatem excuſatur tamen debitor in animæ iudicio à preſenti ſolutione: quod notant omnes in capit. cùm tu.de vſur.Et in dict. reg. peccatũ. quo in loco nos idem præmiſimus in princip.ſic deniq; ex Barto.colligitur in obligationibus ad factum, & ad ſpeciem difficultatem à mora,& à pœna excuſare.dic. l. ſi vehẽda.§. idẽ iuris. &.l. quod te. in quo recepta eſt omnino ſententia Bartoli : ſi conſideremus eam dici veram difficultatem, quæ promiſſorem pactum & promiſsionem ſeruare impedit etiam per eum exhibita poſsibili ſecundum eius vires diligentia.qua ratione ſi à mora excuſatur,erit profectò promiſſor liber & ab eo quod creditoris interſit:quidquid contrarium Curti.Iunior in dict.l.quod te. nume. 39. voluerit ex.l. ſi fideiuſſor. §. neceſſaria. ff.qui ſatiſ.coguntur.qui locus non poteſt de vera difficultate intelligi dum inibi dicitur, non facilè: nec enim inde ſequitur, debitorem faciendo quod poſsit, non poſſe pactum ſeruare: poterit equidẽ quanuis ei ſit ea poteſtas difficilis aliquantum.Nec item vrget Barto.de ciſio. in. l. ſtipulationes non diuiduntur.q.9. ff. de verb. oblig. dum expreſsim voluit, promittentẽ ſcribere librum teneri ad intereſſe ſi non ſcripſerit,etiam ſi ei fuerit ante moram manus amputata: quia vel

ea opinio falsa est, vel intelligenda quando liber potest per alium scribi: idcirco veram esse censeo Barto. opinionem in dict. l. quod te mihi. quantum ad obligationem ad factum, & speciem. Nam propter veram difficultatem debitor excusatur non tantùm à pœna, & mora, sed & ab eo, quod creditoris interest. Et hæc est communis opinio, quæ item probatur ex eo, quòd iusta causa excusat à pœna conuentionali: sicuti notat Antoni. per text. ibi in dict. capit. significante. de pignorib. Imol. consi. 5. num. 4. Nam quòd iusta causa excuset à pœna legali tradit glos. vlti. in. l. ab exequutione. C. quorum appel. non recipi. Bald. in. l. 2. C. de epis. audient. notatur in capit. sacro. de sent. excom. & licet possit responderi ad decisionem text. in dict. capit. significante. quòd ibidem pactum legis commissoriæ maximè in pignoribus improbatum maximam præbuerit causam excusandi promissorem à pœna cõuẽtionali propter iustam causam: & præterea à frequẽtiori iuris vtriusq; interpretum sententia obtentum sit, iustam causam non excusare à pœna conuentionali, & si excuset à pœna legali, glos. celebris in. l. si quis cum militaribus. C. de rest. milit. Bald. in. l. non solũ. ff. de rei vend. & in dict. l. quod te mihi. Corset. in singul. verb. pœna. Alexand. in cons. 119. lib. 2. num. 18. & in consil. 43. lib. 6. Iason in. l. qui Romæ. §. duo fratres. colum. 6. ff. de verbor. obligat. Deti. in. l. qui cum alia. ff. de regu. iur. Bal. in. l. ædita. 2. lect. 8. opp. C. de ædẽdo. idem Bal. in. l. eos. §. cautione. colum. 2. de appel. Curtius Senior consil. 67. colũ. 19. Andre. Tiraquel. lib. 2. de retract. §. 1. gloss. 7. num. 55. attamen vbi iusta causa procedit à difficultate vera, quæ in hoc equidem consistit, quòd debitor posibibilem apud se diligentiam adhibuerit, existimarem ipse, eam iustam causam à pœna etiam conuentionali excusare.

Quantum verò attinet ad obligationem in genere Bart. censet difficultatem non excusare à pœna, nec mora, eius tamen opinio minimè constat ex locis per eum adductis. Nam in his tantùm probatur, difficultatem solutionis minimè extinguere obligationẽ. Vnde falso colligitur difficultatem non excusare à mora, nec à pœna. Atq; ita contra Bartol. tenuerunt Salicet. Fulgosi. Paul. Roman. Deti. & Curtius in dict. l. quod te & ibi etiam Francis. Purpurat. dicens quòd aduersus Bart. opinionem iudicaret. Et profectò si vera difficultas præmittatur eo sensu, quo eam accepimus, iniquissima est opinio Bartol. cui etiam refragatur text. in. l. sciẽdum. cum. l. seq. ff. de vsur. l. Thais. §. 1. ff. de fideicom. libert. l. si creditor. §. illud. ff. de distract. pignor. sic denique iuxta prædictum sensum est examinanda Bar. distinctio in dict. l. quod te. & necessario præmittenda ad præsentem disputationem.

Secundò est in hac controuersia obseruandum, stipulationem istam facti alieni quoties promissor expressim promisit, se facturum, & curaturum, hũc habere sensum, vt si is fecerit quidquid ipse potuerit, liber sit à mora, & à pœna: in quo omnes ferè conueniunt qui hanc quæstionem tractauere: præsertim Frede. in dict. consil. 122. Bar. in cõs. 236. Anton. & alij in dict. cap. Gemma. & meritò: quia potiùs his promittitur factum proprium, id est diligẽtia, quam alienum: sicuti colligitur ex Barto. in. l. inter stipulantem. ff. de verb. oblig. Angelo Aretino in dict. §. si quis alium. inst. de inutilib. stipulat.

Tertiò ex præmissis sequitur, in hac promissione facti alieni promissorem oĩnò liberari à pœna, & interesse, si fecerit quidq̃d ipse potuerit, & curauerit diligenter quod alter faciat: in omnibus equidem casibus, quibus hæc promissio facti alieni resoluitur in promissionẽ curæ, & diligentiæ. Etenim si vera est secunda conclusio, quam modo adnotauimus, constat planè, verum esse id, quod in hoc versiculo itidem modo proponimns ratione satis vrgenti, & quæ minimè tolli poterit.

Quarto hinc apertissimè constat, promissionem directam facti alieni, quæ iure Canonico in eam resoluitur, vt promissor se facturum, & curaturum cauerit, satis apud iudicem ecclesiæ ad excusandam pœnam & interesse seruatam fuisse, si promissor diligenter iuxta proprias vires omnia tentans fecerit, & curauerit quod alter faceret, nihil omittens, quod posset ad effectum perducere alienum factum. Hæc conclusio communis est perpensa actoritate eorum, qui probare conati sunt, & asseuerant, directam facti alieni promissionem iure Pontificio in hunc sensum accipiendã fore.

Quinto, vt propositæ quæstioni satisfaciamus, apparet vtroq; iure ob virtutem, & religionem iuramenti, promissionem iuratam facti alieni secundum sententiam communem in hoc sensu intelligẽdam fore, vt à promissore exhibenda sit hac in re posibilis apud eum cura, & diligentia, quod alter faciat: atq; ideo respondendum erit in hoc casu, promissorem liberum esse à pœna & interesse, si fecerit quidquid potuerit, vt alter faceret. quod communi omnium sententia receptum est. Et probatur in dict. capit. beui. de iureiurand.

Sexto non est prætermittendum, generaliter quidem esse obseruandum, quod vbi difficultas faciendi contigerit non in ipso promissore facti alieni, sed in eo, qui facturus est, tunc sanè promissor ipse facti alieni dubio procul excusabitur à pœna & interesse, vt cunque eius promissio intelligatur. Quod Alciat. & alij fatentur in dict. §. Cato. Et probatur ex opinione Bartol. in dicta.

dicta. l. quod te mihi. cuius paulò antè mentionem fecimus,& ex auctoritate Iurisconsulti in dicta. l. si vehēda.§. idem iuris.ff.ad. l. Rhod. de iactu.

Septimo existimo,iure ciuili promissorem facti alieni directè promissione concepta pœna stipulatio apposita minimè ab ea pœna excusari, etiam si diligentissimè curauerit,ac solicitè iuxta proprias vires fecerit,vt alter faceret:huius opinionis ea est ratio, quod ius ciuile hanc stipulationem validam esse cēset in sensu directo: nec eam interpretatur benigna illa interpretatio, quæ in curam ac diligentiam stipulātis redigitur. Quod patet in dict. l.stipulatio ista.in princi.quo in loco propter appositionem pœnæ valida est hæc stipulatio. ergo in eo sensu accipienda est,quo absq; pœnæ adiectione foret intelligenda: nempe in sensu directo facti alieni promissi: alioqui si posset in promissione curæ, & diligentiæ adsumi stipulatio ista, profectò valeret sine pœnæ appositione. Nec sufficiens est additio pœnæ ad mutandum sensum promissionis: atq; ita procedit in hoc casu opinio Areti. in dict.§.possum. & aliorum quos aduersus communem citauimus. Quibus adstipulatur. l. sancimus.. C.de fideiuss. & dicta. l. stipulatio ista.in prin.cum his, quæ ibi notat Bartol.in versi.sed si pœnalis stipulatio.2.colum.quod in specie notat Alciat.in.dict.§. Cato. nume. 132. & colligitur ex his authoribus, quos pro communi sentētia adduximus, qui loquuntur in eo casu,quo promissor facti alieni promittit, se facturum & curaturum. Sic & Paul. Parisi.consil.75. libr. 3. satis expressè hanc septimam conclusionem probat: & ante eum Carol. Ruinus in dict.§.Cato.9.oppo.

Octauò,si ad amussim omnia pensitemus,apparet,tunc demum nec iure Pōtificio,nec Ciuili, nec in promissione directa facti alieni, nec in promissione curæ, & diligentiæ sufficere exactissimam promissoris diligentiam,cùm ex mente contrahēntium inspecta subiecta materia possit deprehendi consensus obligationis ad pœnam, vel interesse etiā eo casu,quo promissor omnem sibi possibilem adhihuerit solicitudinem,vt alter faceret,atq; is non fecerit. Hæc conclusio deducitur à manifesto promissoris consensu: qui maximè debet attendi in his, & similibus obligationibus idēq; adnotarunt Deti. in. l. impossibilium.ff.de regu.iur. ad finem. Alci. in dict.§. Cato. nume. 135. idemq; ex illationibus statim subijciendis examinabitur. Nam ex eis aliquot hac potissimum ratione subsistūt. Nono hinc proximè infertur, quid dicendum sit,cùm quis in promissione facti alieni promittit se facturum,& curaturum, quòd alter faciat cum effectu.Nam per talēclausulam videtur, fuisse intentionem promittentis tenēri ad interesse, vel pœnam

pœnam si non sequeretur verus effectus, etiam si promissor omnem, quā potuit, diligētiam adhibuerit. Quam sententiam veram esse censent Deti. in dict. l. impossibilium. Areti.in dict.l.si ita stipulatus.§. possum.Iason in dict.l.stipulatio ista.in princi.Carol.Ruinus in dict. §. Cato.9.oppo. & ibi Alciat. nume. 133. Deti.in cons.325.&.345:Ludoui. Gozadi.in consil.27.colū. 2. idem Deti. in.l.vlti.§.Labeo.nume.11. ff. si cert. peta. quibus idem esse visum est, si verbis similibus hæc promittentis intentio fuerit significata. Nam difficultas postmodùm contingēs, præuisa tamen, & excogitata non excusat promissorē, qui & in hunc casum seipsum obligare voluit. Cōtrarium tamen in hac specie respondit Areti.in consil.142.colū. 4. Deti. in consil.33.Lancelotus Galiaula in dict.§.Cato.9.oppo.& Matthæ. Afflic.deci.295.Parisi.in dict.consi. 110. nume.42.lib. 1. qui post Matthæum Afflict.in dic.decis.295. & Thomas Grammaticus.q. 2. post decisiones opinantur, idem esse etiam si promissor expressim addiderit velle, quod non excusetur, nec liberetur à pœna quamuis fecerit quidquid potuerit.Etenim,vt ipsi censent, ad huc liberabitur si possibilem adhibuerit diligentiam: atque in Regio Neapolitano prætorio referūt pronuntiatum fuisse: ipse quidem arbitror veriorem esse Aretini sententiam in dict.§.possum. quoties manifestè patet consensus promittentis, qui voluit, seipsum teneri ad pœnam,vel interesse si alter non fecerit,etiam si is diligentissimè curauerit quòd fecerit:non enim video qua ratione possit hæc obligatio improbari: siquidē difficultas non impedit obligationem,nec eam extinguit. l. continuus. §. illud. ff. de verbo.obligat. liberat autem à mora,vel pœna, quoties contingit post obligationem. Nec enim æquum est quòd liberet promissorem, qui à principio eam excogitauit, & præmeditatus est:cùm ei sit imputandum. Quamobrem mihi placet quod Areti.in dict.§.possum.Deti. & alij eum sequuti responderunt: idemq; notat Francis.Purp. in dict. l.quod te mihi. nume. 55. & tamen arbitror,non esse manifestum promissoris consensum ad hoc per illa verba, cum effectu: possunt enim habere varios sensus, ex quibus promissor non temerè seipsum obligare voluerit:sed tantùm ad adhibendum curam, & diligentiam, quòd alter faciat cum effectu: hanc enim, & in hūc finē eam præstare tenebitur. Nec ex eo se adstringit ad pœnam nec ad interesse in eo casu quo præstita omni diligentia alter facere noluerit. Sic denique sequor responsum hac in in parte Aretini,in dict. consil. 142. aut.143. iuxta alium numerum. Vnde possunt multa in hac quæstione resolui, quæ pēdent ab expressa, & manifesta promissoris mente.

Decimò ex præmissis deducitur, in

in prætorijs ſtipulationibus,quæ de facto alieno fieri poſſunt,& in hũc ſenſum accipiuntur, quòd promiſerit quis ſe facturum, & curaturũ,
7 non excuſari promiſſorem ab intereſſe, quamuis diligentiſsimè curet, quòd alter ratum habeat. Hic etenim ſenſus manifeſtus eſt ex contrahentium intentione. l. ſi procurator. ff. rem ratam haberi. l. quoties quis. ff. de verb. obliga. alioqui admodùm inutilis eſſet prætoria ſtipulatio: iudicia, & alij ſimiles actus, quibus hæ prætoriæ ſtipulationes accedere ſolent plerunq; reddentur eluſorij. Hæc ipſa concluſio probatur in. l. ſancimus. C. de fideiuſſori. l. fideiuſſor. §. neceſſaria. ff. qui ſatisda. cogan. notant in ſpecie Carol. Ruinus in dicto. §. Cato. oppo. 9. & ibi Alciat. in nume. 137. & licet Lancelot. Galiaula in eadem 9. oppo. adhuc in hoc refragetur dicens. contrariam eſſe communem opinionem: verè communis opinio in prætorijs ſtipulationibus minimè obtinet, nec expreſsim de his agit, ſi omnium hac de re authoritates exactiſsimè conſiderentur. Ratio ſiquidem differentiæ inde ſumitur, quòd contrahentium mens in hoc potiſsimùm tendat, vt promiſſor facti alieni teneatur facere, & curare, quòd alter faciat: & ſi alter minimè fecerit, in id quod intereſt condemnetur. Hanc enim interpretationem exigit natura prætoriarũ ſtipulationum.

Vndecimo hinc apparet, etiam in extraiudiciali promiſsione, qua in ſpecie quis promiſerit, ſe facturum & curaturum, minimè liberari promiſſorem, qui fecerit, & diligentiſsime curauerit, à reſtitutione eius, quod niſi tertius ille verè faceret ne quaquam datum foret: nec à reſciſſione contractus, qui factus non fuiſſet, niſi cum effectu curaretur argu. l. cum te. C. de pact. inter emptor. & vendit. & ibi Salic. notant in hac ſpecie Soci. conſil. 26. lib. 3. & Alciat. indict. §. Cato. numero. 135. quòd ſi quid datum fuerit propter ipſam curam & diligentiam tantùm. profectò id repeti non poterit ſi verè diligentia, & cura exhibitæ fuerint, tametſi effectus non fuerit ſequutus. Ea etenim cauſa, quare id dictum eſt, ſequuta fuit: atq; ideo repetitio ceſſat.

Duodecimo. quòd res iſta ad ſummam redigatur, ex prænotatis colligitur quibus caſibus admittenda ſit opinio communis: ac rurſus in quibus contraria, quæ Aretinum in dict. §. poſſum. auctorem habet, recipienda ſit. Denicq; conſtat, quando ſatis ſit, vt alieni facti promiſſor liberetur à pœna, & intereſſe, omnẽ ab eo poſsibilem diligentiam, vt alter faciat, exhiberi. Quæ quidem quæſtio ſatis difficilis non immerito cenſetur.

Ex. § ſequenti.

1 Actus deficiens ratione probatoriæ ſolennitatis minimè validus efficitur iuramento præſtito.

2 Actus deficiens in forma non confirmatur iuramento. & ibi intellect. ad. l. 1. §. ſi quis. ff. de verborum oblig.

3 Fideiuſſor iuramento præſtito, an poſsit dari in plus quàm fuerit principalis obligatio: & ibi traditur intelle. ad. l. Græcè. §. illud. ff. de fideiuſſ.

4 Renuntiatio futurorum alimentorum, an iuramento confirmetur.

§. Sextus.

DVodecima concluſio ex Barto. commentarijs in hunc modum deducitur: Actus deficiens ratione probatoriæ ſolennitatis à iure ciuili requiſitæ minimè efficitur iuramento validus. Sic ſanè Barto. cenſet in dict. l. ſi quis pro eo. nume. 13. Abb. nume. 24. Imola. 6. ca-
1 ſu nume. 70. in dict. cap. cùm contingat. Quorum opinio communis eſt ſecundum Alciat. ibi nume. 151. probatur equidem ea ratione, quòd iſtę ſolennitates iure ciuili ſint inductæ ob fauorem publicum, vt conſtat, nempe quo actus ad hominum cõuictum neceſſarij certiores ſint, minusq; dolis, fraudibus, & falſitatibus ſubditi, ad maiorem Reipublicæ quietem. Atque ideo iuramento priuati fauor hic publicus tolli non poteſt. l. ius publicum. ff. de pactis. l. nemo poteſt. ff. de legatis. 1. ſicuti Bartol. in hac ſpecie in dicta. l. ſi quis pro eo. adnotauit. aduertendum tamen eſt, hanc Bartoli rationem, licet in ſenſu poſsit procedere, in forma loquutionis peccare. Nam iuramentum nuſquàm tendit ad ſupplendum probationis defectum: ſed ad ipſius actus cõfirmationem: quemadmodùm conſtat ex his, quæ in hac ſecunda Relectionis parte latè tractauimus, & ratione manifeſta probatur: cùm id non præſtetur in contractibus, & ſimilibus diſpoſitionibus ad earum probationem, ſed ad maiorem earum vim, & confirmationem ſi probatæ fuerint. qua ratione actus hic deficiens in ſolennitate probatoria, deficit tantùm in probatione, non in ipſa vi actus: nec is reprobatur: ſed ratione probationis minimè pro eo iudicatur. Idcirco ſecundum Baldum, Panormitan. & Alciat. in dicto capitulo. cùm contingat. numero. 151. in hoc caſu huius duodecimæ concluſionis nihil refert, an tractetur de fauore publico, an de priuato: vtroque etenim caſu idem eſt reſpondendum: quia iuramentum non tendit ad ſupplendas probationes: ſed ad confirmationem actus lege prohibiti vel ad eius maiorem vim. Sic denique, vt hi Doctor. exiſtimant, etiam ſi lex fauorem priuatum reſpiceret, eſſet omninò admittenda Bartol. concluſio, quæ communis eſt. Ex quo apparet Anton. & Imol. in dicto capit. cùm contingat prorſus errare, dum hanc duodecimam Barto. concluſionem procedere cenſent in probatoria ſolennitate

nitate ob fauorem publicum inducta: non in ea, quæ priuatæ vtilitatis causa statuta fuerit. Nam hæc interpretatio defendi commodè non potest. Quia iuramentum nihil pertinet ad supplendas probationes: cùm assertorium non sit : sed promissorium. quidquid de hoc dubitauerit Corneus in Authent. sacramenta puberum, num. 37.q.14.

¶Decimatertia conclusio. Iuramentum actui appositum præcipuam vim habet in hoc, quòd eius causa actus valet eo meliori modo, quo valere possit: licet aliquo vitio, aut defectu laboret. l. cùm pater. §. filius matrem. ff. de legat. 2. optimus text. in cap. quanto. de iureiurand. Barto. communiter receptus in dict. l. si quis pro eo. nume 13. ff. de fideiussor. qua de re ipse latiùs tractaui in capit. Rainaldus. §. 3. nume. 10. de testament. Vnde Bartol. infert, testamentum iuratum, factum tamen coram duobus vel tribus testibus minimè valere vt testamentum: valere tamen vt codicillum si testes habeat secundum leges humanas sufficientes ad codicillorum institutionem, & eorum solẽnem probationem : quod hoc in loco minimè conuenit longiùs tradere: nè alibi adnotata iterùm repetamus.

¶Decimaquarta conclusio. Contractus deficiens in forma iure statuta minimè confirmatur iuramento. Huius conclusionis ea est ratio, 2 quòd forma det rei essentiam, vt interim ita loquamur. l. Iulianus. §. item si quis. ff. ad exhibend. atq; ita Bartol. asseuerat in dicta. l. si quis pro eo, nume. 14. quem communi omnium consensu Doctor. sequũtur, maximè Abb. & Imol. in dict. capit. cùm contingat. 7. casu. nume. 71. vnde Barto. infert. ad intellect. l. 1. §. si quis. &. §. si stipulanti. ff. de verbo. obliga. nam si stipulatio deficiat in forma iure ciuili inducta, minimè valebit vt stipulatio, etiam si iurata sit: valet tamen ratione iuramenti in vim pacti nudi: quod Barto asseuerat, cui cæteri consenserũt secundum Alciat. in dict. capi. cùm contingat. num. 168. idem tenet Corneus in dict. Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. nume. 38.

Hinc Bartol. ipse subinfert ad intellectum. l. Græcè. §. illud. ff. de fideiusso. quo in loco Iurisconsultus scribit fideiusionẽ deficere omninò, si fiat in plus quàm principalis obligatio: adeo quidem, vt in nulla parte valida sit fideiussoria obligatio. gloss. in dicto. §. illud. quam ibi Docto. approbant teste Bartol. & idem notant Hostien. & Abb. colum. 4. in capitu. & si Christus. de iureiurand. tametsi Regia. l. 7. titul. 12. part. 5. satis expressim probet, hanc fideiusionem validam esse in quantitate à debito principali debita: licet in plus non teneat. Et tamen si iuramentum accesserit huic fideiusioni, profectò fideiussor tenebitur vti principalis : idem quod Barto. notarunt Abb. & Docto. in dicto capit. cùm contingat. & ibi Alciat. numer. 173. Angel. in. l. hi qui accessiones. ff. de fideiussor. Roman. in. l. prima. §. si quis ita. ff. de verborum obligat. Alexand. in consil. 31. libro. 4. quorum sententia, quæ communis est, dura nimis videtur: cùm fideiussoris consensus nihil aliud dicat, quàm quòd ad fideiussoriam pertineat obligationem, qua ratione hoc in loco circa Barto. interpretationem aliquod distinctè adnotare conabor.

Primùm est obseruandum, stipulationem in forma deficiẽtem, quã ratione iuramenti diximus valere in vim pacti nudi, ita quidem validam esse, vt hoc pactum nudum efficax sit, atq;, vt aiunt, vestitum saltem iure Canonico: quod ex cõmuni omnium sententia fatetur Alciat. in dicto capit. cùm contingat. nume. 137. idem erit iure ciuili secũdum Abb. in dict. ca. cum contingat. cuius opinio mihi verior videtur, quicquid alij dixerint ex ea opinione, quæ dicat, à iuramento obligationem, & actionẽ produci iure ciuili: de quo prima huius Relectionis parte diximus. Deinde quia pactum nudum iuramento præstito adhuc iure ciuili obligationem & actionem habet, sicuti hac in parte probare conati sumus in. §. 4. potissimum hoc obtinebit apud Hispanos legis Regię æquitate perspecta.

Secundò adnotandum est, ratione iuramenti teneri fideiussorem in hac quæstione in vim pacti nudi iurati non tantùm ad quãtitatem per principalem promissam: sed & ad id, quod vltra eam scienter ipse promisit: secundum communem: quã modò retulimus.

Tertiò, licet ratione iuramenti fideiussor in plus teneatur vi pacti nudi iurati, variè tamen tenetur. Nam in quantitate à principali debita tenetur vt fideiussor: debetq; vti beneficijs fideiussoris, quæ iuramentũ minimè tollit: sicuti adnotauimus prima huius Relectionis parte. §. 4. numer. 4. in eo tamen, quod debitor principalis non promisit, tenebitur ipse fideiussor vt principalis debitor, ac si separatim ipse eam quantitatem promiserit pacto nudo iurato. Cùm de eius consensu constet, qui scienter promisit maiorem quantitatem, quam à debitore fuerit promissa, aut debita: qua de re etiam tractat Hippoly. in rubri. de fideiusso. quæst. 38. Bart. & alios sequutus.

Decimaquinta conclusio adeò iuris est apertissimi, vt minimè altiorẽ probationem, aut disputationem requirat: eaq; asseuerat. iuramentũ nunquàm supplere defectum cõsensus, nec confirmare actum, qui ratione deficientis consensus minus validus sit. ità Bartol. communiter receptus in dicta. l. si quis pro eo. colum. vltima. probatur in. l. vltima. C. de non numerata pecun. text. & ibi Abb. in capitu. penulti. de iureiurand. quam conclusionem & in prima huius Re

lectiõis parte examinauim⁹.§.3. &.4.

Decimasexta conclusio. Contractus prohibitus ratione materiæ, ꝗa res, de qua agitur subiecta non est humanæ conuentioni, minimè confirmatur iuramento. Etenim res sacra, quæ ex propria natura non potest alienari, etiam si iuramẽtum pręstitum sit ab alienante, nequaquam iure alienationis poterit in emptorẽ transferri: cùm iurantis potestati nõ subsit. l. apud Iulianum. §. vlti. ff. de lega. 1. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obligatio. atque ita Bar. in dicta. l. si quis pro eo. hanc proponit conclusionem. colum. vltim. cuius opinio communis est secũdùm Alciat. in dicto capitul. cùm contingat. numero. 179. & Philip. Corneus in dict. Authenti. sacramenta puberum. quæst. 16.

Decimaseptima conclusio: quanuis super alimentis futuris trãsactio iure optimo prohibita sit testimonio Iurisconsulti in. l. cùm hi. ff. de transaction. præstito tamen iuramẽ
4 to valida efficitur. Huius conclusionis ratio ea est, quòd prohibitio ista facta fuerit propter priuatorum vtilitatem, qui ob modicam præsentẽ pecuniam futuræ, & maximæ spei facillimè solent renuntiare: vt docet Accursius in dicta. l. cum hi. qua ratione perspecta hanc opinionem sequuntur Barto. in dicta. l. si quis pro eo. colum. vltim. Cuma. ibi, Imola in dicto capitul. cùm contingat. fol. vlti. in decimo membro in princip. & inibi Antonius, ac Panormita. colum. penulti. Anchar. in rẽg. accessorium. colum. 7. de regul. iur. in. 6. Alexand. in. l. qui Romæ. §. duo fratres. 5. quæst. Barto. ff. de verbor. obligat. Iason in. l. de alimentis. colum. 1. & ibi Deci. colũ. vlti. C. de transactio. & idem Iason in dict. l. cùm hi. quorum opinio communis est, vt asserit Alciat. in dicto capi. cùm contingat. nume. 192. licet contraria sententia placuerit Barto. in dicta. l. cùm hi & inibi Fulgosio, & eidem in. l. qui fidem. co. titul. Baldo in. l. pactum. C. de collation. quæst. penulti. propter periculum famis, cuius subuentioni non potest quis renuntiare. l. necare. ff. de liber. agnoscendis. cum his, quæ obiter ipse tradidi lib. 1. Variarum. resolutio. capit. 2. numer. 10. & nihilominùs opinor, posse hanc posteriorem sententiã defendi, quoties post renuntiationẽ ipsam is qui renuntiauerit, in vrgentem inopiã, & necessitatem deuenerit: tunc etenim non obstante renuntiatione, & præstita absolutione iuramenti ad hunc effectum dari debẽt eidem alimenta, quibus renuntiauerit: imò nec esset admittẽda renuntiatio ista, si tempore, quo facta est, hæc ipsa inopia vrgeat, & grauet renuntiantem: quemadmodùm sensere Frederi. in consil. 60. incipienti, quod pactum. Imo. in dicto capitu. cum contingat. vlti. fol. & ibi Andre. Alciat. numer. 193. secundum quam opinionem ipse profectò dubio procul in controuersia lite sententiam dicerem. Tametsi Andre. Tiraquel. in. l. si in. l. si vnquàm. C. de reuocand. donatio. in princip. num. 136. &. 151. nullam hac in quæstio. opinionem elegerit.

¶ Decima octaua conclusio, quæ ex Barto. colligitur, pertinet ad renũtiationem futuræ successionis, quæ licet iure ciuili prohibita sit, iuramẽto tamẽ omninò cõfirmatur. quod satis constat in hac Romani Pontificis constitutione: quam statim in 3. huius Relectionis parte Deo duce longius explicabimus.

Decimanona conclusio. Donatio inter virum & vxorem alioqui iure ciuili, & Canonico improbata, iuramento ita quidem cõfirmatur, vt omninò valida sit. Huius opinionis est author Barto. in dict. l. si quis pro eo. colum. vlti. & plures alij iuris vtriusq; interpretes, quorum mẽtionem fecimus in Rubric. de testamen. 2. part. numer. 10. quo in loco eam diximus communem esse, defendimusq; ab obiectionibus, quæ solent à cõtrariæ partis authoribus adduci.

Hæc sint satis ad ea, quæ Bartol. late de viribus iuramenti quo ad confirmationem contractuum iure prohibitorum tradidit, in dict. l. si quis pro eo. cætera petenda sunt à commentarijs Ioan. Imolæ, & Alciati, in dicto capitul. cùm cõtingat. Cornei in dict. Authen. sacramenta puberum. Georgij Natani in hoc capitul. quãuis pactum. Antonij Corseti, in Rubr. de iureiuran. Marci Antonij Baueriæ in tracta. de viribus, & virtute iuramenti.

Finis Secundæ partis.

TERTIA HVIVS RE-
lectionis Pars.
Bonifacius Octauus.

QVanuis pactum patri factũ à filia dum nuptui tradebatur, vt dote contenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex Ciuilis: si tamen iuramento, non vi, nec dolo præstito firmatum fuerit ab eadem, omninò seruari debebit. Cùm non vergat in æternæ salutis dispendium: nec redundet in alterius detrimentum.

Ex tertiæ partis initio.

1 *Pactum, quo filia dote contenta renuntiat paternæ hæreditati, quibus rationibus improbetur?*
2 *Pactum dotale, quo pater pollicetur, æquis portionibus filios instituturum, iuramento confirmatur: & inibi an possit liberè hoc pactum reuocari? & nume.* 8.
3 *Promissio de renuntianda paterna hæreditate cũ iuramẽto eidẽ præstito: quid operetur?*
4 *Pactum à filia factum, quo paternæ hæreditati renuntiat ipsi patri absenti, an ualeat?*
5 *Pactum hoc an possit fieri fratribus?*
6 *Fratres, quibus, aut quorum causa filia dotata renuntiat paternæ hæreditati, an debeãt esse præsentes?*
7 *Latè discutitur, an pactum istud deficiat ex eo, quod pater consensum ei præstitum reuocauerit?*
8 *Filia dotata renuntians cum iuramento paternæ hæreditati, poterit petere portionem sibi à patre in testamento relictam.*

SCio equidem multa ex iuris ciuilis cõmẽtarijs, varijsq; Iurisconsultorum, doctissimorumq; viro rum responsis in huius capitis interpretationẽ latè, atq; eruditè adduci posse, quorũ aliquot hic breui quadã enarratiõe exponemus, quò huius responsi decisio apertiùs explicetur, omittentes alia, quæ non oĩnò huic propositæ materiæ necessaria sunt.

Primum enim præmittenda est Cæsarea constitutio in.l.pactum dotali.C. de collati. qua pactum istud, quod filia dote contenta nullum ad bona paterna regressum habeat, maximè improbatur. Est & altera iuris Ciuilis constitutio in.l. pactum quod dotali.C.de pactis.quæ reprobat dotale pactum in id factum, vt si pater vita fungeretur ex æqua portione ea, quæ nubebat, cum fratre hæres patri suo esset. Harum constitutionum quælibet est in specie consideranda, vt radicitùs percipiamus, an iuramentum has conuentiones iure ciuili prohibitas confirmet. Et sanè prioris decisionis ratio ea est, vt communiter Docto. opinantur, 1

nantur, quòd non possit renuntiare quis hæreditati futuræ, nè facillimè ius futurum modico præsenti accepto remittatur. Sed ratio ista deficit: quia iuri futuro renũtiare quis potest. l.1. C. de pact. quo in loco cõmuni omnium sentẽtia hoc ipsum probatur: consensu quidem illius, de cuius successione agitur. l. vltim. C. de pactis. traditur in. l. qui superstitis. ff. de acquiren. hæred. vbi futuræ successionis renũtiatio minimè admittitur absq; consensu illius, de cuius hæreditate tractatur: vnde cũ in specie, & casu dict. l. pactum dotali. consensus accedat patris, cuius hæreditati, & successioni per pactum renuntiatur, manifestũ fit, nõ posse iure responderi, eam pactionẽ nullã esse ex eo, quòd sit renuntiatio futuræ successiõis, & hereditatis: cũ hæc tantũ reprobetur eo casu, quo fit de hæreditate viuentis absq; eius cõsensu. Necitem ea ex causa fit huius pacti reprobatio: quia id sit bonis moribus contrariũ, aut detur votũ, vel occasio captandæ mortis: siquidem pactio ista consensu illius, de cuius hereditate tractatur contraria bonis moribus nõ est: sicuti cõstat in dict. l. vlti. C. de pact. nec per pactum de non succedendo datur occasio captandæ mortis. Præsertim quia hæc qualiscunque occasio, quæ per has pactiones præstari malis hominibus potest mortis alienæ optandę, & denique captandæ, non est sufficiens, vt omnes pactiones, quæ de viuentis hæreditate fiunt, eius cõsensu prę stito, improbẽtur: quemadmodùm nos explicuimus in Rubric. de testamen. 2. part. nume. 15.

Igitur multis ex causis pactionem istam reprobam esse Cæsares existimarunt: potissimum quidem eo, quòd fiat à filiabus, aut filijs ad parentum exhortationem, quibus facillimè non ex libero consensu, sed propter paternam reuerentiam filij refragari nõ ausi eorum futuræ successioni renuntiant. Huic rationi accedit, quòd filius, etiam consentiente patre non renuntiat, nec renuntiare validè potest regulariter legitimæ portioni, quæ sibi ex bonis parẽtum debita est, quod ipse tradidi in capitul. Raynaldus. de testament. §. 2. numero. 2. & præterea, vt Papinianus respondit, filij potiùs sunt meritis ad paterna obsequia prouocandi, quàm pactionibus adstringendi. text. in. l. si quando. §. 1. C. de inofficio. testament. cuius intellectum nos expendimus in capitul. Raynuntius. de testamen. §. 1. nume. 7. quibus equidem exactè perpensis apparet, pactum istud, de quo in hoc capite agitur, minimè esse bonis moribus contrarium: bonis inquam moribus, de quibus agit. reg. non est obligatorium. de regu. iuris. in sexto. iuxta eam interpretationem, quæ tradita fuit in. 2. huius Relectionis parte in princi. quicquid Bart. scripserit in dicta. l. pactum quod dotali. G. de pactis. 2. lectione: existimans, pactionem hanc nõ posse iustè confirmari iuramento: quia contraria sit bo

nis moribus.Deinde conſtat, pactũ de futura hæreditate viuentis quidẽ abſq; eius conſenſu factum nequaquam iuramento confirmari: quia id eſt bonis moribus contrarium.l. vlti.C.de pactis.gloſſ. communiter recepta in dict.l.qui ſuperſtitis. Docto.in dict.l.vlti. Fortuni. in tracta. de vltimo fine.illat.20.colũ.3. & plures aliſ,quorum meminit Andr. Tiraquel.in.l.ſi vnquàm. in princi. C. de reuo.donation.nume.13. turpe ſi quidem eſt, quenquam adeò ſolicitum eſſe de hæreditate viuentis,vt abſque eius conſenſu pactum ea de cauſa fecerit.

Altera verò conſtitutio,quæ traditur in dicta. l. pactum quod dotali. C.de pac.iuxta eius literam ea ratione procedit,quòd per id pactum li
2 bera tollatur teſtandi facultas:atque ideo cõtrarium bonis moribus ſit. Quamobrem Balb.in capi.1.§.moribus.ſi de feudo fuerit controuerſ.in inter dom.& agn.Vaſ.dum voluit, pactum illud de ſuccedendo, cuius in dic.l.pactum quod dotali. mẽtio fit,quo ad futuram hæreditatẽ iuramento confirmari: ferè omniũ conſenſu reprobatur, maximè ab Alex. in.l.ſtipulatio hoc modo concepta. & aliſs inibi,atque in dict.l.pactum quod dotali. Ego verò nõ ambigo: imò fateor planè,pactũ iſtud abſque cõſenſu eius,cui ſuccedendũ eſt,minimè confirmari iuramẽto:quia cõtrariũ ſit bonis moribus : atſi pactũ fiat eo modo,quo in dic.l.pactũ. traditur,nempe per ipſum,cui ſuccedẽ dum eſt,opinor id iuramento confirmari:ea quidem ratione,qua confirmatur iuramento pactum, cuius in hoc capitu.mentio fit.Nec me in cõtrariam mouerit ſententiã, quòd tollatur libera teſtandi facultas. Nã huic rationi reſpondi in Rubr. de teſtament.2.parte.aſſeuerans, non eſſe bonis moribus contrarium, quòd ex conſenſu proprio tollatur libera teſtandi facultas. Sic ſane opinionẽ Baldi, eo caſu, quo conſenſus eius de cuius ſucceſſione agitur,acceſſerit,veriſsimam eſſe opinantur Deci. in dic.l.pactum quod dotali. C. de pac.colum.1. idem Deci.conſil. 184. & Fortuni.in dict.illatio.20.vnde iure Cæſareo licet prohibitum ſit pactum dotale, quo pater promiſerit ſe pares in teſtamento filios omnes in bonis conſtituturũ, neminemq; ex eis, aut in vita, aut in morte melioraturum,iuramento tamen confirmatur. Addit ſanè Deci. patrem huic pactioni etiam iuratæ conſentientem poſſe hunc conſenſum reuocare per.l.vlti.C.de pactis:in quo mihi non omninò placet Deciſ opinio.nam ſi pactum fiat cùm ipſo patre,iſque ita,vt diximus, promiſerit, & iurauerit, profecto non poterit contractum iſtum, aut dotalem cõuentionem reuocare. Quod, ni fallor, iuris eſt apertiſsimi. At ſi pactum fiat inter filios patre cõſentiẽte, ipſiq; filiſ iurauerint idem erit. Nam etiam ſi pater conſenſum illũ iam præſtitum huic pactioni reuocauerit, nihilominùs paciſcentes tenebuntur iuratam cõuentionem omninò ſeruare ob eandem rationem. Quanuis Bald.in capit. ad noſtram.in.2.colum.2. de iureiuran. in verſic.item quia inuito patre. & Alexand.in dicta.l. ſtipulatio hoc modo concepta.Franciſ. Purpura.in dicta.l.vlti.C.de pact.numer.185. poſt Deci.in dict.l.pactum quod dotali. contrarium in hoc teneant, de quo iterùm in.4. intellectu agẽdum eſt. Nec enim pactum iſtud ſemel factum conſentiente patre bonis moribus eſt contrarium: atq; ideo iuramento confirmari potuit, ſemelq; confirmatum retractari nõ poteſt. Iure Regio ex.l.22. Tauri obtentum eſt,hanc pactionem abſq; iuramento à parentibus fieri poſſe, eamq; omninò irreuocabilem eſſe : modò fiat de hac pactione, & promiſsione ſcriptura publica:licet non fuerit cauſa dotis, aut matrimonij, facta iſthæc promiſsio. Exhis tandem apparet, huius capitis reſponſum non tantùm obtinere in pacto dotali de non ſuccedẽdo, ſed etiam in pacto dotali de ſuccedendo : cuius meminit text.in dicta.l.pactum, quod dotali.C.de pac.atq; ita gloſ.hic ver. improbet, dum paria eſſe cenſet pactum dotale de ſuccedendo, & pactum itidem dotale de non ſuccedendo:hunc intellectum adnotare videtur:qui primus erit ad huius capitis examinationem.

¶ Secundus intellectus eidem dictioni,pactum,meritò accommodabitur, vt idem ſit dicendum in pro-
3 miſsione de renũtianda paterna hæreditate:nam hæc ſi iurata ſit in ſpecie huius text. valet, imò eo ipſo facta cenſetur renuntiatio. Huius vero interpretationis potiſsima probatio deducitur argumento eiuſdem rationis : quæ & in hoc caſu eadem eſt, quæ huic capiti iure aptari poteſt. Sic denique hanc cõcluſionem tenuerunt Bald.in.l.pactum dotali. C.de collatio.quæſt.18. Roma.in ſingula.183.de quo tractat latè Nicola. Boeri.deci.3. aſſeuerans iuxta hunc ſenſum ſecùs eſſe dicendum, ſi promiſsio de renuntianda hæreditate iurata non ſit:nam ea quidem non valet: atque ita Areſto publico definitum fuiſſe. Id verò, quod diximus, promiſsionem iuratam de renuntianda hæreditate pro renuntiatione habendam fore, ac ipſam renuntiationem ex hoc factam cenſeri, multis probari poterat : & præſertim quia circuitus vitandi ſunt.l.cũ fundus.§.ſeruum tuum.ff. ſi certum petatur. l. dominus teſtamento. ff. de condict.indebi. notatur in Clemen. auditor.de reſcript.text.optimus in l.ſi intra. ff.de pactis. vbi probatur, quòd promiſsio liberandi, exceptionem parit aduerſus agentem, at ſi liberatio iam facta fuiſſet. idem dictat text.vbi Bald.in. l. ſi creditoris. C.de fideicommiſſ.l. ſi non ſortem §.adeo.ff.de condictio.indebit. quibus ſatis accedit quod Ioan. Andr. adnotauit in Speculo Rubric. de obligation.& ſolut.colum.1. ſcribẽs, quòd ſi quis promiſerit intra certũ

diem ſe obligaturum ad dandum mihi decem, poterit ſtatim cedente die ſine alia obligatione cõueniri ad illa decem. Sequuntur hanc opinionem Alexan. Socin. & Iaſon in dicto.§. ſeruum tuum. 1. notab. Idem Iaſon in dicta. l. dominus teſtamento. Et eſt communis opinio: vt fatentur eam ſequuti Matthæ. Afflict. deciſ. 16. Anton. Rube. conſil. 29. colum. 2. Andre. Tiraquel. libr. 2. de retract. in fine, numer. 26.

Tertius intellectus in hoc equidem tendit, vt adnotemus, pactum iſtud valere ſi fiat patri præſenti, quaſi ſecùs dicendum ſit, ſi abſenti factum fuerit: ea ratione, quòd abſenti non poſsit adquiri obligatio, quæ ex hoc pacto, & ſimilibus deducitur. l. abſenti. ff. de donatio. l. ſi quis. in. 1. C. eo. titul. l. ſi ego. ff. ſi certetur, l. in omnibus. in vltim. ff. de action. & obligatio. ſufficiet tamẽ ipſius patris abſentis ratihabitio, aut acceptatio, ſi notarius pro patre abſente fuerit ſtipulatus: quemadmodùm notat Socin. conſil. 74. lib. 3. Salice. in. l. vlti. C. de pact. colũ. penul. & ibi Purpurat. num. 45. & hoc ſanè, vt patri abſenti actio quæratur vtilis ſine ceſsione. Etenim ad hoc vt pactum teneat, nec reuocari à filia renuntiãte poſsit, ſatis erit, quòd notarius nomine patris abſentis fuerit ſtipulatus: ſicuti nos tradidimꝰ latè libro. 1. Variarun Reſolut. capitul. 14. Et in rubr. de teſtamen. 3. parte, num. 13. Forſan tamen ex lege Regia, quæſt. 3. eſt, titu. 8. lib. 3. ordinat. nõ erit neceſſaria notarij nomine abſentis ſtipulatio: quod & ſatis deduci poterit ab his, quæ in dicto ca. 14. ſcripſimus. Deniq; non deerũt qui opinentur iuramẽti religionem ſufficere, vt etiam abſente patre hæc renuntiatio valida ſit: vt tandem iuramentum pactum iſtud, vel renuntiationem abſenti patri factam efficacem conſtituat: id verò controuerti poterit ex his, quæ in huius relectionis ſecunda parte diximus de promiſsione nuda, & de ea, quæ abſenti, præſtito tamen iuramento facta fuit. Adhuc tamen videbitur quibuſdam, oportere quòd pater ſit præſens in hac ſpecie, vt ipſius patris cõſenſus accedat, certusq; ſit ſine quo pactio iſta iniquiſsima cenſetur: alioqui etiam notario ſtipulãte poſſe filiam priuſquàm pater ratum habeat renuntiationem reuocare: cùm ea præcisè exigat patris conſenſum ad eius iuſtitiam.

Quartus intellectus in ea verſabitur quæſtione: vtrum pactum iſtud eundem habeat effectum, ſi non patri à filia: ſed fratribus à ſorore factum fuerit. Etenim Anchar. Imola, Domi. & Georgi. hic in. 1. limitatione aſſeuerant, pactum hoc à ſorore nuptiarum tempore fratribus factum omninò improbum eſſe, nec valere, etiam ſi iuramentum eidem acceſſerit. Siquidem manifeſta turpitudo eſt ità paciſci de viuẽtis hæreditate abſque eius conſenſu. l. vlti. C. de pactis. idem notant Alexand. conſil. 155. lib. 7. colum. vlt. Cuman. idem Alexand. & Iaſon. 4. col. in. l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obliga. Anchar. conſil. 39. Aretin. in. l. qui ſuperſtitis. ff. de acquirẽ. hæredit. Fulgo. conſil. 73. Guido Papæ conſil. 162. Roderic. Xuares in. l. quoniam in prioribus. 5. limitatione, ad. l. Regiam. C. de inof. teſtamen. Cœpola conſi. ciuili. 17. Soci. conſil. 74. in. 3. libr. col. 2. Purpura. in dict. l. vlti. numer. 41. & nume. 185. & licet Roman. in dict. l. qui ſuperſtitis. ac Matthæ. Afflictus in rubric. de feudo dato inuicem legis commiſſ. capit. ſi quis inueſtierit. num. 33. tenuerint, pactum hoc, cuius hic mentio fit, fieri poſſe fratribus: attamen prior ſententia dubio procul verior eſt ex eo, quod maximam habeat hæc pactio turpitudinẽ ſi abſque patris conſenſu fiat: ideoq; ſi præmiſſo, & præſtito patris conſenſu pactum hoc cum fratribus factum fuerit, validum quidem erit, & tunc obtinebit opinio Roma. & aliorum, qui eum ſequuntur: quod deducitur ex dict. l. vlti. C. de pactis. Igitur dicendum eſt ad huius cap. interpretationem ibi, Patri. idem eſſe ſi pactum fratribus fiat patre conſentiente.

Duo tamen ſunt hoc in loco examinanda, vt hic intellectus apertiùs explicetur. Primum, an ſit neceſſarium, quòd hi fratres & ſorores renuntiantis ſint præſentes tempore
6 renunciationis & pacti? Nam quòd fratres & ſorores debeant eſſe præſentes: alioqui pactũ etiam iuratum nullum ſit: notant Alexand. in dict. l. ſtipulatio hoc modo concepta. colum. 5. Deci. in dict. l. pactum quod dotali. 6. limitatio. C. de collatio. Aymon in conſil. 127. nume. 5. Calcane. in conſil. 33. col. penulti. Carol. Molinæ. in additionibus ad Alexan. conſil. 155. lib. 7. colũ. vlti. Ego verò aliter exiſtimo quæſtionem iſtam intelligendam fore. Fit etenim pactum iſtud cum fratribus aut ſororibus patris accedente conſenſu: tũc equidem oportet, atq; neceſſarium eſt, quòd ipſi fratres & ſorores ſint præſentes: alioqui in ea ſpecie locus erit iuris vtriuſq; deciſionibus, quæ de conuentionibus cum abſentibus, aut in vtilitatem abſentium factis ſtatuta ſunt: de quibus paulò antè obiter tractauimus: & latiùs in dict. capit. 14. libr. 1. Variar. Reſolu. atque idem erit ſi filia pactum fecerit patri. quo eius hæreditati futuræ renuntiat expreſsim in fauorem alicuius ex fratribus, aut ſororibus: illius nanque præſentia requiritur, cuius vtilitas hoc in pacto tractatur: quod omninò conſiderandum eſt, vt hinc appareat his in caſibus veram eſſe opinionem Alexand. & aliorum, quos modò in hoc verſic. retulimus. Sed ſi pactum à filia patri fiat abſolutè, quo renuntiat eius futuræ hæreditati in fauorem fratrum omnium & ſororum, vt pater liberè ea excluſa poſsit inter reliquos filios teſtari, vtq; ea ab inteſtato excluſa ſit ab hæreditate paterna: tunc, niſi & in hoc ipſe fallor,

non est necessarium quòd fratres, aut sorores renuntiantis præsentes sint huic pacto, & renuntiationi: non enim fit pactio à filia cum fratribus, sed cum patre, nec verè quicquam fratribus ex hoc adquiritur: sed tantùm libertas testandi patri datur: & omittitur pars, quæ ex eius patrimonio filiæ iure competebat: Hanc distinctionem colligo ex his, quæ notat Franciſ. Purpurat. in dict. l. vlti. C. de pact. numero. 41.

Secundò ad huius quarti intellectus planiorem sensum est obseruandum, pactum istud iuratum, quo filia tempore nuptiarum paternæ hæreditati patri renuntiat, tunc deficere, nec vim aliquam habere: cum pater reuocauerit consen-
7 sum, quem huic pactioni præstiterat: quasi pactum hoc non ampliùs validum sit: quàm donec pater in consensu præstito, & eadem voluntate perseuerauerit: argumento tex. ad hoc singularis in dicta. l. vlti. de pact. C. vbi pactum de hæreditate viuentis valet ex ipsius consensu, quem ad mortem vsq; poterit is reuocare: cuius responsi authoritate ità hunc tex. & eius conclusionem interpretatur Bald. in capit. ad nostram. in. 2. colũ. 2. de iureiur. quem sequuntur Georgius Nathanus hic 1. limitatione, nume. 13. Feli. in cap. 1. de iureiur. col. 3. Guiliel. Benedict. in capit. Rainuntius, verb. duas habens filias. de testam. numero. 288. Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Deci. in dict. l. pactum quod dotali. in Franc. Pupurat. in dict. l. vlti. C. de pact. nume. 187. & Roderi. Xuares in. l. quoniã in prioribus. 5. limitatione ad. L. Regiam. C. de inoffic. testam. Carol. Moli. in Alexand. consil. 156. col. vlti. lib. 7. Sed Iason in dict. l. vlt. C. de pact. nume. 13. asserit Bald. in hoc errasse: cùm ipse debuisset distinguere pactum quo futuræ patris hæreditati renuntiatur ab eo pacto, quod fit super viuentis hæreditate de ea certo modo diuidenda. in primo, inquit, pacto non est necessarius consensus patris, nec illius, cuius hæreditati renuntiatur. In secundo verò necessarius est consensus illius, de cuius hæreditate diuidenda pactio fit. dicta. l. vlti. atq; ideo censet Iason in renuntiatione, quæ fit hæreditatis futuræ, de qua hoc in capite tractatur, parum referre quòd consensus patris postmodum reuocetur, aut deficiat: cùm is non sit necessarius, nec in hac pactione locus sit constitioni vlti. C. de pact. vnde validum est pactum, cuius hoc in capit. mentio fit, & de quo in hoc quarto intellectu tractamus, etiam si patris consensus non duret ad mortem vsque.

Cæterùm Roderi. Xuares in dict. limitatione. 5. Baldi sententiam defendere conatus existimat Iasonem in hoc errasse: etenim, vt is verè censet, patris consensus requiritur cùm à filia pactũ fit ipsis cum fratribus aut sororibus, quo hæreditati paternæ

ternæ renuntiatur: sicuti paulò antè diximus: & sanè quicquid Iason dixerit, pactum hoc de non succedendo verè de futura viuentis hæreditate fit: atque ideo absque eius cõsensu turpitudinem habet quam & illud, quo solet de diuidenda hæreditate viuentis tractari. Denique ni-
8 hil aliud pactio de non succedendo continere videtur, si effectum consideremus, quàm certum quendam modum, quo futura viuentis hæreditas distribuenda sit: nempe renuntiare ipso ab eius portione iure sibi competenti excluso. Quibus quidẽ fit, vt meritò Baldi opinio defendi possit à Iasonis impugnationibus. Nihilominùs, quia nos in primo intellectu à Baldi sententia aliqua ex parte discessimus, oportebit aliquot casus expressim ac distinctè constituere, in quibus agẽdum sit, an admitti debeat opinio Baldi.

Primus casus proponitur, cùm simpliciter filia renuntiat futuræ paternæ hæreditati pactum quidẽ ipsi patri faciens, vt nullum ad eius bona regressum habeat. Et tũc censeo admittendam fore Baldi opinionem, quæ communis est, vt si pater simpliciter pactum hoc remiserit, & cõsensum reuocauerit, filia possit pro æquis portionibus iure alioqui debitis etiam intestato patri succedere, ac si pactum minimè feciſſet.

Secundò præmissa eadem pactione, qua patri filia renuntiat futuræ hæreditati: atq; in effectu, iuxta iuramentum præstitum patrem liberat, & eximit ab obligatione legali, qua tenebatur filiæ legitimam portionem titulo institutionis relinquere: si pater non obstante hoc
8 pacto in testamento filiam vocaret ad aliquam hæreditatis partem, nihilominùs eam percipere poterit, & est admittenda ex testamẽto: nec potest à fratribus pactũ hoc eidem obiici. Potuit etenim pater pacto huic tacitè vel expressè renuntiare, ac remittere libertatẽ ex eo pacto sibi adquisitam, vt nihil teneretur filiæ in morte relinquere. Huius opinionis author est Bart. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Et ibi Roma. ff. de verb. obligat. Bald. in L. pactum dotali. q. 6. C. de collatio. & Matthæ. Afflict. in capi. si quis inuestierit. num. 24. de feudo dato in uicem legis commiss. quorum opinio ex his, quæ Iuniores tradidere in dict. l. pactum. & in dicta. l. stipulatio hoc modo concepta. frequentiori doctorum calculo recepta videtur.

Tertius casus in hac controuersia constituendus est: cùm filia pactum patri fecerit renuntians futuræ eius hæreditati, idq; iuramento confirmauerit in fauorem alicuius ex fratribus, aut sororibus, aut denique in fauorem aliorum fratrum & sororum. Et profectò dubitari poterit, an pater possit à prædicto pacto discedere, consensumq; ei præstitũ reuocare: Et quidem Baldus, quicq;

eum

cum ſequuntur adhuc in hoc caſu tenent, patrem poſſe tacitè, & expreſsè pactum hoc remittere, eiuſq; cõſenſum reuocare. Et hi præcipuè mouentur authoritate text. in dict. l. vlt. C. de pactis. Quibus ipſe addiderim, pactum hoc ex eo à patre remitti poſſe quòd cum ipſo patre geſtum fuerit, & præcipuè vtilitatem eius reſpiciat. Deinde quamuis in fauorem alicuius ex fratribus id pactum verè factum ſit, pater quipactus eſt, poterit reuocare eam pactionem in vtilitatem, & commodum alterius ab ipſo conuentam ſecundùm Bart. ſentẽtiam in. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obligationib. quam latiſsimè examinaui lib. 1. Variar. Reſolutio. cap. 14. Idcirco fortaſsis inibi tradita huic quæſtioni conuenientia, efficient apertiorem hũius caſus diffinitionem,

Quartus caſus erit omninò examinandus: nempe, cùm filia iuramẽto præſtito pactum fecerit cum ipſiſmet fratribus conſentiente patre, quo renuntiat futuræ paternæ hæreditati: hoc ſiquidem caſu ipſe dubito ſit ne vera ſententia Baldi. Nam abſq; iuramento poterat fieri inter filiam, & eius fratres pactum de futura patris ſucceſsione conſenſu patris accedente, quem pater ad mortem vſq; reuocare poſſet: dict. l. vlti. C. de pact. At ſi inramentum filiæ renuntiantis acceſſerit, vt id aliquid vltra pactionem ſimplicem operetur, probari forſan poteſt, filiam non eſſe admittendam ad aliquam hæreditatis paternæ partem nec ex teſtamento, nec ab inteſtato. Scio etenim hãc opinionem difficilem eſſe: ſiquidem tollitur patri teſtandi libertas, quæ iure ciuili adeò conſtans eſſe cenſetur, vt nullis pactis omninò tolli valeat. Et tamen quicquid ſit de patre, qui iam ſemel conſenſit, atq; ideo pactum ab initio valuit, nullamq; turpitudinem habet: filia tamen iuramentum præſtitit, quod ſeruari poteſt abſq; vllo periculo ſalutis ſpiritualis: idcirco ratione huius pacti iurati excludi poterit ab hæreditate paterna: quod & Iaſon voluit in dict. l. vlti. num. 13. tametſi nõ rectè Baldi ſententiam intellexerit.

Quintò aliam huic ſpeciem proximæ ſimilẽ proponam: ſcilicet quando fratres conſentiente patre pactũ iuramento præſtito fecerunt de paterna hæreditate certe portionibus diuidenda. Et ſub eadem hæſitatione reſpondeo, pactum hoc omninõ ſeruandum fore, etiam ſi pater tacitè vel expreſsè cõſenſum ſemel præſtitum reuocauerit. Etenim pactum iſtud ab initio validum & honeſtum ex conſenſu patris, potuit iuramento ità confirmari vt ſtabile, ac firmũ futurum ſit, nec poſſit voluntate patris mutari: quemadmodùm valeret, ac poſſet denicq; mutari ſi abſq; iuramento factum fuiſſet. Horum duorum caſuum deciſionem dubiam eſſe cenſeo: atq; ea ratione amplius eſt eius veritas, ac certitudo à lectoribus, & à me ipſo

ipſo inquirenda. Nam plurimùm refragatur ſententia Baldi: quæ communiori ſuffragio probata videtur. Cui adſtipulatur quòd attenta mente cõſtitutionis vlti. C. de pact. honeſtas pacti ſuper viuentis hæreditate abillius conſenſu ſemel præſtito, & perſeuerante procedat. Quaſi tunc demum pactio ſuper hæreditate viuentis improba ſit, & bonis moribus contraria, cùm vel conſenſus illius minimè acceſſerit, aut ſemel præſtitus reuocatus fuerit. Vnde pactum hoc & ſi ſit iuratum eam conditionem, & intellectum habet, qui eidem neceſſarius eſt ad eius honeſtatem iuxta iuris ciuilis interpretationem. Quamobrem licet in primo huius capit. intellectu hanc Baldi ſententiam non omninò veram eſſe exiſtimauerim, modò & in hoc caſu, ac precedenti ſatis dubito an ſit admittenda: denique cenſeo multi faciendam eſſe tãti viri authoritatem.

Sextus caſus non ita difficilem habet reſpõſionem: quemadmodùm & ſuperiùs in primo intellectu probauimus. Nam ſi pater in dotali inſtrumento, ſimili ve promiſerit, ſe filios omnes æquis portionibus inſtituturum hæredes: nec aliquem ex eis melioraturum: licet hoc pactum iure communi reprobetur, attamen ipſius patris iuramento cõfirmatur. nec poterit ex vario patris conſenſu mutari. Fit etenim hęc promiſsio inter viuos: & in contractu, qui profectò inutilis foret, ſi iuramẽto ſuper eo præſtito mutari ex iurantis voluntate poſſet: quicquid ſit. de l. 22. Tauri.

Ex. §. ſequenti.

1 *Filius paciſcẽs cum patre eo modo, qui traditur in ca. quamuis pactum. iuramento præſtito pactionem confirmat.*

2 *Filius, qui à patre accepit eo tempore legitimam integram, an poſsit poſt mortẽ patris petere eã ſibi ſuppleri ex bonis poſtmodũ adquiſitis?*

3 *Filia minor vigintiquinq; annis iuramento præſtito cõfirmat pactum renũtiationis hæreditatis paternæ: & quid de impubere proxima tamen pubertati?*

4 *Filia paciſcens cum patre iuramento præſtito an poſsit allegare ignorantiam legis, quæ pactum prohibuit?*

5 *Filia conſtituta in patris poteſtate poteſt cũ patre iuramẽto præſtito paciſci circa futurã ipſius patris hæreditatem.*

§. Primus.

QVINTA HVIC conſtitutioni cõuenit interpretatio dũ ea tractat de renuntiatione hæreditatis paternæ facta à filia dotata. Quæritur enim ſit ne idem reſpõdendum 1 in pacto facto à filio, qui aliqua ex cauſa paternæ hæreditati renuntiauerit præſtito iuramento. Et cùm iſt hæc deciſio in filia congruè dotata loquatur: quibuſdam placet, non eſſe idem in filio dicendum: imò eiſdem videtur, renuntiationẽ factam

factam à filio cum iuramento paternæ,& futuræ hæreditatis adhuc inualidam esse, nec iure admittẽdam: cùm diuersa ratio in eo sit. Siquidẽ in filia, quæ honestè matrimonio elocatur,& familiam exit paternam, possunt censeri iustæ hæ renuntiationes: non sic in filio masculo, per quem familia parentum conseruatur: sicuti hac in specie notat Carol. Molinæ. in Alexand. consil. 180. lib. 5. à quo libenter ipse discedo ex communi omnium interpretum sententia, quæ præmittit, idem in filio masculo dicendum fore: nam si is vel causa dotis, aut donationis propter nuptias, aliàve ratione paternæ hæreditati renũtiauerit iuramento præstito, pactum istud validum & firmum iuramenti causa censetur. Hãc verò esse magis communem sententiam vt ostendamus, oportet hoc in loco statim alium huius capitis intellectum examinare.

Sextò disputari solet ad huius tractatus cognitionem, an si pater in vita filio tradiderit integram legitimam inspecto eo tempore, quo traditio fit: possit filius postmodum supercrescentibus bonis patris, eiusq; 2 aucto patrimonio petere sibi mortuo parte legitimam suppleri. Nam Iacob. Butricari. in l. pactum. C. de collat. tenet, non posse filium petere portionis legitimæ additionem ex bonis, quæ pater mortis tempore reliquerit. Cùm satis sit integram legitimam accepisse inspecto eo tempore, quo ipse consensit eam sibi à patre tradi. Hanc opinionem sequũtur plures, quorum mentionem fecerunt eam dicentes communem esse Roman. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligationib. Georgi. Natam in hoc capitul. quanuis. secunda colum. Guilielm. Benedict. in repe. cap. Raynuntius. de testamen. verb. duas habens. num. 242. Curti. Senior consi. vltim. Nicola. Boeri. decisio. 62. col. 4. intelligentes hanc opinionem Butricarij eo casu, quo ipse loquitur: nempe cùm filius legitimam portionem integram accepit inspecto eo tempore, quo pater eam ipsi tradidit. Et sanè huic opinioni obstat text. fortis in. l. si quando. §. 2. C. de inoffic. testament. Nec video, qua ratione iure defendi possit Butricarij sententia: cùm legitima filijs omnino debeatur ex bonis, quæ mortis tempore pater reliquit. l. cùm quæritur. C. de inoffic. testamen. Regia. l. 23. Tauri. Quod manifestiùs probabitur, si consideremus Baldi sententiam in capit. cùm. M. colum. quarta. de constitut. qui per eum text. opinatur, filium à patre accipiẽtem legitimam portionem,& promittentẽm se nihil ex eius bonis ampliùs petiturum posse nihilominùs petere integritatem legitimæ iuxta bona, quæ post pactum patri obuenere & is tempore mortis reliquerit. text. ad idem optimus in dicta. l. si quando. §. 1. cuius opinionis & nos meminimus in capit. Raynuntius. §. primo. nume. 8: Baldum sequuntur Roma. & Imol. in dict. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Ripa in dict. cap. cùm. M. numero. 38. Iason in dict. l. si quando. §. 1. idem in. l. quod seruus. ff. de cõ dict. caus. dat. & in Authen Nouissima, numero. 9. C. de inoffic. testamen. Roderi. Xuares in. l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testa. ampliat. 9. Ioan. Lupi in capit. per vestras. 3. notab. §. 23. de donat. inter vir & vxo. Thom. Grammat. decis. 57. numero. 30. notat idem Bald. in. l. pactum. vlti. opp. C. de collat. rursus Guilielm. Benedict. in dict. cap. Rainuntius. verb. in eodem. primo. numero. 220. Iacobum reprobat. Ex quibus opinor satis improbari opinionem Iacobi Butriga. & contrariam communem esse vt fatetur Iason in dict. Authen. Nouissima. & in dict. l. quod seruus. Posset profectò Iacobi opinio procedere in casu huius text. nempe vbi filius recepta congrua portione legitima ex bonis patris renuntiaret cum iuramento paternæ hæreditati,& pactum patri fecerit, vt nullũ ad eius bona regressum haberet. Hoc siquidem casu, etiamsi patrimonium patris creuerit: non poterit filius aliquid ex bonis patris petere: quemadmodùm expressim adnotarunt præter alios Alexand. in consi. 180. lib. 5. & in. l. in ratione. 2. ff. ad. l. Falcid. idem Alexand. Corne. Iason, & Deci. in. l. pactum dotali. C. de collatio. Ripa in dicto capitu. cùm. M. & lib. 1. responsor. capi. 6. colum. vltim. Thomas Grammati. numero. 30. in dict. decisio. 57. Aymon in consil. 114. numero. 16. sensit Ioan. Lupi in dicto. §. 23. & Roderi. Xuares in dict. ampliat. 9. quorum opinio magis communis est teste Carolo Molinæo in dicto consil. 180. in additionibus ad Alexand. tametsi Iason in dict. Authent. Nouissima. ad huc dubitauerit propter rationem text. in dicto capit. cùm. M. quia iurans non videtur cogitasse de renuntianda portione, quæ in bonis posteà patri obuenientibus sibi iure competeret. Attamen ipse communem opinionem sequor, quippe qui videam iuratam renuntiationem ad futuram hæreditatem patris pertinere, quæcunq; & quantacunque ea sit. Authoritas verò quæ pro Iaco. Butri. adduci solet ex. l. 1. §. si vel parens. ff. si quis à parent. fuerit manumiss. minimè probat eius opinionem: quod paulò post constabit.

Igitur duo apparent vera esse ad intellectum huius capi. ex his. Primum, decisionem istam non solùm obtinere in filia renuntiante hæreditati paternæ: sed etiam in filio, qui iuramento præstito paternis bonis nuptiarum, donationis ve propter nuptias causa renuntiauerit, pactumq; ipsi patri fecerit. Secundum, quòd licet post hanc renuntiationem creuerit patris patrimonium, eiq; multa bona obuenerint, minimè poterit filia, quæ renuntiauit aliquid petere ex bonis patris.

Septimò

Septimò. eidem verbo, Filia, subditur & alia interpretatio, vt intelligamus huius capit. constitutionem
3 etiam in filia minore vigintiquinq; annis. Etenim pactum hoc ab ea patri factum iuramento præstito validum est omninò, quemadmodũ communi omnium cõsensu Doct. existimant: præsertim Georgius Natanus hic. 4. limitatione, Areti. in ca. in presentia. nume. 10, de probat. vbi Augusti. Beroius nu. 168. fatetur, hãc opinionem cõmunem esse. Et eam sequitur: ac latissimè Paul. Paris. cõ. 26. lib. 3. nu. 13. & probatur in Authẽ. sacramenta puberum. C. si aduers. venditio. Nec quicquam impedit huius opinionis veritatem: cũ minor vigintiquinq; annis possit iuramento obligari: quod iure receptissimum est, modò is pubes sit, nempe fœmina duodecim, vir autem quatuordecim annorum: imò quibusdam placuit, iuramentum præstitum ab impubere doli tamen capace, & proximo pubertati, qui intellectum, & discretionem ad iurandum habuerit, validum esse, & obligationẽ inducere. Nam is impubes iuramento potest se adstringere. gloss. Abb. & Doct. in capi. ex literis. in. 2. de sponsalib. text. optimus in. l. vltim. §. in eum. ff. de liber. caus. idem Bart. Corne. & Iason, colum. 4. in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. quo in loco nõ tantùm simpliciter hoc verum esse opinantur, sed & existimant, iuramentum impuberis proximi pubertati, & doli capacis contractum alioqui iure inualidum confirmare: vt planè in specie huius capit. & similium sit satis iuramentum præstari à filia impubere, modò ea sit proxima pubertati, ac doli capax: qua in re Bartol. asseuerat hanc opinionem communem esse. Idem notat Abb. in consil. 108. libro. 2. Deti. in. l. pupillum. ff. de regul. iur. Ego verò & si sciam, in causa matrimoniali, & in eo contractu, qui potiùs integrum intellectum, quàm certam ætatem exigit, iuramentum impuberis dolicapacis, & proximi pubertati iurantem obligare: dicto cap. ex literis id q; quo ad simplicem obligationem regulariter verum sit: tamen quòd hoc iuramentum sit sufficiens ad confirmandum contractum alioqui iure inualidum, aut rescindendum planè dubito, ac potiùs existimo, iuramentum hoc non habere hunc effectum, ne tot priuilegia simul ab vna, & eadem radice constituamus: & præterea quia facillimè ea ætas decipitur in contractibus, & subinde in præstandis ad eorum confirmationem iuramentis. Nam & ex causa impubertatis danda est, vt ex ratione metus à iuramento absolutio, etiam si iurans fuerit proximus pubertati, & doli capax: siquidem licet iuramentum obliget, æquissimè tamen ob imperfectam ætatem dari debet absolutio. Sic sanè opinionem istam, quod iuramentum impuberis proximi pubertati, & doli capacis non confirmet contractus iure inualidos, ad quorum confirmationem est necessarium iuramentum, tenent Cinus, & alij in dict. Authẽ. sacramẽta puberum. quorum sententiam communem esse fatentur eam sequuti Alexan. in. l. qui iurasse in principio. ff. de iureiuran. & Alciat. in dict. cap. cùm contingat. num. 141. qui alios huius opinionis citat authores. Quibus suffragatur tex. in dict. Authen. sacramenta. dũ ad hunc effectum sacramenta puberum exigit. Idem probant Regiæ Partitarum constitutiones: nempe. l. 56. titulo. 5. parti. 5. & l. 6. titulo. 19. part. 6. nos q; olim Salmanticæ eandem sententiam probauimus in Epitome in. 4. Decret. 1. parte, cap. 5. §. 1. num. 4.

Hinc planè infertur, in casu huius tex. & in casu cap. cùm contingat. minorẽ vigintiquinque annis, maiorem tamen quatuordecim, iurantem hos contractus, minimè posse ab eis discedere, nec ratione minoris ætatis, nec ratione legis has conuentiones reprobantis. vtrunq; etenim iuramenti religione suppletur: minor quidem ætas & iuris ciuilis contractuum reprobatio, prohibitio q; sicuti ex præmissis constat, & notãt Paul. Castrensis, col. 3. Philippus Corne. nu. 20. in dict. Authẽ. sacramẽta puberum. tametsi Andre. Alciat. in dict. cap. cùm contingat. nu. 130, teneat expressim, iuramentũ præstitũ à minore vigintiquinq; annis, etiã pubere, minimè cõfirmare cõtractũ alienationis dotalis rei, aut aliũ lege prohibitum, vt minor excludatur à beneficio restitutionis, quæ ei competere põt ratione minoris ætatis. De quo etiam tractabimus inferiùs in quæstione de lesione admodùm graui, quam vulgus appellat enormissimam.

Octauò huius cap. constitutio procedit in filia nõ tantum certa. quòd ius ciuile pactum istud improbauerit: sed & in ea, quæ minimè fue
4 rit certior facta hac in specie decisionis iuris ciuilis: & ignorauerit, pactum hoc iure ciuili prohibitũ esse. Nihil etenim id refert, cùm iurisiurandi virtus hoc in casu, & in similibus minimè deficiat ob ignorantiam istam, quæ non impedit cõsensum iurãtis: at q; ita adnotarũt Guido Papæ. q. 227. & Guilielm. Bene. in cap. Raynuntius. de testam. verb. duas habens filias. nu. 294. qua ratione profectò admodum esset absurdũ, quòd mulier rem dotalem alienans iuramento præstito, obtineret reuocationem huius contractus ità iurati, ex eo, quòd probaret, se ignorasse tempore contractus à lege ciuili prohibitam esse dotalis rei alienationẽ. Igitur octauus hic intellectus præterquàm, quòd æquissimam rationem habeat: maximè cõuenit ad effectum huius constitutionis.

Nonò hæc ipsa constitutio est intelligenda in filia non tantum emancipata, sed & in ea, quæ sit sub patria potestate: quod deduci poterit

5 ex.l.Pomponius.in.2.ff.familiæ her ciſ.vbi ratione dotis optimè contin git donatio inter patrem & filiam familias:atq; eadem ex cauſa pactũ. Quamobrem ita hunc text.interpre tantur Deci. in dict.l.pactum dota li.C.de collat.col.1.&.2.Ioan. Crot tus in dict. l. ſtipulatio hoc modo concepta.num.47.ff. de verborum obligationib.& Pariſi. in conſil. 26. lib.3.num.12. tametſi Odofredus in dict. l. pactum. voluerit,pactũ hoc inter patrem & filiam familias mi nimè valere:quaſi inter eos non poſ ſit verè fieri donatio, nec eiſimilis conuentio. Sed in fauorem prioris ſententiæ plurimùm facit, quòd li cet alioqui non valeat iure ciuili do natio inter patrem & filium fami lias.l.donationes quas parentes. C. de donatio.inter vi.& vxor. l. 2. C. de inoff. donatio. tamen iuramen to confirmatur:quod præcipuè ad notarunt Bal.in.l. vlti.C. pro dona to.Alexan.in conſ.8.lib.2. Aret. cõſ. 17.colum.4.& conſi.77. colum. 2.i dem Alexã.in. l. ſi donatione.C.de collat.colum.5. & Guido Papæ de ciſ.145.tradit Deci.in Authen.ex te ſtamento. 4. colum. C. de collatio. Ripa in l. ſi vnquam. quæſtio. 15. C. de reuo.donatio.Iaſon conſ. 118. col. 1.lib.4.Et pleriq; aliſ, quorum men tionem hi fecerunt. Præſertim hic intellectus procedit: quia Odofred. in dict.l.pactum.non tractat de pa ctione iurata: ſed præmittit, illum text.fore neceſſariò intelligendum in filia emancipata:cùm inter patrẽ & filiã in poteſtate nulla ſit efficax obligatio, etiam ſecluſa prohibitio ne ſpeciali huius conuentionis, de qua in dict. l. pactum. ad cuius in terpretationem oportet præmitte re ſecundum eum, pactum illud a lioqui validum ex aliſs cauſis eſſe, at q; ità factum cum filia emancipata. Et nihilominùs Iaſon & Deci. ibi diſcedũt ab Odofredo ex eo, quòd cauſa dotis potuerit fieri pactum in ter patrem,& filiam in poteſtate:vt modò dicebam:& probatur à glo. Bart,& Docto.in dict.l.2.C.de inof fi.donat.Bal.in.l. cùm oportet. §. 1. C.de bonis quæ liber.Bart. in.l. fra ter à fratre.ff.de condict.indeb. Car dinal.conſi.111. col.2. Paulo Caſtren ſi in.l.cùm pater. §. pater filiæ.ff.de leg.2.qua ratione nõ obſtante in di cta. l. pactum dotali. improbatur pactio,cuius in hoc cap. mentio fit, propter ſpeciales rationes,quas in i nitio huius tertiæ partis adduxi mus.Igitur,ſi quæ modò prænota uimus ad amuſsim fuerint obſerua ta conſtabit apertiſsimè huius cap. reſponſum procedere,ſiue pactum fiat cum filia minore vigintiquinq; annis, ſiue cum filia conſtituta ſub patris poteſtate, etiam ignorante pactionem iſtam iure ciuili prohi bitam eſſe,ſiue itidem fiat cum filio.

Ex.§.ſequenti.

1 *Pactum renuntiationis hæreditatis paternæ factum etiam eo tẽpore,quo filia nuptui non tradebatur an teneat?*

2 *Pactum renuntiationis hæreditatis paternæ iuramẽto præſtito factum à filia,quæ religio nem ingredi vult,an teneat?*

3 *Renuntiatio hæreditatis maternæ iuramẽto præſtito facta à filio familiàs,an præiudicet patri? & num.4.*

4 *Renuntiatio hæreditatis paternæ cũ iuramẽ to à matre recepta dote facta,an noceat eius filijs petentibus hæreditatem aui,qui poſt fi liam mortem obierit? & in fine huius.§.*

5 *Renuntiatio facta cum iuramẽto à filia in grediẽte religionem,an reſcindi poſsit à mo naſterio cauſa grauiſsimæ læſionis?*

6 *Renuntiatio facta à filia cum iuramẽto nul la recepta dote,an valeat?*

§.Secundus.

Ecima huius conſtitutionis interpre tatio verſabitur cir ca ea verba: Dum nuptui tradebatur. Nam quibuſdam æquè viſum eſt, eandem deciſionem procedere,ſi pa ctum fiat eo tempore,quo filia nu 1 ptui non tradebatur: ſed tamen ex bonis paternis eo tempore inſpecto portionem congruam pro ratione dotis futuræ,aut pro legitima acce pit. Valet ſiquidem pactum iſtud, & iuramento confirmatur: quem admodùm paulò antè diximus de filio in quinto intellectu.Sic deniq; parum refert, quòd pactum iſtud fiat tempore nuptiarum,an antè nu ptias,vel poſt eas:modo filia renun tians hæreditati paternæ dotem,vel congruam portionem eo tempore ex patrimonio patris accipiat:ſecun dùm Archi.Ioann. Andre. Domi. Franciſ. & Geor. hîc columna.3. & Guilielm.Benedict.in cap. Rainuntius de teſtam.verb.duas habens fi lias.num.260.

Vndecimò circa eadẽ verba quæ ritur,an pactum iſtud,cuius in hoc capit.mentio fit,iuramento firma tum valeat,ſi fiat eo tempore, quo filia religionem ingreditur: & an ea pactio monaſterio præiudicet, poſ ſit ve reſcindi grauiſsimæ læſionis cauſa? & ſanè quidam exiſtimarũt, hanc pactionem nec monaſterio præiudicium aliquod facere,nec va lidam eſſe: ſequentibus equidem rationibus.

Primùm enim,etſi hæc pactio fiat 2 ante monaſterij ingreſſum: & ta men poſt profeſsionem religionis pater renuntiantis mortem obierit, monaſterium admittendum eſt o mninò ad hereditatem patris ipſius monachæ, non obſtante renuntia tione: quod eleganter reſponderũt Marian.Soci.in conſil.183. lib.2. Phi lipp.Corne.in conſil.272.lib.3. Feli. inter conſi.Caroli Ruini conſil.206. & ipſe Carol. conſil.204. lib.1. quo rum ea ratio potiſsima eſt, quòd renuntiatio prædicta etiam iura ta habeat conditionem hanc: ſi renuntianti fuerit delata hæredi tas:Paul.de Caſtro, Imola, & Do cto.per text. ibi in.l. qui ſupèrſtitis. ff.de adquir. hæred. idem Paul. & Alexand.in.l. pactum dotali. C. de collatio.hæreditas autem non defer tur monachæ mortuo eius patre poſt profeſsionem, ſed monaſterio

iuxta eam opinionem, quæ magis cõmunis est, quemadmodùm nos probauimus in capit. 1. de testamen. num. 20. & sequenti.

Secundò ad huius partis comprobationem plurimùm accedit egregia decisio Pauli Castren. in l. fi. in princip. C. de bonis quæ liber. vbi asserit renuntiationem hæreditatis
3 maternæ factam cum iuramento, minimè nocere patri familias, sub cuius potestate manet filius, qui renuntiauit, si mater mortem obierit viuente patre, & nondum finita patria potestate. Quia hæc renuntiatio sortitur effectum eo tempore, quo mater mortua est, quo patri hæreditas adquiritur: in qua adquirẽda, vel repudiãda non põt filius familias patri nocere. dict. l. vlti. in prin. &. §. 1.

Tertiò, nõ potest hæc renuntiatio procedere, etiam si fiat sub ea conditione: si renuntians ingressus fuerit religionem: nam ea cõditio improba est, quippe quæ impediat, aut saltè aliquod præstet impedimentũ ingressui, & professioni religionis. quod probatur ex ratione text. in Authent. de sanctissimis episcop. §. Sed hæc præsenti. & in l. Titiæ si nõ nupserit. ff. de condit. & demonst. Bart. in consil. 1. Doct. in Authẽ. nisi rogati. C. ad Trebelli. & in capit. in præsentia. de probatio. Sicut & conditio auertens à matrimonio carnali reiscienda est ab vltimis voluntatibus. l. sed si hoc. §. vlti. &. l. quoties. ff. de condit. & demonstratio. atq; idem probatur in rub. C. de indict. vidui. tollenda. Quibus quidem rationibus probari poterit, pactum hoc, cuius in hoc capite mentio fit, non posse adhuc iuramento præstito validè fieri ab ea, quæ religionem profiteri vult.

Contrariã sententiam, imò quòd pactum hoc iuramento præstito factum valeat, & firmum sit, etiam si fiat tempore, quo filia ingreditur aut ingredivult religionem, tenent Bart. num. 7. & Bald. in l. vlti. C. de pact. Deci. consil. 31. colũ. 2. Francis. Purpurat. qui alios allegat in dicta. l. vltim. nu. 188. & videtur opinio ista magis cõmunis ex his qui Bart. opinionem in dict. l. vlti. sequuntur. Et hi sanè post Bart. hanc opinionem intellexere, etiam eo casu, quo filia religionem professura nõ acceperit tantum pro dote, quantum ex patris bonis, & eius patrimonio percipere iure potuisset: modò congruam dotem ad ingressum religionis habeat ex bonis paternis: quod Bart. expressim explicat. Erit tamen ad effugiendas hac in controuersia varias Doctorum opiniones admodùm vtile, & de niq; cautissimum, quòd hoc pactũ fiat ex consensu monasterij, id est, prælati, & conuentus: qui in his adquirendis possunt monasterio præiudiciũ inferre: atq; ità in specie consuluerunt Francis. Purpurat. & Hieronymus Cagnolus in dicta. l. vlt. vlterq; nu. 194. probatur hæc Bar opinio authoritate huius constitutionis, quæ ratione iuramenti cõfirmationem pacti alioqui iure ciuili prohibiti, inducit. Nec refert, quòd fiat à filia ingressura religionem: nulla etenim est congrua discriminis ratio: quæ verè posit in hac disputatione probare, non valere pactum hoc factũ à filia religionem professura: cum validum sit, si fiat ab ea, quæ matrimonium contrahit.

Non oberit huic opinioni prima ratio in contrarium adducta: siquidem verum est quod in dicta. l. qui superstitis, à iurisconsultis respondetur, Sed tamen id ità intelligendum est, vt renuntiatio futuræ hæreditatis intelligatur hac conditione, si hæreditas fuerit delata renuntianti, vel alteri ex eius persona, vel eius ratione & causa. Nam tunc renuntiatio, quæ tamen ab initio valida fuit, & fieri potuit, ad hæreditatem refertur ac pertinet futuram, quæ vel ipsi renuntianti, vel alteri iure ipsius renũtiantis delata sit. At in præsenti quæstione monasterio defertur hæreditas ex persona monachi, eius quidem iure non alia ratione nec causa: atque ideo renuntiatio monachi facta ante professionem, & valida nocet monasterio, cui non aliter hæreditas patris ipsius monachi defertur quàm ex iure & persona monachi, qui iam per renuntiationem fuerat exclusus ab ea hęreditate. Etenim licet in d. l. qui superstitis. non possit renuntiari hæreditati nõdum delatæ: tamen iuramẽti ratione renuntiatio ista permittitur. Quibus quidem accedit, quod ratione huius pacti iurati, si id valet ab initio, non potest hæreditas monasterio deferri: quanuis pater monachi moriatur post professionem: quia nec monacho tunc deferretur, si monachus non esset. Sic sanè si monachus mortem obijsset priusquam pater: licet nullum pactum præcessisset, monasterium morte monachi præmoriẽtis ante patrem excluderetur: iure etenim monachi eam hæreditatem petere debet: is verò ab ea exclusus est, vel pacto vel morte. Igitur monasterio deferri ea hæreditas non potest. Vnde multa possunt simili argumento adnotari. Quorum aliquot hoc in loco referam ad apertiorem huius quęstionis intellectum. Nam si quis renuntiauerit fideicommisso conditionali, ad quod vocabatur, & postmodum ingressus fuerit religionem, ac post professionẽ condicio fideicommissi euenerit: nempe mors illius, qui rogatus fuerat restituere: non poterit monasteriũ illud cõsequi: imò renuntiatione excluditur. Sic & in eo casu, quo qs post renũtiationẽ hæreditatis seipsum in adoptionẽ dederit: & postea mortem obierit is, cuius hæreditatem renuntiauerit: non obtinebit eam pater adoptiuus: cui alioqui quibusdam sub limitationibus iure competebat. l. si adoptauero. ff. de præcario. Eodem modo, si quis post renuntiationem paternæ hæreditatis, cuius nulla possit fraus præsumi, crimen commiserit: & ea ex causa omnia bona, iura, & actiones

nes, præsentia, & futura in fiscum deferantur, iuxta ea, quæ notantur in. l. 1. §. an bona. ff. de iure fisci. Etiam si eo viuo pater moriatur, nihil ex ea hereditate ad fiscum pertinebit. Quod ex superioribus constat.

Sed ne quis admodum vrgentẽ esse Socin. & aliorum argumentationem arbitretur, ea poterit facilius tollii, si constituamus in hac specie, & quæstione hæreditatem non deferri monasterio: idque, ni fallor, apertissimi iuris est. Nam hæreditas defertur filio iure suitatis, vel propter illud ius succedendi, quod habet in bonis patris: huic autem iuri monachus tempore, quo potuit, renuntiauit: & à se abdicauit spem illam, & ius succedendi in bonis patris, idcirco cùm professus est monachus religionem, non transtulit in monasterium ius successionis: quia illud non habuit eo tempore: nudusq; , ac priuatus eo iure monasterium ingreditur. Qua ratione non potest ius illud monasterio competere, nec ei defertur hæreditas. Nec iure monasterium aliquid ex paternis bonis, vel hereditatibus causa monachi habere poterit: nisi quod ipse monachus in seculo manens potuisset habere. At si monachus, qui paternę hæreditati renuntiauit, mansisset in seculo, per renuntiationem excluſus foret à iure succedẽdi: igitur eadem ratione & ipsum monasterium ab eodem iure excluditur propter renuntiationem.

Secunda probatio prioris opinionis ex eo deficit, quòd decisio Pauli Castrensis non omninò admittẽda sit. Etenim aut pater consensit renuntiationi factæ per filium, & tunc res est admodum expedita: quod sibi nullum ius hac in re patriæ potestatis causa competat. cùm eidem per consensum renuntiauerit: nec filio deferri possit hæreditas tempore mortis illius, de cuius agitur successione, quia eidem validè renuntiauerat: sicuti modò in monasterio diximus: & ideo pater non potest hæreditatem illam petere ex persona filij: aut sanè pater non consensit renuntiationi: & eo casu valet renuntiatio quo ad cætera, patri tamen non nocet quo ad vsumfructum, nec quo ad alia iura, quæ ratione patriæ potestatis habere in eisdẽ bonis poterat. Quòd verò diximus, renuntiationem validam esse quo ad cætera præter vsumfructũ, videbitur quibusdam maximè contrarium. l. vlti. C. de bonis quæ lib. vbi filijsfamiliàs repudiatio hæreditatis delatæ, & aduentitiæ minimè nocet patri nec quo ad vsũfructũ, nec quo ad alia: siquidẽ repudiante filio potest pater hæreditatem adire, & eam sibi omninò adquirere. Quæ tamen cõstitutio tractat de eo casu quo hæreditas est iam filio delata, & ex eius persona patri, qui nec fuit institutus, nec potest alio titulo hæreditatem illã habere quam iure patriæ potestatis: nõ ex hoc idẽ erit in hæreditate deferenda: qua in specie nos loquimur. Nam si filius renuntiauerit iuri succedendi, postea ei nõ defertur hæreditas: atque ideo cessat omnino ratio Pauli Castrens. de cuius opinione dubitat Barthol. Soci. l. 2. num. 5. ff. de his quæ pœnæ causa. Et profectò ipse arbitror, eã falsam esse nec posse iure defendi, nisi quo ad vsumfructũ: in quo dubius equidem adhuc eam admittendam esse censerem. Verum, vt quod de opinione Pauli sensẽrã in prima huius operis editione, & sentiã nunc apertius explicem, vtar quibusdam conclusiõibus eo more seruato, quo & ipse frequenter vti soleo: omisso tamen casu, quo pater renuntiationi consenserit.

Prima conclusio. Filiofamilias renunciante cum iuramento hæreditati maternæ, ac postea matre moriente cum testamento, quo aliũ quàm filium hæredem instituit, pater iure potestatis paternæ ad eius hæreditatis bona minimè admittetur. Huius opiniõis auctor est ipsemet Paulus, qui indistinctè in hoc casu respondit. Et quanuis in ratione quadam, qua vtitur de substituto, videatur intelligere hanc opinionem, vbi mater instituit alium filium. tamen idẽ erit, si mater extrancum instituerit: modo eam institutionem expressè vel tacitè lex renunciationis nõ impedierit. Sed & in hoc casu, etiã quo ad vsumfructum renunciatio filiisfamilias patri nocebit, ex ratione, quã respondentes ad. l. vlti. C. de bonis quæ liber. adduximus. excluso etenim filio per expressam matris voluntatem, & patrem etiam iure excludi verum esse censemus.

Secunda conclusio. Filiofamilias renunciante cum iuramento hæreditati maternæ, ac postea matre intestata decedẽte viuentibus filio, ac patre famil. ipse pater filio excluso virtute renunciationis, etiam à bonis & hæreditate materna excludetur. Hęc ex eo probatur, quod si renunciatio in eum modum expressè vel tacitè concepta sit, vt & ab hæreditate matris intestatæ filius fuerit excluſus, pater etiã iure patriæ potestatis vti minimè poterit. Et tamẽ conati sumus, atque, vt opinor, non temere tentauimus, hoc in casu probari posse, patrem quo ad vsumfructum admittendum esse: licet dubia sit hæc opinio, ac tandem ob æquitatem quandam vix eam defendi posse censemus: cum omnino patri filij renunciationem nocuisse, etiam quo ad vsumfructũ, iure verius videri possit. Et tam quo ad proprietatem de hac secunda conclusione cõtra Paulum non dubitamus.

Tertia cõclusio. Quoties præmissa eadem renuntiatione contigerit, matre intestata decedente, filium renũciantẽ ad maternæ hæreditatis successionẽ aliqua ex causa non obstante renunciatiõe admitti iure possit, eiq; matris hæreditas sit delata, pater etiam ad iura sibi competentia ratione patriæ potestatis erit admittendus, etiam si renunciationi consenserit. Tunc enim sicut filiofamilias iurata renunciatio non nocet, neq;

patri familias quo ad ius patriæ potestatis nocebit. Imo & tunc vti poterit eo iure, quo ex dict.l.vlti. alioqui vti poterat.

Ex quibus infertur, Pauli Castrensis opinionem, qua ex parte patrifamilias patrocinatur: nempe matér intestata decedente, defendi iure nõ posse, quoties filiusfamilias ab eadẽ hæreditate fuerit per renunciationẽ exclusus, qua in specie Paulus loquitur: neque vlla ratiõe probari posse, censemus, tũc patremfamilias posse matris intestatæ hæreditatem seclusa renunciatione alioqui filiofamil. competentem obtinere: quasi ea sit semel filiofamilias delata, & per eius renunciationem omissa cum decis. l.vlt. iam citatæ satis alienasit ab hac quæstione, quam tractamus. qua in re ingenuè à viro doctissimo Fernãdo Vasquio discedimus, qui in lib. 2. part. primæ. de creatione successionum. §. 18. num. 96. Pauli opinionem verisimam esse, constanter asseuerauerit. Cæterùm, an filiofamilias non obstante renunciatione, ius aliquod competere possit ad matris hæreditatem, constabit ex his, quæ §. sequenti. num. 4. & 5. tractabũtur. Sed & si opinio Pauli vera foret, minimè ad quæstionem istam de monasterio cõduceret: siquidem diuersa omnino ratio est. Etenim filiusfamilias tempore renuntiationis sub patris est potestate, cui nõ potest nocere: at non ita est in eo, qui ante professionem renuntiat hæreditati, qui liberam habet potestatem de rebus propriis disponendi: nec monasterium vllum ius in eius bonis eo tempore habet: potestq; ipse religionem ingressurus monasterio præiudicium inferre ante eius ingressum: quod satis iure probatur. Nec in hoc potest aliqua contingere controuersia, quę iuris rationem habeat. Non me latet, posse hac in quæstione adduci quandam Ludouici Romani sententiam: is inquam in dicta.l. qui superstitis. scribit, renuntiationem à filia iuramento præstito facta hæreditatis paternæ dote congrua ei constituta, nocere eius filiis. quibus mortua matre aui hęreditas fuerit delata: post mortem matris auo moriente. Quia ratione dotis acceptæ futuræ patris hæreditati renũtiauerit. Hæc Romani opinio verior est secundum Deci. in consil. 181. nu. 7. eundem Deci. in dicta.l. pactum dotali. numero. 18. Guilielmus Benedict. in capitu. Raynuntius. de testamen. verbo. duas habens filias. num. 181. Antonius Rube. consil. 42. nume. 6. missam tamen hanc opinionem facimus: quippe qui contrariam veriorem esse existimemus. Nam mortua matre superstite patre, ad aui hæreditatem admittendi sunt nepotes iure proprio, quanuis ex persona matris: cuius renuntiatio eum intellectum habuit, si ei non renuntianti foret delata hæreditas patris: atque ideo. nepotes admittendos esse in hoc casu responderũt Bald. in dict. l. pactum dotali. 2. quæstio. C. de collatio. quem sequuntur alij, maximè Alexan. ibi & Paul. Castrensis in dicta.l. qui superstitis. Andre. Tiraq. in tracta. de primogenijs. quæst. 40. nu. 117. licet Roma. ad eius cõclusionem Bald. citauerit. Idem tenuerũt Francus & Georg. Natham hic numer. 56. & Thomas Grammati. decis. 57. nume. 39. dicens hanc opinionem cõmunem esse. idem fatetur Robert. Marantha disputat. 10. nu. 13. quod iterum repetam in fine huius. §.

Tertia ratio minimè comprobat priorem sententiam: illa etenim iuris Cæsarei respõsa, quorum ibi meminimus, non habent omninò eam rationem: ne quis auertatur à professione religionis: siquidem qui religionem profiteri vult, & ea ex causa paupertatem vouet & optat, parum solicitus erit de bonis ad monasterium deferendis: temerarium enim est iudicium, si opinamur, eum auerti à religionis ingressu ne res temporales, patrimonium, & alia amittat bona quorum relinquẽdorum causa religionem ingreditur. Alioqui eadem causa, quæ mouet ad religionem, auerteret ab ea, quod absurdũ esse palam constat: multisque id probauimus libr. 1. Variarum Resoluti. capitul. 19. numer. 7. imo & si renuntiatio ista iuramento præstito fiat hac apposita conditione: si renuntians ingressus fuerit religionem: ad huc valet & firma est. Nec per hanc conditionem renuntians auertitur à religionis professiõe, ipse quidem sponte deliberans de religionis ingressu, & paupertatem eligens bonis & hæreditati futuræ renuntiat ea ex causa quia religionem profiteri vult: alioqui profectò minimè renuntiaturus: igitur nequaquam impeditur à religionis professione per renuntiationem istam quæ manifestè fit ea ex causa, quod ingrediatur renuntians religionem. Idcirco cessant rationes in contrarium adductæ, & excogitatæ præsertim à Bartol. Socino in. dicta.l. 2. nume. 5. ff. de his quæ pœnæ causa. & Angelo in disputatione incipien. quidam nobilis genere. & à Socino in dicto consil. 183. colum. vltima. Purpur. in dicta.l. vltim. C. de pactis. & alijs, qui contrarium iure verius esse adseuerant.

Illud sanè adnotandum est. Bart. in dict.l. vlt. C. de pact. licet pactum istud validum esse iuramento præstito existimauerit, in statuto tamen aliud probare quadam distinctione vsus. Etenim distinguit, an statutum excludens monachos à successione his fuerit verbis conceptum, Monachi non succedant: & hoc in casu censet statutum valere: an his, Si quis monasterium religionẽ professus ingressus fuerit, priuatus sit iure succedendi: quo casu non valere statutum scribit, quæ distinctio falsa est. Nam in vtroque casu statutum nullum est: secundum Mathes. notab. 145. & alios, quorum opinio communis est, vt testantur Deci. in capit. ecclesia. de consti. numero. 49. Ioan. Baptista de S. Seuerino in repetitio. l. omnes populi. ff. de iustit. &

iure.colum.48.Soci.consil.241. lib.2. & consi.81.lib.1. quam sententiam sequuntur Docto. in dict.l. vlti.& in dict.capi. ecclesia.Bar.improbantes. Consuetudo autem, qua monachi à parentum, & cõsanguineorum successione excludũtur ab intestato, valet quidem: quia ecclesiarum, monachorum, clericorum atque prælatorum & Principis consensum tacitũ saltem habeat: quod in specie adnotarunt Guiliel.Benedict. in cap.Raynuntius.de testamen.verb.& vxorẽ nomine Adelasiam. nu. 249. & 224. Chassan.in consuet.Burgund.rubr. de successionib.§.vlti. Boeri.in consuet.Bituricens.titu. de testament.§. vlti.Massuerus in rubri.de successionib.§.item per consuetudinem.optime Rebuff. super constitutiones Regias in proœm.glo.5.nume.21. &.22. quo in loco cõmemorat, apud Gallos praxi, & consuetudine obseruãtissima sublatas esse decisiones text. in authen.ingressi.C.de sacrosan.eccles.&. l. Deo nobis.C.de episco.& cleri. Cæterùm, si verum est quod modo ad huius cap.interpretationẽ diximus: nempe pactum renuntiationis hæreditatis paternæ iuramento præstito confirmari, etiam si fiat à
5 filia, quæ statim est religionem professura : illud merito quæritur, an possit hæc renuntiatio postea rescindi ea ex causa, quod grauissima contigerit in ea læsio: siquidem opulentissimæ hæreditatis spes, aut denique ingens patrimonium præsens fuerit remissum modico accepto, etiã si ad dotem ingressus in religionem fuerit quantitas congrua & æquæ: quæquidem quæstio solet à plerisq; definiri ex his, quæ de læsione admodum enormi, & grauissima traduntur multis in locis ad rescissionem contractus, etiam iurati. De quo statim & nos agemus & profecto si ea resolutio est ad hanc speciem, & ea sum adducenda: frequentissimè erunt retractandæ, & rescindendæ renuntiationes, quæ fiunt à monialibus eo tempore, quo religionẽ profiteri volunt: plerunq; enim sperantes ex successione paterna amplum patrimonium, aut deniq; portionẽ legitimam maximæ æstimationis, eidem pacto iurato renunciant nondum accepta quarta portionis legitimæ parte: in quo dubio procul grauissima contingit læsio, ac denique ea quam enormissimam vulgus appellat. Decius eleganter in consil.31. col.pen.versi.vlti.non obstat & Aymon Sauilli. in consil.160.col.i. in ea sunt sententia, vt opinẽtur, nullum esse locum rescissioni contractus & pacti iurati, etiam prætextu grauissimæ læsionis, quoties renuntiatio facta fuerit causa ingrediendi religionem. Pro hac sententia ipse ita argumentor. Etenim post religionis professionem aut agit monasterium ad rescisionem ex persona monachi, & ex iure ipsi monacho competenti, quod in monasterium transtulerit, ex authen. ingressi. Aut agit ipsius quidẽ monasterij nomine iure ipsi monasterio competenti & delato.

Priore equidem casu non video qua ratione monacho possit ius competere ad rescindendum pactum iuratum ex causa vteunq; grauissimæ læsionis: siquidem nulla in hac specie ipsi contigerit monacho, qui ob paupertatem seruandam, & vouendam, religionem profiteri vult, paupertatem quærit, & ipsam eligit. Igitur non poterit monachus, quemadmodum paulò antè adnotabam, se læsum fuisse allegare in dimittendis bonis, ac diuitijs: quarum relinquendarum causa monasticam vitam elegit. Quòd si quis dixerit, monachũ ipsum grauissimè læsum eo ipso, q; in monasterium patrimonium non detulerit: planè id verè dici non poterit: quandoquidẽ nulla læsio contingit volenti religionem profiteri in hoc quod tenue patrimonium ad monasterium detulerit: pingue autem consanguineis reliquerit: cum ei paupertas monasterij parùm noceat ad religionẽ. Etenim maximũ nomen apud verè Christianos religiosorum & ordinum mẽdicantiũ ob paupertatẽ hactenùs censetur ab
6 his, qui de religiosorũ institutis sanctissimè tractauere. Idcirco impium foret iudiciũ, si quis existimaret, profitentẽ religionẽ hoc ipso læsum, q; pauperrimum cœnobium elegerit, dimiseritq; apud cõsanguineos res amplas, quæ possent monasterium ipsum ditare. Alioqui si iure hæc læsio esset alicuius momenti: non ita liberè iura permitterẽt professuris religionẽ de rebus propriis omnino inter cognatos, & amicos disponere, quod statim tractabitur. Posteriori aũt casu monasterium agere ex ea causa minimè potest, siquidem nullum ius eidem monasterio cõpetit, nec defertur in his rebus, quæ monachus ipse ante professionem, vel amicis, vel consanguineis dimiserit. Nam ingressurus monasterium licẽtiam habet quoquomodo disponẽdi de rebus propriis. authen.de monachis.§.illud.&.§.nunc autem.sub capit.si qua mulier.19.q.vlti. authen. Nunc autem.C.de episco.& cleric. & in Authen.si qua mulier. C.eod. titul. Nec eius testamentum rumpitur, etiam si nihil monasterio reliquerit, modo id fecerit religionis ingressum præmeditatus, iuxta eam resolutionẽ, quã hac in re nos tradidimus in cap.2.de testamẽ.nu.5. vnde fit, vt hæc sententia Decij, satis possit iure, & æquitate defendi.

Duodecima huius capi.interpretatio ex eo constat, quod ad illa pertinet verba: dote contenta. Nam quidam existimarunt, non aliter esse pactum istud admittendũ, etiã si iuratum sit, quã si filia renuncians paternæ hæreditati dotẽ acceperit ad matrimonium, quod eo tempore contrahit: esset enim renuntiatio ista iniquissima ex parte eius, cui fit, atque omninò impia, quippe quæ filiã excludat omninò à paternis bonis, & eius hæreditate. Sic sanè Anchar. hic opinatur ad huius.c.intellectum, vt ista decisio admittatur necessarium esse, quòd filia dotem aliquam acce-

perit

perit tempore pactionis iuratę: idem not. Salicet. in l. pactum quod dotali. C. de pact. penult. col. quorum opinio verior est secundum Deci. in l. pactum dotali. C. de colla. nu. 7. Cõtrariam sententiam probare conantur, & sequũtur Imola in dict. l. qui superstitis. col. i. ff. de acquir. hæredi. Domini. hîc colũ. 3. ver. quid si filia. Georg. Nathanus latiùs. 5. limit. atq; item Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 9. ff. de ver. obligat. Horum opinio communis est, vt fatetur August. Beroius in capit. in præsentia. de probat. nu. 177. etiam si de ea dubitet. Quibus suffragatur, quòd licet pactum istud iure ciuili sit improbatum, iure tamen Pontificio non alia ratione confirmatur religione iuramẽti, quàm quòd id seruari à iurante possit sine aliquo dispendio salutis spiritualis. Quæ quidem ratio etiam tunc locum habet: cùm filia hæreditati paternæ renuntiat gratis nulla recepta dote: illud verò erit considerandum admissa hac posteriori sententia: an æqua, iustaq; sit hæc pactio quo ad ipsum patrem. Nam si ea ex parte iniquitatẽ habet, danda erit iusta ex causa absolutio: sicuti datur ex causa metus, doli veri, vel præsumpti, contingentis ex proposito, vel re ipsa. Qua de re statim in verb. non vi, nec dolo præstito: latiùs agemus. Etenim si filia dives admodùm ex bonis maternis aut aliundè, hæreditati paternæ renũtiauerit nulla dote recepta, & iuramento præstito, vt patris hæreditas diuidatur inter fratres pauperes: profectò pia est hæc renuntiatio, nec aliquam iniquitatem habet, nec ratione grauissimæ læsionis rescindi potest: cùm nulla verè in hac specie cõtigerit læsio, nec possit dolus præsumi propter grauissimam lęsionem: & manifestè constet, filiam renunciantem hæreditati paternæ de hac grauissima læsione cogitasse, eamq; titulo liberalitatis remittere voluisse.

Regulariter tamẽ est obseruandũ, nullam esse in casu huius capi. dubitationem: vbi filia dotem acceperit æqualem portioni legitimæ, quam habitura esset ex bonis patris, si eo tẽpore, quo renũtiat, fieret inter filios patrimoniꝫ paterni diuisio, idem erit si dotem paulò minorem legitima portione acceperit: quòd si dos fuerit multò minor portione legitima, quid tunc agendum sit, explicabimus inferiùs in verbo, dolo.

Sed si filia tempore renuntiationis nihil pro dote acceperit, absque vlla controuersia pactum istud etiã iuratum nõ excludit filios huius renuntiantis ab hæreditate aui, qui mortẽ post filiam obierit. Nam & ipse Roman. qui à nobis citatus fuit in hoc §. versi. nõ me latet. in hac specie hoc ipsum tenet: & est cõmunis opinio, vt fatentur Alexan. & Deci. in dic. l. pactum dotali. C. de collat. num. 18. Guiliel. Bened. in c. Rainũtius. verb. duas habens filias. numer. 280. idem probarunt Bald. in dict. l. pactum. 2. quæst. Imol. Areti. & Paul. in dict. l. qui superstitis. ff. de acquirẽ. hæredi. & plerique alij, qui passim à Iunioribus citantur. Nam & idem tenent Francus, & Georg. hîc num. 56. Thomas Gramma. decis. 57. nu. 39. dicens, hanc opinionem communem esse: quam & Ripa explicat lib. 1. resp. ca. 6. colum. 5. quicquid Bart. dixerit in dict. l. qui superstitis.

Ex. §. sequenti.

1 *Renuntiatio hæreditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter secundas nuptias pater tenetur seruare filijs prioris matrimonij.*
2 *Filia renuntians hæreditati paternæ, nõ prohibetur bona patris petere vt hæres fratris.*
3 *Renuntiatio hæreditatis paternæ filium excludit etiam à legitima.*
4 *Renuntiatio hæreditatis paternæ, an extinguatur mortuis fratribus masculis viuo patre? & ibi latè hac de re multa.*
5 *Pactum, quo hæreditas paterna renuntiatur, excludit filiam à bonis patris, etiam intestati.*
6 *Filia renuntians paternæ hæreditatis non excluditur à bonis feudalibus.*
7 *Pactum renuntiationis hæreditatis paternæ, renuntianti, & eius filijs, ac hæredibus nocet.*
8 *Renuntiatio iurata hæreditatis paternæ, nõ reuocatur natiui tate filiorum.*

§. Tertius.

DEcimotertiò illud omninò examinãdum, quem scilicet intellectum habeant illa verba: vt nullum ad bona paterna regressum haberet: ex his etenim appa ret, filiam tempore nuptiarum renuntiantem cum iuramento hæreditati paternæ non posse posteà bona paterna petere. quæ quidem cõclusio planè intelligitur, nisi pater transiret ad secunda vota, & sic ad secundas nuptias: tũc etenim etiam filia renuncians poterit post patris obitum portionem in bonis paternis petere iuxta cõstitutionem. l. fœminæ. §. illud. C. de secundis nuptijs. quæ & in viro admittenda est secundum gloss. & cõmunem ibi: & Regiã Tauri. l. 15. Nam bona, quæ pater habet ex filijs primi matrimonij, si posteà ad secundas transierit nuptias, ea mortuo patre applicãtur filijs primi matrimonij. Et licet filia renuntiauerit bonis paternis, etiam iuramento præstito, poterit tamẽ admitti, & admittitur ad ista bona, quæ pater in pœnam secundi matrimonij amittit, aut saltem tenetur relinquere filijs susceptis ex primo cõiugio sicuti in hac specie respondit Oldra. cõsil. 294. quem sequuti sunt Guido Papæ. q. 228. Guiliel. Benedi. in ca. Raynuntius. de testamen. verb. duas habens filias. nu. 288. Deci. optimè in cõsil. 230. col. penult. Francisc. Purpura. in dict. l. vlt. C. de pact. nu. 196. quã ob rem text. hic dum dicit, ratione huius pacti filiam nullũ regressum ad bona paterna habiturã, est intelligendus iure sanguinis, & successionis paternæ. Quasi aliud dicendum sit, quoties filia bona paterna petierit iure pœnæ, & reseruationis legalis statutæ in fauorem filiorum:

rũm tunc etenim huic filiæ nõ obe-
rit renuntiatio paternæ hæreditatis,
etiam iurata.

Decimoquartò, eadem ferè ratio-
ne reſponſio huius ca. eſt intelligen
da vbi filia paterna bona, vt paterna
petierit: nam excluditur per pactũ
iuramento præſtito firmatũ: quòd
ſi ea bona, vt fraterna petere velit
2 poſtquàm à patre illa deuenere í fra
trem, cui ipſa ſuccedere inteſtato iu
re poteſt, nihil filiæ nocebit paternę
hæreditatis renuntiatio: ſicuti ex-
preſsim probare conantur Ange. cõ
ſil. 52. Alex. in l. 1. §. veteris. ff. de acqui.
poſſeſ. Paul. & Areti. in l. Paul. §. 1. ff.
de acquir. hæredit. Deci. in l. hæredi
tas. num. 8. ff. de reg. iur. quo in loco
hoc ipſum cenſet intelligendũ eſſe
quoties patris hæreditas fuerit per
renuntiantis fratrẽ adita: vndę aliud
dicendum erit, ſi nondum fuerit adi
ta per fratrem hæreditas paterna: cũ
adhuc hæc hæreditas paterna ſit po
tiùs quàm fraterna. l. ſed ſi plures. §.
ſi filio. ff. de vulg. Nihilominùs ipſe
opinor, non eſſe in hoc vim aliquã:
modò filia, quæ renuntiauerit hære
ditati paternæ, bona paterna petierit
vt hæres fratris, non patris: quod idẽ
Deci. conſiderat in l. quoties duplí-
ci iure. in fine. ff. de reg. iur. poſt Be-
nedict. à Capra conſi. 12. ad finem. &
Areti. conſil. 161. in princ. Atq; ita iu-
re optimo procedit hic intellectus,
quem itidem ſequuntur Soci. con-
ſil. 74. lib. 3. & Purpura. in dict. l. vlti.
C. de pactis. nume. 198.

Decimoquintò, ſunt qui exiſti-
ment ad intellectum huius ca. renũ
tiationem iſtam paternæ hæredita-
tis, etiam iuratã, non excludere renũ
tiantem à legitima, quæ ei debetur
ex bonis patris: quod probare nitun
tur ex. l. ſi quando. §. & generaliter.
C. de inoff. teſtamen. ita enim aſſeue
3 rant Ludo. Roma. in. l. 1. §. ſi quis ita.
colum. 9. ff. de verbo. obliga. vt citat
Andr. Tiraquel. in tracta. de primo-
geniſs. q. 55. num. 3. ſed falsò: ſicuti &
inibi pro hac parte adducit contra-
riæ opinionis authores. Sed tamen
huius ſententiæ authores eſſe viden
tur Bald. in rubr. ff. de iureiuran. co
lum. penult. verſic. nõ tamen credo.
Rom. in dict. l. qui ſuperſtitis. 3. limi.
ff. de acquir. hæred. Areti. in dicto. §.
ſi quis ita. colũ. 5. quorum meminit
ipſe Tiraquel. in l. ſi vnquàm. C. de
reuocand. donat. in princi. nume. 155.
huic opinioni ſubſcribẽs: quã etiam
tenet Matthæ. Afflict. in capi. ſi quis
inueſtierit. numer. 26. de feudo dato
inuicem legis commiſſor. eamq; o-
pinionem communem eſſe aſſeue-
rat Nicolaus Boeri. Deciſi. 3. num. 10.
idq; maximam habet æquitatem,
vt ſatis ſit, quòd per pactum iſtud
iuratum filia excludatur ab his bo-
nis, quæ poterat ab inteſtato patre
ampliſsimè obtinere: non autem æ-
quum eſt, eam à portione legitima
excludi. Ego verò contrariam ſen-
tentiam veriorem eſſe opinor, atq;
ita cenſeo per hanc pactionem iura-
tam filiam excludi etiam à legitima
portione, quæ iure alioqui ei com-
petebat í bonis paternis. Nam ſi gra
uiſsimè
uiſsimè læſa fuerit, poterit agere ad
huius pacti reſciſsionem, quod ſta-
tim tractabimus. Nec text. in dict. §.
& generaliter. priorem opinionem
probat: cùm ibi non tractetur de pa
cto renuntiationis hæreditatis pater
4 næ: ſed de ſecuritate facta per filium
hæredibus patris, qua cauerit, ſe lega
tum à patre relictum accepiſſe: nec
adiecerit, nullam ſibi ſupereſſe de re
pletione quæſtionem: quæ quidem
cautio maximè differt ab ea pactio
ne, qua filia paternæ hæreditati renũ
tiat, etiam ſi nulla iuramenti vis ac-
ceſsiſſet. Sic ſanè poſteriorem opi-
nionem verã eſſe cenſent Ludo. Ro
ma. in dict. l. 1. §. ſi quis ita. num. 23. &
nu. 32. Paul. Caſt. & Alexan. in l. in ra
tione. 2. in prin. ff. ad. l. Falci. Bald. &
Iaſon in dict. l. ſi quando. §. & gene
raliter. Deci. cõſil. 26. col. 2. Alexan. in
cõſi. 181. lib. 5. Georgi. Nata. hìc nu. 20.
quorum opinio cõmunis eſt, vt te-
ſtantur Ripa lib. 1. reſpon. ca. 6. col. vl
ti. & Tiraq. in dicta. l. ſi vnquàm. C.
de reuo. donatio. in princi. nu. 139. ta-
metſi ipſe inibi de ea dubitet nu. 155.
ac potius, vt paulò antè dixi in con-
trariam ierit ſententiam.

Decimoſextò circa eadem verba
maximè cõtrouertitur, an hæc renũ
tiatio iurata expiret, & euaneſcat, vbi
fratres renũtiantis, in quorum fa-
uorem facta fuerit renuntiatio viuo
patre mortem obierint? Sũt etenim
qui opinentur, pactum iſtud vtcun
que iuratum ſit oĩnò deficere, ſi fra-
tres, quorũ cauſa & in quorũ fauo-
rem facta fuit rennutiatio viuo eo-
rũ parẽte deceſſerint: quaſi ceſſante
pactiõis cauſa & ipſa pactio ceſſet.

Hanc opinionem veram eſſe cen-
ſent Domini. col. vlti. & Philip. Frã.
4. & Georg. Nathanus. 8. limitatione
4 nu. 24. hîc Bald. in dict. l. pactum do
tali. C. de collat. 4. q. & ibi Deci. nu.
9. Guiliel. Bened. in dic. c. Raynũtius.
verb. duas habens filias. nu. 297. Mat-
thæ. Afflict. in dict. c. ſi quis inueſtie
rit. nu. 25. de feudo dato inuicem le-
gis cõmiſſ. quorum ea eſt, ni fallor,
mens, quod pactum hoc iuratum
in hac ſpecie mortuis his, quorum
cauſa & fauore factum fuerit. ita ex-
tinguatur, vt filia quæ renuntiauit,
ſit hæres futura patri inteſtato & ex
teſtamẽto ad hunc effectum, quòd
pater teneatur ei legitimã relinque-
re, ac ſi nulla pactio præceſsiſſet. Sic
etenim ipſe à prædictis authoribus
deducẽdum eſſe ſenſum iſtum exi-
ſtimo. Hanc item opinionẽ ſequun
tur Alex. conſil. 29. lib. 3. Paulus in di
cta. l. pactum dotali. Salic. in. l. pactũ
quod dotali. C. de pactis. Roman. &
Areti. in. l. qui ſuperſtitis. col. 4. ff. de
acquir. hæred. Alexan. in dict. l. ſtipu
latio hoc modò concepta. nu. 11. &
ibi Ioan. Crottus nu. 33. & Claudius
col. 4. denique plures aliſ, quorum me
minit Paulus Pariſius cõſil. 26. lib. 3.
nu. 20. qui hac in quæſtione latiùs lo
quitur: & tandem ſcribit, hanc opi-
nionem veram eſſe, niſi aliud poſ-
ſit deprehendi ex mente patris reci
pientis pactum & renuntiationem
attentis & perpenſis hic conjectu-
ris, quæ huic præſumptioni ſuffi-
ciant.

ciãt. Et profectò hæc opinio cõmunis est, vt apparet ex his authoribus, quorũ modò meminimus, & aliꝭ, qui possent ad idem nominatim adduci. Illud verò est in controuersia: an si tempore pacti, & renuntiationis pater nullum filium masculum habuerit, sed fœminas quidem sorores renuntiantis, atque ita absque liberis masculis decesserit, sit ne locus pactioni, vel possit hæc filia, quæ renũtiauit, quasi cessante pacto ad hæreditatem patris admitti cum sororibus patre mortuo intestato? Et Bald. in consil. 437. lib. 1. incipien. quædam puella: cum priùs prima quæstione prænotatam cõmunem opinionem fuerit sequutus, tandem in hac scribit, filiam renuntiantem admittendam esse omninò simul cum sororibus, non obstante pacto, ad hæreditatem patris intestati. Hanc sententiam sequuntur Deci. in consil. 370. col. vlti. idem in consil. 433. num. 2. eleganter Aymon Sauillian. consi. 42. vbi expressim conatur hanc opinionem defendere, quam Rota in antiquis. 850. in prima parte itidem sequitur. Nec enim hæc renuntiatio excludere debet renuntiantem vltra voluntatem præsumptam, vel expressam patris. l. Tale pactum. §. vlt. ff. de pactis. Patris autem ea est mens dum hanc renũtiationem filiæ acceptat, quòd libera sibi maneat testandi potestas, & quòd ei intestato filia renuntians non succedat, sed masculi nati, aut nascituri propter agnationis fauorem: idcirco pactum istud hanc interpretationem benignè admittit, & iure admittendam esse cẽsent Bald. Deci. Aymon & aliꝭ, quorum modò meminimus.

Hoc verò Baldi responsum admodum displicet Paulo Parisio, qui in consi. 26. lib. 3. magno conatu id euertere tentat, ac deniq; multis adductis. nu. 52. scribit id communiter receptis decisionibus refragari. Nec inficior satis latè ipsum Parisium contentionem istam tractasse: & tamen adhuc ipse, quò ampliùs hæc disputatio aperiatur, aliquot hìc proponam, simul & exponam separatim: nè tot authorum nomenclatura, & casuum perplexa mentione lectoris iudicium impediatur.

Primum sanè, quoties filia paternæ hæreditati renuntiauit non simpliciter, sed in fauorem tacitum, vel expressum alterius fratris, aut sororis: dubio procul renũtiatio ex mente contrahentium, nempe filiæ renũtiantis, & patris renuntiationem accipientis, finita censetur, & extincta in hunc quidem effectum, vt patri intestato filia renuntians hęres sit cũ aliꝭ æquè successoribus, si frater ille, vel soror, cuius fauore facta est renuntiatio, viuo patre mortem obierit. Atque in hoc conuenire mihi videntur Domi. Bald. & cęteri ad hũc decimũ sextum intellectum citati.

Secundò eodem proposito themate idẽ ipse censeo ad hũc effectum, vt etiam ex testamẽto filia renũtians sit futura hæres patri necessario, nec possit à patre portiõe sibi debita priuari, nari, nec præteriri: siquidem renuntiatio ista ob hanc rationẽ, quæ principalis, & finalis est, vt aiunt, juramẽto præstito facta eam conditionem habet, nisi is cuius causa pactum fit, viuo patre mortem obierit, & rebus sic extantibus, nec mutatis. cap. quemadmodum. de iureiu. quod ipse video expressim deduci ab his, qui hunc communem, & decimũ sextum intellectum admisere.

Tertiò illud sit iure satis manifestũ, quod ab eisdem authoribus, & cõ. filiã istam ratione huius pacti vel admitti, vel excludi non natis masculis, aut mortuis his, qui tẽpore renuntiatiõis superstites erãt: quoties possit ex verbis ipsius pacti, aut aliꝭ quidem cõiecturis inspectis appare re mens contrahẽtium, an ea fuerit, quòd renũtiatio extinctis vel nõ natis masculis pereat, finiatur, & cesset, aut deniq; salua sit & valida. Vtcunque enim res certa sit, illi erit omninò standum secundum omnes.

Quartò, si paternam dilectionem, & erga liberos amorem consideremus, pactum istud renuntiationis hæreditatis paternæ conceptum eo tẽpore, quo pater alios habet filios, vel habere sperat & ab ipso acceptũ pro se, suisq; hæredibus, ita erit intelligendum, quòd si pater mortẽ obierit absq; aliꝭ liberis, minimè nocebit huic renuntianti: imò ea admittetur omninò & ab intestato & ex testamẽto adhuc cõtra voluntatem patris. Nam etiam si in ea pactione de hæredibus fœminis & masculis intelligẽdum sit: non tamẽ est præsumendũ paciscentes de exteris intellexisse: imò tãtum de his qui fuerint descẽdẽtes à patre, cum aliꝭ maxima cũ iniuria præferantur filiæ. l. cùm acutissimi. C. de fideicõ. l. ex facto. §. vlti. ff. ad Trebel.

Quintò, si tempore quo filia dote accepta renũtiat hæreditati paternq;, ipse pater filium tãtùm masculum habeat, etiam si renũtiatio facta fuerit simpliciter, censetur ob fauorem agnationis cõseruandæ & ipsius filiꝭ masculi facta renũtiatio atq; ideo eo mortuo viuente patre tota vis pactionis extinguitur. Et idem erit, si præter filios masculos pater filias habeat, alias quidem à renũtiante, quas tamen ad renuntiationem hæreditatis paternæ nuptiarum tẽpore induxerit: ita equidem explicant Aret. in dicta. l. qui superstitis. col. 4. Domi. Franc. & Nathan. hìc & aliꝭ citati in princ. huius interpretationis.

Sextò est prętereà cõstituendus casus, quo pater tempore renuntiationis nullum habebat filium masculum & tamen filias sorores renuntiantis habuit: quarũ nulla mentio facta est in renuntiatione: imò simpliciter ea fuit cõcepta: etenim & si nullus masculus patri postmodùm natus sit, filia quæ renuntiauit, non poterit ex testamẽto aduersus patris voluntatem portionem ex hæreditate paterna petere: quod apud omnes est in confesso: nec Bald. in dict. consil. 437. refragatur: sed & idẽ erit, si pater intestatus mortem obierit:

cùm nulla ſufficiens cõiectura poſſit, ex hoc adſumi, vt filia renuntians cum aliſs ſororib⁹ neceſſariò admittenda ſit ad hæreditatem paternam. Qua in re ſequor Paul. Pariſi. in. d. conſil. 26. qui ex cõmuni conſenſu eorum, quos ſuperiùs ad hunc intellectum citauimus, Bal. reprobat. huius item ſententiæ Philip. Corn. eſt in conſil. 291. lib. 4. col. 4. verſi. nõ obſtat. quo in loco ſcribit, ſe aliàs reſpondiſſe, quod ſi extaret alia filia, q̃ non renuntiaſſet, illa excluderet ſororem renuntiantem hæreditati paternæ: quia illa renuntiatio ſimpliciter facta, nedum cenſetur fieri fauore maſculorum, ſed etiam ſororum fœminarum, ſi extarent.

Septimò, ſi pater habens filias, & filios maſculos, renuntiationem vnius filiæ iuramento præſtito, acceperit pro ſe, & hæredibus ſuis, tunc etiam ſi maſculi viuo patre deceſſerint, filia quæ renuntiauit, ab aliſs ſororibus excluditur hæreditate paterna, etiam ab inteſtato. Hoc deducitur ab Alex. in dict. conſi. 29. num. 8. lib. 3. Socino conſil. 34. libr. 4. nume. 6. quos Pariſius ſequitur in dicto conſi. 26. lib. 3. nume. 27. idem ferè voluerunt Angel. in conſil. 52. in fine: & Aretin. conſil. 17. colum. 8. verſic. item prohibetur. qui in ſpecie reſponderunt, filiam renuntiantem hæreditati paternæ nuſquàm fore ad hæreditatem patris, etiam inteſtati admittendam, quando extat aliquis ex patris deſcẽdentibus. Et tamen deſcendentium appellatione pariter veniunt fœminæ, & maſculi. l. vlti. C. de ſuis & legit. hæredib. Authent. de hæred. ab inteſt. venien. in princip. huic item opinioni ferè omnes paulò antè citati in principio huius quæſtionis ſubſcripſere: cùm Alexã. in dict. conſil. 29. palàm ſequuti fuerint. maximeq; probatur iſta concluſio ex mente præſumpta contrahentium, quæ potiſſimùm eſt hac in parte conſiderãda.

Octauo, quoties filia habens fratrem, & ſorores, paternæ hæreditati ſimpliciter renuntiauit iuramento præſtito, nec pater alias ſorores ad renũtiationẽ induxerit: planè cõſtat eius mentem eſſe quòd renuntiatio proſit maſculis, & fœminis: atq; ea ratione etiam ſi maſculus patre viuo moriatur, non eſt admitẽda filia, quæ renuntiauit, ad paternam hæreditatem, licet pater inteſtatus moriatur. quod Matthæ. Afflict. probat in deciſione Neapoli. 161. quem ſatis in ſpecie ſequitur Paul. Pariſius in dict. conſil. 26. nu. 38. & ſenſit Alexã. in dict. conſi. 29.

Nonò, idem omninò locũ obtinet, ſi filia renuntians paternæ hæreditati, eam pactionẽ fecerit eo tẽpore, quo religionẽ profiteri vult: eſt etenim manifeſta patris mens. Nam & ſi is habeat filios maſculos, & filias tẽpore renuntiationis, & moriatur ab inteſtato præmortuis maſculis, filia q̃ renũtiauit nõ eſt admittenda cũ aliſs ſororibus ad paternã hæreditatẽ. Quia renũtiatio facta fuit, vt reliquæ filiæ poſsẽt maiori cũ dote matrimoniũ cõtrahere. Quin & in hoc caſu extinctis fratribus & ſororib⁹, minimè admittetur filia monacha, nec monaſterium ad paterna bona cõtra voluntatẽ patris inter alios teſtãtis, qui eam mẽtẽ habuit, vt poſſet liberè teſtari abſq; vlla obligatione inſtituendi hæredẽ filiã monacham, aut ei aliquid relinquẽdi: tametſi ab inteſtato forſan erit monaſteriũ iure ipſius monacho admittẽdũ: cum nullus ſuperſit ex patris deſcendẽtibus, quẽ pater voluerit filiæ renũtianti, & monaſterio præferri.

Decimò eſt omninò aduertendũ ad eum caſum, quo filia ſimpliciter renũtiat hereditati paternę dote recepta, expreſsim tamẽ ex ea cauſa, quòd dotẽ acceperit, ſic denicq; propter dotem. Et planè Barthol. Soci. in cõſi. 34. lib. 4. nu. 5. huius opinionis eſt, quòd hæc filia nuſquàm admittatur ad hæreditatẽ paternã, etiã mortuis viuo patre maſculis fratribus, qui tempore pactionis ſuperſtites erant, etiã patre moriente inteſtato: quia ſatis manifeſta eſt renuntiationis cauſa: nẽpe dos ipſa, quæ qui dẽ cauſa ad huc ſalua manet mortuis maſculis fatribus. hocidẽ ſenſere Roma. in cõſ. 22. col. 2. Philipp. Corneus in cõſ. 291. col. 3. lib. 4. & in ſpeci. Pariſi. adnotauit in dict. conſi. 26. nu. 44. lib. 3. quorũ opinio mihi non diſplicet: imò ſanè placet, quoties dotis cũ gruè receptio, cauſa vnica eſt huius renuntiationis: quod rarò contingere poteſt, niſi vbi pater tempore renuntiationis: nullos alios filios præter renuntiantem habeat. At ſi pater eo tempore filios, vel filias habuerit, etiam ſi expreſsè facta ſit renuntiatio ex cauſa dotis congruæ receptæ, profectò maxima eſt coniectura, eam factam etiam fuiſſe, vt cæteri filiſ maiorem ex bonis paternis portionem habeant. Idcirco res iſta eſt cautiſsimè iudicanda. Nam ſi poſsit depræhendi renũtiationem factam aliorum fratrum & ſororũ cauſa principali fuiſſe, his equidem viuo patre mortuis abſq; liberis, profectò pactum oĩnò extinguitur: atq; ex mente paciſcentiũ idem eſt, ac ſi factum non fuiſſet: quamobrem iudices de hac cõtrouerſia cognituros maximè admonitos eſſe velim, vt hanc paciſcẽtium mentem penitiſsimè cognoſcere conentur: quò rectiùs in eo iudicio ſententiam dicere valeant.

Decimoſeptimò ex proxima diſputatione ſatis apparet, pactũ iſtud à filia iuramẽto præſtito factũ, eam excludere ab hæreditate paterna, etiã ſi ipſe pater inteſtatus mortẽ obierit, quod receptiſsimum eſt: & id in ſpecie notãt Domi. Franc. & Geor. hic. 9. limit. col. 4. Bart. Alexan. nu. 8. & aliſ in dict. l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligat. vbi Ioã. Crottus nu. 26. dicens hãc opinionem communem eſſe, eam ſequitur. Et Paulus Pariſien. conſil. 26. num. 17. libr. 3. Rota in antiquis. 850.

Decimooctauò nõ prætermittendũ, pactũ iſtud etiã iuramẽto præſtito factum minimè excludere filiã à bonis

bonis paternis,quæ feudalia ſint,&
6 quæ etiam fœminis ex natura feudi deferãtur. His &enim bonis non videtur filia p pactũ hoc ſimplex, adhuc iuratũ renuntiare: cũ ſanè hæc bona nõ ſint omninò paterna: atq; ita hũc text.intellexere Aluarot. & Præpo.in.ca.1.de eo, q fidẽ fecit agnat.optimè Pariſi.in conſ.12.nume. 56.lib.1. & Thomas Grammati. deciſion.101. numer.10. quorum opinio veriſsima eſt, & procedit, niſi aliud ex ipſo pacto poſsit colligi,& deduci attẽtè perpenſa ipſorum paciſcentium mente.

¶Decimononò hæc conſtitutio eſt intelligenda nõ tantum quo ad ipſam renũtiantẽ: nam ei manifeſtè præiudicat pactũ, ſed & quo ad eius filios,& hæredes.Nam hi excluduntur ab hæreditate iſta,cui renun
7 tiatũ eſt:quod gloſ. hîc verb. detrimentũ.cõmuniter recepta ſatis manifeſtè notat, quæ quidẽ veriſsima eſt,quoties filia,quæ renũtiauit,mortem obierit poſt patrẽ: hoc etenim caſu hæreditas patris non poteſt ab ea peti propter renũtiationẽ, nec itẽ ab eius filiſs, qui nõ poſſunt alio iure auo ſuccedere quã ipſius matris. quod tamẽ extinctũ eſt per renũtiationẽ,nec vnquã fuit mortuo auo matri delatũ, & ab ea repudiatum, atq; ideo locus nõ eſt ſucceſſorio edicto,licet nepotes velint iure proprio admitti:hæreditas ſiquidẽ paterna nõ defertur filiæ renuntianti, nec his,qui ex eius perſona, & iure ſuccedere velint: attamen adereſcit renũtiantis fratribus: ius autem adcreſcẽdi excludit ſucceſſorium edictũ.l.1.C.quando non petent. part. Bald, in. l. meminimus. per eum textũ.C.de ſuis & legit.hæredib.Et præterea ſucceſſorium edictum hac in ſpecie minimè obtinet: quia filia recepit dotem pro ſua portione: eo etenim caſu idem eſt,ac ſi filia iam ſucceſſerit patri:atq; ideo nõ admittũtur eius filiſ ex ſucceſſorio edicto: quod notant Bald. in.l. duobus. ff. de legat.1.idẽ Bal.2.q.Deci.nu.18. & Alexã.in.l.pactũ dotali. C. de collat.quòd ſi filia,quæ renuntiauit, mortẽ obierit viuo patre, poterũt nepotes nõ obſtãte matris renũtiatione iure proprio aui hæreditatẽ petere:ſicuti ſuperi⁹ probauim⁹.§.2.nu.4.& vl.

Nec mirum cuiquã videri debet, quod iramentũ hoc in caſu nõ tãtùm noceat, & præiudicet iuranti: ſed etiam eius hæredibus,cũ tamen tex.hîc,& in ca. cùm contingat. de iureiuran. hoc præcipuè conſiderauerint:nempe,iuramẽtum iſtud minimè in alterius præiudicium, aut detrimentum tendere.Nam hæredibus ex propria natura vis cõtractus & pactionis per iuramentum validæ nocet omninò, filiſs autem, etiã ſi hæredes non ſint, nocet ipſa itidẽ pactio, quia iure ipſius matris admitti volunt: nec ex alio poſſunt ad aui hæreditatem ius habere: mater autem iuramento, & pacto excluſa quidem eſt. Nec admittendi forent iure matris,cùm eius hæreditatem repudiauerint. proprio autem iure

iure,quòd non poſsint aui hæreditatem petere,paulò antè oſtendimus.

Erit verò ex hac gloſſ.adnotandũ quod ad pluriũ deciſionũ interpretationẽ potiſsimè cõducit,nẽpe quã libet iuris cõſtitutionẽ,quę alterius quàm cõtrahentiũ præiudiciũ conſideret, intelligendã eſſe de præiudicio principali & directo:non de eo, quod minus ſit principale, quodq; ſecundarium vulgus appellat.Hanc glo.plures vtriuſq; iuris Doct.commendarũt,præſertim Georg.Natanus hìc nu.54.Feli.in.c.ſi diligẽti.de foro cõpet.nu.32. & aliſ quorũ ipſe memini in.c.Rainuntius.de teſtam. §.10.nu.9.vbi aliquot explicui ad intellectum cap.cùm contingat.de iureiur. quę ad huius cap.intellectum admodùm vtilia eſſe videntur:nempe in ea quæſtione, an filiſ huius renuntiantis poſsint aliquo vti remedio ad huius pacti reſciſsionem.

Viceſimò ex eadẽ ratione oportet expendere, an hæc renuntiatio iurata in ſpecie huius cap.reuocetur nati
8 uitate filiorum:ſi ea,quæ renuntiat, poſt renuntiationẽ liberos ſuſceperit:Nam ſi penſitemus gloſſ.hìc cõi omnium conſenſu receptã,cõſtabit minimè reuocari hanc renuntiationem natiuitate filiorũ: quibus equidem natis & naſcituris præiudicat pactũ iſtud.Atq; ita verum eſſe cenſent Alex.conſi.29.lib.3. Deci.in.l.pactum dotali.C.de collat.verſic. vlti mò notãdum eſt.idem Deci. conſi. 181.Antoni.Rubeus conſil.99. Socin. conſil.39.lib.3.colum.vlti. & aliſ plures,quos refer And.Tiraq.in.l.ſi vnquàm.C.de reuocãd.donatio. verb. donatiõe largitus.nu.151. Nec enim iſta renũtiatio,propria & vera donatio eſt.Et præterea fit præmiſſa cogitatione prolis ſuſcipiendæ:vt cõſtat.

Ex.§.ſequenti.

1 *Renuntiatio hæreditatis paternæ, an confirmetur iuramẽto præſtito ab infideli, vel per falſos deos?*
2 *Iuramentum metu, vel dolo extortum, non conformat pactum iſtud, quo paterna hæreditas renuntiatur.*
3 *Dolus re ipſa contingens ob læſionem grauiſſimam, an operetur reſciſſionem contractus iurati?*
4 *Intellectus.l.2.C.de reſcinden.vẽdit, an habeat locum ea deciſio in contractu iurato?*
5 *Læſio enormiſſima, an faciat locum dict.l. 2.in contractu iurato?*
6 *Minor iurans contractũ, an videatur renũtiare beneficio ætatis,& remedio dict.l.2.*
7 *Metus reuerentialis cum graui læſione, an operetur contractus reſciſſionem?*
8 *Iurans contractum venditionis, an poſsit læſus vltra dimidiam agere ad pretiũ tãtum?*
9 *Conſtitutio huius cap. quamuis. eſt ſeruanda etiam in foro ſeculari.*
10 *Intellectus.l.1.§.ſi parẽs.ff.ſi à parẽte quis fuerit manumiſ.*

§.Quartus.

VIC E ſimo primò, hæc cõſtitutio, dũ iuramento tribuit hanc vim, vt confirmet pactũ iſtud alioqui iure ciuili improbatum, à

quibuſdam intelligitur de iuramento per Chriſtianum præſtito intercedente vera religione diuini, ac veri numinis: quaſi ſecùs ſit in iuramẽto per infidelem præſtito falſi numinis interceſsione, & teſtimonio. Etenim tunc non eſt locus huic deciſioni: quod expreſsim notant poſt alios Georg. Natanus hic nume. 14. Soci. in conſil. 65. colũ. 9. & conſil. ſequenti, lib. 1. Roma. conſi. 155. Guiliel. Benedict. in capi. Raynuntius. verb. duas habens filias. nu. 289. qui aſſeuerat, hãc opinionem cõmunem eſſe, quæ probatur in hoc ca. & in dicto cap. cũ contingat. in vltimis verbis.

1

Contrariũ planè colligitur ex Baldo in ca. 1. §. item ſacramenta. colũ. 3. de pace tenenda, & iuramen. firmã. quem ſequuntur Roma. in dicta. l. qui ſuperſtitis. ff. de acqui. hæred. & Deci. in dict. l. pactum dotali. C. de collatio. nu. 12. qui loquuntur in Iudæis iurantibus. Et profectò ex his, quæ nos tradidimus in prima huius Repet. part. §. 1. nume. 7. & ſequentibus, hęc poſterior opinio vera eſt in Iudæo, Sarraceno, & alio quocunq; infideli iuranti per Deum creatorẽ cœli & terræ. Nã hîc verè per numẽ diuinũ iuratur, etiã ſi qui iurat minimè legẽ Euãgelicã ſit profeſſus. idẽ ipſe cenſerẽ, quoties quis per falſos deos iurauerit, quos tamẽ opinatur vera, & diuina numina eſſe. Sic deinque prior opinio dubio procul obtinebit, cũ vel Chriſtianus, vel infidelis per falſa numina ſciẽs iurat planè exiſtimans ea numina falſa eſſe, quòd ſi per deos falſos iuratũ ſit ab eo, q̃ creditiuramentũ veri numinis interceſsiõe præſtitiſſe: opiniõis prioris & forſan poſterioris authores nõ admittent in eo caſu huius ca. & ſi miliũ deciſiones: ipſe tamẽ admittẽdas fore non temerè contendam.

Vigeſimoſecundò conſtat ex hoc cap. & ſimilibus, potiſsimũ ex capi. cũ contingat. iuramentũ non habere hanc vim cõfirmandi conuentiones iure ciuili prohibitas, ſi per metum præſtitum fuerit. ita equidem omniũ cõſenſu receptum eſt adeò, vt cũ alioqui iuramẽtũ metu præſtitum obliget donec abſolutio ab eo data fuerit: ca. verũ. vbi eſt hac de re cõmunis opinio, de iureiuran. Attamẽ ſi iuramẽtũ metu præſtitũ accedat cõtractui iure ciuili prohibito, quiq; ad eius vim, & valorẽ indiget neceſſariò religione iuramẽti: nulla eſt tũc abſolutio neceſſaria ad agendũ cõtra cõtractũ, ſecundũ Pan. in d. c. cũ contingat. 2. col. cuius opinionẽ dixi in praxi receptã eſſe, licet planè contraria verior ſit, & pluriũ authoritate probata libr. 1. Variar. reſolut. capitu. 4. nume. 7. & in Epitome ad. 4. librum Decre. 2. part. capit. 3. §. 5.

2

Viceſimotertiò manifeſtè ab eodẽ cap. deducitur, iuramẽtum hanc vim habere modò abſit dolus. Etenim ſi iuramẽtum dolo extortũ ſit, cõtractus eius religione minimè cõfirmatur. text. optimus in dict. c. cũ cõtingat. & cap. licet. de iureiurã. in 6. & de dolo vero, quẽ ex propoſito cõmiſſum appellat vulgus, non poteſt poteſt vlla cõtingere dubitatio. Nã licet in Authẽ. ſacramenta puberũ. C. ſi aduerſ. vẽdi. nulla fiat dolimentio: verè text. ille ita intelligendus eſt, vt iuramentum à minore præſtitum dolo tamẽ alterius cum eo cõtrahentis minimè impediat beneficium reſtitutionis in integrum: ſicuti ibidem notat Corne. fol. vlti. & Fortu. de vlti. fine. illat. 20. colũ. 17. imò quoties dolus hic aufert cõſenſum, vt frequẽtiſsimè fit, non eſt neceſſaria abſolutio à iuramento per dolũ præſtito: ſicuti notat Abb. in dic. c. cùm cõtingat cuius opinionẽ ſcribit cõmunẽ eſſe Alcia. ibidẽ notabi. 3. propter defectũ conſenſus. Siquidẽ, vt non ſemel admonuimus, iuramẽtũ nuſquàm obligat, ſi deſit cõſenſus obligãdi. l. vlti. C. de non. nu. pecunia. atq; de dolo ex propoſito cõmiſſo: arte quidem decipiendi.

Sed ſi dolus re ipſa contigerit: nẽpe data grauiſsima læſione: quid dicendũ ſit plericq; dubitarũt. Nã idẽ eſſe in hoc caſu probari poteſt ex eo, quòd ratiõe grauiſsimę læſionis dolus præſumatur. l. oẽs. in. §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred. Bart. in. l. vlt. ff. de præt. ſtipula. Regia. l. 7. tit. 15. parti. 5. text. elegans in. l. ſi ſuperſtite. in fine. C. de dolo. qua ratione, pactionem iſtam iuratam in ſpecie huius capi. & Authent. ſacramenta puberum. & capi. cùm contingat. reſcindi poſſe data grauiſsima læſione, ſaltem obtenta abſolutione ad agendũ: reſponderũt Anto. 4. caſu principali. Abb. num. 23. in dict. cap. cùm contingat. Anchar. in reg. Acceſſorium. colum. 6. de regu. iur. Calderi. conſi. 8. tit. de iureiur. Cæpola conſi. ciuili. 17. quam ſententiam ſequitur Antoni. Rube. conſi. 101. ſequuntur item eam dicentes communem eſſe Deci. in cap. in præſentia. numẽ. 36. de proba. idem Deci. in conſil. 45. & conſil. 180. & conſil. 380. Franciſ. à Ripa lib. 3. reſpõ. cap. 15. Socin. Iunior. conſi. 53. lib. 1. & conſi. 144. num. 10. & 25. eo. lib. Paul. Pariſi. conſi. 12. lib. 1. nume. 80. à quibus plures citãtur huius opinionis authores, quæ quidẽ ſententia maximam æquitatem habet multis profectò rationibus: ſed præcipuè quòd veroſimile nõ ſit paciſcentẽ etiã cũ iuramẽto tantę læſioni voluiſſe conſentire. Siquidẽ propter doli præſumptionẽ nulla renuntiatione videtur cõſenſus præſtitus in grauiſsimã læſionẽ: quod notat Bar. in. l. ſocietatẽ. §. arbitrorum. nu. 24. ff. pro ſocio. Abb. in cap. quintauallis. nu. 32. de iureiuran. Deci. in conſil. 39. dicens hanc opinionem communẽ eſſe: quam ſex rationibus cõfirmat Aymon in conſ, 192. col. 5. etiam ſi iuramẽtum ſit cõtractui appoſitum: quod eſt de mẽte Bar. in dict. §. arbitrorũ. nu. 31. tenent Abb. in dict. nu. 32. Lanfranc. in tractat. de arbitr. q. 14. Socin. Iunior conſil. 53. libro. 1. ſenſit Imola in dicto capitul. quintauallis. 7. membro. Et eſt communis opinio, vt ibi fatetur Abb. quæ in eo tex. probatur, & in capi. veniens. eo. titul. vnde ſatis apparet iuri conſona hæc de grauiſsima, aut enormiſ-

ſima læſione interpretatio, vt in caſu huius capi. & ſimilium minimè ſit locus his deciſionibus, quoties enormiſsima, vt aiunt, læſio contigerit: imò ſaltē data abſolutione ex ea cauſa à iuramento contractus reſcindatur: idem adnotarunt Cardi. conſi.29. Ancha. conſi.330. nu.10. Corneus conſ.147. libr.4. Curti.in.l. inter poſitas. C. de tranſacti. quamobrem dum tex. hic de dolo mentionem facit, congruè intelligēdus erit de dolo, vel arte decipiendi, vel reipſa contingenti ratione læſionis, quam vocant enormiſsimam.

Contrariam in hoc opinionem veriorem eſſe opinantur Archid. Domi. Georg. 6. limita. & Franeus col. 2. notabi. 6. hic Imola in dict. capi. cū contingat. num. 52. Alexan. conſ. 125. lib. 1. idem Alexan. in dict. l. ſtipulatio hoc modo concepta. num. 10. & ibi Crottus nu. 22. & Pariſi. conſi. 26. lib. 3. num. 81. quam ſententiam ſcribunt cōmunem eſſe Curti. Senior conſ. 65. in fine. Alexan. conſ. 42. col. penult. lib. 1. Anto. Rube. conſil. 12. & hæc opinio in praxi admittenda eſt ſecūdum Imolam in dict. nu. 52. Nam cùm omninò ſeruari debeat pactum hoc iuratū, cōſentaneū eſt, non poſſe aduerſus id exceptionem aliquā opponi, nec ratione læſionis grauiſsimæ, nec alterius cuiuſq; rei cauſa. Vides igitur Lector optimè quàm variè iuris vtriuſq; interpretes quæſtionem iſtam acceperint: quā tamen ipſe conabor propoſitis quibuſdā concluſionibus ad reſolutionē fortaſsis vtilē deducere: in his verò explicādis exponam itidem rationes aliquot, quæ vel priorem, vel poſteriorē ſententiam ex modo prænotatis confirmēt. Etenim tractabimus quid poſsit iuramētum efficere in eo contractu, qui bifariam, aut denicq; pluribus actionibus, vel modis reſcindi poterat. Nam Anto. Rube. in dict. conſil. 12. & Pariſi. in conſil. 26. libr. 3. numer. 77. has opiniones ita ſecum diſsidentes componere quidem tentarunt in hunc modum vt prior obtineat, vbi læſio enormis contigerit in re iam adquiſita: poſterior verò, quando eadem læſio in re adquirenda acciderit: à quibus planè diſſentio, quippe qui videam ita enormem læſionem cōtingere poſſe in rebus adquirendis, ſpe futuræ adquiſitionis, & præſenti ſtatu conſideratis: ſicut in rebus iam adquiſitis, quēadmodū ſtatim tractabim⁹. Et præterea nō cōuenit hæc concordia his authoribus, quos modò proposuimus citauimus opinione: quorum quidā etiā in ſpecie huius cap. vbi agitur de rebus adquirēdis, cōtractū reſcindēdū fore ratione læſionis grauiſsimæ palā aſſeuerant. Quamobrē alia oportet hoc in loco examinare, quæ perplexā hanc quæſtionem ſaltem caſuum, & ſpecierū diſtinctione componant & explicent.

Prima concluſio. Maior iurans cō tractum venditionis, & ſi non fuerit certus de conſtitutione. l. 2. C. de reſcind. vendit. cenſetur ex vi iuramenti eidem legi renuntiare. gloſſ. Barto. & aliſ communiter in dicta l. 2. quos inibi ſequitur Pantaleon Cremenſ. 3. notabil. 14. limitatione. Docto. in capit. penulti. de emptio. & vendit. Alexand. conſil. 133. colū. 3. libr. 5. Curti. Senior conſil. 65. ad finē. quam ſententiam fatetur communem eſſe eam ſequutus Socin. cōſil. 155. libr. 2. & licet contrarium tenere tentauerint Imol. & Burgenſis in dicto cap. penult. Carol. Molinæ. in di. conſi. Alexā. 133. litera. b. Aymō conſ. 192. num. 8. tamen omnes hi fatentur hanc opinionem communem eſſe.

Secunda cōcluſio. Maior in ſpecie huius. c. renūtians hæreditati adquiſitæ, vel adquirēdæ iuramento præſtito, nō poteſt agere ad reſciſsionē cōtractus, nec ad eum effectū abſoluēdus eſt à vinculo iuramenti, vbi omnibus rectè penſatis ſola contigerit deceptio, aut læſio vltra dimidiā, paulòve maior. Hanc opinionē deduco ex poſteriori ſententia, & eorū authoribus, ac denicq; partim ex his, qui priorē opinionē ſequuti ſunt: maximè Decio in conſ. 181. Iacobino in dict. Auth. ſacramēta puberū. col. pen. & fi. Caſſado. deciſ. 1. tit. de empt. & vendi. probaturq; hæc cōcluſio ex præcedēti, atque item ex ſequenti. Vis etenim iuramenti excludit auxilium dict. l. 2. & præterea confirmat contractum, & pactum iſtud iure alioqui ciuili prohibitum.

Tertia concluſio. Etiā maior iuramento præſtito renūtians hæreditati adquiſitæ, vel adquirendæ, aut cō tractum emptionis vel vēdionis paciſcēs, ſi læſio grauiſsima, admodū enormis, multoq; maior quā vltra dimidiā contigerit, ex æquitate abſoluendus eſt à iuramento, vt agere valeat ad reſciſsionem contractus, vel ad læſionis compenſationem. Hæc concluſio cōuenit priori opinioni, cuius modò mentionē fecimus: & planè traditur à Guilielmo Caſſan. in dicta deciſ. 1. Matthæo Afflic. in rub. de feudo dat. inuicem legis cōmiſ. capit. ſi quis inueſtierit. nu. 21. idem notant Aymon conſi. 7. nu. 5. & cōſ. 192. num. 5. Paul Pariſi. in conſil. 75. lib. 3. Corne. conſil. 27. colū. 5. libr. 4. & conſ. 133. col. penulti. idem conſ. 214. colum. 3. & conſi. 288. colū. 9. lib. 3. Hierony. Gratus conſ. 88. libr. 1. Franciſ. à Ripa lib. 3. reſpon. capit. 15. colum. 3. quorum ea eſt concors ratio, quòd iurans non videatur in tantam læſionem conſenſiſſe, nec de ea præcogitaſſe. Præſertim quia ita grauis læſio non poteſt abſque vero dolo alterius contrahentis contingere. Atque ita reſpondit Corne. ſæpiſsimè conſuluiſſe. Et Caſſador. teſtatur frequenter in Prætorio Rotæ ita Romæ iudicatum fuiſſe. Nos item huius concluſionis meminimus lib. 2. Variarum reſolutio. capi. 4. numero. 5. Hæc verò læſio in renuntiatione hæreditatis adquirendæ facillimè deprehēditur arbitrio prudentis, qui ſtatum præſentem, & dubium euentum rei conſiderabit.

Quarta concluſio. Minor ſimpliciter contrahens iuramento præſti-

to, ſolùm renuntiare videtur beneficio ætatis, nec per hoc excludi-
6 tur ab auxilio dict. l. 2. C. de reſcindend. vendition. ſiquidem tantùm ex iuramento maior effectus eſt. Hanc concluſionem adnotarunt. gloſſ. in dict. l. 2. & in capit. penulti. de empt. & vend. quas Doct. vtrobiq; ſequuntur communiter. Decio conſ. 403. col. 16. Aymon cõſi. 114. col. penul. idem cõſi. 7. nu. 6. & cõſi. 192. numer. 2. Socin. conſil. 48. ad finem libr. 4. quorum omnium reſolutio hanc opinionem interpretatur veram eſſe, niſi minor expreſsim promiſſerit iuramẽto preſtito, ſenõ actu rũ, cõtra cõtractũ nec rõne minoris ętatis nec alia quacũq; quod glo. in ſpecie explicarunt in præcitatis locis, quod quidem æquiſsimum eſt. Nam vt Bald. ſcribit in Rubric. C. de rer. permut. ad finem, non obſtãte iuramento præſumitur ſemper in minoribus, mulieribus, & ruſticis ſimplicitas: idcirco præſides, ac iudices recti curare debẽt, quòd iuraméta à minoribus præſtita propter facilitatem ętatis remittãtur: vt Baldus admonet in capitulo. 1. §. itẽ ſacramenta. colum. 3. de pace iurament. firmand. Iaſon. in lege generaliter. ff. de verborum obligatio. 3. notab. præſertim quia facilitate, qua minores ſimpliciter contractus paciſcuntur abſque iuramento, eadẽ ad iurandum inducuntur. l. doli. verſicu. diuerſum. ff. de nouation. qua in re oportet, ac Reipublicæ cõuenit, iudices eſſe vigilantiſsimos.

Ex quibus deducitur vera interpretatio Regiæ legis. 56. titu. 5. par. 5. quæ in ſpecie ſtatuit. minorem, iuramento præſtito contrahentẽ nõ poſſe agere auxilio dict. l. 2. C. de reſcinden. vend. ea etenim deciſio inſignis profectò eſt, & multis nominibus notãda: quippe quæ hoc ipſum exponat, quoties minor expreſsim iurauerit, ſe non acturum ad maius, vel minus pretium, nec ad reſciſsionẽ contractus, etiam ſi res vendita verè fuerit maioris, aut minoris valoris: quaſi aliud lex ipſa reſpondiſſet, ſi minor ſimplicitet contractum iurauerit. Idcirco prædicta Regia conſtitutio ità intellecta maximè conuenit his, quæ in hac cõcluſione expoſuimus. Quòd ſi quiſquam contendat, iuramentis ex hoc iniuriam irrogari, & eorum religioni: ſatis erit quòd Reipublicæ cõueniat hæc iuramenta vbi id æquitas dictauerit abſolutione plerunque tolli. Æquitas verò maxima eſt in eo caſu, quo iuramenta præſtantur à minoribus ætate ſuper contractibus, in quibus vltra iuſti pretij dimidiam læduntur. Sic denique & in huius concluſionis Themate, ſi ſimpliciter iuramentum fiat à minoribus, danda erit abſolutio, vt ipſi agere poſsint ad reparationem læſionis vltra dimidiam contingentis. At ſi iurauerint minores, ſe non acturos cõtra pacta, & conuentiones ratione minoris ætatis: tunc apertiſsimi iuris eſt, eos minimè renuntiaſſe remedio dict. l. 2. & ob id nulla erit neceſſaria abſolutio à iuramento, vt poſſit à minoribus in iudicio agi ad reciſsionem contractus, vel ad iuſti pretij ſolutionem.

Quinta concluſio. Minor renuntians iuramento præſtito hæreditati paternæ adquirendæ, vel adquiſitæ, non poterit contra iſtud pactum agere, nec erit danda ei abſolutio, vt agat contra renuntiationem ratiõe minoris ætatis: quia maior efficitur per iuramẽtum: Authẽ. ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend. nec ratione legis ciuilis pactũ iſtud reprobantis: quia is defectus iuramenti religione tollitur. Sic ſanè probatur in hoc ca. quamuis: ſicuti obiter iam tractauimus in. 7. intellectu huius tertiæ partis.

Sexta ex præmiſsis colligitur concluſio. Minor renuntians hæreditati iam delatæ iuramento præſtito, ſi in hac renuntiatione decipiatur vltra dimidiam iuſti pretij, & ſi agere non poſsit contra renuntiationem ratione minoris ætatis, poterit tamẽ agere ratione huius læſionis reparãdæ, authoritate dict. l. 2. cui per iuramẽtum ſimplex minimè renuntiauit. Atq; ità expreſsim tenuerũt Antoni. Rube. in dict. conſil. 12. Aymõ conſi. 7. num. 6. quorum opinio manifeſtè, & palã eos authores habet, quos ad quartam cõcluſionem adduximus. Erit tamẽ abſolutio neceſſaria ab hoc iuramento ſimpliciter præſtito ſecũdùm diſtinctionem ibi propoſitam. Vnde conſtat elegãs intellectus ad deciſionem huius ca. in quo traditur tantùm de pacto, & renuntiatione hæreditatis adquirendæ. Nam & in renuntiatione hæreditatis adquiſitæ facilius permittitur pactum, & maior põt contingere læſio, ſaltem iuxta præſentem rei ſtatum.

Septima concluſio. Minor renuntians hæreditati paternæ adquirendæ, iuramento præſtito, ſi læſa fuerit vltra dimidiam inſpecto præſenti rerum ſtatu, id eſt, habita ratiõe bonorum, quæ pater habet tẽpore renũtiationis, & dubio euentu futuræ hæreditatis quo ad eius diminutionem vel incremẽtum, poterit nõ obſtante renuntiatione agere prætextu huius læſionis, cui minimè renũtiauit. Hæc concluſio probatur ex ſuperioribus: & ex his, quæ de tranſactione, an in ea ſit locus dict. l. 2. traduntur in l. Lucius. §. vlt. ff. ad Treb. & in ea. l. 2. C. de reſcind. vendi. Bar. & Docto. in l. ſi quis cùm aliter. ff. de verbor. obligat. poſt gloſſ. in dic. §. vlt. gloſſ. & ibi Docto. præſertim Anton. Burg. in ca. cùm cauſam. de emptio. & vendit. Decius. conſil. 60. col. 3, & 4. & conſil. 216. colum. 2. Alexand. & ibi Carol. cõſi. 42. num. 11. libr. 1. Ioan. Baptiſta de S. Seuerino in tract. de tranſact. quæſt. 12. Catellia. Cotta in dictione, venditor. Maximè concluſio iſta eſt admittenda præſtita abſolutione à iuramento: quod paulò antè adnotauim⁹. Scribit tamẽ Carol. Moli. in Alexan. conſil. 29. lib. 1. contrarium Pariſiſsin Regio prætorio pronuntiatum fuiſſe in hac

in hac ſpecie,data tempore pacti honeſta,& congrua dote ipſi filiæ renuntianti: idemq; probat eam opinionem ſecundùm quam fuit iudicatum:& Nicola.Boeri,deciſ.62.colum.4.idem adſeuerat.quam ſententiam & hi tenent,quià nobis citati ſunt paulò ante pro ſecunda opinione.Ego tamẽ ex his,quæ in precedẽtibus aſſertionibus expoſui opinor, hanc ſeptimã cõcluſionem æquiorem,ac veriorem eſſe.

Octaua concluſio.Renuntiatio hæreditatis paternæ delatæ, vel deferendæ facta à filia,etiam minori viginti quinq; annis,ſi fuerit geminata,et iuramento præſtito, poterit non reſcindi adhuc ratione grauiſsimæ læſionis: cui per actionem geminatã renuntiatum eſſe preſumitur:argu. Authen.ſiue à me.C.ad Velleian.Et in ſpecie notat concluſionem iſtam Philip.Deci.in conſil.181.col. penul. & finali.

Nona concluſio.Læſio maiori vel minori cõtingens vltra dimidiã iuſtæ æſtimationis,ſimul cũ metu reuerẽtiæ & obſequij paterni,aut maritalis,operatur contractus reſciſsionem,vt ea fiat ratione metus:licet iuramentum conuentioni acceſſerit. 7
Hæc probatur:quia dolus præſumitur in ea conuentione adhibitus,& oppreſsio quædam,ſaltem reuerentia patris vel mariti:alioqui enim nõ eſt vero ſimile quòd tantæ læſioni filia vel vxor conſenſiſſet.tex.elegãs in.l.ſi ſuperſtite.C.de dolo.Paul.Caſtrenſ.in conſi.174.lib.1.num.4. Corneus.In cõſi.124.lib.4. Aret. cõſi.24. colum,2. Aymon conſil. 11. colum. penul.cuius opiniõis & nos memini mus in Epitome ad.4.lib. Decretali.2.parte.ca.3.§.6.nume.4.

Decima concluſio.Filia etiam maior renuntians hereditati paternę, & futuræ,recepta dote ex bonis maternis,licet iuramentum præſtiterit poterit ex cauſa grauiſsimæ læſionis agere ad huius pacti reſciſsionẽ. Etenim nemo negare poteſt, quin in hoc caſu grauiſsima, & admodùm enormis læſio contigerit: nec in hac ſpecie omninò locus eſt deciſioni huius.c. cùm in eo tractetur de filia renuntiante hæreditati paternæ recepta dote à patre ex bonis ipſius patris: atq; ità hanc opinionem tenent Georg.hîc.7.limitatione.Deci.in dict.l.pactum dotali,3. colum. C.de collat.Corneus cõſi.147.lib. 4. quo in loco ſcribit,quòd ſi filia habens penes patrem bona materna, renuntiat hæreditati paternæ cũ iuramento,hac appoſita pactione, vt pater ei det mille aureos pro dote: erit intelligenda hæc conuentio in hunc modũ:quòd mille aurei ſunt dandi ex bonis patris:non ex bonis maternis.quod notandum eſt ad.l. vlti.C.de dotis promiſſ.

Vndecima concluſio:quoties ratione læſionis grauiſsimæ, quam vulgò enormiſsimam appellamus, aut eius,quæ ſimpliciter vltra dimidiam iuſtæ compenſationis & eſtimationis contingit, contractus reſcindi poteſt:ea reſciſsio intelligenda eſt,

da eſt,niſi alter velit iuſtam æſtimationem rei in conuentionem deductæ ſoluere & ſupplere. Huc enim pertinet ratio dict.l.2.C. de reſcind. venditio. & omnia,quæ de ratione iuſtitiæ commutatiuæ poſſunt adduci aduerſus pactiones iniquas. Nec quicquam oberit, dolum hic ob grauiſsimam læſionẽ ſubeſſe: atque ideo contractum debere omninò reſcindi: quia in hoc caſu non ſubeſt verus dolus: ſed tantùm dolus quidam præſumptus,ex quo æquum non eſt,totã conuentionẽ reſcindi. Quod videtur deduci ab his authoritatibus,quibus prior opinio probari poteſt, aut probatur ab his, qui eam defendere conantur.Et præter alios huic concluſioni accedere videtur Gregorius in.l.vlt.titu. vlt. part.6.ſcribens, legis ſecũdæ deciſionem obtinere ad triginta vſq; annos vbi læſio enormiſsima contigerit, non obſtante quadriennio lege Regia præfinito.

Duodecima concluſio. Vbi filia, quæ futuræ hæreditati paternæ iura mẽto præſtito renũtiauerit, dixerit, ſe grauiſsimè læſam fuiſſe & ob id petierit cõuentionẽ reſcindi:tunc ad habendam læſionis rationem,eiusq; reparationem & compenſationem, erit conſiderandum,an dotem acceperit iuſtam, eo tempore inſpecto, quo dos ei data & conſtituta fuerit à patre & cõputatis illis bonis, quæ eo tẽpore pater habebat:nõ his quæ vel habuit pòſt vel habere potuit. Hanc cõcluſionem obiter ſuperius adduximus in hac parte.§.6.nu.2. & ea probatur,quia in ſpecie huius ca. filia renuntiãs hæreditati paternæ,legitimæ portioni renũtiare videtur: ſicuti diximus in.§.3.nu.3. Vnde dotis datio nõ eſt hoc in loco ad rationem legitimæ cõſiderãda,tũc enim foret cõſtituenda iuxta quãtitatem bonorũ, quæ pater habet mortis tẽpore:ſed eſt dos conſtituenda iuxta officium paternũ & ſic ſecundùm bona, quæ tempore nuptiarum & cõſtituẽdæ dotis pater habuit:quod latè tradidere Deci. in cõſil. 26.& cõſil.176.colum.1.Alexand.cõſi.29.col.3. libr.3.& Georg. Nathanus hìc col.3. verſic.an autem. qui & Paul.Pariſiẽ. cõſil.26.nu.89.lib.3.hanc opinionem aſſerunt cõem eſſe. Idcirco optimè conſtat huius concluſionis veritas.

Ex oĩbus his quæ hac in quæſtiõe tradidimus,libet inferre, parũ vtilẽ eſſe diſputationẽ illã,quę ſolet in tractatu læſionis vltra dimidiã diſcuti. 8
Scribit etenim Bal.in.l.quæ ſub conditione.§.ſi quis.ff. de condit. inſtit. eius loci authoritate venditorẽ, qui iurauit contractũ venditionis, periurum eſſe,ſi aduerſus emptorẽ egerit alternatim vel ad ſupplẽdum iuſtũ pretium vel ad rem ipſam: & ſic ad contractus reſciſsionem. Quòd ſi venditor tantùm egerit ad pretium iuſtum ſupplendum, inquit Bald. periurum non eſſe:quia verè non agit contra contractum. Idem notãt Socin.in.l.is qui ducenta. §. vtrum. ff.de reb.dub.Felin.in ca.inter cæteras.colum.vltim. de reſcript. Anto. Burgenſ.

Burgenſ.in.c.pen.de emptio.nu.36. Caſſad.deciſi.1.tit.de emptio.ab hac verò opiniõe diſcedit Deci. in.d.ca. inter cæteras.nu.6. aſſeuerans, hunc venditorẽ etiam alternatim agẽtem minimè periurum eſſe:quia & ſi ità egerit,vnũ tantùm in effectu petere videtur qui duo alternatiuè petit. l. eum.ff.quando dies leg.cedat.l. ſi illud.vbi Bal.ff.de lega.2. §.huic autẽ. Inſtit.de actioni. Et præterea qui petit alternatiuè pretium iuſtum ſibi ſuppleri,vel rem reſtitui,-& contractũ reſcindi, non agit contra voluntatẽ emptoris:cũ in eius arbitrio, & electione conſiſtat,cõtractum integrum manere, & illæſum ſoluto iuſto rei pretio: quod idem Deci. aduerſus Bald.& alios cõſiderat. Ego verò hac in quæſtione non opinor quicquam referre,quod Deci. adnotauit. Etenim vel venditor tenetur præcisè ſtare contractui,quem iuramento comprobauit, & ſtabiliuit: aut poteſt vti beneficio, & auxilio dictæ.l.2.C.de reſcind.vendit. Priori caſu,ni fallor,periurus erit,ſi aduerſus emptorem etiã alternatiuè egerit ad rei reſtitutionem, vel ad hoc, vt iuſtum pretiũ ſuppleatur. Nam & contra contractum, & cõuentionem agit: cùm res vendita fuerit iã pretio certo, & in conuentionem vtrunq; venerit: nempe res ipſa, & certi pretij deſignatio. atq; ideo venditor ex conuentione ipſa tenetur nec rem petere, nec maius pretium quàm conuentum fuerit. Quo quidem caſu conſtat aduerſus contractum agi, ſi alterum tãtùm petatur. Etenim ſi quis copulatiuè teneatur ad duo,nulli dubiũ erit, eum cõtra pactionẽ agere,ſi alterũ tantum fecerit: aliud autẽ facere omiſerit. Illud verò apud me parui eſt momenti,q̃ ſit in electione emptoris rem nõ reddere:quia hæc electio non eſt voluntaria:ſed coacta ſub ea cõditione,ad quam alioqui lege contractus minimè tenebatur:ſcilicet maioris pretij ſolutio. Igitur qui ratione iuramẽti tenetur ſtare contractui, & læſioni vltra dimidiam ex hoc expreſsè, vel tacitè renuntiauerit, profectò ſiue egerit ſimpliciter ad iuſti, & maioris pretij,quàm conuẽtum fuerit, ſolutionem: ſiue alternatiuè iuxta caſum dict.l.2. aduerſus contractum agit: nec poterit à periurio iuſtè excuſari. Poſteriori verò caſu,quo venditor non eſt excluſus per iuramentum ab auxilio dictæ.l.2.nec à ſimilibus actionibus nullum periurij crimen committit, ſi vtatur eiuſdem. l. 2. actione, quæ alternatiua eſt,vel ad reſciſsionem contractus, vel ad pretij iuſti ſolutionem. Quòd ſi non obſtante iuramento eidem venditori aliqua ex cauſa cõpeteret ius reſcindendi cõtractum, dubio procul minimè foret periurus cenſendus,ſi aduerſus cõtractum ea actione ageret. Quo fit, nequaquam eſſe in hac ſpecie diſtinguendum, an agatur ad duo alternatiuè, vel ad alterum tantùm: ſed potius an iuſtè agi poſsit contra contractum non obſtante iuramento. Non obſtat text.in

text.in dict.l. quæ ſub conditione. §.ſi quis.qui parum facit cùm inibi altera cõditio ob religionis cauſam, nẽpe iuriſiurandi,remittatur,& maneat tãtũ ex duabus cõditionib⁹ alternatiuè cõceptis vna,altera reiecta.

Viceſimaquarta iterpretatio huius cap.ex eo colligit, quod pactũ iſtud ſit oĩnò ſeruandũ rõne iuramenti: ità enim, inquit Romanus Pontifex, omninò ſeruari debet ab eadẽ. nec de iuraméto qdẽ ſolũ, ſed imò de ipſo pacto loquitur & tractat. Qua ratione in his cõtractibus, qui alioqui iure ciuili prohibẽtur & ratione iuramenti confirmãtur ipſius iuramenti vis contractum validum & efficacem facit,nec tantũ iuramẽtum ſeruandum erit,ſed & ipſe contractus. Quod latiùs probauimus in.2.huius Relectionis part.§.1. nu.7.

Viceſimoquintò hæc eadem cõſtitutio in eiſdem verbis palàm oſtendit non tantùm has conuentiones iu-
9 ratas ſeruandas fore apud iudices Põtificios, & Eccleſiaſticos, ſed apud iudices laicos, & ſæculares. text.hac de re elegans in ca.licet. de iureiurã. iſt. lib. cuius authoritate hanc opinionem probarunt glo.hic verb.ſeruari.& omnes, præſertim Georg. hic.7.limitatione. Et Paulus Pariſius cõſi.26.lib.3.col.2. aſſeuerans hanc opinionem communem eſſe.

Viceſimoſextò ad huius conſtitutionis intellectum examinanda eſt iuriſconſulti reſponſio in.l.1.§.ſi vel parens.ff.ſi à paréte quis manumiſ. fuerit. Si parens, inquit Vlpianus vel accepit pecuniam,vt emanciparet,vel poſteà viuus in eũ filius quãtum ſatis eſt cõtulit, nè iudicia eius
10 inquietaret:exceptione doli repelletur. Ex hoc ſanè reſpõſo apparet iure ciuili etiam abſq; iuramento valida eſſe pactionem inter patrem & filium qua hæreditati futuræ renuntiatur quod maximè repugnat his, quæ in initio huius ca.tractauimus. & tamen glo.hic verb.lex ciuilis.& in.l.pactum dotali.C.de colla. Bar. in.l.vlt.C.de pact.& in. l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de ver.obligatio. duos diſtinxere caſus ad intellectum dicti.§. ſi parens. Primus quidem eſt, cùm pater in præmiũ, aut pretium emancipationis pecuniam à filio accepit. Et in hac ſpecie exiſtimant,patrem repelli ab hæreditate filij propter delictum hõc ab eo cõmiſſum ex eo, quòd pecuniã patriam poteſtatem,& emãcipationem vendiderit: quam rationem ſequuntur Alexan.in dict.l.ſtipulatio hoc modo concepta. Idem & Iaſo. col.2.&3.atq; ibi Deci.in dict. l. pactum dotali. quorum opinio communis eſſe videtur,vt conſtat ex his quæ ab eis adducũtur. Secundus caſus conſtituitur quando pater accepit à filio eam quãtitatem,quæ ſibi poterat iure competere in bonis filij. Valet etenim pactum,quo pater renuntiat futuræ filij hæreditati ſi recipiat eam quantitatem,quæ iure legitimæ portionis eo tempore ſufficiens eſt. Et hæc eſt vera & cõmunis ratio decidendi ad ſecundam illius.

lius.§.partem:vt apparet ex Alexan. & aliſs in dicta.l.pactum dotali. & in dict.l.ſtipulatio hoc modo concepta. Vnde licet hæc pactio inter patrem & filium pro hæreditate paterna minimè abſq; iuramento procederet.l.ſi quando.§.1.C.de inoffic.teſtamen. & tradidi ſuperiùs in initio huius capitu.tamen ſuper hæreditate filiſ optimè procedit:quia non ità debetur hæreditas filiſ patri, vt hæreditas paterna filio.l.nam & ſi parentibus.ff.de inoffi. teſtam. notant in ſpecie iſta.gloſ.& Docto. hìc, & in dict.l.pactum.Nec oberit prioris partis & caſus intellectui. l. vtrum. ff.de verbor.obligat. qua probatur, non eſſe turpe,patrem pecuniã accipere pro emãcipatione filiſ.Etenim licet id turpe non ſit, à iure tamẽ odioſum cenſetur: vt notant Alexã. & Deci.in præcitatis locis.Vnde nimirum,ſi ob iſtud odium ciuilis lex id permiſerit, quod in priori parte dict.§.ſi parens.reſpõſum fuit.Quidam verò, quorum partem tutatur Claudi. in dict.l.ſtipulatio hoc modo concepta.nu.23.exiſtimant ob effugiendam rationem dict.l. vtrum. aliter eſſe intelligendum text.in dicto.§.ſi parens. vt conſtituat vnum caſum tantùm: ſcilicet, quando pater accepit à filio portionẽ legitimã, & quę ſibi poterat eo tempore competere ex bonis filiſ. Diſtinguitur tamen prior pars à poſteriori ex eo, ꝙ in priori parte proponitur, patrem tempore emancipationis à filio portionem legitimam accepiſſe: in poſteriori verò tractatur,quòd eam receperit poſt emancipationem: nec hic intellectus alienus eſt à litera & ſenſu iuriſconſulti: atque ideo non omninò erit improbandus.

Hæc,quæ adduximus,ad huius cõſtitutionis interpretationẽ ſufficiãt. Nam & ſi potuiſſent ſingula lõgiùs ac latiùs diſcuti & examinari: breuẽ tamen ac apertam rerum cognitionem, quod ſemper agere conabimur, & hactenus efficere tentauimus, ſequuti ſumus: nè Lector faſtidio quodam, ac tot authorum relegendorum cura ſolicitus,animum ab his obiter euoluendis, cenſuraq; notandis auertat.

FINIS.

SALMANTICAE,

In ædibus Dominici a Portonarijs, Sacræ Catholicæ Maieſtatis Typographi.

1573